

TDRI THAILAND
DEVELOPMENT
RESEARCH
INSTITUTE

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการทบทวนตัวชี้วัดศักยภาพชุมชน เพื่อการติดตามยุทธศาสตร์การสร้าง ความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมภายใต้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12

เสนอ

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

จัดทำโดย

ดร. วิโรจน์ ณ ระนอง และ คณะ

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ)

ข้อมูลเบื้องต้นของโครงการ

ชื่อโครงการ	โครงการทบทวนตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนเพื่อการติดตามยุทธศาสตร์การสร้าง ความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12	
หน่วยงานเจ้าของ โครงการ	สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)	
หน่วยงานที่ปรึกษา โครงการ	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ)	
ระยะเวลาดำเนินการ	ระยะเวลาดำเนินการ 12 เดือน - เริ่มต้น 30 พฤษภาคม 2563 - สิ้นสุด 29 พฤษภาคม 2564	
คณะผู้วิจัย	รายชื่อคณะผู้วิจัย 1. ดร. วิโรจน์ ณ ระนอง หัวหน้าโครงการ 2. วุฒิพงษ์ ตันยุทธ์ นักวิจัยและผู้ประสานงานโครงการ 3. อรุณ สถิตพงศ์สถาพร นักวิจัย	
คณะผู้ช่วยวิจัย	รายชื่อคณะผู้ช่วยวิจัย 1. ศิราภรณ์ รูปเทียน (เลขานุการ) 2. ว่าที่ร้อยตรี เสฏฐวุฒิ บุญฤทธิ์ (เจ้าของธุรกิจการเกษตร) 3. พงศกร แซ่ลิ่ม (ผู้เชี่ยวชาญด้านนโยบายพัฒนาชุมชน)	

บทสรุปผู้บริหาร

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) มีภารกิจหลักสำคัญ คือ การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการพัฒนาประเทศในแต่ละช่วงเวลา 5 ปี ซึ่งเป็นการกิจที่ดำเนินต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ระยะ 1 (พ.ศ. 2504 – 2506) จนปัจจุบันคือ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) ซึ่งได้ระบุเป้าหมายและยุทธศาสตร์การพัฒนาไว้ในหลายประเด็น หนึ่งในประเด็นสำคัญ คือ “ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม” ซึ่งกำหนดเป้าหมายการพัฒนาไว้ 3 ประการ คือ

- เป้าหมายที่ 1 ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมที่แตกต่างกัน และแก้ไขปัญหาความยากจน
- เป้าหมายที่ 2 เพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมของภาครัฐ
- เป้าหมายที่ 3 เพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น

โดยเป้าหมายที่ 3 ของ ยุทธศาสตร์ที่ 2 ได้มีการกำหนดตัวชี้วัดไว้เพื่อแสดงระดับความสำเร็จของการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 โดยมีการกำหนดตัวชี้วัดด้านศักยภาพชุมชนตามเป้าหมายที่ 3 ของยุทธศาสตร์ที่ 2 ไว้ 3 ประการ ประกอบด้วย

1. สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น
2. ดัชนีชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภาค
3. มูลค่าสินค้าชุมชนเพิ่มขึ้น

ทั้งนี้ พบว่าตัวชี้วัดที่กำหนดยังไม่ครอบคลุมกับแนวทางการพัฒนาที่กำหนดไว้และมีมิติที่เกี่ยวข้องค่อนข้างจำกัด ส่งผลต่อความสามารถในการติดตามความคืบหน้าของการพัฒนาตามเป้าหมายนี้ และอาจส่งผลต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาตามที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 สศช. ร่วมกับคณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำ “โครงการทบทวนตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนเพื่อการติดตามยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12” นี้ขึ้น เพื่อให้เกิดการทบทวนและจัดทำข้อเสนอตัวชี้วัดที่เหมาะสมต่อการติดตามผลการพัฒนาตามเป้าหมายที่ 3 ดังกล่าว

ในขั้นแรก คณะผู้วิจัยได้ทำการทบทวนนิยามคำว่า “ศักยภาพชุมชน” ทั้งในมุมมองหมายและแผนพัฒนาประเทศไทย รวมถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 และยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 ซึ่งค้นพบว่าเมื่อกล่าวถึง “ศักยภาพชุมชน” ผู้คนมักเน้นไปที่ประเด็นด้านเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งคณะผู้วิจัยก็พบว่าคำว่า “เศรษฐกิจชุมชน” เป็นอีกเป็นคำที่ถูกให้นิยามไว้อย่างหลากหลาย ถึงแม้บางกรณีจะมีนิยามที่ค่อนข้างแคบและเฉพาะเจาะจง แต่ก็มักมีการนำไปผูกติดกับกรอบแนวคิดอื่นๆ เช่น แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือระบุว่าเศรษฐกิจชุมชนจะต้องมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมชุมชน การทำงานวิจัยเพื่อหาตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนจึงมีความท้าทายตั้งแต่กระบวนการตีความความหมายและขอบเขตของคำนี้ ฉะนั้น เพื่อตอบ

โจทย์ความท้าทายดังกล่าว วิธีการทำงานวิจัยนี้จะใช้ คือ “การเริ่มต้นจากการกำหนดนิยามแบบกว้าง” โดยกำหนดให้ “ศักยภาพของชุมชน คือ ศักยภาพในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนในทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน”

นอกจากนี้ การจัดประเภทของชุมชนก็เป็นหนึ่งในขั้นตอนสำคัญของกระบวนการจัดทำตัวชี้วัดและการประเมินผล เนื่องจากเป็นธรรมชาติของชุมชนที่แต่ละแห่งจะมีคุณลักษณะพื้นฐานที่แตกต่างกันออกไป และคุณลักษณะพื้นฐานเหล่านี้จะเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการอธิบายความสามารถของชุมชนในด้านต่างๆ โดยการจัดประเภทของชุมชนสามารถทำได้หลากหลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งตามขนาดของสถานที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ คุณลักษณะร่วมของสมาชิกในชุมชน โครงสร้างองค์กรของชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ระดับการผลิตสินค้า วิวัฒนาการทางเศรษฐกิจ ระดับการพัฒนาของสถานที่ตั้ง ปัญหาและความสามารถในการแก้ไขปัญหา ระดับการพัฒนาของชุมชน หรือการเกิดของชุมชน ซึ่งการจะแบ่งด้วยเกณฑ์ใดนั้นขึ้นอยู่กับเป้าประสงค์ว่าผู้ประเมินต้องการให้ความสนใจชุมชนในมิติใด

หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์หลักการว่าด้วยการสร้างชุมชนเข้มแข็งและการพัฒนาชุมชน ซึ่งพบว่า การสร้างชุมชนเข้มแข็งและการพัฒนาศักยภาพชุมชน คือ การทำให้ชุมชนสามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยองค์ประกอบของชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะแตกต่างกันไปในแต่ละการศึกษา โดยอาจจะพิจารณาจากต้นทุนของชุมชน (Input) (ชุมชนมีคุณสมบัติอะไรบ้าง?) หรือผลลัพธ์ของการกระบวนการพัฒนาชุมชน (Outcome) (ชุมชนสามารถก่อให้เกิดอะไรกับสมาชิกชุมชนได้บ้าง?) หรือ ตัวกระบวนการพัฒนาชุมชน (Process) (ชุมชนควรมีกิจกรรมการดำเนินการใดบ้าง?) ซึ่งแต่ละมุมมองจะมีข้อดีและข้อเสียที่ต่างกัน เช่น การพิจารณาจากผลลัพธ์ของการพัฒนาอาจจะทำให้ผู้ศึกษาสามารถเปรียบเทียบศักยภาพของชุมชนได้อย่างตรงไปตรงมา แต่อาจจะทำให้ผู้ศึกษาขาดข้อมูลความรู้ที่บอกว่าอะไรคือสาเหตุของระดับการพัฒนาที่แตกต่างกัน และไม่ทราบถึงทุนเดิมที่มีหรือกระบวนการพัฒนาที่ใช้ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้เป็นข้อมูลสำคัญในกระบวนการกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบาย

ต่อมา คณะผู้วิจัยได้ทบทวนตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งในประเทศไทย ซึ่งมีบุคคลหรือหน่วยงานที่ศึกษาวิเคราะห์ และเก็บข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนอยู่พอสมควร โดยส่วนใหญ่จะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขของชุมชน ทั้งในด้านความสะดวกสบายจากการมีโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านสุขภาพอนามัย ด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนด้านความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน และมีตัวชี้วัดที่กล่าวถึงด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ประปราย

ทั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมตัวชี้วัดด้านการพัฒนาชุมชนทั้งในไทยและต่างประเทศ จะพบว่า การศึกษาที่ผ่านมาเกือบทั้งหมดยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการปรับตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับธรรมชาติของกระบวนการพัฒนา โดยจะดำเนินการวัดความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการเลือกตัวแปรที่เป็น “ภาพตัดขวาง” ของขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการพัฒนา เช่น การศึกษาจากทุนของชุมชน ซึ่งเป็นการพิจารณาเพียงแค่ปัจจัยนำเข้าของกระบวนการพัฒนา หรือ การศึกษาจากกระบวนการของชุมชน ซึ่งเป็นการพิจารณาเพียง

แค่กิจกรรมของนโยบายที่ขับเคลื่อน ซึ่งทั้งสองวิธีอาจจะไม่ได้เป็นการวัดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากต้นทุน หรือ กระบวนการที่มี และอาจจะไม่ได้สะท้อนภาพความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างที่วางเป้าหมายไว้

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาครั้งนี้จะการปรับตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับธรรมชาติของกระบวนการพัฒนา เพื่อให้การประเมินผลสารสนเทศเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย ทำให้ผู้ประเมินสามารถเข้าใจ ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของปัจจัยต่างๆ ในแต่ละช่วงของการพัฒนา เช่น ทำให้ทราบได้ว่าการที่หน่วยที่วัด ไม่ได้ผลลัพธ์ตามคาดหวังเกิดจากการมีต้นทุนที่ต่ำหรือการดำเนินการที่ผิดพลาด การรวมปัจจัยทั้งหมดไว้ใน ตัวชี้วัดเดียว จะทำให้ผลการประเมินไม่สามารถบอกได้ว่าหน่วยชี้วัดมีผลประเมินสูงหรือต่ำจากปัจจัยด้านไหน รวมถึงทำให้เป็นการยากในการตรวจสอบความเหมาะสมในการกำหนดตัวชี้วัด ทั้งนี้ ด้วยเหตุที่ขั้นตอน การประเมินในทุกระดับจะได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอก (External Influences) เสมอ เช่น ต้นทุนที่มีอยู่ก่อนเดิมของชุมชน ผลจากนโยบายหรือโครงการอื่นๆ นอกเหนือจากนโยบายหรือโครงการที่จะ ทำการวัดผล คณะผู้วิจัยจึงต้องพิจารณาว่าจะตัดผลของปัจจัยเหล่านี้ออกหรือไม่ ซึ่งจะต้องพิจารณาจาก วัตถุประสงค์และข้อจำกัดของการประเมินในแต่ละครั้ง รวมถึงเครื่องมือทางสถิติที่จะนำมาใช้

ในการศึกษาครั้งนี้ จะใช้ดัชนีผสม (Composite Index) ในการสร้างตัวชี้วัดใหม่ที่ทำให้สามารถ เปรียบเทียบหน่วยชี้วัด (Unit) ในหลายมิติ (Multidimensional) หรือตัวชี้วัด (Indicator) หลายตัว พร้อมกันได้ ตัวอย่างในกรณีของการวัดความเข้มแข็งของแต่ละชุมชน (หน่วยชี้วัด คือ ชุมชน) จะเป็น กระบวนการที่มีการวัดในหลายมิติ เช่น เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม การทำดัชนีผสม ก็อาจจะนำมาสู่การทำตัวชี้วัดที่ผิดพลาด การให้ข้อมูลที่ด้อยคุณภาพ และนำไปสู่การตีความหรือการตัดสินใจ ที่ผิดพลาดได้ เนื่องจากปัญหาสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ปัญหาประการแรก คือ ดัชนีผสมเป็นการรวมมิติและ ตัวชี้วัดหลายตัวเข้าไว้ด้วยกันเป็นตัวเลขค่าเดียว ฉะนั้น โดยตัวดัชนีเองจึงเป็นค่าที่สามารถสะท้อนสิ่งที่ต้องการ จะชี้วัดได้เฉพาะในภาพรวม และอาจจะขาดการให้ข้อมูลในรายละเอียด จนเสี่ยงที่จะถูกนำไปตีความผิดพลาด (Misinterpreted) หรือใช้ผิดวัตถุประสงค์ (Misused) และปัญหาประการที่สอง ซึ่งเป็นข้อพึงระวังที่ สำคัญกว่า คือ การที่ดัชนีผสมอาจจะเป็นการทำตัวชี้วัดที่ผิดพลาดจากผลของกระบวนการสร้างที่ ไม่มีประสิทธิภาพ (Poorly Constructed) ซึ่งอาจจะเกิดจากหลายๆ สาเหตุ เช่น การรวบรวมตัวชี้วัดที่ ไม่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการชี้วัดเข้าไว้ด้วยกัน (Irrelevant) หรือความเอนเอียงในกระบวนการ ศึกษาวิจัย เพื่อเลี่ยงปัญหาทั้งสองประการข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงได้ศึกษาขั้นตอนการทำดัชนีผสมที่มีคุณภาพ โดยในการศึกษาฉบับนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้ขั้นตอนตามคำแนะนำในคู่มือ “Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide” ขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการ พัฒนาของประเทศกลุ่มยุโรป (Organisation for Economic Co-operation and Development: OECD) ซึ่งเป็นคู่มือที่ได้รับการยอมรับและอ้างอิงถึงอย่างกว้างขวางในงานวิชาการทางสถิติและเศรษฐศาสตร์

จากการทบทวนวรรณกรรม ระเบียบวิธีวิจัย และการประชุมหารือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทำให้ได้ ข้อสรุปว่า จากตัวชี้วัดเดิมของเป้าหมายที่ 3 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 อันประกอบด้วย สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น ดัชนีชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภาค และมูลค่าสินค้าชุมชน

เพิ่มขึ้น การศึกษาครั้งนี้จะคงตัวชี้วัดสัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น และมูลค่าสินค้าชุมชนเพิ่มขึ้น ไว้เช่นเดิม เนื่องจากตัวชี้วัดทั้ง 2 ตัวมีความสอดคล้องตรงตามเป้าหมายการพัฒนาและมีการใช้ข้อมูลตัวแปรที่สะท้อนตัวชี้วัดได้อย่างเหมาะสม ในขณะที่ตัวชี้วัด “ดัชนีชุมชนเข้มแข็ง” ยังเป็นตัวชี้วัดที่มีปัญหาในการกำหนดนิยามและข้อมูลตัวแปรที่นำมาใช้สะท้อนค่าของตัวชี้วัด โดยเดิมตัวชี้วัดนี้จะแบ่งเป็น 2 ตัวชี้วัดย่อย คือ 1) ชุมชนพึ่งตนเองได้ โดยตัวแปรที่ใช้วัดค่า คือ สัดส่วนความมีเสถียรภาพทางการเงินหรือความมั่นคงขององค์กรชุมชนและสัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน และ 2) ชุมชนเกื้อกูลกัน โดยตัวแปรที่ใช้วัดค่า คือ สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการจัดสวัสดิการของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเห็นได้ว่า เหล่าตัวแปรที่กำหนดไว้เดิมจะเป็นการวัดทุนและกระบวนการชุมชนในมุมมองทางการเงินเป็นหลัก แต่จากการศึกษานิยามของชุมชนและหลักการสร้างชุมชนเข้มแข็งที่ได้ประมวลไว้ในบทก่อนหน้า จะพบว่า ชุมชนเป็นหน่วยที่มีศักยภาพสำคัญในการสร้างให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในหลากหลายมิติ อีกทั้งตัวแปรเหล่านั้นยังเป็นการกำหนดแค่ในมุมมองของทุนกับกระบวนการชุมชน โดยพิจารณาจากตัวชี้วัดทางการเงินขององค์กรชุมชน และการดำเนินกิจกรรมในชุมชน ซึ่งอาจจะไม่ได้สะท้อนคุณค่าและเป้าหมายที่แท้จริงของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้สามารถ “พึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น” ตามที่ระบุไว้ในเป้าหมายที่ 3 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาครั้งนี้จึงพยายามปิดจุดอ่อนของตัวชี้วัดเดิมด้วยการให้ความสำคัญกับทั้งทุนและกระบวนการชุมชน รวมถึงผลลัพธ์การดำเนินการของชุมชนในหลากหลายมิติ โดยการวัดความเข้มแข็งในมุมมองของทุนกับกระบวนการชุมชนก็มีความสำคัญในการสะท้อน “ปัจจัยพื้นฐานของชุมชน” ที่เอื้อต่อการดำเนินการของชุมชนให้สามารถมีบทบาทในการยกระดับคุณภาพชีวิตคนในชุมชน โดยมีข้อเสนอการจัดทำตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งใหม่ โดยเสนอให้ทำเป็นดัชนีผสมในระดับอำเภอที่มีองค์ประกอบทั้ง ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง และ ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง โดยให้

ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง สะท้อนถึงระดับของการที่คนในชุมชนสามารถที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ในทุกมิติ คือ มีฐานะทางเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเองได้ มีสุขภาพดี มีการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข และได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพ

ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง สะท้อนถึงระดับของการที่ชุมชนมีทุนหรือกระบวนการต่างๆ ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการสร้างผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งในทุกมิติ

โดยมิติการพัฒนาที่กำหนดจะประกอบด้วย มิติด้านเศรษฐกิจ (ความสามารถในการเลี้ยงชีพ) มิติด้านสังคม (ความสามารถในการอยู่ร่วมกัน) มิติด้านทุนมนุษย์ (ความสามารถในการมีสุขภาพที่ดีและได้รับการศึกษา) และ มิติด้านสภาพแวดล้อม (ความสามารถในการมีถิ่นที่อยู่และสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ) ซึ่งเป็นการกำหนดมิติการพัฒนาที่กว้างแต่ครอบคลุมประเด็นการพัฒนาโดยพื้นฐาน เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่การจัดทำตัวชี้วัด โดยในการเลือกตัวแปร คณะผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิด RACER (Relevant, Accepted, Credible, Easy and Robust) ในการพิจารณา

ผลลัพธ์การประเมินความเข้มแข็งของชุมชนจะแบ่งตามระดับการพัฒนาของชุมชน โดยจะแบ่งเป็น

1. ชุมชนเข้มแข็ง

คือ ชุมชนที่คนในชุมชนสามารถที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดี (ผลลัพธ์การพัฒนา) ได้ในทุกมิติ (เศรษฐกิจ สังคม ทุนมนุษย์ และสภาพแวดล้อม) และมีทุนหรือกระบวนการต่างๆ ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน ที่เอื้อต่อการสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

2. ชุมชนกำลังพัฒนาด้านทุนและกระบวนการชุมชน

คือ ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตดี แต่ขาดส่วนของทุนและกระบวนการชุมชน

3. ชุมชนกำลังพัฒนาด้านผลลัพธ์ชุมชน

คือ ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตไม่ดีนัก แต่มีทุนและกระบวนการชุมชน

4. ชุมชนเปราะบาง

คือ ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตไม่ดีนัก และขาดทุนและกระบวนการชุมชน

เมื่อสามารถจัดกลุ่มชุมชนได้แล้ว คณะผู้วิจัยเสนอให้ สศช. ปรับตัวชีวิตของ เป้าหมายที่ 3 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จากเดิม คือ ดัชนีชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภาค เป็น สัดส่วนชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภูมิภาค หรือ สัดส่วนชุมชนเปราะบางลดลงในทุกภูมิภาค โดยที่ยังคงอีก 2 ตัวชี้วัดเดิม คือ สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น และ มูลค่าสินค้าชุมชนเพิ่มขึ้น ไว้เช่นเดิม

ประเด็นท้ายสุด คือ การใช้ประโยชน์จากข้อสรุปและข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประเด็นผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้เข้าร่วมการประชุมการแลกเปลี่ยนผลการศึกษาให้มีความสำคัญ เนื่องจากการทำตัวชี้วัดเกี่ยวกับชุมชนของ สศช. ในรอบนี้จะมีประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างมากหาก สศช. สามารถเผยแพร่ข้อมูลตัวชี้วัดเพื่อให้ชุมชนนำไปใช้ในการพิจารณาพัฒนาตนเอง ขณะที่หน่วยงานที่มีบทบาทขับเคลื่อนด้านนโยบายเกี่ยวกับชุมชนก็จะสามารถใช้ข้อมูลในการวางแผนและติดตามนโยบายตามภารกิจของแต่ละหน่วยงานได้ โดยการวิจัยได้เสนอแนวทางการดำเนินการในเบื้องต้น 2 แนวทาง คือ

1. จัดทำโปรไฟล์ชุมชน โดยการเผยแพร่ข้อมูลการประเมินในแต่ละดัชนีและตัวชี้วัด เพื่อให้แต่ละชุมชนใช้เป็นข้อมูลพิจารณาประเด็นที่ต้องการการพัฒนาในแต่ละพื้นที่
2. ประสานข้อมูลกับระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform: TPMap) ซึ่งเป็นระบบที่มีการรายงานข้อมูลตัวชี้วัดด้านต่างๆ อยู่แล้ว ซึ่งจะทำให้ TPMap สามารถมีข้อมูลเชิงลึกในระดับชุมชนได้มากขึ้น

การดำเนินการข้างต้นร่วมกับการเผยแพร่รายงานผลการศึกษา จะช่วยให้หน่วยงานต่างๆ ที่มีภารกิจที่เกี่ยวข้องสามารถใช้ประโยชน์จากการวิจัยในครั้งนี้ได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ เพื่อให้ สศช. สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ที่ได้วางไว้ คณะผู้วิจัยจึงสรุปหน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนาในแต่ละตัวชี้วัดไว้รายละเอียดในรายงานฉบับสมบูรณ์

สารบัญ

ข้อมูลเบื้องต้นของโครงการ	2
บทสรุปผู้บริหาร	3
สารบัญ	9
สารบัญกรอบ	11
สารบัญตาราง	13
สารบัญรูป	15
นิยามคำย่อ/ศัพท์เฉพาะ	17
ส่วนที่ 1 ที่มาและประเด็นพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง	20
1. ที่มา ความสำคัญ และภาพรวมของโครงการ	20
2. ประเด็นพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง	25
2.1 “ชุมชน” ในกฎหมายและแผนพัฒนาประเทศไทย	25
2.2 บทบาทของเศรษฐกิจชุมชนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12	44
2.3 บทบาทของเศรษฐกิจชุมชนในยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580	49
2.4 บทบาทของเศรษฐกิจชุมชนในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน	58
ส่วนที่ 2 การออกแบบการวิจัย	64
3. ห่วงโซ่ผลสัมฤทธิ์ของการวิจัย (RESULTS CHAIN)	64
4. รายละเอียดกิจกรรมการวิจัย	69
ส่วนที่ 3 ความรู้ว่าด้วยความสำคัญของชุมชนต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ	86
5. ทฤษฎีว่าด้วยชุมชนและความสำคัญของชุมชน	87
5.1 นิยามของคำว่าชุมชน	87
5.2 การจัดประเภทและบทบาทของชุมชน	91
6. หลักการว่าด้วยความเชื่อมโยงของการพัฒนาชุมชนกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ	95
6.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	95
6.2 ประวัติศาสตร์การพัฒนาชุมชนต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย	96
6.3 การศึกษาในอดีต และข้อจำกัดของชุมชนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ	98
7. หลักการว่าด้วยการสร้างชุมชนเข้มแข็งและการพัฒนาชุมชน	100
ส่วนที่ 4 ทบทวนกระบวนการวัดผลการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาในไทยและต่างประเทศ	108
8. ตัวชี้วัดเดิมที่ถูกระบุไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12	108
9. ข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย	111
10. ข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมในต่างประเทศ	136

11. หน่วยงานและโครงการภาครัฐที่เกี่ยวข้อง.....	156
ส่วนที่ 5 การประเมินการพัฒนาชุมชน: หลักการและเครื่องมือสำคัญ.....	178
12. การวัดผลและกระบวนการพัฒนา.....	178
13. การทำดัชนีผสม (COMPOSITE INDEX).....	183
ส่วนที่ 6 ตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง และการวิเคราะห์ความเหมาะสมของตัวชี้วัด	194
14. ตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง.....	194
14.1 ภาพรวมของตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง.....	194
14.2 คำอธิบายตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง	199
14.3 ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง.....	210
14.4 ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง.....	228
15. การวิเคราะห์คุณภาพตัวชี้วัด	250
ส่วนที่ 7 การออกแบบระบบข้อมูล (DATA SYSTEM) เพื่อการจัดทำดัชนีศักยภาพชุมชน.....	256
16. การออกแบบโครงสร้างระบบข้อมูล และขั้นตอนสำหรับนักปฏิบัติการ	256
17. ตัวแบบการนำเสนอดัชนีชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง.....	263
ส่วนที่ 8 สรุปผลและอภิปรายผล.....	268
18. สรุปผลการวิจัย	268
บรรณานุกรม.....	274
ภาคผนวก ก วรรณกรรมและฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวัดผลการพัฒนาชุมชน	280
ภาคผนวก ข รายละเอียดการประชุมกลุ่มย่อย.....	307
ภาคผนวก ค (ร่าง) บันทึกข้อตกลงว่าด้วยการขอใช้ประโยชน์ข้อมูล.....	314
ภาคผนวก ง รายละเอียดการประชุมแถลงผลการศึกษา และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น.....	318

สารบัญกรอบ

กรอบที่ 1 โครงสร้างการวิจัยที่ออกแบบไว้.....	24
กรอบที่ 2 โครงสร้างองค์ประกอบดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง	210
กรอบที่ 3 โครงสร้างองค์ประกอบดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง.....	228

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	นิยามคำย่อ/ศัพท์เฉพาะ	17
ตารางที่ 2	เป้าหมายและตัวชี้วัดของแผนย่อยการเสริมสร้างทุนทางสังคม ภายใต้แผนแม่บทที่ 15 ประเด็นพลังทางสังคม	55
ตารางที่ 3	เป้าหมายและตัวชี้วัดของแผนย่อยการสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริม การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ภายใต้แผนแม่บทที่ 16 ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก.....	57
ตารางที่ 4	ตารางระยะเวลาดำเนินโครงการ	83
ตารางที่ 5	การแบ่งประเภทของชุมชน.....	91
ตารางที่ 6	ตัวอย่างข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย	111
ตารางที่ 7	สรุปตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนของสุมาลี และคณะ (2550).....	114
ตารางที่ 8	ตัวชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของครัวเรือน (จปฐ.).....	120
ตารางที่ 9	ฐานข้อมูลนิติบุคคล.....	123
ตารางที่ 10	ฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อบริหารการศึกษา	126
ตารางที่ 11	คลังข้อมูลสุขภาพ (Health Data Center: HDC).....	128
ตารางที่ 12	ฐานข้อมูลกลางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	132
ตารางที่ 13	ตัวอย่างข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมในต่างประเทศ	136
ตารางที่ 14	ตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและการวัดผลในไทย	138
ตารางที่ 15	ฐานข้อมูล OpenStreetMap.....	154
ตารางที่ 16	ตัวอย่างหน่วยงานและโครงการภาครัฐที่เกี่ยวข้อง	156
ตารางที่ 17	ตัวชี้วัดอยู่ดีมีสุขในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)	158
ตารางที่ 18	ฐานข้อมูลสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)	169
ตารางที่ 19	คำอธิบายตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง.....	199
ตารางที่ 20	รายละเอียดตัวชี้วัดในดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ.....	213
ตารางที่ 21	รายละเอียดตัวชี้วัดในดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านสังคม	216
ตารางที่ 22	รายละเอียดตัวชี้วัดในดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านทุนมนุษย์.....	220
ตารางที่ 23	รายละเอียดตัวชี้วัดในดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านสภาพแวดล้อม	224
ตารางที่ 24	รายละเอียดตัวชี้วัดในดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ	231
ตารางที่ 25	รายละเอียดตัวชี้วัดในดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านสังคม	235
ตารางที่ 26	รายละเอียดตัวชี้วัดในดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านทุนมนุษย์	239

ตารางที่ 27 รายละเอียดตัวชี้วัดในดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านสภาพแวดล้อม.....	245
ตารางที่ 28 ผลการประเมินคุณภาพร่างตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งจากการประชุมกลุ่มย่อย.....	251
ตารางที่ 29 ตัวชี้วัดข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน/ชุมชน (กชช. 2ค).....	281
ตารางที่ 30 ฐานข้อมูลการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ	291
ตารางที่ 31 ดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย	296
ตารางที่ 32 รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย	312
ตารางที่ 33 รายชื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุม	322
ตารางที่ 34 รายชื่อองค์กรบริหารส่วนจังหวัดที่ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุม	323
ตารางที่ 35 รายชื่อสถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย หน่วยงานภาครัฐ องค์กรอิสระ สภาองค์กรชุมชน และกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุม.....	324

สารบัญรูป

รูปที่ 1 ความเชื่อมโยงของแผนพัฒนาฯ กับ แผนพัฒนาฯ/นโยบาย ในระดับชาติและหน่วยงานต่างๆ	26
รูปที่ 2 ความเชื่อมโยงของแผนพัฒนาฯ กับยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580	
ในประเด็นด้านศักยภาพของชุมชน	27
รูปที่ 3 บทบาทของเศรษฐกิจชุมชนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12	
ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน	43
รูปที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12	45
รูปที่ 5 ความเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนกับยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580	59
รูปที่ 6 ห่วงโซ่ผลสัมฤทธิ์ของโครงการ (Results Chain)	66
รูปที่ 7 การออกแบบกระบวนการสร้างตัวชี้วัดศักยภาพชุมชน	67
รูปที่ 8 แผนภาพแผนการจัดการรวบรวมตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน	77
รูปที่ 9 กรอบแนวคิดดวงดาวของของ Ron Shaffer	102
รูปที่ 10 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12	109
รูปที่ 11 ความเชื่อมโยงของยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม	
กับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG)	110
รูปที่ 12 สรุปขั้นตอนการพัฒนาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนของสุมาลี และคณะ (2550)	113
รูปที่ 13 กรอบแนวคิดเรื่องห่วงโซ่ผลผลิต (Result Chain)	180
รูปที่ 14 กรอบแนวคิดเรื่องห่วงโซ่ผลผลิต (Result Chain)	182
รูปที่ 15 โครงสร้างข้อเสนอการประเมินความเข้มแข็งชุมชน และการจำแนกกลุ่มของชุมชน	196
รูปที่ 16 กรอบแนวคิดห่วงโซ่ผลผลิต (Result Chain) ที่ใช้ในการกำหนดกรอบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง	
(Simplified version)	200
รูปที่ 17 ภาพรวมขั้นตอนการดำเนินการ	257
รูปที่ 18 ตัวแบบสาธิตค่าดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง และ ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง	263
รูปที่ 19 ตัวแบบสาธิต Profile ชุมชน	265
รูปที่ 20 ภาพบรรยากาศการประชุมกลุ่มย่อย	313
รูปที่ 21 หน้าจอแสดงรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมบางส่วนที่เข้าประชุมออนไลน์ผ่านระบบ Zoom	327

นิยามคำย่อ/ศัพท์เฉพาะ

ตารางที่ 1 นิยามคำย่อ/ศัพท์เฉพาะ

คำย่อ/ศัพท์เฉพาะ	คำเต็ม/นิยาม
กชช 2 ค.	ข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคมระดับหมู่บ้าน
จปฐ.	ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของครัวเรือน
ชุมชนเข้มแข็ง *	ชุมชนที่คนในชุมชนสามารถที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ในทุกมิติ คือ มีฐานะทางเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเองได้ มีสุขภาพดี มีการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข และได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพ
ทีดีอาร์ไอ	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI)
พอช.	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
แผนพัฒนาฯ	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
สทบ.	สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ
สสช.	สำนักงานสถิติแห่งชาติ
สศช.	สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ศักยภาพชุมชน *	ระดับของการที่ชุมชนสามารถที่จะขับเคลื่อนให้คนในชุมชนสามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ในทุกมิติ
อปท.	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
Composite Index	ดัชนีผสม (ตัวเลขสำหรับการชี้วัดค่า ที่มีองค์ประกอบของดัชนีย่อย (Sub-index) ในประเด็นที่เชื่อมโยงกันเป็นตัวดัชนีผสม)
CSR	ความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility)
Gap Analysis	การวิเคราะห์ช่องว่าง
Kappa Coef.	Cohen's Kappa Coefficient
LFS	สำรวจภาวะการทำงานของประชากร (Labor Force Survey)
MCA	Multiple Correspondence Analysis
MOU	บันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding)
PCA	Principal Component Analysis
PW Coef.	Pairwise Correlation Coefficient
SE	ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)
SES	สำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Household Socio-Economic Survey)
TDRI	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (Thailand Development Research Institute)

คำย่อ/ศัพท์เฉพาะ		คำเต็ม/นิยาม	
TOR		ขอบเขตงาน (Terms of Reference)	

หมายเหตุ:

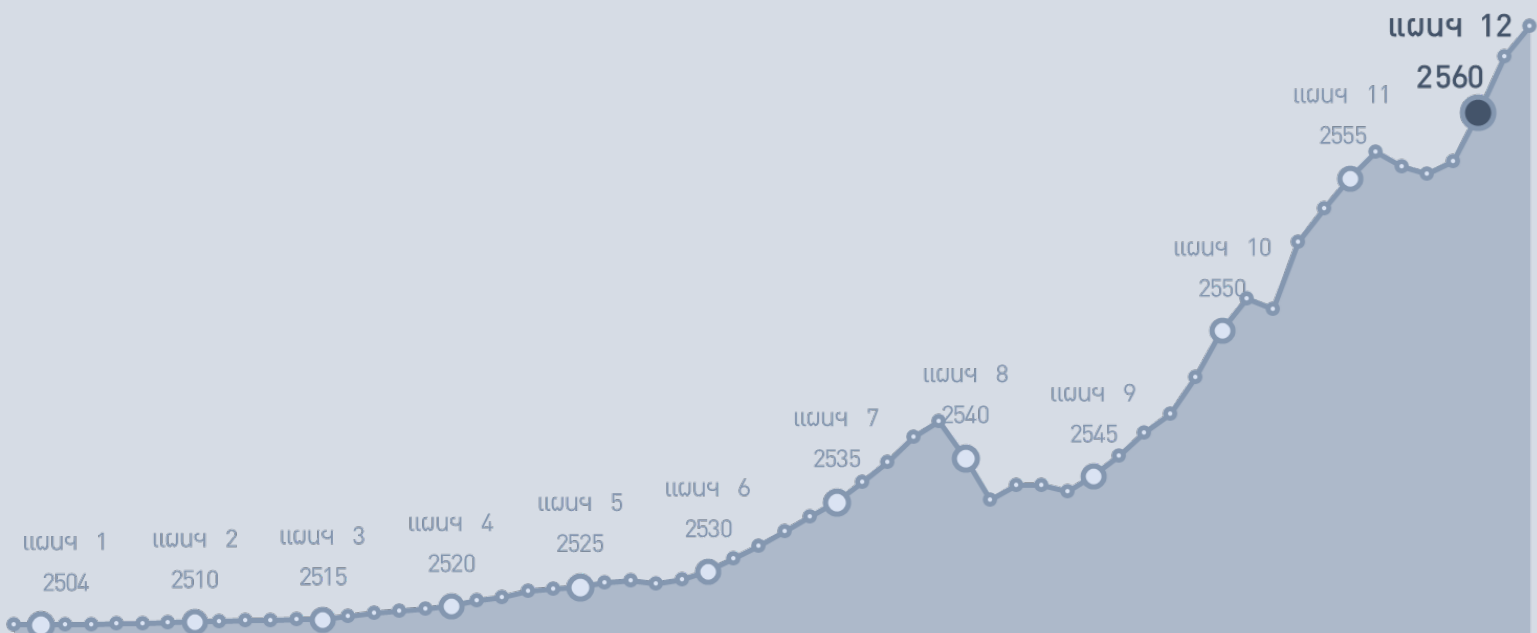
* นิยามที่ระบุเป็นนิยามที่คณะผู้วิจัยกำหนดจากกระบวนการศึกษาในการวิจัยฉบับนี้ ซึ่งอาจจะแตกต่างจากนิยามในการศึกษาอื่นๆ

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ส่วนที่ 1

ที่มา และ ประเด็นพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง

- ที่มา ความสำคัญ และภาพรวมของโครงการ
- ประเด็นพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง
 - “ชุมชน” ในกฎหมายและแผนพัฒนาประเทศของไทย
 - บทบาทของเศรษฐกิจชุมชนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12
 - บทบาทของเศรษฐกิจชุมชนในยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580
 - บทบาทของเศรษฐกิจชุมชนในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

GDP (current USD) - ประเทศไทย พ.ศ. 2503-2562

World Bank Open Data (2020)

ส่วนที่ 1 ที่มาและประเด็นพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง

1. ที่มา ความสำคัญ และภาพรวมของโครงการ

ประเด็นสำคัญ:

- ตัวชี้วัดเป้าหมายที่ 3 ของยุทธศาสตร์ที่ 2 ว่าด้วยเรื่องศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ที่ระบุในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยังคงไม่ครอบคลุมกับแนวทางการพัฒนาที่กำหนดไว้ และมีสถิติที่เกี่ยวข้องค่อนข้างจำกัด
- สศช. และ ทิดีอาร์ไอ จึงออกแบบการวิจัยเพื่อทบทวนตัวชี้วัดที่เหมาะสม โดยมุ่งเน้นให้เป็นการจัดทำประมวลความรู้ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน การออกแบบระบบข้อมูล และการนำเสนอให้สามารถนำการวิจัยมาใช้ได้โดยง่าย
- ทิดีอาร์ไอ ขยายโจทย์ให้เริ่มจากภาพใหญ่ ซึ่งก็คือหาคำตอบเรื่องบทบาทและความสำคัญของชุมชนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)¹ หรือในนามที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “สภาพัฒน์” เป็นองค์กรภายใต้สำนักนายกรัฐมนตรีที่มีจุดเริ่มต้นมาจาก “สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ” ที่ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่วันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2493¹ โดยมีเจตนารมณ์ตั้งต้นเพื่อเป็นองค์กรที่คอยเสนอความเห็นและคำแนะนำต่อรัฐบาลในเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจของประเทศ ตลอดช่วง 7 ทศวรรษที่ผ่านมา สศช. ได้ถูกขยายบทบาทของตนออกไปในการรับผิดชอบภารกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยยังคงมีภารกิจหลักสำคัญ คือ การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (แผนพัฒนาฯ) เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการพัฒนาประเทศในแต่ละช่วงเวลา 5 ปี ซึ่งเป็นภารกิจที่ดำเนินต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ระยะ 1 (พ.ศ. 2504 – 2506) จนถึงปัจจุบัน คือ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ได้ถูกจัดทำขึ้นบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 ซึ่งถูกกำหนดขึ้นมาในสมัยรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ซึ่งได้รับ

¹ ใน พ.ศ. 2502 มีการเพิ่มบทบาทหน้าที่ให้เป็นหน่วยงานกลางเพื่อทำหน้าที่วางแผนพัฒนาประเทศเป็นการเฉพาะ และเปลี่ยนชื่อเป็น สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญจากธนาคารโลก ต่อมาใน พ.ศ. 2515 มีการนำแผนพัฒนาสังคมมาใช้ควบคู่กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และเปลี่ยนชื่อของหน่วยงานใหม่เป็น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และในปี 2561 “คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” เปลี่ยนชื่อเป็น “สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” ตามรายละเอียดใน “พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2561” ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2561

เป้าหมายและยุทธศาสตร์การพัฒนาไว้ในหลายประเด็น หนึ่งในประเด็นสำคัญ คือ “ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม” ซึ่งกำหนดเป้าหมายการพัฒนาไว้ 3 ประการ คือ

- เป้าหมายที่ 1 ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมที่แตกต่างกัน และแก้ไขปัญหาความยากจน
- เป้าหมายที่ 2 เพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมของภาครัฐ
- เป้าหมายที่ 3 เพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น

โดยในแต่ละเป้าหมายของแต่ละยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 สศช. ได้กำหนดแนวทางการพัฒนา แผนรองรับ และเสนอแผนงานและโครงการสำคัญไว้² โดยได้กำหนดแนวทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชน ไว้ ดังนี้

1. สร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนให้มีขีดความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา มีจุดยืนทางความคิด มีธรรมาภิบาลในการบริหารและพัฒนาชุมชน ส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง
2. ส่งเสริมให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยและการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในพื้นที่และการต่อยอดองค์ความรู้ไปสู่เชิงพาณิชย์ รวมทั้งส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสร้างการจัดการความรู้ในชุมชน
3. พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน การสนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน การส่งเสริมการเชื่อมต่อระหว่างเครือข่ายอุตสาหกรรม (Cluster) ในพื้นที่กับเศรษฐกิจชุมชน การสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาในการร่วมกันพัฒนาความรู้ในเชิงทฤษฎี และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติเพื่อสร้างศักยภาพให้กับชุมชนในการประกอบธุรกิจ การสนับสนุนการประกอบธุรกิจแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยว
4. สนับสนุนการให้ความรู้ในการบริหารจัดการทางการเงินแก่ชุมชนและครัวเรือน การปรับองค์การการเงินของชุมชนให้ทำหน้าที่เป็นสถาบันการเงินในระดับหมู่บ้านตำบลที่ทำหน้าที่ทั้งการให้กู้ยืมและการออม และจัดตั้งโครงข่ายการเงินฐานรากโดยมีธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เป็นแม่ข่าย

² แผนงานและโครงการสำคัญที่ระบุในแผนพัฒนาฯ เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายจาก สศช. เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย/มาตรการของแต่ละหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามแผนพัฒนาฯ ในทางปฏิบัติไม่ได้มีผลบังคับให้หน่วยงานภาครัฐแต่ละหน่วยจะต้องกำหนดนโยบายหรือมาตรการตามที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาฯ

5. สนับสนุนชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการ บริการ และการจัดการทรัพยากรในชุมชน ในลักษณะเป็นหุ้นส่วนกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในการดูแลคุณภาพชีวิตประชาชน โดยเปิดรับสมาชิกทุกคนในท้องถิ่นโดยไม่เลือกปฏิบัติ ผลักดัน พ.ร.บ. โฉนดชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการบริหารจัดการและใช้ประโยชน์จากที่ดินและทรัพยากรในพื้นที่ร่วมกัน

นอกจากนี้ สศช. ได้มีการกำหนดตัวชี้วัดไว้เพื่อแสดงระดับความสำเร็จของการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ที่กำหนดไว้ โดยมีการกำหนดตัวชี้วัดด้านศักยภาพชุมชนตามเป้าหมายที่ 3 ของยุทธศาสตร์ที่ 2 ไว้ 3 ประการ ประกอบด้วย

1. สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น
2. ดัชนีชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภาค
3. มูลค่าสินค้าชุมชนเพิ่มขึ้น

จากแนวทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชน และตัวชี้วัดด้านศักยภาพชุมชน ตามที่แสดงข้างต้น จะพบว่าการกำหนดตัวชี้วัดที่ยังไม่ครอบคลุมกับแนวทางการพัฒนาที่กำหนดไว้และมีสถิติที่เกี่ยวข้องค่อนข้างจำกัด ซึ่งจะส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถติดตามความคืบหน้าของการพัฒนาตามเป้าหมายนี้ได้อย่างจำกัด และอาจส่งผลต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาตามที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12

เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาศักยภาพชุมชนตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ สศช. ได้จัดทำ “โครงการทบทวนตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนเพื่อการติดตามยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12” นี้ขึ้น เพื่อให้เกิดการทบทวนและจัดทำข้อเสนอตัวชี้วัดที่เหมาะสมต่อการติดตามผลการพัฒนาตามเป้าหมายที่ 3 ของยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 และแผนแม่บทประเด็นด้านพลังทางสังคมภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ได้รับมอบหมายในการจัดทำโครงการวิจัยนี้ โดยนักวิชาการและนักวิจัยทีดีอาร์ไอ และทีมผู้ช่วยวิจัยจากภาคี/เครือข่าย ได้ร่วมกันออกแบบรูปแบบงานวิจัยให้โครงการมีลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ

ลักษณะสำคัญของโครงการ

- **ประการที่ 1:** เป็นโครงการออกแบบระบบข้อมูล (Data System) ดัชนีชี้วัดศักยภาพชุมชน ที่มีความรอบด้าน วัดได้ และสามารถนำมาใช้งานได้จริง เพื่อให้สามารถส่งมอบผลงานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สศช. สามารถนำไปใช้ในการกิจของหน่วยงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- **ประการที่ 2:** เป็นโครงการที่จะประมวลความรู้ด้านการจัดทำตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนอย่างรอบด้าน
โดยคณะผู้วิจัยจะขยายขอบเขตการวิจัยให้สามารถตอบโจทย์ตั้งแต่ประเด็นพื้นฐานสำคัญอย่าง “ศักยภาพของชุมชนในบทบาทการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ” ไปจนถึงประเด็นที่เป็นรายละเอียดในระดับปฏิบัติการอย่าง “การจัดทำร่าง MOU เพื่อประสานข้อมูลภาครัฐ”
- **ประการที่ 3:** เป็นโครงการที่มีการออกแบบให้มีรูปแบบการนำเสนอที่เข้าใจได้โดยง่าย คณะผู้วิจัยออกแบบรูปแบบรายงานการวิจัยให้เป็นรายงานที่สามารถศึกษาได้โดยง่าย เพื่อให้งานวิจัยสามารถถูกนำไปใช้ประโยชน์ได้ง่ายขึ้น

ทั้งนี้ งานวิจัยนี้ได้ออกแบบโครงสร้างการวิจัยไว้ โดยแบ่งออกเป็น 8 ส่วน ตามกรอบข้างล่างดังนี้

กรอบที่ 1 โครงสร้างการวิจัยที่ออกแบบไว้

(โครงสร้างการวิจัยในกรอบนี้ที่ปรับแก้แล้ว จะเปลี่ยนเป็นสารบัญในรายงานฉบับสมบูรณ์)

ส่วนที่ 1 ที่มา และ ประเด็นพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง

1. ที่มา ความสำคัญ และภาพรวมของโครงการ
2. ประเด็นพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง
 - 2.1 “ชุมชน” ในมุกฎหมายและแผนพัฒนาประเทศไทย
 - 2.2 “ชุมชน” ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 และยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580

ส่วนที่ 2 การออกแบบการวิจัย

3. ห่วงโซ่ผลสัมฤทธิ์การวิจัย (Results Chain)
4. รายละเอียดกิจกรรมการวิจัย

ส่วนที่ 3 ความรู้ว่าด้วยความสำคัญของชุมชนต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ

5. ทฤษฎีว่าด้วยชุมชน
6. หลักการว่าด้วยความเชื่อมโยงจากชุมชนสู่ภาพเศรษฐกิจใหญ่
7. หลักการว่าด้วยการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ส่วนที่ 4 ทบทวนกระบวนการวัดผลการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาในไทยและต่างประเทศ

8. ตัวชี้วัดเดิมที่ถูกระบุไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12
9. ข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย
10. ข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมในต่างประเทศ
11. หน่วยงานและโครงการภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 5 การประเมินการพัฒนาชุมชน: หลักการและเครื่องมือสำคัญ

12. การวัดผลและกระบวนการพัฒนา
13. การทำดัชนีผสม (Composite Index)

ส่วนที่ 6 ตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งและการวิเคราะห์ประสิทธิภาพตัวชี้วัด

14. ตัวแบบดัชนีชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง
15. การวิเคราะห์คุณภาพตัวชี้วัด

ส่วนที่ 7 การออกแบบระบบข้อมูล (Data System) เพื่อการจัดทำดัชนีศักยภาพชุมชน

16. การออกแบบโครงสร้างระบบข้อมูล และการดำเนินการสำหรับนักปฏิบัติการ
17. ตัวแบบสถิติดัชนีชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง

ส่วนที่ 8 สรุปผลและอภิปรายผล

18. สรุปผลการวิจัย

2. ประเด็นพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง

หัวข้อนี้เริ่มจากการทบทวนแนวคิด นโยบาย และแผนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ก่อนที่จะนำไปพิจารณาประกอบกับแนวคิดและทฤษฎีทางวิชาการที่เกี่ยวข้องในส่วนที่ 3 เพื่อนำมาประกอบในการนำเสนอบทบาทที่ควรจะเป็นของชุมชน และในการสร้างตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องต่อไป

2.1 “ชุมชน” ในกฎหมายและแผนพัฒนาประเทศไทย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอ “ตัวชี้วัดศักยภาพชุมชน” ตามเป้าหมายที่ 3 ของยุทธศาสตร์ที่ 2 ว่าด้วยการสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12

คำว่าศักยภาพชุมชนไม่ได้มีนิยามที่เป็นสากลเสียทีเดียว แต่จากการทบทวนงานและข่าวที่เกี่ยวข้องหลายชิ้น พบว่าผู้ที่กล่าวถึง “ศักยภาพชุมชน” มักเน้นที่ประเด็นด้านเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งคณะผู้วิจัยก็พบด้วยว่า คำว่า “เศรษฐกิจชุมชน” ก็เป็นอีกเป็นคำที่ถูกให้นิยามไว้อย่างหลากหลาย ขึ้นกับการตีความของหน่วยงานหรือนักวิชาการที่พูดถึงประเด็นทางด้านนี้ ทั้งนี้ คำว่า “เศรษฐกิจ” และ “ชุมชน” เองก็มีการให้นิยามที่หลากหลาย³ และต่างกันไปตามหน่วยงานและนักวิชาการจากที่ต่างๆ

ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจชุมชน พ.ศ. 2551 ได้ให้ความหมาย เศรษฐกิจชุมชน ว่าหมายถึงเศรษฐกิจทุกสาขาของชุมชนและหมู่บ้าน ซึ่งดำเนินอยู่บนพื้นฐาน การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม คำนึงและยั่งยืน เป็นการผลิตที่เลี้ยงชีวิต ครอบครัว และชุมชนได้อย่างพอเพียง ส่วนเกินแห่งผลผลิตนี้เป็นเศรษฐกิจแห่งการแลกเปลี่ยน ซื้อขายหรือแปรรูปตามกำลัง และวัฒนธรรมของชุมชนเอง

ขณะที่กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย หนึ่งในหน่วยงานสำคัญที่ขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาชุมชนของไทย ได้เคยนำเสนอานิยามของคำว่า เศรษฐกิจฐานราก หรือ เศรษฐกิจชุมชน ว่าคือการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การบริโภค การจำหน่าย ที่คนในท้องถิ่นชุมชนได้มีส่วนร่วม ทำร่วมรับประโยชน์และร่วมเป็นเจ้าของ เศรษฐกิจชุมชนมีพื้นฐานมาจากภูมิปัญญาของชุมชน หรือทุนของชุมชน เช่น วัฒนธรรมประเพณี สภาพภูมิอากาศ ความหลากหลายของทรัพยากรที่มีอยู่ (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2561)

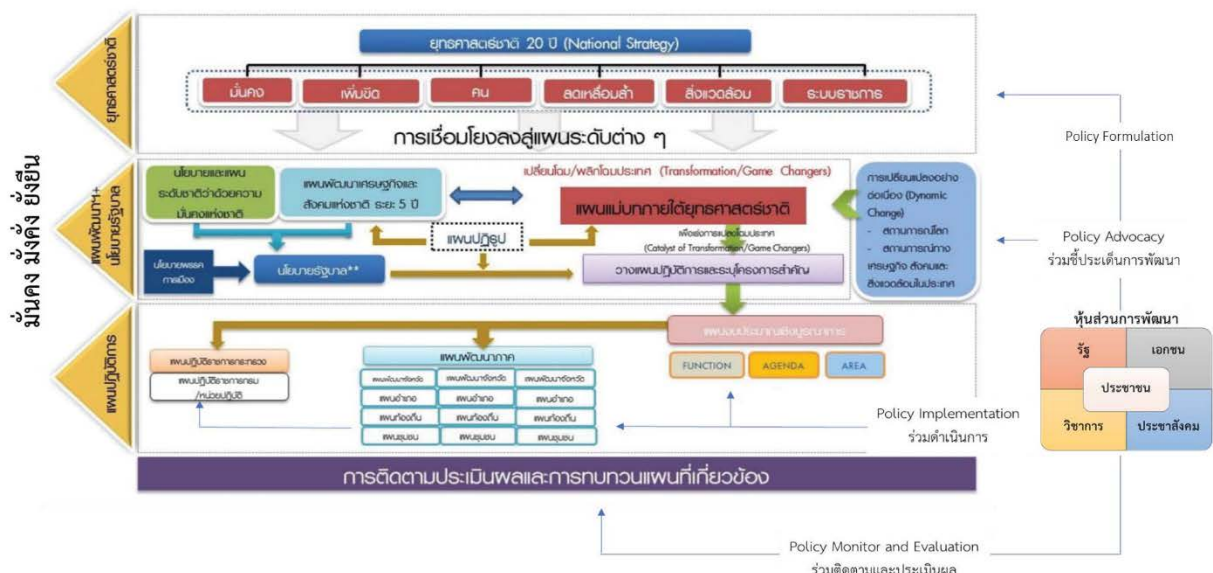
³ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้นิยามคำว่า “เศรษฐกิจ” ว่าหมายถึง งานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่างๆ ของชุมชน และนิยาม “ชุมชน” ว่าหมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน, ที่ที่มีคนอาศัยอยู่มาก

จากตัวอย่างการให้นิยามคำว่า “เศรษฐกิจชุมชน” ข้างต้น จะสังเกตได้ว่าเฉพาะนิยามที่ถูกกำหนดอย่างเป็นทางการ หรือ ถูกนำเสนอโดยหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนนโยบายทางด้านนี้ (ยังไม่นับรวมการให้นิยามของสำนักคิดและนักวิชาการด้านต่างๆ) ก็มีการกำหนดขอบเขตนิยามของคำว่า “เศรษฐกิจชุมชน” ไว้แตกต่างกัน และถึงแม้บางกรณีจะมีนิยามที่ค่อนข้างแคบและเฉพาะเจาะจง เช่น “เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระดับชุมชน” แต่ก็มักมีการนำไปผูกติดกับกรอบแนวคิดอื่นๆ เช่น แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือระบุว่าเศรษฐกิจชุมชนจะต้องมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมชุมชน การทำงานวิจัยเพื่อหาตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนจึงมีความท้าทายตั้งแต่กระบวนการตีความความหมายและขอบเขตของคำนี้

เพื่อตอบโจทย์ความท้าทายดังกล่าว วิธีการงานวิจัยนี้จะใช้ คือ “การเริ่มต้นจากการกำหนดนิยามแบบกว้าง” โดยกำหนดให้ “ศักยภาพของชุมชน คือ ศักยภาพในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนในทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน” จากนั้นจึงดำเนินการศึกษาว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 และกรอบแนวคิด/กฎหมาย ที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการวางแผนด้านการจัดการข้อมูล เพื่อนำมาทำเป็น “ตัวชี้วัดศักยภาพชุมชน” ในด้านต่างๆ (รายละเอียดในส่วนที่ 2 ว่าด้วยการออกแบบการวิจัย)

ในส่วนของกรอบแนวคิด/กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ที่จะนำมาใช้ในการศึกษาประเด็นทางด้านศักยภาพชุมชน คณะผู้วิจัยจะพิจารณาจากแผนยุทธศาสตร์/แผนพัฒนา/นโยบาย/แผนปฏิบัติการ ในระดับชาติและระดับหน่วยงานต่างๆ ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายเพื่อการพัฒนาชุมชน ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยมีตัวอย่างเบื้องต้นในรูปที่ 2 ข้างล่าง

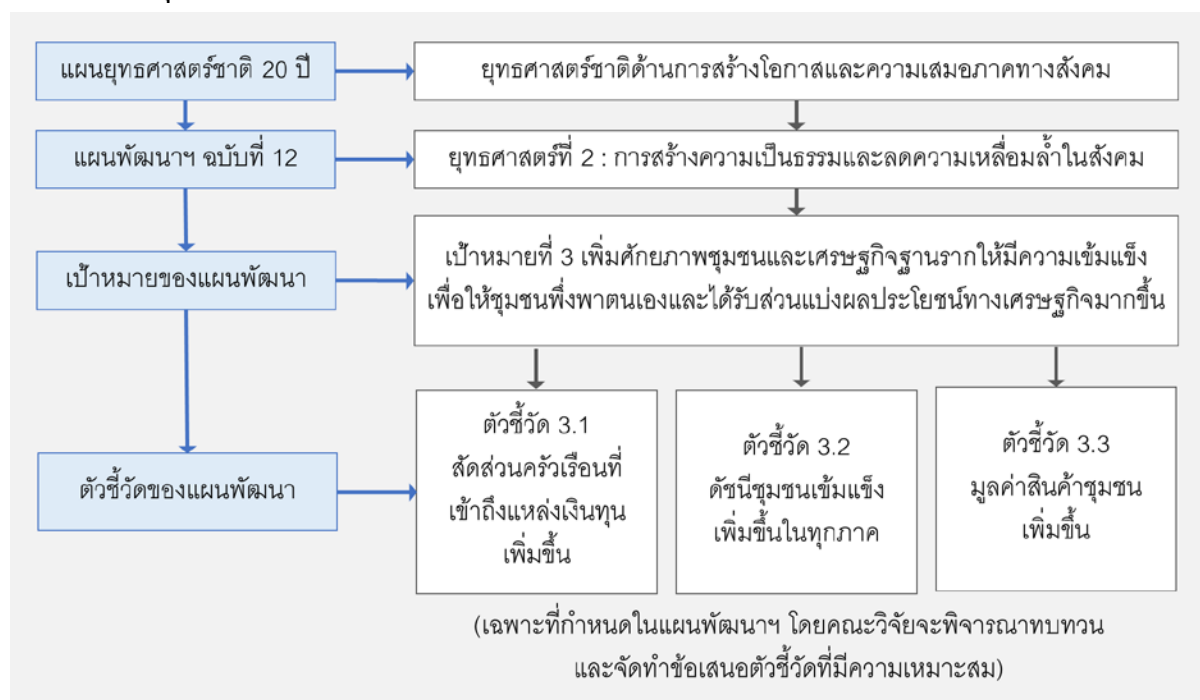
รูปที่ 1 ความเชื่อมโยงของแผนพัฒนาฯ กับ แผนพัฒนา/นโยบาย ในระดับชาติและหน่วยงานต่างๆ

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2559)

ทั้งนี้ เพื่อเป็นตัวอย่างในการพิจารณามุมมองด้านชุมชนจากแผนพัฒนาฯ และยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 คณะผู้วิจัยได้ลองสรุปความเชื่อมโยงของ 2 แผนนี้ รวมทั้งตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในรูปที่ 2

รูปที่ 2 ความเชื่อมโยงของแผนพัฒนาฯ กับยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 ในประเด็นด้านศักยภาพของชุมชน

ที่มา: คณะผู้วิจัย

โดยในกระบวนการทำวิจัย คณะผู้วิจัยจะศึกษามิติการพัฒนาศักยภาพชุมชนตามที่กำหนดไว้ในทั้งสองแผน โดยในส่วนของยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 จะมุ่งเน้น (Scope) ไปที่รายละเอียดใน “ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม” ซึ่งอาจกำหนดมิติด้านศักยภาพชุมชนที่กว้างกว่า (หรือมีส่วนที่แตกต่างจาก) ที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 เพื่อนำมาวิเคราะห์หาตัวชี้วัดที่สามารถสะท้อนมิติดังกล่าวได้ต่อไป

2.1.1 บทบาทเศรษฐกิจชุมชนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560⁴

บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนมีด้วยกัน 2 หมวด ได้แก่ **หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 75** ที่กล่าวถึงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ป้องกันการผูกขาด และส่งเสริมเศรษฐกิจภาคประชาชน ดังข้อความต่อไปนี้

“มาตรา ๗๕ รัฐพึงจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสได้รับประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขจัดการผูกขาดทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม และพัฒนาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประชาชนและประเทศ

รัฐต้องไม่ประกอบกิจการที่มีลักษณะเป็นการแข่งขันกับเอกชน เว้นแต่กรณีที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ การรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม การจัดให้มีสาธารณูปโภคหรือการจัดทำบริการสาธารณะ

รัฐพึงส่งเสริม สนับสนุน คุ้มครอง และสร้างเสถียรภาพให้แก่ระบบสหกรณ์ประเภทต่างๆ และกิจการวิสาหกิจขนาดย่อมและขนาดกลางของประชาชนและชุมชน

ในการพัฒนาประเทศ รัฐพึงคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านวัตถุกับการพัฒนาด้านจิตใจและความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนประกอบกัน”

ส่วนอีกหมวดหนึ่งคือ **หมวด 16 การปฏิรูปประเทศ มาตรา 257 และมาตรา 258 ข้อ จ.** ที่มีการกำหนดเป้าหมายให้ประเทศพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งสร้างสังคมที่สงบสุข เป็นธรรม และไม่มีความเหลื่อมล้ำ อีกทั้งยังกล่าวถึงการสร้างกลไกให้ผู้ประกอบการทุกขนาดทุกประเภทสามารถแข่งขันได้และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศ ดังข้อความต่อไปนี้

“มาตรา ๒๕๗ การปฏิรูปประเทศตามหมวดนี้ต้องดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย ดังต่อไปนี้

(๑) ประเทศชาติมีความสงบเรียบร้อย มีความสามัคคีปรองดอง มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านวัตถุกับการพัฒนาด้านจิตใจ

(๒) สังคมมีความสงบสุข เป็นธรรม และมีโอกาสอันทัดเทียมกันเพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำ

(๓) ประชาชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

มาตรา ๒๕๘ ให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศอย่างน้อยในด้านต่างๆ ให้เกิดผล ดังต่อไปนี้

...

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, (2560)

ฉ. ด้านเศรษฐกิจ

(๑) ขจัดอุปสรรคและเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศเพื่อให้ประเทศชาติและประชาชนได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกลุ่มเศรษฐกิจต่างๆ อย่างยั่งยืน โดยมีภูมิคุ้มกันที่ดี

(๒) สร้างกลไกเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการนำความคิดสร้างสรรค์และเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

(๓) ปรับปรุงระบบภาษีอากรให้มีความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ เพิ่มพูนรายได้ของรัฐด้านต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ และปรับปรุงระบบการจัดทำและการใช้จ่ายงบประมาณให้มีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล

(๔) สร้างกลไกเพื่อส่งเสริมสหกรณ์และผู้ประกอบการแต่ละขนาดให้มีความสามารถในการแข่งขันอย่างเหมาะสม และส่งเสริมการประกอบวิสาหกิจเพื่อสังคมและวิสาหกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสร้างกลไกเพิ่มโอกาสในการทำงานและการประกอบอาชีพของประชาชน

รัฐธรรมนูญฉบับนี้สะท้อนให้เห็นว่า ในภาพรวม ภาครัฐได้เน้นประเด็นการพัฒนาเศรษฐกิจตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการแข่งขันที่เป็นธรรม และเน้นการลดความเหลื่อมล้ำ แต่ไม่ได้กล่าวถึงเป้าหมายการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากหรือความเข้มแข็งของชุมชนไว้อย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้ อาจกล่าวได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของเศรษฐกิจชุมชนต่อการพัฒนาประเทศเท่าที่ควร

2.1.2 บทบาทเศรษฐกิจชุมชนในพระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ. 2553⁵

เนื่องจากภาครัฐต้องการคุ้มครองและรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกรในการผลิต การแปรรูป และการตลาด โดยมุ่งสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มระหว่างเกษตรกรด้วยกันในรูปแบบของสภาเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรเกิดความเข้มแข็ง มั่นคงในอาชีพ เข้าใจตลาด มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ซึ่งจะนำไปสู่การกระจายรายได้สู่เกษตรกรอย่างเป็นธรรม ภาครัฐจึงประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ. 2553 โดยมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน ดังข้อความต่อไปนี้

“มาตรา ๔๑ ให้สภาเกษตรกรแห่งชาติจัดทำแผนแม่บท โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย รวมทั้งเชื่อมโยงกับแผนแม่บทระดับจังหวัด และต้องมีสาระสำคัญอย่างน้อยดังต่อไปนี้

(๑) การพัฒนาศักยภาพ การส่งเสริม และการสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกร องค์กรเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร และยุวเกษตรกร ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

(๒) การส่งเสริม การพัฒนา การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม และการแก้ไขปัญหาดินและที่ดิน โดยส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเกษตรกรให้มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมของตนเองอย่างทั่วถึง

(๓) การสร้างความเป็นธรรมด้านราคาผลผลิตทางเกษตรกรรมโดยคำนึงถึงการส่งเสริมให้สินค้าเกษตรได้รับผลตอบแทนสูงสุด

(๔) การพัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบชลประทานเพื่อเกษตรกรรม

(๕) การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อการเกษตร

(๖) การค้นคว้า วิจัย และพัฒนาภูมิปัญญา พันธุกรรมพืชและสัตว์ท้องถิ่น นวัตกรรมเทคโนโลยีที่เหมาะสม และการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้จากการค้นคว้า วิจัย และพัฒนาเพื่อประโยชน์ทางเกษตรกรรม และเกษตรอุตสาหกรรม

(๗) การเสนอแนะแนวทางในการเข้าถึงแหล่งทุน และการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร

(๘) การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเกษตรกร และการเพิ่มสิทธิและบทบาทของเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับการทำกินและการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรที่จำเป็นต่อการประกอบการเกษตร

(๙) การสร้างเครือข่ายองค์กรเกษตรกร เชื่อมโยง และพัฒนาความร่วมมือในด้านการผลิตทางเกษตรกรรม การแปรรูป การตลาด และการบริโภคเพื่อการยังชีพระหว่างเครือข่ายองค์กรเกษตรกรกับภาครัฐ และภาคเอกชน

(๑๐) การสนับสนุน ส่งเสริมการให้การศึกษา อบรม ถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยีด้านเกษตรกรรม และการจัดการ แก่เกษตรกรและยุวเกษตรกร

⁵ (พระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ. 2553)

(๑๑) การปรับปรุงการบริหารจัดการกองทุนที่เกี่ยวกับการเกษตรที่มีอยู่ให้สามารถรองรับ
การช่วยเหลือเกษตรกรอย่างครบวงจรและลดการซ้ำซ้อน

รวมถึงการจัดตั้งกองทุนเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวแผนแม่บทตามวรรคหนึ่งอาจกำหนด
รายละเอียดวิธีปฏิบัติ และระยะเวลาในการดำเนินการให้ชัดเจนด้วยก็ได้”

พระราชบัญญัติฉบับนี้สะท้อนให้เห็นว่า ภาครัฐต้องการจัดตั้งสภาเกษตรกรแห่งชาติให้เป็นตัวแทน
และเป็นตัวกลางประสานระหว่างกลุ่มเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมด้านการเกษตร อีกทั้งยังมีหน้าที่ส่งเสริม
และพัฒนาความเข้มแข็งให้เกษตรกรและองค์กรเกษตรกร โดยครอบคลุมทั้งด้านการผลิต การแปรรูป
การตลาด การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม กรรมสิทธิ์ที่ดิน การพัฒนาแหล่งน้ำ การวิจัยและพัฒนา การประกัน
ความเสี่ยงทางราคาและผลผลิต การคุ้มครองสิทธิเกษตรกร ตลอดจนสวัสดิการของเกษตรกร จึงอาจกล่าวได้
ว่า ภาครัฐปรารถนาที่จะพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนที่พึ่งพิงเศรษฐกิจ
ภาคเกษตรเป็นหลัก ซึ่งส่วนมากเป็นชุมชนในชนบทที่ยังคงมีความเหลื่อมล้ำสูงมาก

2.1.3 บทบาทเศรษฐกิจชุมชนในพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551⁶

เนื่องจากชุมชนยังคงมีความอ่อนแอ ขาดการมีส่วนร่วม ขาดอำนาจและสิทธิในการบริหารจัดการท้องถิ่น ส่งผลให้ชุมชนไม่สามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน ต้องเผชิญกับปัญหาความยากจน ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ตลอดจนปัญหาทางสังคม ภาครัฐจึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 โดยมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน ดังข้อความต่อไปนี้

“มาตรา ๒๑ ให้สภาองค์กรชุมชนตำบล มีภารกิจดังต่อไปนี้

(๑) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของชุมชนและของชาติ

(๒) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน

(๓) เผยแพร่และให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกองค์กรชุมชน รวมตลอดทั้งการร่วมมือกันในการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

(๔) เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไขและการพัฒนาต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๕) เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข หรือความต้องการของประชาชนอันเกี่ยวกับการจัดทำบริการสาธารณะของหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๖) จัดให้มีเวทีการปรึกษาหารือกันของประชาชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการให้ความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่มีผลหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐ ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการหรือเป็นผู้อนุญาตให้ภาคเอกชนดำเนินการต้องนำความเห็นดังกล่าวมาประกอบการพิจารณาด้วย

(๗) ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรชุมชนในตำบลเกิดความเข้มแข็งและสมาชิกองค์กรชุมชน รวมตลอดทั้งประชาชนทั่วไปในตำบลสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

(๘) ประสานและร่วมมือกับสภาองค์กรชุมชนตำบลอื่น

(๙) รายงานปัญหาและผลที่เกิดขึ้นในตำบลอันเนื่องจากการดำเนินงานใดๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐ โดยรายงานต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

(๑๐) วางกติกาในการดำเนินการกิจการของสภาองค์กรชุมชนตำบล

⁶ (พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551)

(๑๑) จัดทำรายงานประจำปีของสภาองค์กรชุมชนตำบล รวมถึงสถานการณ์ด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตำบล เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปทราบ

(๑๒) เสนอรายชื่อผู้แทนสภาองค์กรชุมชนตำบลเพื่อไปร่วมประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบล จำนวนสองคน”

พระราชบัญญัติฉบับนี้สะท้อนให้เห็นว่า ภาครัฐมุ่งจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการผลักดันให้ชุมชนขึ้นมามีบทบาทในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น ทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ได้รับรู้และคิดหาวิธีแก้ไขปัญหาของพื้นที่ อีกทั้งยังก่อให้เกิดเป็นเครือข่ายการพัฒนาท้องถิ่น สร้างความสัมพันธ์อันดีทั้งกับชุมชนในพื้นที่เดียวกันและกับชุมชนภายนอกด้วย ด้วยเหตุนี้ สภาองค์กรชุมชนตำบลจึงถือเป็นการกระจายอำนาจทางหนึ่งที่น่าถึงความต้องการของชุมชนและผลกระทบต่อชุมชน ส่งผลสืบเนื่องให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้ไม่ยาก

2.1.4 บทบาทเศรษฐกิจชุมชนในพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548⁷

ด้วยภาครัฐเล็งเห็นว่า เศรษฐกิจชุมชนเป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แต่ในขณะนั้นเศรษฐกิจชุมชนโดยเฉพาะในชนบทกลับมีความอ่อนแอ ไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะแข่งขันกับนายทุนทั้งในและต่างประเทศ ภาครัฐจึงประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 โดยมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน ดังข้อความต่อไปนี้

“มาตรา ๑๑ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอาจดำเนินการดังต่อไปนี้ได้

(๑) ให้คำแนะนำและช่วยเหลือกิจการภายในของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย ดังต่อไปนี้

(ก) ให้ความช่วยเหลือในการจัดตั้งหรือการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำวัตถุดิบ ทรัพยากร หรือภูมิปัญญาของชุมชนมาใช้ให้เหมาะสมกับวิสาหกิจชุมชนและสภาพท้องถิ่น

(ข) ให้ความรู้ การฝึกอบรม หรือความช่วยเหลือในการปรับปรุงหรือพัฒนาการผลิต การให้บริการ การบริหารจัดการ การหาทุน การตลาด และอื่นๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย

(ค) ให้คำแนะนำหรือดำเนินการใดๆ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่ายทั้งในระดับพื้นที่ ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ

(๒) ให้คำแนะนำและช่วยเหลือกิจการภายนอกของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย ดังต่อไปนี้

(ก) เป็นคนกลางในการติดต่อกับส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชน หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ รวมทั้งองค์กรภาคเอกชน เพื่อขอรับความช่วยเหลือและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย

(ข) ประสานงานกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนอื่นเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้หรือดำเนินกิจกรรมอื่นอันเป็นประโยชน์หรือเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย

(๓) เป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมความสามัคคีและการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และความร่วมมือทางวิชาการ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานไม่ว่าในด้านคุณภาพของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการ และการพัฒนาการตลาด

(๔) เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการเกี่ยวกับนโยบายหรือมาตรการในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชน หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ”

พระราชบัญญัติฉบับนี้สะท้อนให้เห็นว่า ภาครัฐมุ่งหวังที่จะสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้เป็นศูนย์กลางที่มีหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ ความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชนด้วยกันเองและระหว่างวิสาหกิจชุมชนกับองค์กรภายนอก ทักษะการบริหารจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน เพื่อผลักดันเศรษฐกิจชุมชนให้มีบทบาทนำในการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศ

⁷ (พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548)

2.1.5 บทบาทเศรษฐกิจชุมชนในพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2547⁸

ด้วยความตระหนักถึงการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งมีชุมชนทั้งในชนบทและเขตเมืองเป็นหัวใจหลักของการขับเคลื่อน ส่งผลให้ภาครัฐหันมาให้ความสำคัญกับกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนเหล่านั้นสามารถพึ่งพาตนเองได้ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือทุนทางสังคมที่ชุมชนเหล่านั้นมี จึงก่อให้เกิดเป็นพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2547 โดยมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน ดังข้อความต่อไปนี้

“มาตรา ๑๑ ให้จัดตั้งกองทุนขึ้นกองทุนหนึ่ง เรียกว่า “กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ” โดยเป็นหน่วยงานของรัฐมีฐานะเป็นนิติบุคคลและมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

(๑) เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อจัดสรรให้กองทุนหมู่บ้านสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ เพิ่มรายได้ และลดรายจ่าย หรือสำหรับการส่งเสริมและพัฒนาไปสู่การสร้างสวัสดิภาพ สวัสดิการ หรือประโยชน์ส่วนรวมอื่นใดให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

(๒) เป็นผู้จัดหาแหล่งเงินทุนและประสานงานในการกู้ยืมเงินระหว่างกองทุนหมู่บ้าน

(๓) ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบและบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านของตนเอง

(๔) สนับสนุนการเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองทั้งในด้าน การเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่มเพื่อการแก้ไขปัญหา และเสริมสร้างศักยภาพและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

(๕) สนับสนุนการเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง”

พระราชบัญญัติฉบับนี้สะท้อนให้เห็นว่า ภาครัฐต้องการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติให้เป็นตัวกลางคอยจัดสรรเงินทุนหมุนเวียนไปยังกองทุนหมู่บ้านและกองทุนชุมชนเมือง ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งที่ช่วยให้ประชาชนในชุมชนเหล่านั้นมีโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุนสำหรับการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ เพิ่มรายได้ และลดรายจ่าย อีกทั้งภาครัฐยังคาดหวังให้กองทุนหมู่บ้านและกองทุนชุมชนเมืองได้รับการพัฒนาให้กลายเป็นสถาบันการเงินของชุมชนในอนาคตอีกด้วย เหล่านี้ถือเป็นหนทางสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนด้วยเงินทุนที่กระจายลงไปถึงมือชุมชนและเปิดโอกาสให้ชุมชนแต่ละแห่งสามารถใช้ทุนเหล่านั้นพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแบบฉบับของตัวเองได้

⁸ (พระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2547)

2.1.6 บทบาทเศรษฐกิจชุมชนในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2543⁹

แม้ภาครัฐจะเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้สู่ชุมชนบ้างแล้ว แต่ความเจริญระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนในชนบทก็ยังคงเหลื่อมล้ำกันอยู่สูงมาก สาเหตุหนึ่งเป็นเพราะองค์กรชุมชนโดยเฉพาะในชนบทยังขาดทักษะความรู้ด้านการบริหารจัดการ ส่งผลให้ชุมชนไม่สามารถพึ่งพาองค์กรเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้ ภาครัฐจึงได้ประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2543 โดยมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน ดังข้อความต่อไปนี้

“มาตรา ๗ ให้สถาบันมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

(๑) สนับสนุนและให้การช่วยเหลือแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การพัฒนาอาชีพ การเพิ่มรายได้ การพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนทั้งในเมืองและชนบท โดยยึดหลักการพัฒนาแบบองค์รวมหรือบูรณาการและหลักการพัฒนาที่สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคม

(๒) สนับสนุนและให้การช่วยเหลือทางการเงินแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน

(๓) สนับสนุนและให้การช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ตลอดจนประสานงานการสนับสนุนและให้การช่วยเหลือดังกล่าวจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

(๔) ส่งเสริมและสนับสนุนและสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับประเทศ

มาตรา ๘ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๗ ให้สถาบันมีอำนาจและหน้าที่ ดังต่อไปนี้ด้วย

(๑) ประสานงานการพัฒนาองค์กรชุมชนของหน่วยงานต่างๆ ให้เข้าถึงชุมชนตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

(๒) ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับองค์กรชุมชนและการพัฒนาองค์กรชุมชน

(๓) ส่งเสริมและแนะนำให้องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนมีบทบาทที่เหมาะสมในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น รวมถึงการพัฒนากิจกรรมในเชิงธุรกิจ

(๔) รับรองสถานภาพการเป็นองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อให้ได้รับประโยชน์จากกิจการที่อยู่ในอำนาจของสถาบัน

(๕) ให้สินเชื่อแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน

⁹ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2553)

(๖) ให้บริการฝึกอบรม สัมมนา หรือการเรียนรู้ในรูปแบบอื่นๆ แก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนให้สามารถพัฒนาการบริหารจัดการในด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๗) จัดหาเงินทุนเพื่อใช้ในการดำเนินงานของสถาบัน

(๘) ร่วมลงทุนกับองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน สถาบันการเงิน และองค์กรหรือนิติบุคคล โดยการร่วมลงทุนรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินร้อยละสามสิบของเงินกองทุนของสถาบันและการร่วมลงทุนกับองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน สถาบันการเงิน และองค์กรหรือนิติบุคคลรายหนึ่งรายใดต้องไม่เกินร้อยละห้าของเงินกองทุนของสถาบัน เว้นแต่จะได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรี

(๙) จัดให้ได้มา จำหน่ายไป ทำนิติกรรม หรือดำเนินการอื่นใดเกี่ยวกับบรรดาสินทรัพย์ในและนอกราชอาณาจักร

(๑๐) กู้หรือยืมเงินภายในและภายนอกราชอาณาจักร

(๑๑) ออกพันธบัตรหรือตราสารอื่นใดเพื่อการลงทุน

(๑๒) ตั้งตัวแทนหรือนายหน้า มอบหมายหรือว่าจ้างให้บุคคลอื่นประกอบกิจการต่างๆ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของสถาบัน

(๑๓) รับเป็นตัวแทนหรือนายหน้า รับมอบหมายหรือรับจ้างบุคคลอื่นเพื่อประกอบกิจการต่างๆ ภายในขอบวัตถุประสงค์ของสถาบัน

(๑๔) กระทำการอื่นใดเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสถาบัน

การเข้าร่วมลงทุนในกิจการตาม (๘) การกู้ยืมเงินตาม (๑๐) และการออกพันธบัตรหรือตราสารอื่นใดเพื่อการลงทุนตาม (๑๑) ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่คณะรัฐมนตรีกำหนด”

พระราชบัญญัติฉบับนี้สะท้อนให้เห็นว่า ภาครัฐปรารถนาให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเป็นองค์กรกลางที่ทำหน้าที่สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือองค์กรชุมชนในด้านการประกอบอาชีพ การพัฒนาอาชีพ การเพิ่มรายได้ การพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน อีกทั้งยังมีการสนับสนุนเงินทุนให้แก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนเหล่านั้นด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้้องค์กรชุมชนแต่ละแห่งมีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ และมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างทั่วถึงและยั่งยืน

2.1.7 บทบาทเศรษฐกิจชุมชนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ผ่านมา

ในช่วงแรก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีบทบาทอย่างมากในการกำหนดนโยบายของรัฐบาล แผนพัฒนา ฉบับที่ 1 – 7 ไม่ได้กล่าวถึงหรืออิงแนวคิดเรื่อง “เศรษฐกิจชุมชน” มากนักเมื่อเทียบกับแผนพัฒนา ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา ถึงแม้ว่าจะมีความเกี่ยวข้องอยู่พอสมควรในส่วนของกลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ต่างๆ โดยตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) เป็นต้นมา แผนพัฒนาฯ ได้หันมาเสนอแนวคิดการพัฒนาที่เน้น “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” “ความเข้มแข็งของชุมชน” และ “เศรษฐกิจชุมชน” มากขึ้น อย่างไรก็ตาม แผนในช่วงหลังนี้เกิดขึ้นในช่วงที่รัฐบาลส่วนใหญ่มาจากการเลือกตั้ง และตั้งแต่ในแผนพัฒนาฉบับที่ 9 เป็นต้นมา ก็เป็นช่วงที่เกิดการแข่งขันด้านนโยบายจากพรรคการเมืองต่างๆ อย่างกว้างขวาง ทำให้ในหลายกรณี การดำเนินงานของภาครัฐไม่ได้อิงแผนพัฒนาฯ มากเท่ากับการทำตามโครงการของรัฐบาลเอง รวมทั้งโครงการที่รัฐบาลสัญญาเอาไว้ในช่วงหาเสียง ทั้งนี้ โครงการที่เกี่ยวข้องกับ “ชุมชน/เศรษฐกิจชุมชน” ที่เป็นที่รู้จักกันดีบางโครงการ ก็เป็นโครงการที่มาจากฝ่ายการเมือง ซึ่งไม่ได้มีจุดเริ่มมาจากแผนหรือแนวคิดที่ใช้ชุมชนเป็นหน่วยพื้นฐานที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งเราสามารถสรุปภูมิหลังและความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในช่วงแผนพัฒนาฉบับต่างๆ ได้ดังต่อไปนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) เป็นแผนรวมโครงการที่ส่วนใหญ่เป็นโครงการด้านโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ ซึ่งมีผลทำให้เกิดความเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจของประเทศในภาพรวม ที่ความเจริญไปตกอยู่กับเขตเมืองเป็นหลัก และถึงแม้ว่าจะมีการส่งพัฒนากรเข้าไปทำงานพัฒนาชุมชนในชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ แต่สภาพความเป็นอยู่และมาตรฐานการครองชีพของชุมชนในชนบทก็ยังต่ำกว่าชุมชนในเขตเมืองเป็นอย่างมาก และแผนนี้ก็ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการกระจายรายได้ไปสู่ชนบทมากนัก ดังนั้น จึงมีการศึกษาจำนวนหนึ่งที่ให้ข้อวิจารณ์ว่า แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้จึงน่าจะส่งผลทำให้ความเหลื่อมล้ำระหว่างเขตเมืองกับชนบทเพิ่มขึ้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 – 2514) เริ่มหันมาให้ความสนใจกับประเด็นทางสังคมและเน้นการพัฒนาเป็นกลุ่มภูมิภาคมากขึ้น รวมทั้งได้จัดตั้งสำนักเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) ที่แม้จะมีเป้าหมายหลักเพื่อต่อสู้กับสงครามแย่งประชาชนกับพรรคคอมมิวนิสต์ แต่ก็เป็จุดเริ่มต้นของโครงการพัฒนาชุมชนในชนบทในหลายๆ ด้าน เช่น โครงการสร้างถนนไปสู่ถิ่นทุรกันดาร โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ โครงการเสริมสร้างระบบธุรกิจในพื้นที่ชนบท ซึ่งมีส่วนช่วยเพิ่มช่องทางทำมาหากินให้ชุมชนในชนบทได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาชนบทในช่วง 5 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519) ยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาเป็นกลุ่มภูมิภาคและการเร่งรัดพัฒนาชนบท โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อลดความแตกต่างระหว่างรายได้ของคนเมืองกับคนชนบท และเพื่อแก้ไขปัญหาระงาานย้ายถิ่นฐานจากชนบทสู่เขตเมือง จึงเกิดโครงการสนับสนุนการพัฒนาชนบท เช่น โครงการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร และโครงการผันเงินสู่ชนบท แต่เนื่องจาก

การเติบโตของภาคเศรษฐกิจที่ไม่สมดุลและความเจริญที่กระจุกตัวอยู่ในภาคกลาง ในขณะที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่เกษตรนอกเขตชลประทาน (ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรส่วนใหญ่ของประเทศที่ยังต้องพึ่งน้ำฝนเป็นหลัก) ส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำยังอยู่ในระดับที่มีนัยสำคัญ นอกจากนี้ เนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ให้ความสำคัญกับอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมาก การพัฒนาจึงมีจุดเน้นที่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและอุตสาหกรรม ทำให้เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ ช่องว่างความเจริญของเมืองกับชนบทจึงไม่ได้ลดลง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) ได้หันมาเน้นการพัฒนาชนบทโดยยึดความต้องการของแต่ละพื้นที่เป็นหลัก อย่างไรก็ตาม แนวทางการพัฒนาในยุคนั้นก็ยังเป็นแบบบนสู่ล่าง (Top Down) ที่ยังเน้นการสร้างถนน ไฟฟ้า และระบบชลประทาน ในขณะที่แม้ว่าการเกษตรจะมีความเปลี่ยนแปลงไปสู่การผลิตพืชเศรษฐกิจ (Cash Crop) อื่นๆ ที่นอกเหนือจากข้าวเพื่อการส่งออกมากขึ้น แต่การขยายตัวของภาคเกษตรก็ยังต่ำกว่าภาคอุตสาหกรรมและบริการมาก ดังนั้น ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ ความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองกับชนบทจึงยังไม่มีแนวโน้มที่ลดลง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) มีแผนย่อยที่สำคัญจำนวน 2 แผนคือ แผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก (Eastern Seaboard) และแผนพัฒนาชนบทยากจน ซึ่งทำให้มีการจัดตั้ง ระบบการบริหารงานพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) ขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อให้เกิดการพัฒนาชนบทแบบบูรณาการร่วมกันระหว่างกระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข แต่ในช่วง 4 ปีแรกนั้น รัฐบาลได้ใช้งบประมาณไปไม่มากนักคือ 4,458 ล้านบาท สำหรับดำเนินงานโครงการตามแผนพัฒนาชนบทยากจนจำนวน 32 โครงการ ใน 12,562 หมู่บ้าน โดยงบหลัก (ร้อยละ 45) เน้นที่โครงการแก้ปัญหาทางด้านการผลิตและด้านความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ถัดมาใช้งบร้อยละ 40 เพื่อแก้ปัญหาสุขภาพอนามัยโดยตรง ร้อยละ 10 ใช้กับโครงการช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนบริการขั้นพื้นฐานและส่งเสริมการผลิตและการพัฒนาอาชีพ และที่เหลือร้อยละ 5 ใช้ส่งเสริมด้านการศึกษาและเพิ่มพูนความรู้ของประชาชนในชนบทยากจน ซึ่งการพัฒนาตามแผนนี้มีผลทำให้โครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านที่ยากจนดีขึ้น การประกอบอาชีพและการจ้างงานดีขึ้น การศึกษาและความรู้ในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น แต่ไม่ได้มีผลทำให้ความเหลื่อมล้ำระหว่างเขตเมืองกับชนบทในภาพรวมลดลง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) ยังคงเน้นแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบท การปรับปรุงคุณภาพชีวิตทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม การกระจายความเจริญให้ครอบคลุมทั่วประเทศ ตลอดจนการพัฒนาอย่างเท่าเทียมเพื่อให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชน (ในรูปขององค์กรภาคประชาชน) และภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทมากขึ้น ซึ่งทำให้เกิดโครงการเพื่อการพัฒนาชนบทโดยตรงเป็นจำนวนมาก เช่น โครงการสร้างงานในชนบท (กชช.) โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบทตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และโครงการกองทุนพัฒนาชนบท (เช่น เงินทุนหมุนเวียนพัฒนาชุมชน เงินทุนสนับสนุนกลุ่มอาชีพ กองทุนหมู่บ้าน) เป็นต้น ซึ่งรัฐจัดสรรงบไว้เพื่อการเหล่านี้กว่า 112,140 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 มากกว่า

6.6 เท่าตัว แต่รัฐก็ยังหวังให้ภาคเอกชนเข้าไปช่วยพัฒนาเขตชนบทก้าวหน้า ซึ่งในทางปฏิบัติ ภาคเอกชนมักจะนิยมเข้าไปทำธุรกิจกับเกษตรกรหรือประชาชนโดยตรงโดยไม่ได้สนใจชุมชนแต่อย่างใด

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) เน้นความสมดุลของการพัฒนาในเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และความเป็นธรรมในสังคมควบคู่กันไป โดยยังคงเน้นเป้าหมายที่จะรักษาการเจริญเติบโตและเสถียรภาพของเศรษฐกิจ แต่ก็ให้ความสำคัญกับการกระจายรายได้สู่ชุมชนด้วย อย่างไรก็ตาม ในภาวะเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้นอย่างก้าวกระโดดในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ การพัฒนาจึงมักเน้นไปที่การขยายตัวของอุตสาหกรรมและการบริการเป็นหลัก ในขณะที่เศรษฐกิจชุมชนในชนบทไม่ได้รับความสนใจมากนัก ความพยายามของภาครัฐมีจุดเน้นที่มุ่งกระจายอำนาจบริหารงานพัฒนาจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น โดยจัดให้มีงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาจังหวัด เพื่อเน้นการยกระดับรายได้และแก้ปัญหาความยากจนในชนบท

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) เป็นแผนพัฒนาฯ ฉบับแรกที่ใช้นโยบายการเน้น “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และ “ความเข้มแข็งของชุมชน” ซึ่งมุ่งหวังที่จะสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยใช้เศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงเป็นตัวนำ และเปิดโอกาสให้ประชาชนภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อให้ประชาชนมีศักยภาพในการบริหารจัดการปัญหาได้ด้วยตัวเอง แต่ในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นปีแรกของการนำแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้มาใช้ ได้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้งเสียก่อน ส่งผลให้รัฐบาลต้องปรับแผนโดยหันไปเน้นการแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในภาพรวมเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจให้กลับมาฟื้นตัวโดยเร็ว โครงการที่ภาครัฐดำเนินการเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจึงเป็นโครงการต่อเนื่องและโครงการเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจเสียเป็นส่วนใหญ่ เช่น โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน โครงการเสริมสร้างการแก้ไขปัญหาคนจนในเมือง โครงการลงทุนเพื่อสังคม (Social Investment Project) ที่กู้เงินจากธนาคารโลกและรัฐบาลญี่ปุ่น รวมทั้งโครงการลงทุนเพื่อสังคม (Social Investment Fund หรือ SIF) ซึ่งมีขนาดเล็กกว่า แต่ให้ความสำคัญกับชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่เป็นผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ได้มีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระองค์ก่อน (รัชกาลที่ 9) มาเป็นหลักการสำคัญในการพัฒนาประเทศเป็นครั้งแรก แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ส่งเสริมให้ใช้แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยมียุทธศาสตร์การจัดการเชิงพื้นที่ในมิติใหม่ที่มุ่งให้เขตเมืองและชนบทเกิดการพัฒนาอย่างสมดุล เกื้อกูลกัน และยั่งยืน ด้วยการยึดคนในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมที่อาศัยความเข้มแข็งของชุมชนทั้งในเมืองและชนบทเป็นรากฐาน อีกทั้งยังมียุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน ซึ่งให้ความสำคัญใน 4 ประเด็น คือ หนึ่ง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่ สอง การแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทและเมืองภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วน สาม การสร้างความเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาชนบทกับเมืองอย่างเกื้อกูล และ สี่ การจัดการพื้นที่เชิงบูรณาการโดยยึดตามพื้นที่ภารกิจและเน้นการมีส่วนร่วม

อย่างไรก็ตาม แผนนี้เริ่มใช้ในปีที่มีรัฐบาลเสียงข้างมากที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งการดำเนินงานของรัฐบาลอาจจะไม่ได้อิงตามแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้มากเท่ากับการทำตามโครงการของรัฐบาลเอง รวมทั้งโครงการที่รัฐบาลสัญญาเอาไว้ในช่วงหาเสียง ซึ่งเน้นเศรษฐกิจรากหญ้า ด้วยชุดโครงการที่ส่วนใหญ่ได้ชื่อว่าเป็นโครงการประชานิยม เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้านละล้าน โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โครงการบ้านเอื้ออาทร โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค เป็นต้น ซึ่งแม้ว่าหลายโครงการได้รับความนิยมเป็นอย่างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการกองทุนหมู่บ้าน และโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค ซึ่งเป็นชุดโครงการที่ทำให้รัฐบาลที่นำโดยพรรคไทยรักไทยได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงไปอีกนานกว่าสิบปี และเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดการแข่งขันด้านนโยบายจากพรรคการเมืองต่างๆ ซึ่งได้รับความสนใจมากกว่าแนวทางเศรษฐกิจชุมชนมาก อีกทั้งโครงการที่ได้รับความนิยมสูงเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เป็นโครงการที่มาจากฝ่ายการเมือง ซึ่งไม่ได้มีจุดเริ่มมาจากแผนหรือแนวคิดที่ใช้ชุมชนเป็นหน่วยพื้นฐานที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศแต่อย่างใด

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ยังคงเน้นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและแก้ไขปัญหาความยากจน และยังมีสิ่งที่เสนอเพิ่มในแผนนี้คือ ส่งเสริมให้ชุมชนแต่ละแห่งมีแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม และสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำแผนชุมชนเหล่านั้นไปประกอบการจัดสรรงบประมาณด้วย อีกทั้งยังมีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ โดยมีจุดเน้น 3 ประการคือ หนึ่ง การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง สอง การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน และ สาม การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้ หลายโครงการที่เกิดขึ้นในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้จึงเป็นโครงการด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เช่น โครงการสนับสนุนการพัฒนาการเกษตรตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และอาจรวมถึงโครงการการช่วยเหลือผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมด้วย แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ เกิดปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรง จนทำให้รัฐบาลต้องหันไปเน้นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าทางการเมืองมากกว่าให้ความสนใจกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแผนนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) ยังคงยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยึดคนเป็นศูนย์กลาง เน้นการมีส่วนร่วม พร้อมทั้งกำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นไว้ว่า จะมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเชื่อมโยงกันเป็นสังคมสวัสดิการเพื่อให้เป็นพลังหลักในการพัฒนาฐานรากของประเทศ ส่งเสริมให้ชุมชนพึ่งตนเองจนสามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยจัดให้จังหวัดเป็นพื้นที่ดำเนินการขับเคลื่อนและเชื่อมโยงการพัฒนาจากระดับชุมชนขึ้นสู่ระดับประเทศและจากระดับประเทศลงสู่ระดับชุมชน พร้อมทั้งสนับสนุนกระบวนการจัดการเชิงพื้นที่หรือคลัสเตอร์ที่มีเครือข่ายการทำงานแบบบูรณาการร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน อย่างไรก็ตาม การกำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนไว้เป็นนามธรรมกว้างๆ เป็นส่วนใหญ่เช่นนี้ อาจจะไม่ชัดเจนพอในระดับที่จะ

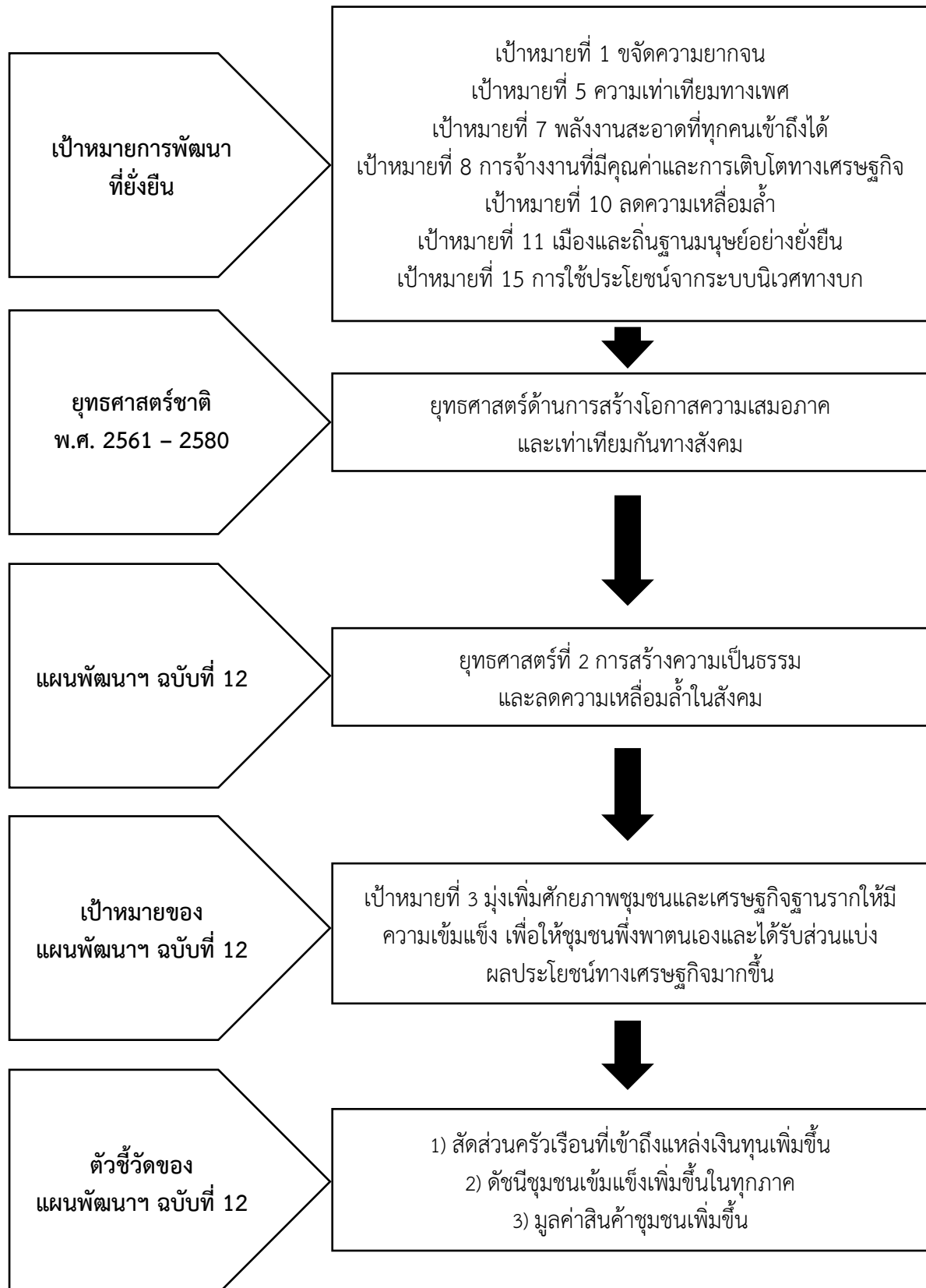
นำไปปฏิบัติ กอปรกับในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านรัฐบาลถึงสองชุดด้วยกัน ซึ่งในระยะหลัง รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งมักเลือกดำเนินนโยบายตามที่ได้หาเสียงมา มากกว่าที่จะอิงตามแผนพัฒนาฯ รวมทั้งในช่วงหลังรัฐประหาร ซึ่งนโยบายส่วนมากเป็นนโยบายที่เน้นการพัฒนาประเทศในภาพรวมผ่าน โครงการที่ลงมาจากข้างบน (Top down) ที่มักให้ความสำคัญกับระบบราชการมากกว่าการเน้นที่ ภาคประชาสังคมหรือการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

โดยสรุปในภาพรวม แผนพัฒนาฯ ฉบับแรกๆ ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะ ชุมชนในชนบทมากนัก เพราะการพัฒนาอย่างมุ่งเน้นไปที่โครงการระดับประเทศและการลงทุนสร้างโครงสร้าง พื้นฐานเป็นหลัก เช่น เชื้อเพลิง/ชลประทาน โรงพยาบาลประจำจังหวัด ทางหลวงแผ่นดิน ทางรถไฟ ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น การพัฒนาตามแนวทางนี้จึงมีส่วนที่เพิ่มความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองกับชนบทมากขึ้นด้วย ต่อมา ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 – 7 รัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาชนบทมากขึ้น โดยมุ่งเน้นการ แก้ไขปัญหาความยากจนและกระจายรายได้สู่ชนบท อย่างไรก็ตาม โครงการพัฒนาชนบทนั้นก็ยังมีบทบาทเป็น รองแผนพัฒนาเศรษฐกิจในภาพรวม ซึ่งให้ความสำคัญกับความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ตัวอย่างเช่น แผนพัฒนาชนบทยากจนในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ใช้งบประมาณไม่กีพันล้านบาท ซึ่งเทียบไม่ได้เลยกับ แผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก (Eastern Seaboard) สำหรับโครงการที่มุ่งแก้ไขความยากจน ในชนบท ไม่ว่าจะเป็นโครงการที่มาจากฝ่ายการเมือง เช่น โครงการเงินผัน และโครงการสภาพัฒนา หรือ โครงการที่มาจากฝ่ายการเมือง เช่น โครงการสร้างงานในชนบท โครงการพัฒนาหมู่บ้าน โครงการพัฒนาตำบล โครงการแก้ไขความยากจน เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่โครงการเหล่านั้นเกิดจากการสั่งการลงไปที่ของรัฐบาล ส่วนกลางมากกว่าความริเริ่มของชุมชน

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เป็นแผนพัฒนาฯ ที่หันมาเน้นประเด็น “ความเข้มแข็งของชุมชน” และ “เศรษฐกิจชุมชน” และในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ก็ได้มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามา และมีการผลักดันให้เกิดโครงการที่มุ่งกระจายรายได้สู่ชุมชน ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้แก่ ชุมชน อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เป็นต้นมา เป็นช่วงที่รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งมี บทบาทที่สำคัญเป็นส่วนใหญ่ และมักเลือกดำเนินนโยบายตามที่ได้หาเสียงไว้ มากกว่าที่จะอิงตามแผนพัฒนาฯ โครงการที่เกี่ยวข้องกับ “ชุมชน/เศรษฐกิจชุมชน” ที่เป็นที่ยุติกันดีบางโครงการ เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้าน และโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ก็เป็นโครงการมาจากฝ่ายการเมืองซึ่งน่าจะสอดคล้องกับแนวคิดแบบ “ประชานิยม/ประชาธิปไตยที่กินได้” มากกว่าแนวคิดที่หวังใช้ชุมชนชนเป็นหน่วยพื้นฐานที่สำคัญในการ แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจหรือขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ

หัวข้อถัดไป จะกล่าวถึงบทบาทเศรษฐกิจชุมชนในแผนการพัฒนาประเทศไทยในปัจจุบัน โดย ครอบคลุมตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 ไป จนถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งทั้งสามส่วนนี้มีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้อกันตามรูปที่ 4 ต่อไปนี้

รูปที่ 3 บทบาทของเศรษฐกิจชุมชนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่มา: คณะผู้วิจัย

2.2 บทบาทของเศรษฐกิจชุมชนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12¹⁰

2.2.1 ภาพรวมของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นการกำหนดแนวทาง วิสัยทัศน์ และทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ด้วยความมุ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ประชาชนมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินี้อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) หรือ สศช. ซึ่งริเริ่มจัดทำมาตั้งแต่ พ.ศ. 2502 และประกาศใช้ฉบับที่หนึ่งเมื่อ พ.ศ. 2504 จวบจนปัจจุบันได้ดำเนินมาถึงฉบับที่ 12 แล้ว

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) จัดทำขึ้นบนฐานของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญ เพราะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 นี้เป็นเครื่องมือหรือกลไกในการถ่ายทอดยุทธศาสตร์ชาติสู่การปฏิบัติในระยะ 5 ปีแรก โดยมีหลักการสำคัญ 6 ประการ คือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้มาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 – 11 ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ยึดวิสัยทัศน์ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 ยึดเป้าหมายอนาคตประเทศไทย ปี 2579 ยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานของการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม และยึดหลักการนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างจริงจังใน 5 ปีที่ต่อ ยอดไปสู่ผลสัมฤทธิ์ที่เป็นเป้าหมายระยะยาว

ส่วนวัตถุประสงค์ของแผน มีด้วยกัน 7 ประการ ดังนี้

- 1) เพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ เก่ง ดี มีสุข
- 2) เพื่อให้คนไทยมีความมั่นคงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้
- 3) เพื่อให้เศรษฐกิจเข้มแข็ง แข่งขันได้ และยั่งยืน
- 4) เพื่อรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 5) เพื่อให้ราชการมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ทันสมัย และทำงานแบบบูรณาการ
- 6) เพื่อกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค
- 7) เพื่อผลักดันให้ไทยเชื่อมโยงกับสากล ทั้งในระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาค และโลก อย่างสมบูรณ์ และมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งเจ็ดประการ แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้จึงแบ่งยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศออกเป็น 10 ยุทธศาสตร์ดังรูปที่ 5 ประกอบด้วยยุทธศาสตร์หลัก 6 ยุทธศาสตร์ (ยุทธศาสตร์ที่ 1 – 6) และยุทธศาสตร์สนับสนุนอีก 4 ยุทธศาสตร์ (ยุทธศาสตร์ที่ 7 – 10)

¹⁰ (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

รูปที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12

ที่มา: สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2561)

2.2.2 สารสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน

แม้บทบาทชุมชนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจจะเป็นประเด็นที่ถูกให้ความสำคัญมาตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 9 ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น ดังข้อความในแผนพัฒนาฯ ที่ 12 ที่กล่าวว่า

“ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีที่รวดเร็วในทุกด้าน ความเหลื่อมล้ำมีความรุนแรงมากขึ้น แต่ในด้านการพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นจุดเน้นสำคัญมาตลอดช่วง 3 แผนพัฒนาฯ ที่ผ่านมามีผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น มีการรวมกลุ่มเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเพื่อทำกิจกรรมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อแก้ปัญหาและสนองตอบความต้องการของชุมชนได้ดีขึ้น อาทิ ชุมชนจัดการภัยพิบัติ การจัดทำแผนชุมชนที่ครอบคลุมทุกพื้นที่ และบูรณาการเป็นแผนตำบลเพื่อเชื่อมโยงกับแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แผนพัฒนาอำเภอ และแผนพัฒนาจังหวัด และการรวมกันเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชนและอาชีพร้อยละ 32.51 และองค์การการเงินร้อยละ 26.77 ขององค์กรทั้งหมด”

กระนั้น ชุมชนยังคงประสบกับปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ไม่สมดุล กล่าวคือ เศรษฐกิจไทยมุ่งพัฒนาและอุดหนุนอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก เน้นอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงการกระจายรายได้สู่ชุมชน กอปรกับชุมชนมีอำนาจต่อรองน้อยกว่านายทุน ซึ่งอาจก่อให้เกิดการเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มคนบางกลุ่ม อีกทั้งระบบราชการปัจจุบันยังไม่กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมากพอ ด้วยเหตุนี้ ชุมชนจึงกลายเป็นเพียงตัวประกอบที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากร เงินทุน นโยบายรัฐ และการบริการสาธารณะได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้ชุมชนขาดโอกาสในการพัฒนาศักยภาพและก้าวขึ้นมาเป็นตัวเอกของการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศ

นอกจากนี้ ชุมชนหลายแห่งยังต้องเผชิญกับปัญหาการเข้าถึงและการจัดสรรการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติยังไม่เป็นธรรมด้วย เนื่องจากในปัจจุบันสิทธิและอำนาจการจัดการทรัพยากรยังขาดความเสมอภาค ส่งผลให้ชุมชนไม่สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ ทั้งที่ดิน ป่าไม้ น้ำ ทรัพยากรชายฝั่งทะเล และทรัพยากรแร่ ได้อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในพื้นที่อยู่บ่อยครั้งและมีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะโครงการขนาดใหญ่ของภาครัฐที่มักไปสร้างความเดือดร้อนแก่ชุมชนในพื้นที่อยู่เสมอ

ด้วยปัญหาสองประการข้างต้นนี้เอง ทำให้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยังคงคำนึงถึงประเด็นการพัฒนาศักยภาพชุมชน ซึ่งอยู่ภายใต้จุดเน้นและประเด็นการพัฒนาหลักในหัวข้อ “การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำ” ซึ่งมีการกล่าวถึงแนวทางการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนดังนี้

“การสร้างชุมชนเข้มแข็งให้เป็นพลังร่วมทางสังคมในการสนับสนุนการพัฒนาและพร้อมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา โดยส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน การสนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชนเพื่อยกระดับทักษะของคนในชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนจัดสวัสดิการและบริการในชุมชน และผลักดันกลไกการกระจายที่ดินทำกินและการบริหารจัดการที่ดินของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาการไม่มีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย รวมถึงการมีสิทธิในการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่”

ยิ่งไปกว่านั้น หากพิจารณาในส่วนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ก็พบว่า ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทชุมชนโดยตรง คือ **ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม** ซึ่งมีวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งที่ระบุไว้ชัดเจนว่า “เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน” อีกทั้งเป้าหมายข้อที่สามของยุทธศาสตร์ประเด็นนี้ก็กำหนดไว้ว่า “มุ่งเพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น” โดยมีตัวชี้วัด 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น ดัชนีชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภาค และมูลค่าสินค้าชุมชนเพิ่มขึ้น พร้อมทั้งระบุแนวทางการพัฒนา 5 ข้อ ดังนี้

1) สร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนให้มีขีดความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา มีจุดยืนทางความคิด มีธรรมาภิบาลในการบริหารและพัฒนาชุมชน ส่งเสริมการรวมกลุ่ม และสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง

2) ส่งเสริมให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย และการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในพื้นที่และการต่อยอดองค์ความรู้ไปสู่เชิงพาณิชย์ รวมทั้งส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสร้างการจัดการความรู้ในชุมชน

3) พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน การสนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน การส่งเสริมการเชื่อมต่อระหว่างเครือข่ายอุตสาหกรรม (Cluster) ในพื้นที่กับเศรษฐกิจชุมชน การสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาในการร่วมกันพัฒนาความรู้ในเชิงทฤษฎีและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติเพื่อสร้างศักยภาพให้กับชุมชนในการประกอบธุรกิจ การสนับสนุนการประกอบธุรกิจแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยว

4) สนับสนุนการให้ความรู้ในการบริหารจัดการทางการเงินแก่ชุมชนและครัวเรือน การปรับองค์การการเงินของชุมชนให้ทำหน้าที่เป็นสถาบันการเงินในระดับหมู่บ้านตำบลที่ทำหน้าที่ทั้งการให้กู้ยืมและการออม และจัดตั้งโครงข่ายการเงินฐานรากโดยมีธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เป็นแม่ข่าย

5) สนับสนุนชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการ บริการ และการจัดการทรัพยากรในชุมชน ในลักษณะเป็นหุ้นส่วนกับหน่วยงานภาครัฐ อปท. ในการดูแลคุณภาพชีวิตประชาชน โดยเปิดรับสมาชิกทุกคนในท้องถิ่นโดยไม่เลือกปฏิบัติผลัดดัน พ.ร.บ. โฉนดชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการบริหารจัดการและใช้ประโยชน์จากที่ดินและทรัพยากรในพื้นที่ร่วมกัน

ในส่วนสุดท้ายของยุทธศาสตร์แต่ละประเด็น จะมีการกำหนดแผนงานและโครงการสำคัญที่จะเป็นกลไกแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งแผนงานที่มีความเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน คือ **แผนงานสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากและชุมชนเข้มแข็ง** ที่มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ่านเครือข่ายวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือวิสาหกิจชุมชน โดยการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคเอกชนและวิสาหกิจเพื่อสังคม และความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจเพื่อสังคมในแต่ละพื้นที่ เพื่อการสร้างองค์ความรู้ รูปแบบการจัดการเพื่อสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของวิสาหกิจในระยะยาว รวมทั้งเผยแพร่

ความรู้ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก พร้อมทั้งประสานงานกับจังหวัดและท้องถิ่นเพื่อขยายผลจากชุมชนต้นแบบให้มีการนำไปใช้ในชุมชนอื่นๆ อย่างกว้างขวาง โดยมีหน่วยงานดำเนินงาน ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงพาณิชย์ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และวิสาหกิจชุมชน และมีระยะเวลาดำเนินการ 5 ปี คือ พ.ศ. 2560 – 2564

โดยสรุปแล้ว แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 มองว่า อุปสรรคที่ทำให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอ คือ **ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นและปัญหาการเข้าถึงและจัดสรรทรัพยากรอย่างไม่เท่าเทียม** แนวทางการพัฒนาจึงมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการสนับสนุนให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดการความรู้ชุมชนด้วยเทคโนโลยีและการวิจัย การส่งเสริมอาชีพและการท่องเที่ยวชุมชน ตลอดจนการอบรมให้ความรู้ชุมชนด้านการเงินและด้านการจัดการที่ดินและทรัพยากรในชุมชน โดยมีกลไกการทำงาน คือ **แผนงานสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากและชุมชนเข้มแข็ง** ที่จะใช้เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเป็นหัวใจหลักในการขับเคลื่อน เริ่มด้วยการสร้างชุมชนต้นแบบให้เป็นบทเรียนที่ชุมชนอื่นๆ สามารถนำไปต่อยอดและขยายผล เพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและเสริมความเข้มแข็งในชุมชนของตัวเองได้

2.3 บทบาทของเศรษฐกิจชุมชนในยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580¹¹

2.3.1 ภาพรวมของยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580

ด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ ความเป็นโลกเสรีไร้พรมแดน และความเข้มงวดของกฎระเบียบในสังคมโลก ย่อมสร้างแรงกดดันและความเสี่ยงต่อประเทศไทย ที่ยังมีจุดอ่อนเชิงโครงสร้างทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ภาครัฐจึงจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์ระยะยาวเพื่อแก้จุดอ่อนและเสริมจุดแข็งให้ประเทศไทยมีศักยภาพในการแข่งขัน เป็นที่ยอมรับในเวทีโลก พร้อมทั้งเติบโตได้อย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2558 เห็นชอบให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 จนกระทั่งมีการประกาศยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2561

ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 มีวิสัยทัศน์ คือ **“ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”** ซึ่งย่อเป็นคติพจน์ประจำชาติได้ว่า **“มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน”** และมีเป้าหมายการพัฒนาประเทศ คือ **“ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน”** ซึ่งสามารถแปลงเป็นยุทธศาสตร์ชาติ 6 ด้านตามเป้าหมาย 6 ประการข้างต้น ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

นอกจากนี้ ยังมีแผนแม่บทที่แบ่งแยกตามประเด็นการพัฒนาและคอยกำกับยุทธศาสตร์ชาติแต่ละด้าน ให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ จำนวน 23 แผนแม่บท ประกอบด้วย 1) ความมั่นคง 2) การต่างประเทศ 3) การเกษตร 4) อุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคต 5) การท่องเที่ยว 6) พื้นที่และเมืองน่าอยู่อัจฉริยะ 7) โครงสร้างพื้นฐาน ระบบโลจิสติกส์ และดิจิทัล 8) ผู้ประกอบการและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมยุคใหม่ 9) เขตเศรษฐกิจพิเศษ 10) การปรับเปลี่ยนค่านิยม และวัฒนธรรม 11) ศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต 12) การพัฒนาการเรียนรู้ 13) การเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดี 14) ศักยภาพการกีฬา 15) พลังทางสังคม 16) เศรษฐกิจฐานราก 16) ความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคม 18) การเติบโตอย่างยั่งยืน 19) การบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ 20) การบริการประชาชนและประสิทธิภาพภาครัฐ 21) การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ 22) กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม และ 23) การวิจัยและพัฒนานวัตกรรม

¹¹ (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580)

2.3.2 สารสำคัญของยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชนและความเข้มแข็งของชุมชนโดยตรง คือ **ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม** ซึ่งมีการสรุปเป้าหมายและประเด็นการพัฒนาของยุทธศาสตร์ชาติในด้านนี้ไว้ดังนี้

“ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญกับการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง”

หากพิจารณาในรายละเอียดจะพบว่า มีเป้าหมายหนึ่งข้อภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติด้านนี้ที่ระบุชัดเจนถึงความต้องการที่จะสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน นั่นคือข้อที่กล่าวว่าจะ “เพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเองและการจัดการตนเองเพื่อสร้างสังคมคุณภาพ” แต่ในด้านตัวชี้วัดยังมีความคลุมเครือและไม่สะท้อนถึงความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนเท่าใดนัก ส่วนในหัวข้อประเด็นยุทธศาสตร์ชาติ ที่มีด้วยกัน 4 ประเด็นหลัก พบว่า ทุกประเด็นล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนโดยตรงไม่มากก็น้อย ซึ่งสามารถแจกแจงรายละเอียดได้ดังนี้

ประเด็นหลักที่หนึ่ง การลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ มีประเด็นย่อยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 2 ประเด็นย่อย ดังนี้

1) **ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก** พัฒนาการเกษตรให้เหมาะสมกับศักยภาพของเกษตรกร ฐานทรัพยากรและบริบทของพื้นที่และชุมชนท้องถิ่น โดยเน้นระบบการจัดการตนเองของเกษตรกร และการมีกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก เพื่อให้เกษตรกรเข้าถึงฐานทรัพยากร การวิจัย ความรู้ ทั้งทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาการผลิตและยกระดับเป็นผู้ประกอบการตลอดห่วงโซ่คุณค่า และเพิ่มช่องทางการตลาดและเชื่อมโยงการค้าด้วยเครือข่ายพันธมิตรและวิสาหกิจเพื่อสังคม กำหนดนโยบายและกติกาเพื่อเพิ่มโอกาสของเกษตรกร พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงส่งเสริมการผลิตแปรรูปสินค้าให้มีเอกลักษณ์ และการจัดการในภาคบริการที่เชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรของชุมชน เพื่อยกระดับเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในภาคการเกษตร

2) **กระจายการถือครองที่ดินและการเข้าถึงทรัพยากร** โดยแก้ไขปัญหาคอขวดขัดแย้งระหว่างเขตพื้นที่ป่าทับซ้อนพื้นที่ทำกินของประชาชน รับรองสิทธิชุมชนในการเข้าใช้ประโยชน์ที่ดิน กำหนดมาตรการเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์อย่างเป็นธรรม และกระจายการถือครองที่ดินในขนาดที่เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการถือครองที่ดิน ปรับระบบเอกสารสิทธิ์การถือครองที่ดิน

ประเภทต่างๆ ให้ผู้มีรายได้น้อยและผู้ที่ไม่มียอดเงินเป็นกรรมสิทธิ์ใช้เป็นหลักฐานประกอบการขอพิจารณาสินเชื่อ กับสถาบันการเงินได้ รวมถึงการปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะเพื่อการ ประกอบอาชีพสำหรับประชาชน เพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างเป็นธรรมและมีที่อยู่ อาศัยที่มั่นคง

ประเด็นหลักที่สอง การกระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี มี ประเด็นย่อยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 3 ประเด็นย่อย ดังนี้

1) **กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละกลุ่มจังหวัดในมิติต่างๆ** โดยการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง และบูรณาการแผนให้มีความเชื่อมโยงสอดคล้อง กันในทุกระดับเป็นแผนเดียวกัน ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด จนถึงกลุ่มจังหวัด เน้นการ กระจายแหล่งอุตสาหกรรมในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการสร้างงานในพื้นที่ และการพัฒนาภาคบริการที่คนในพื้นที่ สามารถเป็นผู้ประกอบการ และสามารถกระจายรายได้ให้เกิดความเป็นธรรม ให้ความสำคัญกับการสร้าง “คุณค่า” และ “มูลค่า” ทางเศรษฐกิจ จากศักยภาพของฐานทรัพยากรของแต่ละพื้นที่ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่และผู้ประกอบการในการสืบค้น นำมาปรับใช้และยกระดับการใช้ทรัพยากรนั้นอย่างยั่งยืน

2) **ปรับโครงสร้างและแก้ไขกฎหมายระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อวางระบบและกลไกการ บริหารงานในระดับภาค กลุ่มจังหวัด** เพื่อรับผิดชอบการบริหารงานในระดับภาค กลุ่มจังหวัดที่เชื่อมโยงกัน และสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาในระดับกลุ่มจังหวัดและระดับภาค ปรับโครงสร้างและปรับปรุง กฎหมายเพื่อจัดความสัมพันธ์ระหว่างราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นให้เอื้อต่อประชาชนใน การตัดสินใจเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาพื้นที่และการกำกับติดตามเพื่อสร้างธรรมาภิบาลในการทำงานของ ภาครัฐ ตลอดจนการปรับปรุงกฎหมายเพื่อพัฒนาระบบการปกครองท้องถิ่น และการเปิดพื้นที่และโอกาสการ มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของภาคส่วนต่างๆ ได้แก่ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาควิชาการในการกำหนด ยุทธศาสตร์จังหวัด/กลุ่มจังหวัด

3) **การพัฒนากำลังแรงงานในพื้นที่** โดยการวางแผนกำลังคนที่สอดคล้องกับแผนการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มจังหวัด และการพัฒนาทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทของเมืองทั้งในปัจจุบัน และอนาคต เน้นการส่งเสริมการยกระดับทักษะของผู้ประกอบการ และกลุ่มวิสาหกิจในพื้นที่ทั้งในด้านภาษา การบริหารธุรกิจ การจัดการห่วงโซ่มูลค่าและตลาด การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยีและนวัตกรรม รวมถึง การพัฒนาระบบที่มีประสิทธิภาพในการเชื่อมโยงความต้องการของกำลังแรงงานในพื้นที่กับระบบการผลิต กำลังคนในสายอาชีพ

ประเด็นหลักที่สาม การเสริมสร้างพลังทางสังคม มีประเด็นย่อยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 3 ประเด็นย่อย ดังนี้

1) **สร้างสังคมเข้มแข็งที่แบ่งปัน ไม่ทอดทิ้งกัน และมีคุณธรรม** โดยสนับสนุนการรวมตัวและดึง พลังของภาคส่วนต่างๆ โดยเฉพาะการเชื่อมพลังของคนสามวัย คือเยาวชนคนรุ่นใหม่ คนวัยทำงาน และ

ผู้สูงอายุ ให้มาเป็นกำลังของการพัฒนาเพื่อส่วนรวม โดยการสร้างเวทีกลางเป็นพื้นที่สาธารณะ เพื่อปรึกษาหารือปัญหาสาธารณะของพื้นที่ ตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่น อำเภอจนถึงระดับจังหวัด การสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสร้างกลไกการทำงานร่วมกันของภาคส่วนต่างๆ การสนับสนุนกิจกรรมของเด็กและเยาวชนในจังหวัดต่างๆ เพื่อฝึกทักษะให้เป็นผู้รุ่นใหม่ในอนาคต ตลอดจนสนับสนุนระบบวิชาชีพเพื่อสังคม การดำเนินงานของภาคประชาสังคม การสร้างเครือข่ายในพื้นที่ รวมถึงการสร้างชุมชนเสมือนบนเครือข่ายสื่อ ให้เป็นเครือข่ายเรียนรู้ร่วมกันทางสังคมที่ร่วมทำสิ่งที่สร้างสรรค์ และการยกย่องให้คุณค่ากับการทำประโยชน์ร่วมกันเพื่อส่วนรวม

2) **สนับสนุนความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน** เพื่อสนับสนุนการทำงานของภาคส่วนต่างๆ สนับสนุนการจัดตั้งองค์กรภาคประชาสังคมและองค์กรชุมชนในรูปแบบนิติบุคคลเพื่อดำเนินกิจกรรมสร้างสรรค์ประโยชน์สาธารณะต่างๆ รวมทั้งการปรับปรุงระเบียบการใช้งบประมาณและจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐเพื่อเอื้อให้สามารถสนับสนุนความริเริ่มที่สร้างสรรค์ของภาคส่วนต่างๆ

3) **สนับสนุนการพัฒนาทุนทางสังคมและวัฒนธรรม** ภายใต้บริบทของสังคมที่มีความหลากหลายมากขึ้นทั้งทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมโดยไม่เลือกปฏิบัติ ส่งเสริมความตระหนักในสิทธิมนุษยชน สร้างความเท่าเทียมกันในเรื่องสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในกลุ่มชาติพันธุ์ ให้ความสำคัญกับองค์ความรู้และภูมิปัญญาของกลุ่มชน สร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าของคนในท้องถิ่น สร้างความเข้าใจและจุดร่วมบนความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์ และส่งเสริมบทบาทของสถาบันการศึกษาในการช่วยยกระดับคุณค่าที่หลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมให้เป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจที่สร้างสรรค์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้ รวมถึงเชื่อมโยงการสร้างความร่วมมือและความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้านบนรากฐานมรดกทางวัฒนธรรมที่มีร่วมกันกับประเทศไทย

ประเด็นหลักที่สี่ การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเองและการจัดการตนเอง มีประเด็นย่อยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 4 ประเด็นย่อย ดังนี้

1) **ส่งเสริมการปรับตัวกิจกรรมในระดับครัวเรือน ให้มีขีดความสามารถในการจัดการวางแผนชีวิต สุขภาพ ครอบครัว การเงินและอาชีพ** โดยใช้ข้อมูลความรู้ และการยกระดับการเรียนรู้ของครัวเรือน ทั้งในกลุ่มครัวเรือนภาคเกษตรและอาชีพอื่นๆ เพื่อปรับการคิดเชิงระบบ การวางแผนอนาคต การออมและการลงทุน การดูแลสุขภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว เพิ่มทักษะทางการเงินและการวางแผนการจัดการที่ดิน ที่อยู่อาศัยและระบบการผลิตด้านอาชีพ เพิ่มความสามารถในการประกอบการธุรกิจ การบริหารจัดการ ตลอดจนพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนและท้องถิ่น อันเป็นการสร้างการเรียนรู้จากภายในเพื่อสร้างคนที่มีระบบคิดที่มีเหตุผลและพึ่งตนเองได้ ตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2) **เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองและการพึ่งพากันเอง** โดยสนับสนุนการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ให้ชุมชนได้บริหารจัดการและมีส่วนร่วมในกิจการที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยตรง การสนับสนุนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่สะท้อนปัญหาความต้องการที่แท้จริง

ของชุมชน โดยมีข้อมูลครัวเรือนเพื่อสนับสนุนการจัดทำแผน และเชื่อมโยงแผนชุมชนกับแผนพัฒนาตำบล แผนพัฒนาอำเภอ แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด และแผนพัฒนาภาค และเชื่อมโยงกับการ กำหนดการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกัน ขับเคลื่อนกลไกความร่วมมือทุกภาคส่วนให้มีเป้าหมายทิศทาง มีความสมดุล มีอิสระและมีอำนาจในการตัดสินใจ โดยมีระบบการติดตามตรวจสอบที่ต่อเนื่องและโปร่งใส ตลอดจนสนับสนุนการพัฒนาตัวชี้วัดและระบบการประเมินความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อให้สามารถติดตาม ความก้าวหน้าในการยกระดับความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

3) **สร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ เพื่อสร้างประชาธิปไตยชุมชน** โดยสนับสนุนให้ประชาชน สามารถรวมกลุ่มและมีเวทีกลางเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและเพื่อปรึกษาหารือกิจการที่เป็นประเด็น สาธารณะ สามารถกำหนดเป้าหมายการพัฒนาบนฐานการมีข้อมูลและการใช้เหตุผล และสร้างข้อตกลงร่วมกัน ที่สามารถผูกพันและตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ และลดความขัดแย้งได้ อันจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการ สร้างประชาธิปไตยที่ระดับฐานราก และสร้างความสมานฉันท์ ตลอดจนปรับบทบาทภาครัฐให้เป็นฝ่าย สนับสนุนให้ชุมชนจัดการตนเองได้มากขึ้น โดยรัฐเป็นที่ปรึกษาสนับสนุนองค์ความรู้และพัฒนาทักษะในการ บริหารจัดการให้กับชุมชน เพื่อเป็นพลังของการพัฒนา

4) **สร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาให้กับชุมชน** โดยการสร้างการเรียนรู้ของชุมชนให้สามารถก้าวทันการ เปลี่ยนแปลงของโลก การพัฒนาเทคโนโลยีและส่งเสริมโอกาสการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ของ ชุมชน ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เพื่อเร่งกระบวนการเรียนรู้ของ ชุมชนในการก้าวเข้าสู่สังคมในยุคดิจิทัล การพัฒนาวิสัยทัศน์ในการประกอบการและการจัดการความเสี่ยงด้าน ต่างๆ ในบริบทของการแข่งขันอย่างยั่งยืน รวมถึงการเพิ่มความสามารถและทักษะในการใช้ความรู้และ เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์เพื่อแก้ปัญหาและยกระดับขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการตนเอง และ สร้างหลักประกันให้คนทุกกลุ่มได้รับโอกาสและเข้าถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองโดยไม่จำกัดวัยหรือเพศภาวะ

ในอีกทางหนึ่ง หากพิจารณาแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ก็พบว่า แผนแม่บทที่กล่าวถึง ประเด็นการพัฒนาชุมชน มีอยู่ด้วยกัน 2 แผนแม่บท ได้แก่ **แผนแม่บทที่ 15 ประเด็นพลังทางสังคม และ แผนแม่บทที่ 16 ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก** โดยสำหรับแผนแม่บทที่ 15 ประเด็นพลังทางสังคม ได้กล่าวถึง ประเด็นการพัฒนาทุนทางสังคมในชุมชนในแผนย่อยการเสริมสร้างทุนทางสังคม ซึ่งระบุเป้าหมายไว้ดังนี้

“เน้นการเสริมสร้างศักยภาพและความสามารถของประชาชน รวมทั้งการเปิดโอกาสให้เกิด กระบวนการรวมตัวของประชากรทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย รวมถึงภาคีเครือข่ายพัฒนา ในการร่วมคิด ร่วมลงมือพัฒนา จะเป็นพลังสำคัญในการสร้างโอกาสและความเสมอภาคในสังคมควบคู่ไปกับการ ดำเนินการของภาครัฐในระยะ 20 ปีข้างหน้า เนื่องจากการทำงานโดยกลไกและกำลังทรัพยากรของ ภาครัฐแต่เพียงฝ่ายเดียวในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เสมอภาคอาจไม่เพียงพอและ ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง รวมทั้งเน้นการนำรากฐานของ สังคมวัฒนธรรมไทยในการเป็นสังคมแห่งการให้ที่สมาชิกมีน้ำใจและคอยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มาใช้

เป็นพลังในการดูแลกันและกันเพื่อไม่ให้คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งถูกทอดทิ้งให้ตกอยู่ในภาวะยากลำบาก และการนำทุนทางศิลปวัฒนธรรมที่ตกทอดมาอย่างยาวนานในประวัติศาสตร์ การมีรากเหง้าร่วมกับประเทศเพื่อนบ้านบนคาบสมุทรอินโดจีนหรือดินแดนสุวรรณภูมิในการสร้างให้เกิดทั้งมูลค่าและคุณค่าใหม่ร่วมกันได้”

พร้อมกันนั้นได้ระบุเป้าหมายและตัวชี้วัดในเชิงปริมาณไว้ดังตารางที่ 2 โดยมีแนวทางการพัฒนาเพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว 4 แนวทาง ดังนี้

1) **เสริมสร้างสังคมแห่งการให้และช่วยเหลือกันและกัน** โดยการนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในเรื่องของการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การรู้จักให้ รู้จักแบ่งปัน และเสียสละ โดยยึดหลักคุณธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ มาส่งเสริมอาสาสมัครเพื่อทำประโยชน์ส่วนรวมและสร้างสังคมแห่งการให้ รวมทั้งการพัฒนากลไกและระบบสนับสนุนการบริหารจัดการเครือข่ายในระดับจังหวัดผ่านการระดมพลังความร่วมมือของรัฐและภาคประชาชนในระดับจังหวัด การส่งเสริมให้มีกลไกเชื่อมโยงกับนโยบายและการบริหารจัดการในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น พร้อมทั้งส่งเสริมให้มีกลไกและระบบการสนับสนุนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อการสร้างภาคีเครือข่ายในระดับอำเภอ ตำบล และชุมชน เพื่อสนับสนุนการทำงานระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชนเพื่อการพัฒนา และมีพื้นที่สาธารณะ เพื่อปรึกษาหารือปัญหาสาธารณะของพื้นที่ ตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่น อำเภอจนถึงระดับจังหวัด

2) **เพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเอง และการจัดการตนเอง** ส่งเสริมให้มีระบบการสนับสนุนความเข้มแข็งและเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นที่ครอบคลุมทุกมิติ ตั้งแต่ เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ ตั้งแต่ระดับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงสามวัยในท้องถิ่น ได้แก่ เยาวชน คนวัยทำงาน และผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดการสืบทอดทักษะภูมิปัญญาของกลุ่มคนที่จะเป็นแกนนำการพัฒนาในท้องถิ่นระดับตำบลและหมู่บ้าน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มาจากทุกวัย และสนับสนุนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง พัฒนาระบบฐานข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ประกอบการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนที่มีกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและบนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยยึดยุทธศาสตร์ชาติและแผนระดับต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นกรอบการดำเนินงาน

3) **ส่งเสริมศักยภาพ บทบาทสตรี และสิทธิมนุษยชน** ให้ทุกเพศสภาพร่วมเป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมด้วยการปรับเปลี่ยนทัศนคติและบทบาทของทุกเพศสภาพ เสริมสร้างความเข้าใจและการยอมรับของสังคมต่อเรื่องเพศสภาพและความเสมอภาคทางเพศ ส่งเสริมให้ทุกเพศสภาพมีส่วนร่วมรับผิดชอบครอบครัวและร่วมกันพัฒนาสังคม ส่งเสริมความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว พัฒนาระบบสวัสดิการทางสังคมในสถานประกอบการเพื่อให้ทั้งชายและหญิงสามารถดูแลครอบครัวได้อย่างสมดุลกับการทำงาน เพื่อส่งเสริมการสร้างประชากรรุ่นใหม่บนรากฐานของครอบครัวที่มีคุณภาพ เพิ่มโอกาสของสตรีในการทำงานเชิงเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนเพิ่มศักยภาพ ความรู้ความสามารถ และภาวะผู้นำของสตรีเพื่อให้สามารถมี

บทบาทในทางการเมืองและการบริหารทั้งในระดับนานาชาติ ระดับชาติ และในระดับท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม และกว้างขวาง

4) **ต่อ ยอดการพัฒนาบนฐานทุนทางสังคมและวัฒนธรรม** โดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุนทางสังคม และวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน ถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา การสร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าของ คนในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ให้ดำรงอยู่และสามารถนำไปต่อยอดพัฒนา สู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีการพัฒนาต่างๆ ใน การยกระดับคุณค่าที่หลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม การพัฒนานวัตกรรมจากทุนทางวัฒนธรรม เพื่อต่อ ยอดสู่การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจที่สร้างสรรค์ และการส่งเสริมความร่วมมือด้านวัฒนธรรมระหว่างประเทศ บนฐานมรดกทางวัฒนธรรมที่มีร่วมกันกับประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคอาเซียน รวมถึงการ ยกระดับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติและของโลก

ตารางที่ 2 เป้าหมายและตัวชี้วัดของแผนย่อยการเสริมสร้างทุนทางสังคม ภายใต้แผนแม่บทที่ 15

ประเด็นพลังทางสังคม

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย			
		ปี 2561- 2565	ปี 2566- 2570	ปี 2571- 2575	ปี 2576- 2580
ภาคีการพัฒนามีบทบาท ในการพัฒนาสังคมมากขึ้น อย่างต่อเนื่อง	ดัชนีชี้วัดทุนทางสังคม (เฉลี่ยร้อยละ)	เพิ่มขึ้น ร้อยละ 10	เพิ่มขึ้น ร้อยละ 10	เพิ่มขึ้น ร้อยละ 10	เพิ่มขึ้น ร้อยละ 10

ที่มา: การประกาศแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580)

ในขณะที่ **แผนแม่บทที่ 16 ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก** ได้กล่าวถึงประเด็นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในแผนย่อยการสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งระบุเป้าหมายไว้ ดังนี้

“เน้นส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปแบบที่มีโครงสร้างกระจายรายได้ ทั้งวิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ และวิสาหกิจเพื่อสังคม การพัฒนาช่องทางการตลาดและเครือข่าย เพื่อให้เกิดการจัดการกลไก การตลาดครบวงจรในรูปแบบการค้าที่เป็นธรรม รวมถึงการสร้างกติกาให้เกิดโครงสร้างกระจายรายได้ ให้กับเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม การส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากรต่างๆ ที่ จำเป็น และการบริหารจัดการกลไกต่างๆ เพื่อให้เศรษฐกิจชุมชนมีทุนในการพัฒนาการค้าและ ยกระดับเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ รวมถึงการส่งเสริมสถาบันการเงินชุมชนให้มีบทบาทในการดูแล ให้ คำแนะนำในการจัดการหนี้สิน”

พร้อมกันนั้นได้ระบุเป้าหมายและตัวชี้วัดในเชิงปริมาณไว้ดังตารางที่ 3 โดยมีแนวทางการพัฒนาเพื่อ บรรลุเป้าหมายดังกล่าว 3 แนวทาง ดังนี้

1) ส่งเสริมและพัฒนากลไกและโครงสร้างชุดข้อมูลค่าทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้กลับสู่ชุมชน เพื่อสร้างการเติบโตและการหมุนเวียนของเศรษฐกิจฐานราก ผ่านการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ อาทิ สหกรณ์ ร้านค้าชุมชน วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจหรือกิจการเพื่อสังคม ที่ส่งเสริมการถือหุ้นโดยสมาชิกในชุมชน เพื่อให้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นตกกลับสู่สมาชิก รวมทั้งการพัฒนาช่องทางและศูนย์กลางตลาดสินค้าชุมชน โดยครอบคลุมถึงช่องทางตลาดออนไลน์และช่องทางตลาดอื่นๆ

2) ส่งเสริมให้มีนวัตกรรมทางการเงินเพื่อสนับสนุนแหล่งทุนให้กับเศรษฐกิจชุมชน อาทิ ตลาดทุนในการทำหน้าที่เป็นกลไกในการจัดสรรทรัพยากรด้านเงินทุนเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ระดมเงินทุนและผู้ลงทุน ผ่านเครื่องมือทางการเงินที่หลากหลายที่สามารถพัฒนาขึ้นให้มีความเหมาะสมกับความต้องการระดมทุนในจำนวน เงื่อนไขเวลาและต้นทุนที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้ระดมเงินทุนและชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้มีกลไกการเปิดเผยข้อมูลและกลไกราคา ที่สามารถช่วยให้ชุมชนสามารถระดมเงินทุนที่เหมาะสมกับความต้องการ พัฒนาระบบกำกับ/ระบบมาตรฐานบัญชี การใช้รูปแบบสินเชื่อรูปแบบใหม่ๆ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเศรษฐกิจชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมให้ธนาคารเฉพาะกิจที่มีอยู่ในปัจจุบันสามารถยกระดับเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนด้านเงินทุนและบริหารสภาพคล่อง

3) พัฒนากลไกการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะ โดยการพัฒนาฐานข้อมูลที่ดินให้มีความครอบคลุมทั้งประเทศ โดยแยกตามประเภทการใช้ประโยชน์ ผู้ครอบครอง ที่มีความทันสมัย โดยให้เป็นข้อมูลสาธารณะที่เปิดเผยและสามารถสืบค้นได้ พัฒนากลไกเพื่อทำหน้าที่รับฝากที่ดินจากเอกชนและนำมาหมุนเวียนสร้างประโยชน์โดยให้ผู้มีรายได้น้อย รวมทั้งปรับระบบการบริหารจัดการที่ดินของรัฐทั้งในเขตปฏิรูปที่ดิน พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม และที่สาธารณะ เพื่อให้เกิดผลผลิตภาพของการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สูงขึ้น

ตารางที่ 3 เป้าหมายและตัวชี้วัดของแผนย่อยการสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนา

เศรษฐกิจฐานราก ภายใต้แผนแม่บทที่ 16 ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย			
		ปี 2561- 2565	ปี 2566- 2570	ปี 2571- 2575	ปี 2576- 2580
1. ผู้ประกอบการเศรษฐกิจฐานรากมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง	อัตราการเติบโตของมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของมูลค่าสินค้า OTOP (เฉลี่ยร้อยละ)	อย่างน้อยร้อยละ 30 ของปีฐาน	อย่างน้อยร้อยละ 40 ของปีฐาน	อย่างน้อยร้อยละ 50 ของปีฐาน	อย่างน้อยร้อยละ 50 ของปีฐาน
2. กลุ่มประชากรรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 มีความสามารถในการบริหารจัดการหนี้สินได้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง	สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ (debt service ratio) (ร้อยละ)	ร้อยละ 55	ร้อยละ 50	ร้อยละ 45	ร้อยละ 40

ที่มา: การประกาศแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580)

โดยสรุปแล้ว ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 ได้กล่าวถึงประเด็นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนไว้อย่างกว้างๆ ไว้ในยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ที่มีวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งระบุว่า “เพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการพึ่งตนเองและการจัดการตนเองเพื่อสร้างสังคมคุณภาพ” โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องอยู่หลายประเด็น นอกเหนือจากประเด็นความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและประเด็นการเข้าถึงทรัพยากรที่ถูกกล่าวไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 แล้ว ยังมีประเด็นการกระจายความเจริญสู่ท้องถิ่น ประเด็นการเสริมพลังทางสังคมทุกช่วงวัย และประเด็นการเพิ่มขีดความสามารถให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ซึ่งมีกลไกกำกับคือ แผนย่อยการสร้างทุนทางสังคม ภายใต้แผนแม่บทที่ 15 ประเด็นพลังทางสังคม ที่เน้นการเสริมสร้างและต่อยอดทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดเป็นพลังทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ และ แผนย่อยการสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ภายใต้แผนแม่บทที่ 16 ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก ที่มีแนวทางการพัฒนาเพื่อสร้างการเติบโตและการหมุนเวียนของเศรษฐกิจฐานราก ส่งเสริมให้มีนวัตกรรมทางการเงิน และพัฒนากลไกการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะ

2.4 บทบาทของเศรษฐกิจชุมชนในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน¹²

2.4.1 ภาพรวมของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

หลังสิ้นสุดเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สังคมโลกพัฒนาร่วมกันมาตั้งแต่ พ.ศ. 2543 – 2558 และถือเป็นเป้าหมายที่ทำให้สังคมโลกเกิดความตื่นตัวต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน โรคติดต่อ การขาดแคลนโอกาสทางการศึกษา ความไม่เท่าเทียมทางเพศ และการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ องค์การสหประชาชาติ ประเทศสหรัฐอเมริกา ก็ได้เตรียมการจัดประชุม และรวบรวมความคิดเห็นของประชาคมโลกผ่านอินเทอร์เน็ตเป็นเวลามากกว่า 3 ปี จนได้กำหนดกรอบเป้าหมายใหม่ที่เรียกว่า เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งจะถูกใช้ขับเคลื่อนสังคมโลกตั้งแต่ พ.ศ. 2558 – 2573

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมีทั้งหมด 17 เป้าหมาย ประกอบด้วย 1) ขจัดความยากจน 2) ขจัดความหิวโหย 3) การมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี 4) การศึกษาที่เท่าเทียม 5) ความเท่าเทียมทางเพศ 6) การจัดการน้ำและสุขาภิบาล 7) พลังงานสะอาดที่ทุกคนเข้าถึงได้ 8) การจ้างงานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ 9) อุตสาหกรรม นวัตกรรม โครงสร้างพื้นฐาน 10) ลดความเหลื่อมล้ำ 11) เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน 12) แผนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน 13) การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ 14) การใช้ประโยชน์จากมหาสมุทรและทรัพยากรทางทะเล 15) การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบก 16) สังคมสงบสุข ยุติธรรม ไม่แบ่งแยก และ 17) ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 5 กลุ่มหรือ 5P ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง กลุ่มที่ว่าด้วยเรื่องคุณภาพชีวิตของผู้คน (People) ได้แก่ เป้าหมายที่ 1 เป้าหมายที่ 2 เป้าหมายที่ 3 เป้าหมายที่ 4 และเป้าหมายที่ 5

กลุ่มที่สอง กลุ่มที่ว่าด้วยเรื่องการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนและครอบคลุม (Prosperity) ได้แก่ เป้าหมายที่ 7 เป้าหมายที่ 8 เป้าหมายที่ 9 เป้าหมายที่ 10 และเป้าหมายที่ 11

กลุ่มที่สาม กลุ่มที่ว่าด้วยเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Planet) ได้แก่ เป้าหมายที่ 6 เป้าหมายที่ 12 เป้าหมายที่ 13 เป้าหมายที่ 14 และเป้าหมายที่ 15

กลุ่มที่สี่ กลุ่มที่ว่าด้วยเรื่องสันติภาพ สถาบันที่เข้มแข็ง และความยุติธรรม (Peace) ได้แก่ เป้าหมายที่ 16

กลุ่มที่ห้า กลุ่มที่ว่าด้วยเรื่องความร่วมมือเพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Partnership) ได้แก่ เป้าหมายที่ 17

จากข้อมูลตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG Index) พบว่า ใน พ.ศ. 2562 ประเทศไทยถูกจัดอยู่ในอันดับที่ 40 จาก 162 ประเทศทั่วโลก ซึ่งปรับตัวดีขึ้น 19 อันดับจาก พ.ศ. 2561 ที่อยู่อันดับที่ 59 จาก

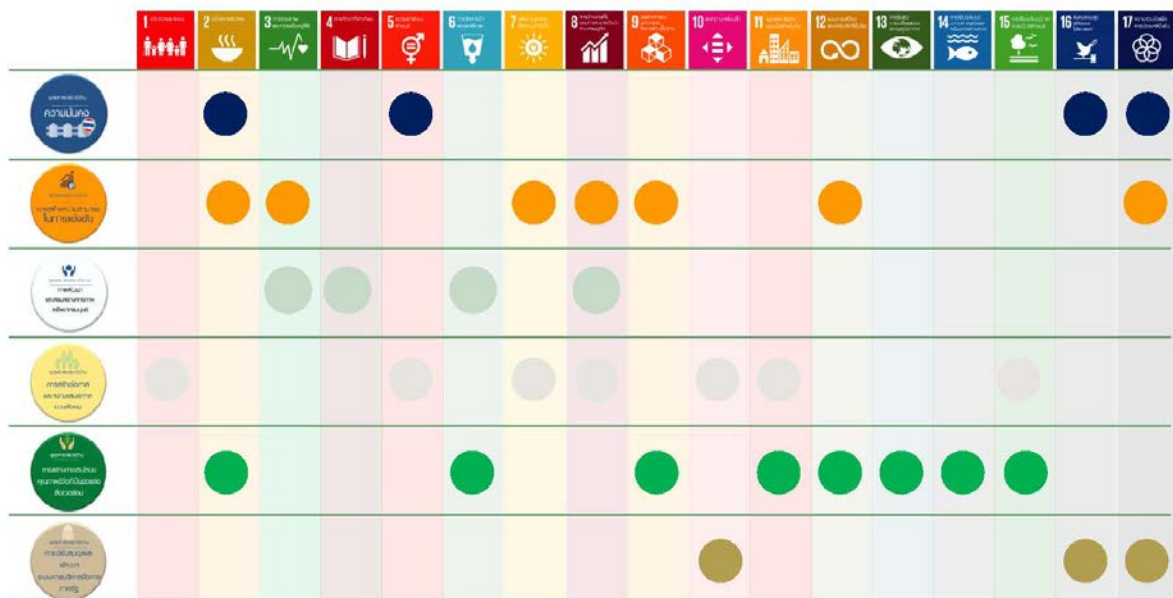
¹² (Sachs, Schmidt-Traub, Kroll, Lafortune, & Fuller, 2019)

156 ประเทศ อีกทั้งไทยยังถูกจัดให้อยู่อันดับที่หนึ่งในกลุ่มประเทศอาเซียนอีกด้วย ทั้งนี้ ประเทศไทยยังคงมีความท้าทายระดับสูง 4 เป้าหมาย ได้แก่ เป้าหมายที่ 3, 10, 13 และ 14 มีความท้าทายระดับปานกลาง 11 เป้าหมาย ได้แก่ เป้าหมายที่ 2, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 15, 16, 17 มีความท้าทายระดับเริ่มต้น ได้แก่ เป้าหมายที่ 4 และมีการบรรลุเป้าหมายแล้วเพียง 1 เป้าหมาย คือ เป้าหมายที่ 1 เรื่องจัดความยากจน

2.4.2 สาระสำคัญของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน

เนื่องจากเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการกำหนดเป้าหมายไว้อย่างกว้างขวาง เพื่อให้ประเทศแต่ละแห่งสามารถนำไปปรับใช้ในบริบทของตนเอง จึงไม่ได้ระบุชี้ชัดว่า เป้าหมายข้อใดที่สนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนหรือการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน อย่างไรก็ตาม เป็นที่ทราบกันดีว่า ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 ได้มีการหยิบยกเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมาเป็นหลักการสำคัญหนึ่งในการวางยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศด้วย (รูปที่ 5) ซึ่งจะเห็นได้ว่า **ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม** ที่มีการกล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชนนั้นเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนจำนวน 7 เป้าหมาย ดังนี้

รูปที่ 5 ความเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนกับยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580

ที่มา: สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2562)

เป้าหมายที่ 1 การขจัดความยากจน เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมีเป้าหมายที่จะขจัดความยากจนในทุกรูปแบบให้แล้วเสร็จภายในปี 2573 ซึ่งเป้าหมายดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่อาศัยอยู่ในสถานการณ์ที่มีความเสี่ยงในการเข้าถึงทรัพยากรและการบริการขั้นพื้นฐาน รวมถึงช่วยเหลือชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งและภัยพิบัติที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิอากาศ

เป้าหมายที่ 5 ความเท่าเทียมทางเพศ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมีจุดหมายที่จะสร้างความสำเร็จเหล่านี้เพื่อให้แน่ใจว่ามีการยุติการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงและเด็กผู้หญิงในทุกที่ แต่ในบางภูมิภาคยังคงมีความไม่เท่าเทียมกันในเบื้องต้นสำหรับการเข้าถึงค่าจ้าง และยังคงมีช่องว่างที่มีนัยสำคัญระหว่างชายและหญิงในตลาดแรงงาน ความรุนแรงทางเพศและการละเมิดทางเพศ การใช้แรงงานที่ผิดกฎหมาย และการแบ่งแยกชนชั้นของประชาชนยังคงเป็นอุปสรรคใหญ่ในเรื่องนี้

เป้าหมายที่ 7 พลังงานสะอาดที่ทุกคนเข้าถึงได้ ภายในปี 2573 มีเป้าหมายที่จะทำให้เกิดการผลิตไฟฟ้าที่เหมาะสมในทุกที่ ซึ่งหมายถึงการลงทุนในแหล่งพลังงานสะอาด เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม และพลังงานความร้อน การนำมาตราฐานการประหยัดค่าใช้จ่ายที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในอาคารและอุตสาหกรรมสำหรับความหลากหลายของเทคโนโลยียังสามารถลดการใช้ไฟฟ้าทั่วโลกได้ร้อยละ 14 ซึ่งหมายถึงการลดการใช้งานโรงไฟฟ้าขนาดกลาง ประมาณ 1,300 แห่ง การขยายโครงสร้างพื้นฐานและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อให้มีแหล่งที่มาของพลังงานสะอาดในประเทศที่กำลังพัฒนา เป็นเป้าหมายสำคัญที่ทั้งการขยายโครงสร้างและการพัฒนาเทคโนโลยีสามารถส่งเสริมการเจริญเติบโตและช่วยเหลือสิ่งแวดล้อมได้

เป้าหมายที่ 8 การจ้างงานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนโดยบรรลุเป้าหมายการผลิตในระดับที่สูงขึ้นและผลิตผ่านนวัตกรรมทางเทคโนโลยี สนับสนุนนโยบายที่ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการและการสร้างงานซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในเรื่องนี้ เช่นเดียวกับมาตรการที่มีประสิทธิภาพที่จะกำจัดการบังคับใช้แรงงานทาสและการค้ามนุษย์ ด้วยเป้าหมายเหล่านี้ ภายในปี 2573 ต้องเกิดการจ้างงานเต็มรูปแบบและมีประสิทธิภาพ และการทำงานที่เหมาะสมสำหรับผู้หญิงและผู้ชายทุกคน

เป้าหมายที่ 10 การลดความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียมด้านรายได้เป็นปัญหาระดับโลกที่ต้องการการแก้ไข ซึ่งปัญหานี้เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับ การตรวจสอบของตลาดการเงินและสถาบันด้านการเงิน การส่งเสริมการช่วยเหลือด้านการพัฒนา และการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติไปยังภูมิภาคที่มีความจำเป็นมากที่สุด การอำนวยความสะดวกในการอพยพย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและการเคลื่อนย้ายของผู้คนก็เป็นสิ่งสำคัญในการแก้ไขปัญหาการแบ่งเขตแดน

เป้าหมายที่ 11 เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน ความยากจนมักจะกระจุกตัวอยู่ในเมือง รัฐบาลระดับชาติและระดับท้องถิ่นต้องพยายามจัดการเพื่อรองรับการเพิ่มขึ้นของประชากรในพื้นที่เหล่านั้น การทำให้เมืองปลอดภัยและยั่งยืน หมายถึง การทำให้เข้าถึงที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยและเหมาะสมและพัฒนาก่อตั้งถิ่นฐานของชุมชนแออัด นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับการลงทุนเรื่องการขนส่งสาธารณะ การสร้างพื้นที่สาธารณะสีเขียวและการปรับปรุงการวางผังเมืองและการจัดการในลักษณะแบบมีส่วนร่วม

เป้าหมายที่ 15 การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบก เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมุ่งมั่นที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูประโยชน์จากระบบนิเวศทางบก อาทิ ป่าไม้ พื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่กึ่งแห้งแล้ง และภูเขา ภายในปี 2573 การส่งเสริมการจัดการป่าอย่างยั่งยืนและแก้ไขการตัดไม้ทำลายป่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยบรรเทา

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ซึ่งต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อที่จะลดการสูญเสียถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพที่ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกันของโลก

โดยสรุปแล้ว แม้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้กล่าวถึงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนหรือการสร้าง
ความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนโดยตรง แต่มีเป้าหมายหลายประการที่หากประเทศไทยสามารถบรรลุเป้าหมาย
เหล่านั้นได้ ก็อาจนำไปสู่การเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจและเพิ่มความเข้มแข็งของชุมชนได้ด้วย ด้วยเหตุนี้
ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 จึงได้นำเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมาเป็นหลักในการวางยุทธศาสตร์การ
พัฒนาประเทศ ทำให้เราอนุมานเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชนได้จากเป้าหมายที่เชื่อมโยงกับ
ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม อันประกอบด้วย การขจัดความยากจน
ความเท่าเทียมทางเพศ พลังงานสะอาดที่ทุกคนเข้าถึงได้ การจ้างงานที่มีคุณค่าและการเติบโตทาง
เศรษฐกิจ การลดความเหลื่อมล้ำ เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน และการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศ
ทางบก

ข้อสรุปใน ส่วนที่ 1 ที่มาและประเด็นพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง

โดยสรุปแล้ว ในส่วนที่หนึ่งเป็นการกล่าวถึงที่มาของโครงการ ที่เริ่มจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ซึ่งได้รับเป้าหมายและยุทธศาสตร์การพัฒนาไว้หลายประการ โดยยุทธศาสตร์และเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับโครงการนี้ คือ “ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เป้าหมายที่ 3 เพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น” ที่ได้กำหนดตัวชี้วัดไว้ 3 ประการ คือ 1) สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น 2) ดัชนีชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภาค และ 3) มูลค่าสินค้าชุมชนเพิ่มขึ้น ทว่า ตัวชี้วัดดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมกับแนวทางการพัฒนาที่กำหนดไว้และมีสถิติที่เกี่ยวข้องค่อนข้างจำกัด ดังนั้น จึงต้องมีการจัดทำโครงการนี้ขึ้น เพื่อให้เกิดการทบทวนและจัดทำข้อเสนอตัวชี้วัดที่เหมาะสมต่อการติดตามผลการพัฒนาตามเป้าหมายข้างต้น

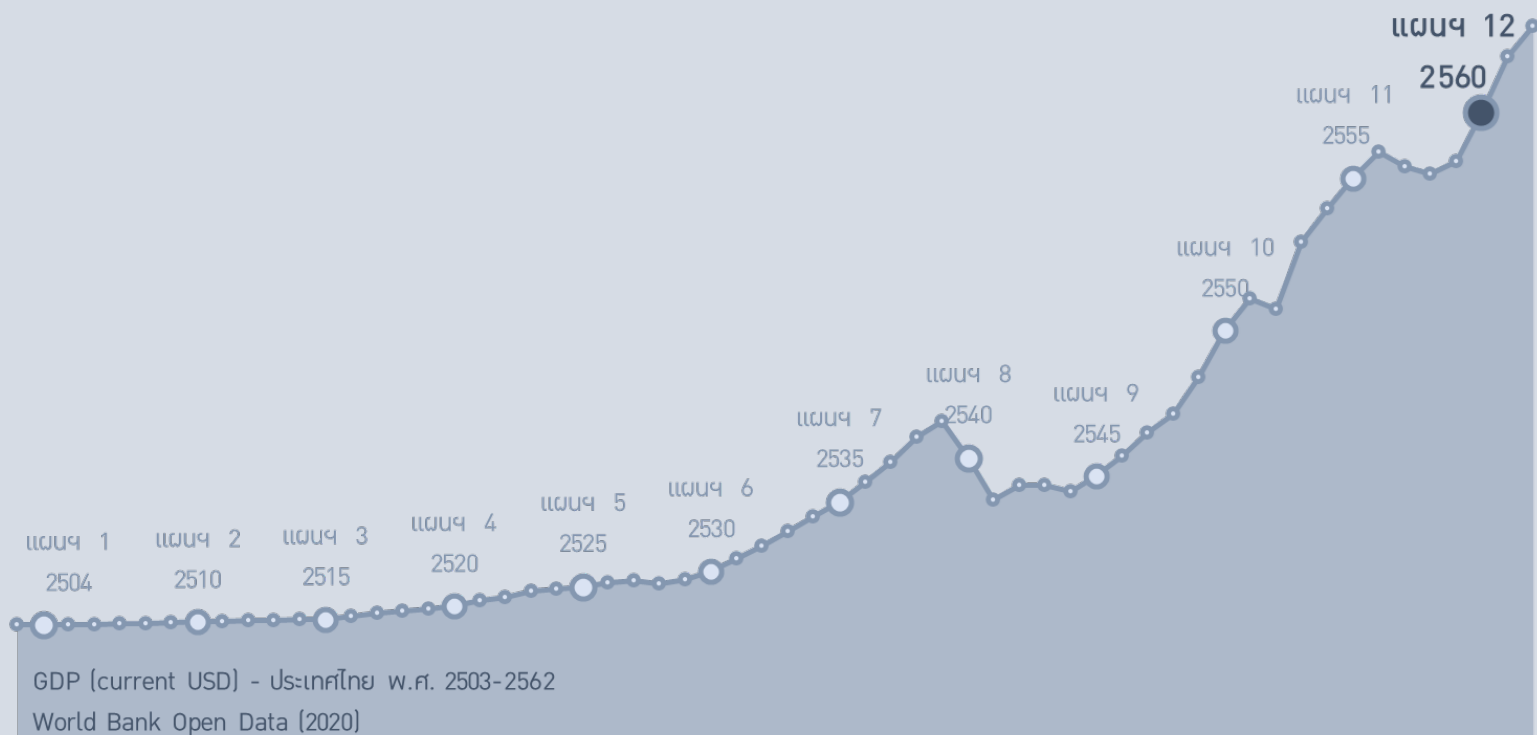
เพื่อตอบโจทย์ความท้าทายดังกล่าว วิธีการทำงานวิจัยนี้จะใช้ คือ “การเริ่มต้นจากการกำหนดนิยามแบบกว้าง” โดยกำหนดให้ “ศักยภาพของชุมชน คือ ศักยภาพในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนในทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน” จากนั้นคณะผู้วิจัยได้ทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนก็พบว่า กฎหมายส่วนมากมุ่งเน้นไปที่ประเด็นการพัฒนาเศรษฐกิจตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการลดความเหลื่อมล้ำด้วยการสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจชุมชนเพื่อกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทั่วถึงและยั่งยืน พร้อมทั้งปรารถนาให้เศรษฐกิจชุมชนขึ้นมาเป็นบทนำในการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศ ในขณะเดียวกัน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ก็มองว่า อุปสรรคที่ทำให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอ คือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นและปัญหาการเข้าถึงและจัดสรรทรัพยากรอย่างไม่เท่าเทียม แนวทางการพัฒนาจึงมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการสนับสนุนให้ชุมชนพึ่งตนเองได้

ในภาพรวม หากพิจารณาความเชื่อมโยงของเศรษฐกิจชุมชนระหว่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน จะพบว่า เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชนที่เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม คือ เป้าหมายที่ 1 การขจัดความยากจน เป้าหมายที่ 5 ความเท่าเทียมทางเพศ เป้าหมายที่ 7 พลังงานสะอาดที่ทุกคนเข้าถึงได้ เป้าหมายที่ 7 การจ้างงานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ เป้าหมายที่ 10 การลดความเหลื่อมล้ำ เป้าหมายที่ 11 เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน และเป้าหมายที่ 15 การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบก โดยคณะผู้วิจัยจะใช้แนวทางการพัฒนาชุมชนและความเชื่อมโยงดังกล่าวเป็นหลักเกณฑ์ในการออกแบบการวิจัยในหัวข้อถัดไป

ส่วนที่ 2

การออกแบบการวิจัย

- ห่วงโซ่ผลสัมฤทธิ์ของโครงการวิจัย (RESULTS CHAIN)
- รายละเอียดกิจกรรมการวิจัย

ส่วนที่ 2 การออกแบบการวิจัย

ประเด็นสำคัญ:

- กำหนดผลผลิตสำคัญของโครงการ คือ ผลการศึกษาทบทวนตัวชี้วัดฯ ข้อเสนอแนะตัวชี้วัดฯ ที่เหมาะสม ข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน และการออกแบบระบบฐานข้อมูลสำหรับการนำข้อมูลทางสังคมและเศรษฐกิจมาใช้ให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- ออกแบบกิจกรรมการศึกษาโดยคำนึงถึงเป้าหมายการวิจัย ข้อจำกัดของข้อมูลและเสนอทางเลือกของข้อมูล และ/หรือ กระบวนการจัดหาข้อมูลใหม่ ที่ทำให้ได้ตัวชี้วัดฯ ที่มีความรอบด้านและแม่นยำมากขึ้น

3. ห่วงโซ่ผลสัมฤทธิ์ของการวิจัย (Results Chain)

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาขอบเขตงาน (TOR) ตามที่ สศช. ได้กำหนดไว้ และได้พิจารณา “เพิ่มเติม” ในแต่ละหัวข้อ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของโครงการ

- เพื่อทบทวนข้อมูลและตัวชี้วัดด้านการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อใช้ในการติดตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 และ แผนแม่บทประเด็นพลังทางสังคมภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580
- เพื่อจัดทำข้อเสนอตัวชี้วัดด้านการพัฒนาศักยภาพชุมชนที่เหมาะสมต่อการติดตามผลการพัฒนาตามเป้าหมายที่ 3 ของยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 และแผนแม่บทประเด็นพลังทางสังคมภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580
- เพื่อประมวลความเข้าใจศักยภาพของชุมชนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถผลักดันนโยบายชุมชนได้เหมาะสมตามศักยภาพที่มีของชุมชน
- เพื่อออกแบบระบบข้อมูลที่มีประสิทธิภาพในการเชื่อมโยงข้อมูลเศรษฐกิจและสังคม ไปสู่การรายงานตัวชี้วัดด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพชุมชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการออกแบบระบบข้อมูลอื่นๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านนโยบายต่อไป

เป้าหมายการวิจัย (ผลผลิตของโครงการ: Output)

1. ผลการทบทวนข้อมูลและตัวชี้วัดด้านการพัฒนาศักยภาพชุมชน ทั้งในกรณีของประเทศไทย และในต่างประเทศที่สะท้อนถึงการพัฒนาศักยภาพของชุมชน
2. ข้อเสนอแนะตัวชี้วัดการพัฒนาศักยภาพชุมชนที่เหมาะสมต่อการติดตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 และแผนแม่บทประเด็นพลังทางสังคมภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 โดยจะจัดทำในลักษณะของดัชนีผสม (Composite Index) ที่สะท้อนการพัฒนาในด้านต่างๆ (ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นดัชนีเดียว พิจารณาความเหมาะสมจากผลการวิจัยด้านข้อมูลและชุมชน) เพื่อให้ สศช. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการติดตามและขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ได้อย่างสะดวก
3. ผลการพัฒนาศักยภาพของชุมชนของประเทศไทย และแนวทางนโยบายเกี่ยวกับชุมชนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ รวมถึงบทวิเคราะห์โครงการ/มาตรการภาครัฐเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่สำคัญ โดยให้รายละเอียดของโครงการ/มาตรการ การวิเคราะห์ศักยภาพและจุดที่ควรปรับปรุง เพื่อให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น เช่น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทโครงการกองทุนหมู่บ้านในการพัฒนาศักยภาพชุมชน
4. แบบร่างระบบข้อมูลตัวแปรเศรษฐกิจและสังคมด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่สามารถนำเข้าข้อมูลและแปลงเป็นสารสนเทศที่รายงานผลระดับการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลลัพธ์ (Outcome: Intermediate Impact)

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำผลการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุงแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามแผนพัฒนาฯ
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายไปปรับใช้กับการดำเนินนโยบาย
3. หน่วยงานที่มีบทบาทในการผลิตสารสนเทศสามารถนำเอาระบบข้อมูลที่ออกแบบไปใช้เป็นตัวอย่างในการกิจของตน

ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ

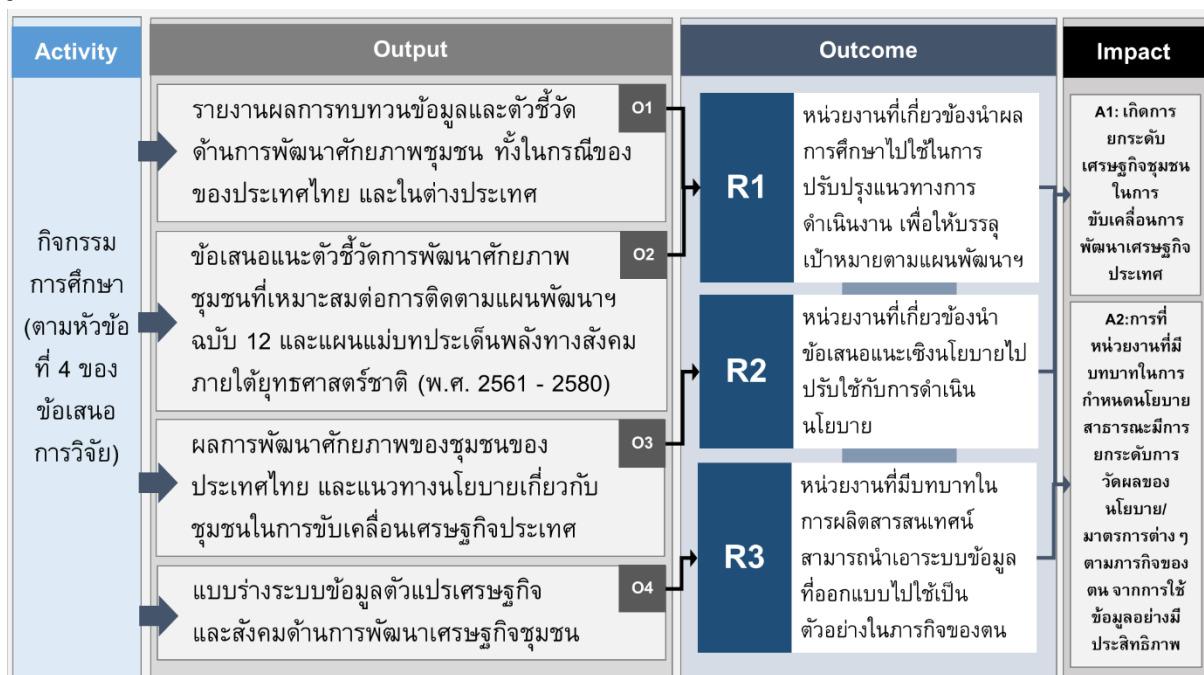
รายงานการทบทวนตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนเพื่อการติดตามยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 และแผนแม่บทประเด็นพลังทางสังคมภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. รายงานการทบทวนข้อมูลและตัวชี้วัดด้านการพัฒนาศักยภาพชุมชนที่มีความครอบคลุมทั้งการทบทวนข้อมูลที่มีอยู่ในประเทศไทย และข้อมูลและตัวชี้วัดในต่างประเทศที่สะท้อนการพัฒนาศักยภาพชุมชนที่มีความเหมาะสมภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 และแผนแม่บทประเด็นพลังทางสังคมภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580
2. ข้อเสนอแนะตัวชี้วัดด้านการพัฒนาศักยภาพชุมชนที่เป็นรูปธรรม สามารถนำไปสู่การจัดทำ เพื่อติดตามผลการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 และแผนแม่บทประเด็นพลังทางสังคม ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 ได้ภายในห้วงเวลาที่เหมาะสม

โดยเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจความเชื่อมโยงของวัตถุประสงค์ ตลอดจนผลที่คาดว่าจะได้รับตามที่ระบุไว้ก่อนหน้าได้โดยง่าย คณะผู้วิจัยจึงสรุปประเด็นต่างๆ ข้างต้น ในรูปของห่วงโซ่ผลสัมฤทธิ์ของโครงการ (Results Chain) ดังรูปต่อไปนี้

รูปที่ 6 ห่วงโซ่ผลสัมฤทธิ์ของโครงการ (Results Chain)

ที่มา: คณะผู้วิจัย

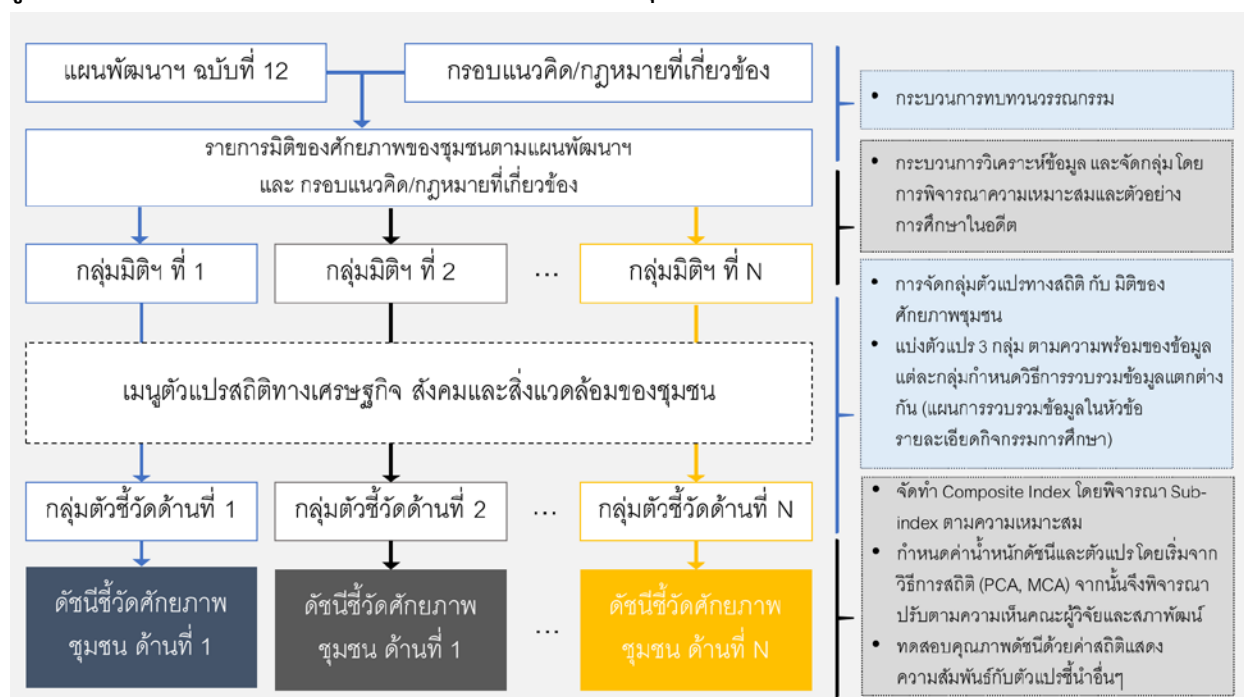
จากภาพห่วงโซ่ผลสัมฤทธิ์ของโครงการข้างต้น ผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome: Intermediate Impact) ของโครงการ (ซึ่งแปลงมาจากเป้าหมายและผลลัพธ์ของโครงการที่กำหนดไว้ก่อนหน้านี้) จะสามารถทำให้เกิดผลกระทบจากการดำเนินการศึกษาที่คาดหวังในระยะยาว (Impact) ที่สำคัญ 2 ประการคือ ประการแรก เกิดการยกระดับเศรษฐกิจชุมชนซึ่งจะส่งผลต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศได้ และประการที่สอง หน่วยงานที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายสาธารณะมีการยกระดับการวัดผลของนโยบาย/มาตรการต่างๆ ตามภารกิจของตน จากการใช้ข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ

ซึ่งผลกระทบที่คาดหวังทั้ง 2 ประการจะบรรลุผลได้ คณะผู้วิจัยมีหน้าที่ออกแบบและดำเนินกิจกรรมการศึกษา (Activities) ให้เกิดผลผลิต และผลลัพธ์ของโครงการได้ตามที่คาดหวัง รายละเอียดการออกแบบกิจกรรมการศึกษาจะอธิบายไว้ในหัวข้อต่อไป

การออกแบบกระบวนการสร้างตัวชี้วัดศักยภาพชุมชน

ในหัวข้อนี้ คณะผู้วิจัยจะสรุปภาพรวมของการออกแบบกระบวนการสร้างตัวชี้วัดศักยภาพชุมชน เพื่อให้ในหัวข้อถัดไป ผู้อ่านสามารถติดตามรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนของกิจกรรมการศึกษาได้โดยง่ายขึ้น

รูปที่ 7 การออกแบบกระบวนการสร้างตัวชี้วัดศักยภาพชุมชน

ที่มา: คณะผู้วิจัย

จากที่ได้กล่าวถึงในหัวข้อก่อนหน้านี้แล้วว่า คำว่า “ศักยภาพชุมชน” เป็นคำที่มีการให้นิยามในหลากหลายความหมายและมิติ เพื่อให้การดำเนินการวิจัยในส่วนของการทำตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนสามารถทำได้อย่างครอบคลุมเพียงพอ งานวิจัยนี้จะเริ่มจากการใช้นิยามที่กว้าง โดยนิยาม “ศักยภาพของชุมชน” ให้ครอบคลุม “ศักยภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน”

จากนั้นจึงดำเนินการศึกษาแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 และกรอบแนวคิด/กฎหมายที่เกี่ยวข้อง (ดูรายละเอียดในหัวข้อที่ 2.1) เพื่อระบุ “มิติของศักยภาพของชุมชน” ตามแผนพัฒนาฯ และกรอบแนวคิด/กฎหมายที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงสังเคราะห์และจัดกลุ่ม “กลุ่มมิติตัวชี้วัดศักยภาพชุมชน” และเชื่อมโยงแต่ละกลุ่มเข้ากับ “สถิติตัวแปรทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน” เพื่อกำหนดเป็น “ตัวชี้วัดศักยภาพชุมชน” ในด้านต่างๆ ต่อไป

4. รายละเอียดกิจกรรมการวิจัย

(ขอบเขตการดำเนินการ กิจกรรม วิธีการทางเทคนิค ผู้รับผิดชอบและแผนการทำงาน)

NOTE: ขั้นตอนการศึกษาที่มีเครื่องหมาย ** คือ ขั้นตอนการศึกษาที่ถูกระบุในขอบเขตงาน (TOR) โดย สศช.

1. กำหนดกรอบการดำเนินงานอย่างละเอียด

- ขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 รวบรวมทีมคณะที่ปรึกษา คณะวิจัยและคณะผู้ช่วยวิจัย ที่มีประสบการณ์การทำงาน รวมถึงมีประสบการณ์การทำวิจัย และ/หรือ การขับเคลื่อนกิจกรรมในระดับชุมชน และ/หรือ การขับเคลื่อนนโยบายภาครัฐเพื่อการยกระดับศักยภาพชุมชน รวมถึงมีทีมวิจัย หรือ ผู้ช่วยวิจัย ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชน และ ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาศักยภาพชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 ประชุมหารือเพื่อกำหนดกรอบวิจัย รวมถึงปรับขอบเขตการวิจัยเพื่อให้บรรลุผลกระทบที่คาดหวังในระยะยาวตามที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 3 ** กำหนดกรอบแผนการดำเนินงานการทบทวนตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนเพื่อการติดตามยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 อย่างละเอียด

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: การทบทวนวรรณกรรม การประชุมหารือและการปรึกษาเครือข่ายวิชาการของ ทีดีอาร์ไอ

2. การวิเคราะห์บทบาทของชุมชนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย

- ขั้นตอนการวิจัย:

ขั้นตอนที่ 1 ทำการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของเป้าหมายว่าด้วยเรื่องศักยภาพชุมชนของยุทธศาสตร์ที่ 2 ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 กับภาพใหญ่ของเศรษฐกิจและสังคมไทยที่พึงปรารถนา โดยศึกษาทั้งจากภาพรวมของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ประเด็นที่เกี่ยวข้องในยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 และประเด็นที่เกี่ยวข้องใน Sustainable Development Goals (SDG) โดยองค์การสหประชาชาติ รวมถึงแผนปฏิบัติการขององค์กรสำคัญต่างๆ

ขั้นตอนที่ 2 อธิบายบทบาทของชุมชนในแผนสำคัญต่างๆ เพื่อสรุปความให้ได้เห็นภาพของสิ่งที่ยังขาดๆ พยายามขับเคลื่อน และยืนยันความสำคัญและการใช้ประโยชน์ของงานวิจัย

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: การทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ การวิพากษ์และอื่นๆ ตามความเหมาะสม
- ผู้รับผิดชอบ:
ดร. วิโรจน์ ณ ระนอง, วุฒิพงษ์ ตันยุพธ์

3. ศึกษาทฤษฎี/งานวิจัยในอดีต และวิเคราะห์บทบาทของชุมชนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

- ขั้นตอนการวิจัย:
 - ขั้นตอนที่ 1 ทำการประมวลความรู้ ความหมายของชุมชน เศรษฐกิจชุมชน ทฤษฎีว่าด้วยการพัฒนาชุมชน และแนวคิดด้านบทบาทของเศรษฐกิจชุมชนต่อภาพใหญ่ของการพัฒนาประเทศ
 - ขั้นตอนที่ 2 นำเสนอภาพของศักยภาพของชุมชนต่อการพัฒนาประเทศ เพื่อแสดงความสำคัญและบทบาทของชุมชนในฐานะเครื่องยนต์ขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม
 - ขั้นตอนที่ 3 ทบทวนงานวิชาการในสาขาที่เกี่ยวข้อง (เช่น ปรัชญา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมานุษยวิทยา) ที่สนับสนุนหรือโต้แย้ง (รวมทั้งข้อจำกัด) ในเรื่องบทบาทของชุมชนที่มีต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยพิจารณาทั้งบทบาทที่ชุมชนอาจทำได้ดีกว่าหรือหนุนช่วยรัฐ และชี้ประเด็นด้านจุดอ่อน/ข้อจำกัดของชุมชน ที่ผู้ขับเคลื่อนนโยบายด้านเศรษฐกิจและสังคมเกี่ยวกับชุมชนควรตระหนัก เพื่อหลีกเลี่ยงการดำเนินนโยบายที่ไม่มีประสิทธิภาพ หรือประเมินภาพที่เกินจริง (Overestimate) ของศักยภาพชุมชนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ
 - ขั้นตอนที่ 4 สรุปประเด็นด้านคุณลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็ง เพื่อกำหนดกรอบมิติของตัวชี้วัดที่พึงปรารถนา
 - ขั้นตอนที่ 5 สรุปประเด็นต่างๆ อย่างรอบด้านและเป็นกลางทางวิชาการ เพื่อเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน (รวมถึง กระบวนการวิจัยในขั้นตอนหลังจากนี้จะมีการรวบรวมความคิดเห็นของฝ่ายต่างๆ ซึ่งที่ดีอาร์ไอจะประมวลผลและนำเสนออย่างไม่เอนเอียงในรายงานการวิจัย)
 - ขั้นตอนที่ 6 กำหนดมิติตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: การทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ การวิพากษ์และอื่นๆ ตามความเหมาะสม

4. ทบทวนข้อมูลตัวชี้วัดที่มีอยู่ รวมถึงระบบข้อมูลที่มีของ สศช.

● ขั้นตอนการวิจัย:

- ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลตัวชี้วัดที่มีอยู่โดยการทบทวนเอกสารและสถิติที่เกี่ยวข้อง
- ขั้นตอนที่ 2 ติดต่อขอสัมภาษณ์ และ ประสานงานข้อมูล กับ หน่วยงานภายใต้ สศช. ที่มีหน้าที่ในการจัดทำข้อมูลสถิติสำหรับการติดตามความคืบหน้าของแผนการพัฒนา เช่น กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม เพื่อทำความเข้าใจระบบข้อมูลที่มีอยู่และขั้นตอนการปฏิบัติในปัจจุบัน
- ขั้นตอนที่ 3 ทำการวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap Analysis) ข้อมูลตัวชี้วัดที่มี กับมิติการพัฒนาตามเป้าหมายที่ 3 ว่าด้วยเรื่องของการพัฒนาศักยภาพชุมชน ของยุทธศาสตร์ที่ 2 ในแผนพัฒนา ฉบับที่ 12 รวมถึง ข้อเสนอของคุณลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็ง เพื่อศึกษาหาประเด็นที่ต้องการการวัดผลแต่ยังขาดตัวชี้วัดที่จะนำมาใช้
- ขั้นตอนที่ 4 สรุปผลในรายงานการวิจัย เพื่อนำเสนอแก่ สศช. และวางแผนสำหรับการรวบรวมข้อมูล รวมถึงการประสานงานหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- ขั้นตอนที่ 5 ** รายงานแผนการดำเนินงานการทบทวนตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนเพื่อการติดตามยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ภายใต้แผนการพัฒนา ฉบับที่ 12 อย่างละเอียด

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: การทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์เชิงปริมาณ การวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap Analysis) และอื่นๆ ตามความเหมาะสม

5. ทบทวนข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่เกี่ยวข้อง

● ขั้นตอนการวิจัย:

- ขั้นตอนที่ 1 ทบทวนข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่เกี่ยวข้องในไทย โดยระบุรายละเอียดของตัวชี้วัด หน่วยงานเจ้าของข้อมูล และเป็นข้อมูลที่ สศช. มีการรวบรวมอยู่แล้วหรือไม่
- ขั้นตอนที่ 2 ทบทวนข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ โดยระบุรายละเอียดของตัวชี้วัด พิจารณาเทียบเคียงกับตัวชี้วัดที่มีในไทย พิจารณาความเหมาะสมของตัวชี้วัดในบริบทของประเทศไทย และหากพบว่าเป็นตัวชี้วัดที่เหมาะสมและมีประโยชน์ในการวัดศักยภาพชุมชน จะพิจารณาทางเลือก/วิธีการ ในการจัดทำตัวชี้วัดข้างต้น

(ข้อมูลส่วนนี้ โดยมากจะปรากฏอยู่ในตัวชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยอยู่แล้ว โดยคณะผู้วิจัยจะดำเนินการทบทวนข้อมูลและความเหมาะสมของตัวแปรที่ใช้ประกอบดัชนีอีกครั้ง)

ตัวอย่างข้อมูลสถิติระดับท้องถิ่น

1) องค์การบริหารส่วนตำบล

ข้อมูลสถิติพื้นฐานของหมู่บ้าน เป็นข้อมูลที่แสดงลักษณะโครงสร้างของหมู่บ้าน และลักษณะความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบท ซึ่งได้แก่ สถิติประชากร สถิติแรงงาน สถิติการเกษตร สถิติอุตสาหกรรม สถิติการศึกษา สถิติการสาธารณสุข สถิติการคมนาคม สถิติรายได้รายจ่ายของประชาชนในหมู่บ้าน

2) กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

- **ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของครัวเรือน (จปฐ.)** เป็นข้อมูลในระดับครัวเรือนที่แสดงถึงสถานะความจำเป็นของคนใน ครัวเรือนในด้านต่างๆ เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเอาไว้ว่า คนควรจะมีคุณภาพชีวิตในเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างไรในช่วงระยะเวลาหนึ่ง
- **ข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคมระดับหมู่บ้าน (กชช 2 ค.)** ข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคมระดับหมู่บ้านเป็น ข้อมูล ที่บอกสถานะของหมู่บ้านทุกหมู่บ้านในชนบทที่ครอบคลุมหลายมิติทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน คุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ ศักยภาพชุมชน

3) สถาบันการเงินของรัฐที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนนโยบายด้านชุมชน เช่น ธนาคารออมสิน ธนาคารอาคารสงเคราะห์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์¹³

จะเป็นองค์กรที่มีข้อมูลการปล่อยเงินกู้เพื่อการทำธุรกิจในแต่ละพื้นที่ โดยคณะผู้วิจัยจะประสานงานเพื่อขอข้อมูลข้างต้นเพื่อพิจารณาระดับการเติบโตทางธุรกรรมทางการเงินของชุมชน

4) สำนักงานสถิติแห่งชาติ

สำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นหน่วยงานที่รวบรวมข้อมูลสถิติจำนวนมากที่มีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์เศรษฐกิจและสังคม ตัวอย่าง เช่น สสำรวจภาวะเศรษฐกิจ และสังคมของครัวเรือน (Household Socio-

¹³ อาจพิจารณารวมธนาคารกรุงไทยด้วย

Economic Survey:SES) การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร
(Labor Force Survey: LFS)

ตัวอย่างรายการข้อมูลอื่นๆ ในหัวข้อถัดไป

ขั้นตอนที่ 3 ทบทวนนโยบายภาครัฐด้านชุมชน ศึกษาศักยภาพข้อมูลของนโยบาย ในเบื้องต้นจะเริ่มจากการพิจารณารายการนโยบายของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการพัฒนาชุมชน โดยนำมาวิเคราะห์ศักยภาพในการให้ข้อมูลเพิ่มเติมจากโครงการต่างๆ

ขั้นตอนที่ 4 ประมวลผลเพื่อจัดทำเมนูตัวชี้วัดทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีอยู่ โดยจำแนกกลุ่มตัวชี้วัดตามกำหนดมาตรการชี้วัดศักยภาพชุมชนที่สรุปไว้ในขั้นตอนก่อนหน้า โดยจำแนกประเภทเป็น 3 ประเภท คือ

- 1) ตัวชี้วัดที่มีการเก็บรวบรวมอยู่แล้วโดย สศช.
- 2) ตัวชี้วัดที่ สศช. ไม่ได้เก็บรวบรวม และถูกเก็บรวบรวมโดยหน่วยงานอื่น (ระบุหน่วยงาน)
- 3) ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้อง และยังไม่มีมีการเก็บรวบรวมในไทย

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: การทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์เชิงปริมาณ การประมวลสถิติและอื่นๆ ตามความเหมาะสม

6. พิจารณาข้อมูลตัวชี้วัดใหม่ที่มีศักยภาพในการวัดศักยภาพชุมชน

- ขั้นตอนการวิจัย:

ขั้นตอนที่ 1 พิจารณาทบทวนและการดำเนินงานขององค์กรที่มีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพชุมชน เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ของการรวบรวมข้อมูลตัวชี้วัดใหม่ที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินโครงการในเบื้องต้น คณะผู้วิจัยวางกรอบการศึกษาไว้ที่ 4 องค์กร¹⁴ ได้แก่

- 1) **หน่วยงานศึกษาด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนภายใต้ สศช.**
ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เบื้องต้น พบว่า สศช. มีหน่วยงานที่รับผิดชอบการลงพื้นที่สัมภาษณ์ชุมชน เป็นการศึกษาที่เน้นกระบวนการเชิงคุณภาพในการถอดบทเรียนการพัฒนา คณะผู้วิจัยเห็นว่า หน่วยงานศึกษา มีศักยภาพในการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณเช่นกัน ซึ่งคณะผู้วิจัย (ภายใต้ความเห็นชอบของ กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม) จะออกแบบเครื่องมือ เช่น แบบกรอกข้อมูล ที่ทำให้

¹⁴ อาจเพิ่มเติมตามความเหมาะสม และ/หรือ ตามความเห็นคณะกรรมการตรวจรับฯ

กระบวนการศึกษาเดิมของหน่วยงานสามารถให้ข้อมูลเชิงปริมาณที่จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดทำตัวชี้วัดได้ครอบคลุมมากขึ้น

2) กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (ส่วนภารกิจการวางกรอบนโยบายและมาตรการชุมชน)

จากการศึกษาเบื้องต้น พบว่ากรมฯ มีบทบาทในการกำหนดวงเงินงบประมาณเพื่อการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีการกำหนดแผนงบประมาณหน่วยงานที่รับผิดชอบ และตัวชี้วัดโครงการ ซึ่งหากสามารถประสานเพื่อขอเข้าถึงและใช้ข้อมูลโครงการต่างๆ ของกรม ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งทั้งต่อการสร้างตัวชี้วัดในภาพรวมของชุมชน และการติดตามความเคลื่อนไหวของนโยบายหรือโครงการที่มีเป้าหมายด้านพัฒนาศักยภาพชุมชน ภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12

3) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า สถาบันฯ มีข้อมูลข้อมูลกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล และข้อมูลทำเนียบสภาองค์กรชุมชนตำบล ซึ่งมีข้อมูลสภาองค์กรชุมชนตำบลที่จัดตั้งแล้ว 141,700 ชุมชน (ภายใต้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551) ถ้าสามารถเจรจาขอประสานงานข้อมูลได้ คณะผู้วิจัย (และ สศช.) จะได้รับข้อมูลที่สถาบันฯ รวบรวมไว้ รวมทั้งข้อมูลช่องทางการติดต่อชุมชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการออกแบบเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลในระดับชุมชน ในกลุ่มข้อมูลตัวชี้วัดที่มีความสำคัญแต่ยังไม่มีหน่วยงานไหนประมวลผลเอาไว้

4) สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.)

เป็นองค์กรที่รับผิดชอบบริหารจัดการโครงการกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งถือเป็นอีกโครงการที่มีวัตถุประสงค์ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน และการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลกัน

ขั้นตอนที่ 2 ทบทวนงานวิชาการด้านสถิติทางสังคมและเศรษฐกิจที่นำเสนอแนวคิด/ตัวชี้วัดจากข้อมูลแหล่งใหม่ และ/หรือ Big Data เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ในการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการศึกษาศักยภาพชุมชน

- ในเบื้องต้น คณะผู้วิจัย จะพิจารณาความเป็นไปได้ในการใช้ข้อมูลแผนที่ (Google Map) ซึ่งให้รายละเอียดของกิจการ หน่วยงานในแต่ละเขตพื้นที่ เช่น โรงพยาบาล ร้านค้า ธนาคาร ซึ่งสะท้อนระดับการพัฒนาของท้องถิ่น และสามารถใช้อบกระดัดการพัฒนาชุมชนในระดับเขตตำบลได้ (แตกต่างจากข้อมูลสำรวจโดยสำนักงานสถิติส่วนใหญ่ เช่น สำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) และ สำรวจภาวะการทำงานของประชากร (LFS) ที่จะให้รายละเอียดแค่ในระดับจังหวัดหรือประเทศ)
- ข้อมูลขนาดใหญ่จากแหล่งอื่น เช่น ข้อมูลการทำธุรกรรมทางการเงินในระดับท้องถิ่น ที่จะขึ้นกับผลการเจรจาข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 ** ศึกษาและทบทวนตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและตัวชี้วัดความเข้มแข็งชุมชนในไทย รวมทั้งจัดทำตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องจากวรรณกรรมปริทัศน์ทั้งในและต่างประเทศ

ขั้นตอนที่ 4 ประมวลผลเพื่อจัดทำเมนูตัวชี้วัดทางสังคมและเศรษฐกิจ ที่มีอยู่ **รวมกับตัวชี้วัดใหม่ที่ค้นพบในขั้นตอนนี้** โดยจำแนกกลุ่มตัวชี้วัดตามกำหนดมิติการชี้วัดศักยภาพชุมชนที่สรุปไว้ในขั้นตอนก่อนหน้า โดยระบุประเภทเป็น 3 ประเภท คือ

- 1) ตัวชี้วัดที่มีการเก็บรวบรวมอยู่แล้วโดย สศช.
- 2) ตัวชี้วัดที่ สศช. ไม่ได้เก็บรวบรวม และถูกเก็บรวบรวมโดยหน่วยงานอื่น (ระบุหน่วยงาน)
- 3) ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้อง และยังไม่มีการเก็บรวบรวมในไทย

ขั้นตอนที่ 5 ประมวลตารางสรุปผลตัวชี้วัด และแผนการรวบรวมข้อมูล (ส่วนถัดไป) ในแต่ละตัวชี้วัดเพื่อนำเสนอและขอความคิดเห็นจากคณะกรรมการตรวจรับฯ ในการนำเสนอรายงานผลการวิจัยขั้นต้น

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: การทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์เชิงปริมาณ การประมวลสถิติ การประสานขอความร่วมมือ และอื่นๆ ตามความเหมาะสม

7. ** รายงานผลการวิจัยขั้นต้น

- รายงานผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1-6
- ลักษณะการดำเนินการ
 - 1) ส่งมอบรายงานผลการวิจัยขั้นต้นภายใน 3 เดือนหลังเริ่มโครงการ

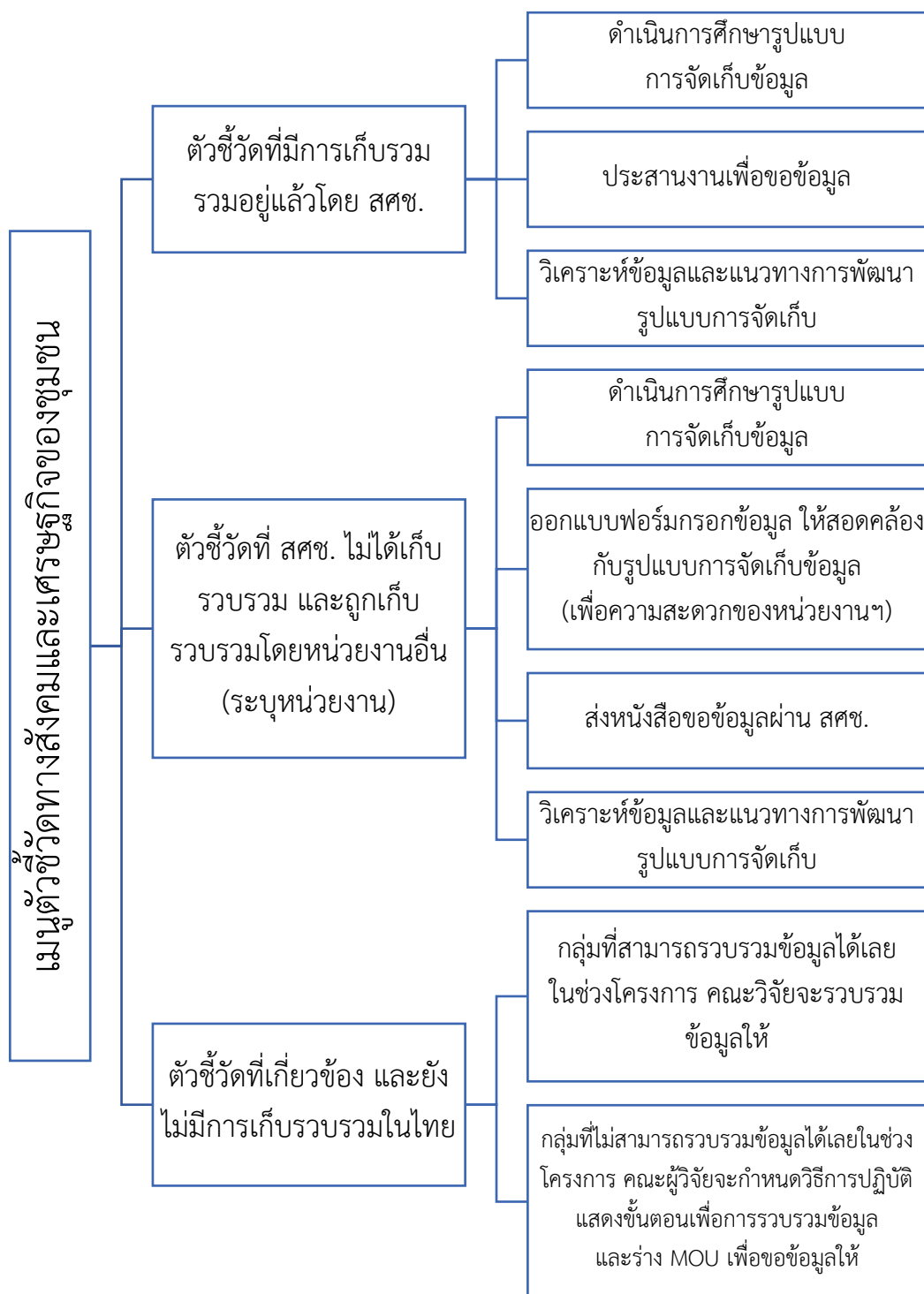
2) นำเสนอผลการวิจัยขั้นต้นแก่คณะกรรมการตรวจรับฯ ภายใน 2 สัปดาห์หลังส่งมอบรายงาน (หรือตามความสะดวกของคณะกรรมการตรวจรับฯ)

- กรณีที่ประเทศไทยสามารถควบคุมภาวะการระบาดของโรคโควิด-19 ได้ จะจัดประชุมที่ สศช. ตามวันและเวลาที่ตกลงร่วมกันระหว่างคณะกรรมการตรวจรับฯ และคณะผู้วิจัย
- กรณีที่ประเทศไทยยังไม่สามารถควบคุมภาวะการระบาดของโรคโควิด-19 ได้ จะจัดประชุมทางไกล ตามวัน เวลาและช่องทางที่ตกลงร่วมกันระหว่างคณะกรรมการตรวจรับฯ และคณะผู้วิจัย โดยกำหนดเบื้องต้นเป็นการประชุมผ่านโปรแกรมออนไลน์ เช่น Google Meet หรือ ZOOM (พิจารณาตามความสะดวกขององค์กรประชุม)
- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: การประสานงาน โปรแกรมการจัดทำสื่อ และอื่นๆ ตามความเหมาะสม

8. ประสานงานเพื่อทดลองการรวบรวมข้อมูลตัวชี้วัด

- ขั้นตอนการวิจัย:
 - ขั้นตอนที่ 1 ปรับปรุงผลการวิจัยขั้นต้นตามความเห็นคณะกรรมการตรวจรับฯ ในขั้นตอนก่อนหน้า
 - ขั้นตอนที่ 2 วางโครงสร้างระบบข้อมูล จากรายการเมนูตัวชี้วัดทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนที่มีอยู่ร่วมกับตัวชี้วัดใหม่ ที่ผ่านความเห็นของคณะกรรมการตรวจรับฯ
 - ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการประสานงานรวบรวมข้อมูลเท่าที่จะสามารถดำเนินการได้ในโครงการวิจัย (ตามแผนภาพรูปที่ 8)
 - ขั้นตอนที่ 4 ข้อมูลชุดใดที่ไม่สามารถขอ และ/หรือ รวบรวม ได้ในระยะเวลาของโครงการฯ คณะผู้วิจัยจะจัดทำร่างจัดทำร่างบันทึกความเข้าใจ (MoU) เพื่อขอความร่วมมือด้านข้อมูลไว้ให้กับ สศช. ในการประสานงานด้านข้อมูลในอนาคต
- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: การทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์เชิงปริมาณ การประมวลสถิติ การประสานขอความร่วมมือ และอื่นๆ ตามความเหมาะสม

รูปที่ 8 แผนภาพแผนการจัดการรวบรวมตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

ที่มา: คณะผู้วิจัย

9. ** รายงานผลการวิจัยขั้นกลาง (Interim Report)

- รายงานผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1-8
- ลักษณะการดำเนินการ
 - 1) ส่งมอบรายงานผลการวิจัยขั้นกลางภายใน 7 เดือนหลังเริ่มโครงการ
 - 2) นำเสนอผลการวิจัยขั้นกลางแก่คณะกรรมการตรวจรับฯ ภายใน 2 อาทิตย์หลังการส่งมอบรายงาน (หรือตามความสะดวกของคณะกรรมการตรวจรับฯ)
 - กรณีที่ประเทศไทยสามารถควบคุมภาวะการระบาดของโรคโควิด-19 ได้ จะจัดประชุมที่ สศช. ตามวันและเวลาที่ตกลงร่วมกันระหว่างคณะกรรมการตรวจรับฯ และคณะผู้วิจัย
 - กรณีที่ประเทศไทยยังไม่สามารถควบคุมภาวะการระบาดของโรคโควิด-19 ได้ จะจัดประชุมทางไกล ตามวัน เวลาและช่องทางที่ตกลงร่วมกันระหว่างคณะกรรมการตรวจรับฯ และคณะผู้วิจัย โดยกำหนดเบื้องต้นเป็นการประชุมผ่านโปรแกรม Google Meet หรือ ZOOM (พิจารณาตามความสะดวกขององค์กรประชุม)
- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: การประสานงาน โปรแกรมการจัดทำสื่อ และอื่นๆ ตามความเหมาะสม

10. การจัดทำร่างตัวชี้วัดสุดท้าย และ การออกแบบระบบข้อมูล

- ขั้นตอนการวิจัย:
 - ขั้นตอนที่ 1 ปรับปรุงผลการวิจัยในขั้นตอนก่อนหน้านี้ตามความเห็นคณะกรรมการตรวจรับฯ
 - ขั้นตอนที่ 2 ปรับปรุงเพิ่มเติม ข้อมูลที่ได้รับเพิ่ม ภายหลังจากนำเสนอรายงานขั้นกลางเพื่อกำหนดร่างสุดท้าย (Draft Final) ของดัชนีชี้วัดศักยภาพชุมชน
 - ขั้นตอนที่ 3 ประชุมหารือ กับฝ่ายที่เกี่ยวข้องด้านการจัดทำข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมของ สศช. เพื่อกำหนดระบบข้อมูลที่เหมาะสมกับการดำเนินการของ สศช. ในอนาคต โดยมีองค์ประกอบคือ
 - 1) แผนผังระบบข้อมูล (Data System) ของ สศช. ในปัจจุบัน กระบวนการตั้งแต่การจัดเก็บจนถึงการออกรายงานการวิเคราะห์ รวมถึงประเด็นการปรับปรุงที่ สศช. ต้องการ
 - 2) ปรับรูปแบบฐานข้อมูลตัวชี้วัด และ รูปแบบชุดคำสั่งโปรแกรมคอมพิวเตอร์ทั้งหมด ให้สอดคล้องกับระบบที่ สศช. มี
 - 3) ศึกษาข้อจำกัดของระบบข้อมูล (Data System) ที่ปรากฏเพื่อให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบ

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: การวิเคราะห์เชิงปริมาณ การประมวลสถิติ การประสานขอความร่วมมือ และอื่นๆ ตามความเหมาะสม

11. ** การจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็น

- รายงานผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1-11
- ผู้เข้าร่วม (เบื้องต้น อาจปรับตามสถานการณ์ถ้าจำเป็น)
 - 1) ผู้แทนจากคณะกรรมการตรวจรับฯ และ/หรือ สศช.
 - 2) ผู้แทนจากคณะผู้วิจัย
 - 3) นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์การพัฒนา การวัดผลประโยชน์ จำนวนอย่างน้อย 2 ท่าน จากอย่างน้อย 2 สถาบัน
 - 4) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ สาขาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน จำนวนอย่างน้อย 2 ท่าน จากอย่างน้อย 2 สถาบัน
 - 5) ผู้นำชุมชน/นักขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชน จำนวนอย่างน้อย 5 ชุมชน จากอย่างน้อย 3 จังหวัด
 - 6) ผู้แทนจากองค์กรภาครัฐ ที่มีการกิจในการขับเคลื่อนศักยภาพชุมชน จำนวนอย่างน้อย 3 หน่วยงาน เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย หน่วยงานภายใต้กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ฯลฯ
- ลักษณะการดำเนินการ
 - 1) จัดประชุม ภายใน 9 เดือนหลังจากเริ่มโครงการ
 - กรณีที่ประเทศไทยสามารถควบคุมภาวะการระบาดของโรคโควิด-19 ได้ จะจัดประชุมที่ สศช. หรือ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย หรือ พื้นที่ชุมชนในต่างจังหวัด โดยพิจารณาตามความเหมาะสมเมื่อเริ่มโครงการ
 - กรณีที่ประเทศไทยยังไม่สามารถควบคุมภาวะการระบาดของโรคโควิด-19 ได้ จะจัดประชุมทางไกล ตามวัน เวลาและช่องทางที่ตกลงร่วมกันตามความสะดวกขององค์กรประชุม โดยกำหนดเบื้องต้นเป็นการประชุมผ่านโปรแกรม Google Meet หรือ ZOOM (พิจารณาตามความสะดวกขององค์กรประชุม)
 - กรณีที่ไม่สามารถนัดองค์กรประชุมให้เข้าร่วมประชุมโดยพร้อมกันได้ คณะผู้วิจัยจะปรับรูปแบบเป็นการระดมความคิดเห็นแบบกลุ่ม ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคลที่ไม่สามารถเข้าร่วมประชุมย่อยได้ และจัดทำบันทึกการสัมภาษณ์ในทุกรอบการสัมภาษณ์

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: การประสานงาน โปรแกรมการจัดทำสื่อ และอื่นๆ ตามความเหมาะสม

12. ** ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ (Draft Final Report)

- รายงานผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1-12
- ลักษณะการดำเนินการ
 - 1) ส่งมอบร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ ภายใน 10 เดือนหลังเริ่มโครงการ
 - 2) นำเสนอร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ แก่คณะกรรมการตรวจรับฯ ภายใน 2 อาทิตย์หลังการส่งมอบรายงาน (หรือตามความสะดวกของคณะกรรมการตรวจรับฯ)
 - กรณีที่ประเทศไทยสามารถควบคุมภาวะการระบาดของโรคโควิด-19 ได้ จะจัดประชุมที่ สศช. ตามวันและเวลาที่ตกลงร่วมกันระหว่างคณะกรรมการตรวจรับฯ และคณะผู้วิจัย
 - กรณีที่ประเทศไทยยังไม่สามารถควบคุมภาวะการระบาดของโรคโควิด-19 ได้ จะจัดประชุมทางไกล ตามวัน เวลาและช่องทางที่ตกลงร่วมกันระหว่างคณะกรรมการตรวจรับฯ และคณะผู้วิจัย โดยกำหนดเบื้องต้นเป็นการประชุมผ่านโปรแกรม Google Meet หรือ ZOOM (พิจารณาตามความสะดวกขององค์กรประชุม)
- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: การประสานงาน โปรแกรมการจัดทำสื่อ และอื่นๆ ตามความเหมาะสม

13. การส่งมอบระบบข้อมูลและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติการ

- ขั้นตอนการวิจัย:
 - ขั้นตอนที่ 1 คณะผู้วิจัยจะปรับระบบข้อมูลที่มีทั้งหมด รวมถึงชุดคำสั่งโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อให้สามารถดำเนินการได้ภายใต้โครงสร้างพื้นฐานด้านข้อมูลของ สศช. โดยลักษณะการส่งมอบจะขึ้นกับการอนุญาตจากผู้ที่เกี่ยวข้องของ สศช.
 - ขั้นตอนที่ 2 จัดอบรมเจ้าหน้าที่ อย่างน้อย 2 ท่านจาก สศช. ให้สามารถเข้าใจและใช้งานระบบข้อมูลตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนได้ รวมถึงสามารถอัปเดตข้อมูลได้ด้วยตนเอง
 - ขั้นตอนที่ 3 ประมวลเนื้อหาระบบข้อมูลและการใช้งานภายหลังการส่งมอบให้ สศช. โดยรูปแบบของเนื้อหาพิจารณาตามความเหมาะสมภายหลังการประสานงานกับเจ้าหน้าที่จาก สศช. และความเห็นของคณะกรรมการตรวจรับฯ

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงระบบข้อมูล (Data System) เพื่อให้หน่วยงานสามารถพัฒนาตัวระบบได้อย่างต่อเนื่องภายหลังสิ้นสุดโครงการ

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: การวิเคราะห์เชิงปริมาณ การประมวลสถิติ การประสานขอความร่วมมือ และอื่นๆ ตามความเหมาะสม

14. การปรับแก้ฉบับสมบูรณ์และเผยแพร่ผลการวิจัย

- ขั้นตอนการวิจัย:

ขั้นตอนที่ 1 ปรับแก้ผลการวิจัยจากข้อเสนอแนะของคณะกรรมการตรวจรับฯ รวมถึงการพิจารณาจากข้อคิดเห็นจากการประชุมย่อย

ขั้นตอนที่ 2 ประมวลรูปเล่มรายงานตามหัวข้อที่กำหนดไว้ในข้อเสนอโครงการ และปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม ตลอดจนการสรุปและอภิปรายผลการวิจัย และแนวทางการปรับปรุงและต่อยอดการวิจัยในอนาคต

ขั้นตอนที่ 3 กรณีที่ประเทศไทยสามารถควบคุมภาวะการระบาดของโรคโควิด-19 ได้ จัดงานสัมมนาในหัวข้อ “การวัดศักยภาพชุมชน ต่อ การขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย” (ปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม และ/หรือ ตามความเห็นคณะกรรมการตรวจรับ)

- เป็นงานสัมมนาเพื่อเผยแพร่ผลการวิจัย โดยจะจัดภายใน 11 เดือนหลังเริ่มโครงการ
- ประชาสัมพันธ์การแถลงผลการวิจัยผ่านทางสื่อออนไลน์ของ ทิดีอาร์ไอ
- กำหนดผู้เข้าร่วมสัมมนาเป็นนักวิชาการ ผู้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายสาธารณะ หรือผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชน จำนวนไม่น้อยกว่า 30 คน
- กำหนดสถานที่สัมมนา โดยคำนึงถึงความสะดวกของผู้เข้าร่วมสัมมนาเป็นหลัก โดยอาจจะพิจารณาสถานที่ เป็น โรงแรม หรือ สถานที่จัดประชุม ที่สามารถเดินทางได้สะดวก และคำนึงถึงสถานการณ์แวดล้อม ช่วงเวลาดังกล่าว

กรณีที่ประเทศไทยไม่สามารถควบคุมภาวะการระบาดของโรคโควิด-19 ได้ จัดการแถลงผลการวิจัยในหัวข้อ “การวัดศักยภาพชุมชน ต่อ การขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย” (ปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม และ/หรือ ตามความเห็นคณะกรรมการตรวจรับ)

- เพื่อเผยแพร่ผลการวิจัย โดยจะจัดภายใน 11 เดือนหลังเริ่มโครงการ

- ประชาสัมพันธ์การแถลงผลการวิจัยผ่านทางสื่อออนไลน์ของทีดีอาร์ไอ
- เป็นการจัดรายการเผยแพร่สดทางออนไลน์ คณะวิจัยจะยืนยันรายชื่อผู้เข้าร่วมงานกลุ่มมีบทบาทในการกำหนดนโยบายสาธารณะ หรือผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชน โดยการประสานงานล่วงหน้า และพิจารณาค่าใช้จ่ายสำหรับแต่ละท่านเพื่ออำนวยความสะดวกตามความเหมาะสม
- กำหนดผู้เข้าร่วมเป็นนักวิชาการ ผู้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายสาธารณะ หรือผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชน จำนวนไม่น้อยกว่า 20 คน และประชาชนโดยทั่วไปอีกอย่างน้อย 30 คน

15. ** รายงานฉบับสมบูรณ์

- รายงานผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1-15 โดยปรับแก้เนื้อหาตามการพิจารณาจากความคิดเห็นที่ได้รับจากขั้นตอนก่อนหน้า
- ลักษณะการดำเนินการ
 - 1) ส่งมอบรายงานฉบับสมบูรณ์ ภายใน 12 เดือนหลังเริ่มโครงการ
 - 2) นำเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์ แก่คณะกรรมการตรวจรับฯ ภายใน 2 อาทิตย์หลังการส่งมอบรายงาน (หรือตามความสะดวกของคณะกรรมการตรวจรับฯ)
- กรณีที่ประเทศไทยสามารถควบคุมภาวะการระบาดของโรคโควิด-19 ได้ จะจัดประชุมที่ สศช. ตามวันและเวลาที่ตกลงร่วมกันระหว่างคณะกรรมการตรวจรับและคณะผู้วิจัย
- กรณีที่ประเทศไทยยังไม่สามารถควบคุมภาวะการระบาดของโรคโควิด-19 ได้ จะจัดประชุมทางไกล ตามวัน เวลาและช่องทางที่ตกลงร่วมกันระหว่างคณะกรรมการตรวจรับและคณะวิจัย โดยกำหนดเบื้องต้นเป็นการประชุมผ่านโปรแกรม Google Meet หรือ โปรแกรม ZOOM (พิจารณาตามความสะดวกขององค์กรประชุม)
- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: การประสานงาน โปรแกรมการจัดทำสื่อ และอื่นๆ ตามความเหมาะสม

ตารางที่ 4 ตารางระยะเวลาดำเนินโครงการ

กิจกรรม	ระยะเวลา เดือนที่											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. กำหนดกรอบการดำเนินงานอย่างละเอียด	■											
2. การวิเคราะห์บทบาทของชุมชนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย	■											
3. ศึกษาทฤษฎี/งานศึกษาในอดีต และวิเคราะห์บทบาทของชุมชนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ	■											
4. ทบทวนข้อมูลตัวชี้วัดที่มีอยู่ รวมถึงระบบข้อมูลที่มีของ สศช.	★											
5. ทบทวนข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่เกี่ยวข้อง	■	■	■									
6. พิจารณาข้อมูลตัวชี้วัดใหม่ที่มีศักยภาพในการวัดศักยภาพชุมชน	■	■	■									
7. รายงานผลการวิจัยขั้นต้น (Inception Report)			★									
8. ประสานงานเพื่อทดลองการรวบรวมข้อมูลตัวชี้วัด			■	■	■	■	■	■	■			
9. รายงานผลการวิจัยขั้นกลาง (Interim Report)							★					
10. การจัดทำร่างตัวชี้วัดสุดท้าย และ การออกแบบระบบข้อมูล							■	■	■			
11. การจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็น									★			
12. ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ (Draft Final Report)										★		
13. การส่งมอบระบบข้อมูล และ ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติการ										■	■	
14. การปรับแก้ฉบับสมบูรณ์และเผยแพร่ผลการวิจัย											★	
15. รายงานฉบับสมบูรณ์												★

หมายเหตุ

- หมายถึง ช่วงระยะเวลามีการดำเนินกิจกรรมในโครงการ
- ★ หมายถึง ช่วงเวลาที่คณะวิจัยจะต้องส่งรายงานผลการวิจัยนั้นๆ

ส่วนที่ 3

ความรู้ว่าด้วยความสำคัญของชุมชนต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ

- ทฤษฎีว่าด้วยชุมชนและความสำคัญของชุมชน
 - นิยามของคำว่าชุมชน
 - การจัดประเภทและบทบาทของชุมชน
- หลักการว่าด้วยความเชื่อมโยงของการพัฒนาชุมชนกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ
 - ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - ประวัติศาสตร์การพัฒนาชุมชนต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย
 - การศึกษาในอดีตและข้อจำกัดของชุมชนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ
- หลักการว่าด้วยการสร้างชุมชนเข้มแข็งและการพัฒนาชุมชน

GDP (current USD) - ประเทศไทย พ.ศ. 2503-2562

World Bank Open Data (2020)

ส่วนที่ 3 ความรู้ด้วยความสำคัญของชุมชน ต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ

ประเด็นสำคัญ:

- ชุมชน ถือเป็นหน่วยของสังคมที่เกิดจากการรวมตัวกันของสมาชิกชุมชน โดยมีบทบาทในการตอบสนองความต้องการของสมาชิกชุมชน โดยชุมชนแต่ละประเภทจะมีองค์ประกอบและวัตถุประสงค์ของชุมชนที่แตกต่างกัน
- ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่มีศักยภาพในการยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกชุมชนตามวัตถุประสงค์ของชุมชน การศึกษาในอดีตได้มีการวิเคราะห์องค์ประกอบของการที่ชุมชนมีความเข้มแข็งไว้หลากหลาย
- การวัดความเข้มแข็งของชุมชนอาจพิจารณาได้จากมุมมองของ ทุนของชุมชน หรือ กระบวนการในการจัดการของชุมชน หรือ ผลลัพธ์การพัฒนาชุมชน ซึ่งแต่ละมุมมองมีจุดเด่นและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน
- การพัฒนาชุมชนถือเป็นหนึ่งในเครื่องมือ (จากหลายเครื่องมือ) ที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ การศึกษาในอดีตส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเชิงวิพากษ์และกรณีศึกษารายพื้นที่ยังไม่ปรากฏงานศึกษาเชิงประจักษ์ที่พิสูจน์บทบาทการพัฒนาชุมชนต่อภาพเศรษฐกิจใหญ่
- อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยการพัฒนาชุมชน ผู้กำหนดนโยบายจะต้องระมัดระวังความหลงผิดในการรวมหรือขยายผล (Fallacy of Composition)

ในส่วนนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการประมวลความรู้พื้นฐานว่าด้วยเรื่องของชุมชนทั้งทฤษฎีพื้นฐาน ความเชื่อมโยงสู่ภาพเศรษฐกิจใหญ่ และหลักการว่าด้วยชุมชนเข้มแข็ง เพื่อเป็นพื้นฐานข้อมูลในกระบวนการกำหนดตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนที่เหมาะสมในส่วนต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเกี่ยวกับขอบเขตและวัตถุประสงค์ของตัวชี้วัดที่เหมาะสม

5. ทฤษฎีว่าด้วยชุมชนและความสำคัญของชุมชน

5.1 นิยามของคำว่าชุมชน

“ชุมชน” ในความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554¹⁵ หมายถึง “หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน ที่มีคนอาศัยอยู่มาก เช่น ขับรถเข้าเขตชุมชนต้องชะลอความเร็ว” เทียบเคียงกับคำศัพท์ในภาษาอังกฤษ คือ คำว่า “Community” ที่มีความหมาย คือ กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง¹⁶ (ในกรณีใช้เป็นคำนามนับได้) หรืออีกความหมายหนึ่ง คือ ความรู้สึกของการมีส่วนร่วมกับกลุ่มบุคคลในพื้นที่ที่อาศัยอยู่¹⁷ (ในกรณีใช้เป็นคำนามนับไม่ได้)

นอกจากนี้ คำว่าชุมชนยังถูกให้ความหมายและขยายความโดยนักวิชาการ นักพัฒนา และนักกิจกรรมทางสังคมจำนวนหนึ่งในงานหลายชิ้น เช่น¹⁸

- ประเวศ วะสี (2541) อธิบายไว้ว่า ชุมชน คือ การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามที่จะทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำซึ่งรวมถึงการสื่อสารกัน
- สนธยา พลศรี (2547) นิยามชุมชนว่าเป็นกลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล หรือที่เรียกเป็นอย่างอื่นที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้ออาทรกัน ภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน
- ดำรงค์ดี แก้วเพ็ง (2556) สรุปว่าคำว่าชุมชนสามารถอธิบายความหมายใน 3 แนวทาง คือ
 - ชุมชน คือ การรวมตัวของกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กันตามบรรทัดฐานทางสังคม มีความผูกพันกันทั้งในมิติของเครือญาติและมิติของสังคมและวัฒนธรรม
 - ชุมชน คือ กลุ่มคนที่อาศัยรวมกันในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง เช่น ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล ซึ่งมีความผูกพันกันในด้านเนื้อที่และความเอื้ออาทรต่อกัน

¹⁵ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

¹⁶ “All the people who live in a particular area, country, etc. when talked about as a group” (Oxford University, 2020)

¹⁷ “The feeling of sharing things and belonging to a group in the place where you live” (Oxford University, 2020)

¹⁸ (ประมวลจาก University of Wisconsin–Madison, 2013; ญัตติวุฒิชัย ทรัพย์อุปถัมภ์, 2558; วีระศักดิ์ แก้วทรัพย์, 2561)

○ ชุมชน คือ องค์กรและขบวนการทางสังคมที่มีวัตถุประสงค์แนชัดและรวมตัวกันในระยะเวลาที่นานพอสมควร จนเกิดระบบความสัมพันธ์และความผูกพันกันเกิดขึ้น เช่น องค์กรชุมชน องค์กรท้องถิ่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มผลประโยชน์

- Olsen (1986) อธิบายไว้ว่า ชุมชนคือองค์กรทางสังคมที่ตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันของสมาชิก โดยประกอบไปด้วยครอบครัวหลายๆ ครอบครัวที่มารวมกันด้วยความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยกันในด้านต่างๆ
- McMillan & Chavis (1986) อธิบายไว้ว่าการเป็นชุมชนเกิดจากการที่กลุ่มบุคคลมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ การเป็นสมาชิก (Membership) การได้รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มบุคคล การมีบทบาท (Influence) การสนับสนุนและเติมเต็มความต้องการ (Needs) ของสมาชิก และการมีความรู้สึกผูกพันกัน
- Stebbins (1987) อธิบายไว้ว่า ชุมชน คือ กลุ่มทางสังคมที่อาศัยในพื้นที่เดียวกัน มีความสนใจร่วมและมีความรู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม
- Johnson (1995) อธิบายว่า ชุมชน คือ การรวมกันของบุคคลที่อาศัยในอาณาบริเวณเดียวกัน และสามารถบรรลุความต้องการพื้นฐานทั้งทางด้านกายภาพและสังคมผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กัน

ในแง่ขององค์ประกอบของชุมชน การศึกษาของ สนธยา พลศรี (2547) สรุปว่า ชุมชนมีองค์ประกอบสำคัญ 8 ประการ คือ

- 1) การรวมตัวกันของกลุ่มบุคคล (Group of People)
- 2) การมีอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์เป็นที่ตั้ง (Area)
- 3) การมีปฏิสัมพันธ์หรือปฏิบัติต่อกัน (Relationship or Interaction)
- 4) การมีความผูกพันและความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging)
- 5) การมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน (Goal and Target)
- 6) การมีจิตสำนึกร่วมและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของชุมชน (Public Consciousness)
- 7) การมีการจัดระเบียบชุมชน (Organization) ซึ่งอาจจะเป็นการจัดระเบียบจากบรรทัดฐานของสังคม วัฒนธรรมหรือการมีกฎเกณฑ์อย่างเป็นทางการ
- 8) การมีการติดต่อสื่อสารและมีเครือข่าย (Communication and Network)

จะพบได้ว่า คำว่าชุมชนมีการกำหนดนิยามที่หลากหลายและมีองค์ประกอบที่แตกต่างกันไปตามนิยามของแต่ละการศึกษา โดยภาพรวมของการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับนิยามชุมชน พบว่าแต่ละการศึกษา จะมีจุดร่วมกันคือ ชุมชนจะประกอบไปด้วยการรวมกันของบุคคล และการมีวัตถุประสงค์ร่วมกันของบุคคลในชุมชน โดยจะมีการเพิ่มเติมองค์ประกอบอื่นๆ ที่แตกต่างกันไปในแต่ละการศึกษา เช่น การมีอาณาบริเวณซึ่งบางการศึกษาไม่ได้ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเป็นชุมชน ทำให้ชุมชนบางชุมชน เช่น ชุมชนสังคมออนไลน์ ที่มีการรวมตัวของกลุ่มคน มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของสมาชิกและการตอบสนองความ

ต้องการของสมาชิกในหลากหลายแง่มุม แต่ไม่ได้มีขอบเขตอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ อาจจะไม่ถูกนับรวมว่าเป็นชุมชนตามนิยามของบางการศึกษา

ขณะที่การให้คำนิยามอย่างเป็นทางการของประเทศไทย ญัตติ ตรีพัทธ์ (2558) ได้มีการสรุปไว้ว่า “ชุมชน” เป็นคำที่ถูกใช้อย่างเป็นทางการครั้งแรกในไทยเมื่อปี พ.ศ. 2505 จากการจัดตั้งกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งเดิมมีฐานะเป็นส่วนพัฒนาการท้องถิ่น สังกัดกรมมหาดไทย (กรมมหาดไทยได้โอนเปลี่ยนมาเป็นกรมการปกครอง) ทั้งคู่สังกัดกระทรวงมหาดไทย โดยเป็นไปตาม พ.ร.บ. ปรับปรุงกระทรวงทบวง กรม ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2505¹⁹ ซึ่งคำว่าชุมชนมีความหมายทับซ้อนกับคำว่า “หมู่บ้าน” ที่เป็นหน่วยการปกครองในสังคมไทยมาแต่ดั้งเดิม

คำว่า “ชุมชน” ยังปรากฏการให้นิยามในมาตรากฎหมายของไทย เช่น พ.ร.บ. สภามณฑล พ.ศ. 2511²⁰ มาตรา 3 วรรค 1 ได้ระบุให้ “ชุมชน” หมายความว่า “กลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันโดยมีผลประโยชน์และวัตถุประสงค์ร่วมกัน เพื่อช่วยเหลือหรือสนับสนุนกัน หรือทำกิจกรรมอันชอบด้วยกฎหมายและศีลธรรมร่วมกัน หรือดำเนินการอื่นอันเป็นประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมีระบบบริหารจัดการและการแสดงเจตนาแทนกลุ่มได้” และในมาตรา 3 วรรค 2 ระบุให้ “ชุมชนท้องถิ่น” หมายความว่า “ชุมชนที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่หมู่บ้านหรือตำบล”

โดยชุมชนที่มีการจัดโครงสร้างองค์กรอย่างเป็นระเบียบแล้ว สามารถจดทะเบียนองค์กรชุมชน (รวมถึงจดทะเบียนเป็น กลุ่ม และ เครือข่ายองค์กรชุมชน) เพื่อรับรองสถานะทางกฎหมายได้ โดยในปัจจุบันสามารถทำได้ผ่าน 3 กลไก คือ

- 1) การรับรองสถานภาพในระดับท้องถิ่น (ตำบล/เขต/เมือง)
- 2) การรับรองสภาพโดยสภาองค์กรชุมชนตำบล
- 3) การรับรองสภาพโดยผ่านคณะกรรมการประสานงานขบวนองค์กรชุมชน

โดยการจดทะเบียนชุมชน (รวมถึง กลุ่ม และ เครือข่ายองค์กรชุมชน) จะมีการให้ชุมชนระบุข้อมูลสมาชิกชุมชน สถานที่ตั้ง ผู้ประสานงาน วัตถุประสงค์ของชุมชน กิจกรรมของชุมชน คณะกรรมการชุมชน ฐานะทางการเงินของชุมชน รวมถึงการวิเคราะห์จุดอ่อน เป้าหมายและการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยชุมชนโดยการจดทะเบียนอย่างเป็นทางการจะช่วยให้ชุมชนได้รับการยอมรับต่อสาธารณะ ช่วยสร้างเครือข่ายและพัฒนาาระบบข้อมูลชุมชนในไทยซึ่งทำให้ภาครัฐได้ข้อมูลสำหรับการวางแผนการพัฒนา รวมถึงได้รับประโยชน์จากกิจการที่อยู่ภายใต้อำนาจของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (พอช.)

นอกจากนี้ ยังพบคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันกับคำว่า “ชุมชน” คือคำว่า “ท้องถิ่น” ซึ่งในทางการเมืองการปกครองของไทยอาจมีการใช้ในความหมายที่ทับซ้อนกัน (รวมถึงกฎหมายบางฉบับยังปรากฏคำว่า “ชุมชนท้องถิ่น” ซึ่งเป็นคำที่ขยายจากคำว่าชุมชนโดยการเพิ่มเติมองค์ประกอบด้านขอบเขตทาง

¹⁹ (พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2505)

²⁰ (พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551)

ภูมิศาสตร์และการปกครอง) โดยการศึกษาของ อุดม ทุมโฮสิต (2551) ได้ทำการสรุปข้อแตกต่างระหว่าง “ชุมชน” กับ “ท้องถิ่น” พบว่ามีลักษณะที่แตกต่างที่สำคัญ ดังนี้

- 1) ในด้านฐานความคิด ฐานความคิดของคำว่าชุมชนจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “คน” เป็นหลัก ขณะที่คำว่าท้องถิ่นจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “พื้นที่” เป็นหลัก
- 2) ในด้านเขตแดน ชุมชนอาจจะมีหรือไม่มีเขตแดนก็ได้ แต่ท้องถิ่นจะมีเขตแดนชัดเจน
- 3) ในด้านอำนาจ ชุมชนจะหมายถึงการมีอำนาจในตัวเองในการดำเนินการสิ่งต่างๆ ขณะที่ท้องถิ่นจะหมายถึงอำนาจที่ได้รับมอบจากส่วนกลาง

ในขั้นตอนต่อไปของการกำหนดตัวชี้วัดด้านศักยภาพชุมชน ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของการวิจัย คณะผู้วิจัยจะต้องกำหนดขอบเขตของคำว่า “ชุมชน” (มีความหมายแตกต่างจากคำว่า “พื้นที่”) ที่ต้องการที่จะศึกษา ซึ่งสามารถทำได้โดยการพิจารณาความเหมาะสมของแต่ละองค์ประกอบของชุมชน เช่น หากพิจารณาแล้วพบว่าตัวชี้วัดที่ต้องการจะนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายในระดับท้องถิ่นเป็นหลัก ขอบเขตของคำว่าชุมชนในการศึกษาจะต้องมีองค์ประกอบของอาณาเขตทางภูมิศาสตร์เข้าร่วม ชุมชนออนไลน์ที่ไม่สามารถระบุขอบเขตทางภูมิศาสตร์ได้จะไม่ถูกนับรวมในขอบเขตของการศึกษาคั้งนี้ หรือ หากต้องการพิจารณาเฉพาะชุมชนที่มีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ ชุมชนที่ไม่ได้มีการจัดโครงสร้างองค์กรและ/หรือขึ้นทะเบียนเป็นองค์กรชุมชนตาม พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ก็จะไม่ถูกนับรวมในขอบเขตของการศึกษาคั้งนี้ โดยรายละเอียดเหล่านี้จะถูกพิจารณาในส่วนถัดไป

5.2 การจัดประเภทและบทบาทของชุมชน

การจัดประเภทของชุมชนเป็นหนึ่งในขั้นตอนสำคัญของกระบวนการจัดทำตัวชี้วัดและการประเมินผล เนื่องจากเป็นธรรมชาติของชุมชนที่แต่ละแห่งจะมีคุณลักษณะพื้นฐานที่แตกต่างกันออกไป และคุณลักษณะพื้นฐานเหล่านี้จะเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการอธิบายความสามารถของชุมชนในด้านต่างๆ โดยการจัดประเภทของชุมชนสามารถทำได้หลากหลายวิธี ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่นำมาใช้ ตัวอย่างตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5 การแบ่งประเภทของชุมชน

ที่	เกณฑ์ที่ใช้	ประเภทของชุมชน
1.	ขนาดของสถานที่ตั้งทางภูมิศาสตร์	1. ชุมชนละแวกบ้าน 2. ชุมชนหมู่บ้าน 3. ชุมชนเมือง 4. ชุมชนจังหวัด 5. ชุมชนภูมิภาค 6. ชุมชนโลก
2.	คุณลักษณะร่วมของสมาชิก	1. ชุมชนท้องถิ่น 2. ชุมชนวัฒนธรรมย่อย (Subculture) 3. ชุมชนชาติพันธุ์ 4. ชุมชนศาสนา 5. ชุมชนวัฒนธรรม 6. ชุมชนกลุ่มคนที่มีความต้องการพิเศษ (เช่น คนพิการ) 7. ชุมชนกลุ่มอายุ
3.	โครงสร้างองค์กร	1. ชุมชนที่เป็นสถาบันทางสังคม เช่น ครอบครัว หรือ สมาคมต่างๆ คือกลุ่มต่างๆ ที่ยังไม่มี การจัดโครงสร้าง องค์กรอย่างเป็นทางการ 2. ชุมชนที่มีการจัดโครงสร้างองค์กรอย่างเป็นทางการ เช่น องค์กรธุรกิจ กลุ่มทางการเมือง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในสาขา ความรู้ต่างๆ
4.	ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน (James et al., 2012)	1. ชุมชนตามสถานที่ (Grounded community) คือ ชุมชน ที่รวมบุคคลกลุ่มหนึ่งในสถานที่ใดที่หนึ่ง (ยึดโยงกับ สถานที่ตั้งเป็นหลัก)

ที่	เกณฑ์ที่ใช้	ประเภทของชุมชน
		2. ชุมชนตามวิถีชีวิต (Life-style community) คือ ชุมชนที่รวบรวมบุคคลที่มีวิถีชีวิตที่เหมือนกันมาไว้ด้วยกัน โดยอาจจะเป็นการอาศัยหรือทำงานร่วมกัน ซึ่งวิถีชีวิตอาจเกิดจากการที่สมาชิกในชุมชนมีการให้คุณค่าหรือ การมีผลประโยชน์ในประเด็นต่างๆ ร่วมกัน 3. ชุมชนตามวัตถุประสงค์เฉพาะ (Projected community) คือ เป็นชุมชนที่ถูกจัดตั้งมาเพื่อวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่งโดยเฉพาะ โดยที่สมาชิกอาจจะไม่ได้ทำงานหรืออยู่อาศัยร่วมกัน เช่น กลุ่มธุรกิจ กลุ่มการขับเคลื่อนทางสังคม
5.	ระดับการผลิตสินค้า	1. ชุมชนสินค้าและบริการขั้นต้น 2. ชุมชนจำหน่ายหรือการค้า 3. ชุมชนอุตสาหกรรม 4. ชุมชนประเภทพิเศษ หรือกลุ่มที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการผลิตสินค้าและบริการโดยเฉพาะ เช่น ชุมชนการศึกษา ชุมชนการเมือง
6.	วิวัฒนาการทางเศรษฐกิจ	1. ชุมชนการค้าสัตว์และเก็บของป่า 2. ชุมชนเกษตรกรรม 3. ชุมชนอุตสาหกรรม 4. ชุมชนการค้าและบริการ
7.	ระดับการพัฒนาของสถานที่ตั้ง	1. ชุมชนชนบท 2. ชุมชนเมือง
8.	ปัญหาและความสามารถในการแก้ไขปัญหา	1. ชุมชนอ่อนแอและขาดพลัง เป็นชุมชนที่มีลักษณะ 4 ประการ คือ มีภาวะหนี้สูง ผลผลิตมูลค่าต่ำและไม่แน่นอน การเพิ่มมูลค่าทำได้ยาก และขาดความสามารถในการแข่งขัน 2. ชุมชนพึ่งพาตนเอง คือชุมชนที่แก้ไขปัญหาได้ด้วยการใช้ทรัพยากรของชุมชนทั้งทรัพยากรคนและปัจจัยการผลิตในชุมชน 3. ชุมชนเริ่มฟื้นตัว คือ ชุมชนอ่อนแอและขาดพลังที่สมาชิกอยู่ระหว่างการแก้ไขปัญหาและมีศักยภาพในการแก้ไข

ที่	เกณฑ์ที่ใช้	ประเภทของชุมชน
		ปัญหา โดยอาจจะต้องการการสนับสนุนจากภายนอก เช่น เงินอุดหนุนภาครัฐในการตั้งต้นธุรกิจชุมชน 4. ชุมชนโลกาภิวัตน์ คือ ชุมชนที่พัฒนาความสามารถของชุมชนให้สามารถแข่งขันในโลกของทุนนิยมได้
9.	ระดับการพัฒนา	1. ชุมชนด้อยการพัฒนา 2. ชุมชนพร้อมพัฒนา 3. ชุมชนกำลังพัฒนา 4. ชุมชนเร่งรัดการพัฒนา 5. ชุมชนพัฒนา
10.	การเกิดของชุมชน (สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ, 2549; อ้างถึงใน ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์, 2558)	1. ชุมชนทางกายภาพ คือ ชุมชนที่อาศัยธรรมชาติในการกำหนดขอบเขตที่ตั้ง 2. ชุมชนทางสังคมและวัฒนธรรม คือ ชุมชนที่ไม่มีอาณาเขตแน่นอนและเป็นการรวมคนที่มีสังคมและวัฒนธรรมร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน 3. ชุมชนตั้งเพื่อกิจกรรมเฉพาะอย่าง คือ ชุมชนที่ไม่มีอาณาเขตแน่นอนและเป็นการรวมคนที่มีสังคมและวัฒนธรรมร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน 4. ชุมชนเครือข่ายทางการสื่อสาร

ที่มา: James, Nadarajah, Haive, & Stead (2012) ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์ (2558) ประเวศ วะสี (2541) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (2558) สนธยา พลศรี (2547) และ สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ (2549)

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่าการแบ่งประเภทของชุมชนสามารถแบ่งได้หลากหลายรูปแบบ การจัดทำตัวชี้วัดตลอดจนในการประมวลผล จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละชุมชนในส่วนนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการเปรียบเทียบที่ไม่เหมาะสม และเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนและสามารถนำไปใช้ได้จริงทางปฏิบัติ

จากการศึกษานิยามของชุมชนในหัวข้อก่อนหน้า จะพบว่าชุมชนมีบทบาทสำคัญ คือ การเป็นหน่วยทางสังคมที่ช่วยตอบสนองความต้องการ (Needs) ของสมาชิกในสังคม โดยการตอบสนองความต้องการจะแตกต่างกันไปตามประเภทของชุมชนซึ่งมีสมาชิกและองค์ประกอบอื่นๆ ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งความต้องการ (Needs) ของสมาชิกในสังคม อาจจะไม่ถูกจำกัดแค่เพียงความต้องการทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังควรรวมไปถึงปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิต รวมไปถึงการสร้าง ความมั่นคงในด้านต่างๆ (University of Wisconsin-Madison, 2013b) และมีโอกาสที่แต่ละชุมชนจะมีศักยภาพในการตอบสนองความต้องการในด้าน

ต่างๆ ได้แตกต่างกัน ซึ่งบางท่านอธิบายหรือให้นิยามว่าขึ้นกับ “ความเข้มแข็งของชุมชน” ซึ่งคณะผู้วิจัยจะบรรยายเรื่องความเข้มแข็งของชุมชนและปัจจัยที่กำหนดและส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในช่วงท้ายของส่วนที่ 3 นี้ โดยก่อนที่จะอภิปรายในประเด็นนี้ หัวข้อถัดไปจะอธิบายศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนในการในการเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ

6. หลักการว่าด้วยความเชื่อมโยงของการพัฒนาชุมชนกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ

ในปัจจุบัน ชุมชนกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญในแผนการพัฒนารายต่างๆ ของไทย ทั้งแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 รวมไปถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับต่างๆ ในหัวข้อนี้ คณะผู้วิจัยจะพิจารณาถึงบทบาทและศักยภาพของชุมชนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยรวบรวมประเด็นพื้นฐานที่ผู้ขับเคลื่อนนโยบายเกี่ยวกับชุมชนควรสนใจ และน่าจะเป็นประโยชน์ในขั้นตอนการออกแบบตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนต่อไปด้วย

6.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในฐานะที่เป็นเครื่องมือที่มีโอกาสที่จะมีสร้างประโยชน์เพิ่มขึ้นจากการรวมตัวของปัจเจก (ที่ทำให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีหรือเหนือกว่าผลรวมที่ปัจเจกได้รับในกรณีที่ต่างคนต่างทำ) มีอยู่ไม่มากนัก ในช่วงปลายทศวรรษที่ 20 ทฤษฎีหนึ่งที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางพอสมควรคือทฤษฎี “ทุนทางสังคม (Social Capital)” และ “ประชาสังคม (Civil Society & Civic Engagement)” ซึ่งได้รับอิทธิพลจากงานของ Pierre Bourdieu และ Robert Putnam ซึ่งภายหลังมีงานชิ้นสำคัญคือหนังสือ “Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy” (Putnam, 1993) ซึ่งทฤษฎีเหล่านี้อธิบายถึงกรณี que การรวมตัวทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีขึ้นและยั่งยืนด้วย ทั้งนี้ Putnam เป็นผู้หนึ่งที่ชี้ว่าทุนทางสังคมในสหรัฐอเมริกา กำลังเสื่อมถอยในช่วงปลายศตวรรษที่ 20

ในประเทศไทยเองนั้น แม้ว่าที่ผ่านมาจะมีกระแสการส่งเสริมบทบาทของชุมชน/หมู่บ้าน และประชาสังคมมาโดยตลอดนั้น ก็มีผู้ที่ตั้งข้อสังเกตเช่นเดียวกันว่าเป็นความพยายามสวนกระแสที่สังคมมีแนวโน้มความเป็นปัจเจกเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน

6.2 ประวัติศาสตร์การพัฒนาชุมชนต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย

การนำแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจชุมชนมาใช้ในการขับเคลื่อนประเทศไทยน่าจะมีจุดเริ่มต้นมาจากช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือที่เรียกว่าช่วงสงครามเย็นในช่วงทศวรรษ 2500 จากผลของการแย่งชิงมวลชนทำให้รัฐบาลของแต่ละประเทศพยายามดำเนินการต่างๆ อย่างเข้มข้นเพื่ออ้างความชอบธรรมในการปกครองท้องถิ่น ต่างจากช่วงก่อนหน้านี้ที่ชุมชนโดยเฉพาะชุมชนชนบทห่างไกลกับรัฐมีความสัมพันธ์แบบหลวม กล่าวคือ ชุมชนแต่ละชุมชนในที่ห่างไกลค่อนข้างเป็นสังคมที่โดดเดี่ยวระหว่างกัน ที่ถึงแม้จะมีการติดต่อกันบ้างแต่ด้วยข้อจำกัดของระยะทางและเทคโนโลยีทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนไม่ได้ถูกพัฒนามากนัก จึงส่งผลให้ชุมชนจำนวนมากอยู่ห่างไกลอำนาจของรัฐ

ในช่วงของสงครามเย็นภายใต้กระบวนการแย่งชิงมวลชน เป็นช่วงที่รัฐบาลในสมัยนั้นริเริ่มโครงการในการพัฒนาชนบทจำนวนมาก โดยนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) ก็ได้มีการส่งพัฒนากร (ตำแหน่งข้าราชการที่รัฐบาลส่งไปยังพื้นที่หมู่บ้านในชนบทเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น) รวมถึงมีการจัดตั้งกรมการพัฒนาชุมชน (โดยแยกจากกรมมหาดไทยในปี พ.ศ. 2505) และสำนักงานเร่งรัดการพัฒนาชนบท (หรือ รพช. ซึ่งก่อตั้งในปี พ.ศ. 2509 ต่อมายกระดับเป็นกรมการเร่งรัดพัฒนาชนบท และยุบรวมกับบางส่วนของกรมโยธาธิการแล้วเปลี่ยนเป็น กรมทางหลวงชนบท ตั้งแต่ พ.ศ. 2545) ดำเนินนโยบายเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชนบทของไทย โดยรูปแบบโครงการมักจะเป็นรูปแบบที่รัฐกำหนดมาให้จากส่วนกลาง คือ การพัฒนาความทันสมัยโดยการสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เช่น ถนน โรงเรียน ไฟฟ้า สุขาภิบาล เป็นต้น

กระแสการพัฒนาชุมชนเปลี่ยนผ่านจากการพัฒนาที่กำหนดมาจากส่วนกลางมาเป็นการพัฒนาโดยการพึ่งพิงตนเองในช่วงทศวรรษ 2520 โดยเป็นแนวคิดที่เริ่มต้นมาจากเขตละตินอเมริกา โดยในไทยได้มีการทดลองจนเป็นแนวคิดภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง โดยให้ชุมชนมีการพัฒนาจากทุนของตนเอง กล่าวคือมีรูปแบบการดำเนินเศรษฐกิจจากความถนัดและเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนที่แตกต่างกัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อระบบคอมมิวนิสต์ล่มสลายลงในช่วงต้นทศวรรษ 2530 ทิศทางนโยบายเศรษฐกิจของประเทศก็หันไปให้ความสำคัญกับการค้าและการลงทุนมากขึ้น (ตัวอย่างเช่น นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ) แนวคิดการพัฒนาชุมชนจึงถูกลดทอนความสำคัญลงไป และหันมาเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยมมากขึ้น ในช่วงนี้ก็ปรากฏการเคลื่อนไหวของชุมชนท้องถิ่นจำนวนหนึ่งที่ออกมาเรียกร้องรัฐให้มีการปกป้องทรัพยากรในท้องถิ่นของตน และการขยายบทบาทของเครือข่ายประชาสังคม (Civil Society) ที่มักจะพยายามผลักดันให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการต่อรองและปกป้องทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง

ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อประเทศไทยเผชิญวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ซึ่งทำให้เกิดวาทกรรมที่ลดทอนคุณค่าของแนวความคิดเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในการวางแผนพัฒนาประเทศ การที่ครัวเรือนในชนบทโดยเฉพาะภาคเกษตร กลายมาเป็นกลไกสำคัญหนึ่งในการรองรับความเสียหายจากวิกฤต

เศรษฐกิจ ทำให้แนวความคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจจากชุมชนท้องถิ่นกลับมาถูกให้ความสำคัญอีกครั้ง โดยมีการให้ความสำคัญกับชุมชนทั้งในระดับกฎหมายที่ให้ความสำคัญกับการยกระดับจัดการตนเองของชุมชนมากขึ้น รวมถึงการนำแนวความคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาบรรจุเป็นแนวความคิดพื้นฐานสำคัญในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) รวมถึงภาคประชาสังคมที่ก่อตัวมาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2530 ก็ได้มีการเติบโตและพัฒนาเป็นขบวนการสมัชชา คือการที่ภาคประชาสังคมเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการขับเคลื่อนนโยบายทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่น เช่น สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ สมัชชาสภาองค์กรชุมชน

หลังจากนั้นเป็นต้นมา แนวความคิดการพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานราก ก็เป็นแนวความคิดหนึ่งที่มีความสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ (อย่างน้อยก็ในต้นนโยบาย/แผนการดำเนินการที่ถูกแถลงออกมา) ควบคู่ไปกับการพัฒนาตามแนวทางทุนนิยม โดยรัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ได้มีการนำหลักการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเข้ามาเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของนโยบาย/แผนการดำเนินการของตน ทำให้ชุมชนถูกยกให้เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศ รวมไปถึงการเกิดขึ้นของแนวความคิดการเติบโตแบบมีส่วนร่วม (Inclusive Growth) ซึ่งเป็นแนวความคิดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งเสริมการสร้างการเติบโตที่ยั่งยืนทั่วถึง โดยมีการสร้างชุมชนเข้มแข็งเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนา ซึ่งแนวความคิดนี้ได้รับการยอมรับในหลายประเทศ รวมถึงส่งผลต่อการกำหนดแผนยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาต่างๆ ของไทย

ทั้งนี้ ด้วยกลไกทางเศรษฐกิจในโลกแห่งความเป็นจริงที่มีความซับซ้อน และเครื่องมือที่ใช้ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ (ทั้งที่สอดคล้องและขัดแย้ง โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ กับกลไกการใช้ชุมชน รวมถึงเศรษฐกิจฐานรากอื่นๆ ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ) มีความหลากหลายในทางปฏิบัติ ทำให้เป็นการยากที่จะสรุปโดยไม่ได้ทำการวิจัยขนาดใหญ่และอย่างเป็นระบบว่า ในปัจจุบัน ชุมชนและการพัฒนาชุมชนเป็นเครื่องมือที่มีระดับความสำคัญ รวมถึงประสิทธิภาพแค่ไหน ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในระดับมหภาคของไทย

6.3 การศึกษาในอดีตและข้อจำกัดของชุมชนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ

จากการทบทวนวรรณกรรม คณะผู้วิจัยยังไม่พบการศึกษาเชิงประจักษ์ที่เป็นหลักฐานยืนยันประสิทธิภาพและกลไกของการพัฒนาชุมชนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาค โดยงานวรรณกรรมที่อธิบายเรื่องนี้จำนวนมากเป็นงานวรรณกรรมเชิงวิพากษ์ และเป็นการศึกษาจากกรณีศึกษาเฉพาะรายพื้นที่ ยกตัวอย่างการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544) ที่นอกจากจะศึกษาปัจจัยสนับสนุนชุมชนเข้มแข็งจากการสัมภาษณ์สมาชิกและผู้นำชุมชนของชุมชนตัวอย่างใน 4 ภาคของไทย ยังมีการแสดงตัวอย่างผลการการพัฒนาชุมชนต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ชุมชนนั้นๆ

และการศึกษาของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2557) ที่ยกตัวอย่างการพัฒนาชุมชนพึ่งพิงตนเองของตำบลหนองสาหร่าย อำเภอบางแพ จังหวัดกาญจนบุรี ที่ริเริ่มการแก้ไขปัญหาของคนในชุมชนมีหนี้สิน ชุมชนจึงใช้กลไกต่างๆ ของตนเองทำโครงการสำรวจปัญหา และกำหนดโครงการแก้ไข เช่น โครงการแจกกระปุกออมสินสนับสนุนการออมเงิน โครงการสถาบันการเงินชุมชน โครงการจัดตั้งโรงงานปุ๋ยอินทรีย์ในชุมชนเพื่อลดการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อลดค่าใช้จ่ายและเชื่อว่าเป็นการส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชน ตลอดจนการจัดทำธรรมนูญชุมชนและตัวชี้วัดต่างๆ ร่วมกับอำนาจทางสังคมจากการที่คนในชุมชนมีความใกล้ชิดกัน ในการส่งเสริมการทำความดี (มีการระบุลักษณะของความดี และตัวชี้วัด) โดยมีการเก็บคะแนนความดีที่ส่งผลต่อความสามารถในการกู้เงินจากสถาบันการเงินชุมชน

นอกจากการศึกษาที่ยกตัวอย่างข้างต้น ยังมีกรณีศึกษาอีกจำนวนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า การที่ชุมชนมีความเข้มแข็งจะส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชนนั้นๆ อย่างไรก็ตาม นอกจากงานวิจัยเหล่านี้มักจะไม่สามารถวัดผลออกมาอย่างชัดเจนแล้ว ยังอาจมีปัญหาในการตีความและนำไปประมาณการผลกระทบที่มีต่อเศรษฐกิจประเทศได้อย่างถูกต้องแม่นยำด้วย

ที่ผ่านมา ผู้ที่ผลักดันแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจชุมชนมาใช้ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย มักอ้างผลการศึกษาที่มีเพียงการรายงานผลในเชิงคุณภาพเป็นส่วนใหญ่ (รวมทั้งการศึกษาในเรื่องชุมชนเข้มแข็งในหัวข้อถัดไป ซึ่งมีนิยามที่มีความเป็นนามธรรมมากกว่าในหัวข้อนี้) และพยายามขยายผลโดยใช้ตรรกะที่ว่าแต่ละชุมชนต่างก็เป็นองค์ประกอบย่อยของเศรษฐกิจทั้งระบบ ดังนั้น ถ้าชุมชนหนึ่งได้ประโยชน์จากการพัฒนาตามแนวทางดังกล่าว การพัฒนาชุมชนอื่นๆ ในแบบเดียวกันก็อาจจะทำให้ได้ผลที่เหมือนหรือใกล้เคียงกันด้วย

แต่การอนุมานตามตรรกะข้างต้นอาจจะไม่เป็นจริงเสมอไป (ในทางกลับกัน มีโอกาสมากที่จะทำให้เกิดความหลงผิดในเชิงตรรกะ (Logical Fallacies) ได้) ซึ่งในกรณีนี้ อาจเกิดความหลงผิดในการรวมหรือขยายผล (Fallacy of Composition) หรือหลงผิดว่าสิ่งที่เป็นจริงในระดับจุลภาค ย่อมเป็นจริงในระดับมหภาคด้วย (Mayer, 2002; สิทธิกร นิพลยะ, 2559)

ตัวอย่างหนึ่งของความหลงผิดในกรณีนี้คือ ถ้าชุมชนแห่งหนึ่งประสบความสำเร็จในการผลิตและจำหน่ายสินค้าของชุมชนตามแนวคิดของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) แล้วผู้ประเมินหลงคิดไปว่าถ้านำไปขยายผลให้ชุมชนอื่นๆ อีก 99 ชุมชนหันมาทำเหมือนๆ กันแล้ว ยอดขายรวมและผลกำไรรวมก็จะ

ขยายเป็น 100 เท่าของเดิม ซึ่งในทางปฏิบัติจะมีโอกาสที่เป็นแบบนั้นได้น้อยมาก เพราะถึงแม้ว่าเมื่อพิจารณาโครงการดังกล่าวในระดับชุมชนแล้วพบว่ามีโอกาสที่ประสบความสำเร็จสูง แต่ในระดับมหภาคนั้น การที่มีชุมชนจำนวนมากผลิตสินค้าที่เหมือนหรือคล้ายกันออกมา (จากลักษณะของทุนของชุมชนที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในละแวกภูมิภาคเดียวกัน) ย่อมทำให้เกิดการแข่งขันกันเองในตลาด ซึ่งกลไกตลาดเองจะเป็นตัวที่ขัดขวางทำให้สินค้าชนิดนั้นไม่สามารถสร้างรายได้ให้ชุมชนจำนวนมากได้มากเท่าที่หวัง

จากตัวอย่างข้างต้น หากไม่สามารถขยายตลาดสินค้าดังกล่าวตามปริมาณที่ชุมชนต่างๆ ผลิตเพิ่มได้แล้ว สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาคือ ชุมชนที่มีต้นทุนการผลิตสินค้าชนิดเดียวกันสูงกว่าหรือมีทำเลที่ตั้งที่เข้าถึงลูกค้าที่ต้องการสินค้ากลุ่มนี้ยากกว่า จะต้องออกจากตลาดและหันไปผลิตสินค้าชนิดอื่น ซึ่งแม้จะไม่ใช่สินค้าที่ตรงกับทุนของชุมชนเดิมมากที่สุดตาม แต่ก็ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในทางเศรษฐกิจมากกว่า

หรือแม้แต่การที่บางชุมชนอาจจะต้องยุติการผลิตสินค้าในชุมชน แล้วให้สมาชิกในชุมชนไปทำงานในชุมชนอื่นที่มีประสิทธิภาพการผลิตมากกว่า เพื่อก่อให้เกิดความประหยัดต่อขนาด (Economies of Scale) คือการผลิตในระดับที่ใหญ่ขึ้น ทำให้ต้นทุนต่อหน่วยของสินค้าลดลง ซึ่งการที่คนในชุมชนไม่สามารถทำงานในชุมชนของตนเองได้ก็ย่อมลดทอนความเข้มแข็งของชุมชนลง แต่กลับส่งผลที่ดีมากกว่าเมื่อมองในแง่เศรษฐกิจโดยรวม ปรากฏการณ์เหล่านี้เราจะเห็นได้โดยทั่วไปจากการที่แรงงานในชนบทย้ายเข้ามาทำงานในพื้นที่อุตสาหกรรม

จากการพิจารณาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ การทบทวนวรรณกรรมทั้งตัวอย่างกรณีศึกษา และการทบทวนทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ต่างๆ ให้ข้อสรุปสำคัญ คือ การพัฒนาชุมชนเองเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่ง (และอาจไม่ได้เป็นเครื่องมือที่ดีที่สุด) ที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ การกำหนดนโยบายใดๆ เพื่อการพัฒนาชุมชน ควรต้องให้ความสำคัญกับทั้งผลในระดับชุมชนและผลในภาพรวมของประเทศ และระวังการเล่ยกเลิกละอื่นๆ ที่อาจจะมีประสิทธิภาพมากกว่า (ในการศึกษาของ University of Wisconsin-Madison (2013) ได้นำเสนอความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (Community Economics Development) และมีข้อสรุปหนึ่งว่า²¹ ในการที่จะส่งเสริมการเติบโตในระดับท้องถิ่น จะต้องให้ความสำคัญกับพลังที่สามารถสร้างการเติบโตได้มากกว่าเสมอ)

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งที่ยังไม่ได้กล่าวถึงในส่วนนี้ คือ นอกเหนือจากการมองชุมชนเป็นหน่วยหนึ่งที่อาจมีบทบาทขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศแล้ว “ชุมชน” ยังอาจมีศักยภาพในการยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชนในด้านอื่นๆ ได้เช่นกัน เช่น การศึกษาในด้านสาธารณสุขหลายการศึกษามีข้อสรุปว่า ชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อระดับคุณภาพด้านสุขภาพของคนในชุมชน (ดูเพิ่มเติมใน Andrzejewski, Reed, & White, 2009; Institute of Medicine, 2015; Paulos, 2017) ซึ่งประเทศไทยก็ได้นำแนวคิดนี้มาใช้แล้วในแผนพัฒนาชนบท ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 – 6

²¹ “In order to influence growth at the local level we must have an appreciation of the larger forces that drive growth” (University of Wisconsin-Madison, 2013)

7. หลักการว่าด้วยการสร้างชุมชนเข้มแข็งและการพัฒนาชุมชน

แนวคิดเรื่องการสร้างชุมชนเข้มแข็งหรือการพัฒนาชุมชน เป็นประเด็นสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาตัวชี้วัดศักยภาพชุมชน ในขั้นตอนของการกำหนดคุณลักษณะของชุมชนที่พึงประสงค์ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 โดยในเบื้องต้นการศึกษาฉบับนี้จะรวบรวมการนิยามความหมายของคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ของการศึกษาในอดีตเพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในขั้นตอนการวิจัยในส่วนถัดไป โดยมีตัวอย่างการศึกษาที่มีความน่าสนใจ ดังนี้

การศึกษาของ ประเวศ วะสี (2541) ได้สรุปไว้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง คือ การที่ชุมชนมีความสามารถในการพัฒนาบริหารจัดการคนในชุมชนให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาความยากจนและปัญหาอื่นๆ ในทุกๆ ด้าน และสามารถเผชิญกับสภาวะวิกฤติต่างๆ ได้ ความเข้มแข็งของคนในชุมชนเกิดขึ้นได้จะต้องมีจุดประสงค์ ความคิด การเข้ามามีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกัน ศักยภาพของชุมชนจะทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาได้ทุกอย่างทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม จิตใจ สิ่งแวดล้อม การเมือง และวัฒนธรรม

สอดคล้องกับการศึกษาของ University of Wisconsin-Madison (2013) ที่ได้มีการสรุปประเด็นด้านการพัฒนาชุมชน โดยสรุปว่าการพัฒนาชุมชนจะมุ่งเน้นการพัฒนาที่รอบด้านทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยความหมายของการพัฒนาชุมชน อาจพิจารณาได้ใน 2 แง่มุม คือ การมองที่ผลลัพธ์ (Outcome) ของการพัฒนา และการมองที่กระบวนการ (Process) ของการพัฒนา

อนุชาติ พวงสำลี และ วีรบุรณ วิสารทสกุล (2541) สรุปองค์ประกอบที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ไว้ดังนี้

- การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การรวมกลุ่ม หรือองค์กรที่มีจิตสำนึกต่อสาธารณะโดยคนในองค์กรจะต้องมองเห็นอนาคต กิจกรรมและความรู้ความเข้าใจร่วมกันและไปในทิศทางเดียวกัน
- การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในชุมชนเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการรับรู้ ตัดสินใจ และร่วมลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมร่วมกัน
- มีการรวมกลุ่มกันด้วยความเป็นธรรมชาติไม่ใช่จากการแต่งตั้ง ซึ่งการเกิดขึ้นโดยธรรมชาติของชุมชนจะเป็นตัวสะท้อนสำนึกของความเป็นพลเมืองของสมาชิกว่าจะสามารถแสดงศักยภาพและร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชนได้มากน้อยเพียงใด
- การรวมกลุ่มจะต้องมีพื้นฐานมาจากความรัก ความเมตตาเอื้ออาทร ความสมานฉันท์และความสามัคคี
- ควรมีการใส่ใจในการศึกษาหรือการแสวงหาความรู้ การดำรงอยู่ในสังคมอย่างสร้างสรรค์และมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- มีการเรียนรู้และการปฏิบัติร่วมกัน
- มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างต่อเนื่อง

สนธยา พลศรี (2547) ได้สรุปว่า ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่มีความเข้มแข็งขององค์ประกอบต่างๆ ดังต่อไปนี้ 1) จิตสำนึกชุมชน 2) จิตวิญญาณชุมชน 3) การเรียนรู้ของชุมชน 4) องค์กรชุมชน 5) การจัดการชุมชน 6) เครือข่ายชุมชน 7) ภาวะผู้นำ 8) การพึ่งพาตนเอง 9) ความสงบสุข และ 10) การพัฒนาที่ยั่งยืน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554) ได้สรุปไว้ว่า ชุมชนเข้มแข็งจะมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

- 1) มีบุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
- 2) มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
- 3) มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักและเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน
- 4) มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ
- 5) มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
- 6) มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเป็นแนวราบ และติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ
- 7) มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- 8) มีการจัดการบริหารงานกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
- 9) มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง²² มีดังนี้

- 1) สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไข ปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
- 2) สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
- 3) มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชนในลักษณะเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกทั้งมวลเข้ามามีส่วนร่วม มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบ
- 4) สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิดตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชน ผ่านกระบวนการของชุมชน
- 5) สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
- 6) มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยแผนการพัฒนาในทุกๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คน และหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
- 7) การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก จะเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

²² โดยการกำหนดลักษณะข้างต้นได้ถูกนำไปใช้อ้างอิงในการศึกษาของ คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภาคใต้ (2546)

8) มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน/ชุมชนอื่น ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่นๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

ตัวอย่างท้ายสุด คือ การศึกษาของ สุมาลี สันติพลวุฒิ, โสมสกา เพชรานนท์, และ สมหมาย อุตมวิทิต (2550) เสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2550 โดยได้มีการพัฒนาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน และวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยกำหนดมิติของปัจจัยทุนชุมชนเข้มแข็ง 4 ด้าน คือ ทุนการเงิน/ทุนที่สร้างขึ้น ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และ ทุนธรรมชาติ (คณะผู้วิจัยได้ทำการสรุปผลของการศึกษานี้ไว้ในส่วนถัดไป)

นอกจากวรรณกรรมตามตัวอย่างข้างต้น ยังปรากฏกรอบแนวคิดเรื่องของการพิจารณาการพัฒนาชุมชน ที่สำคัญและมีประโยชน์ในการกำหนดมิติชี้วัดศักยภาพชุมชนอีก 2 กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดแรก คือ กรอบแนวคิดดวงดาวของ Ron Shaffer²³ (The Shaffer Star) ซึ่งเสนอให้ผู้ที่ต้องการศึกษาปัญหาและการพัฒนาของชุมชน ควรที่จะต้องพิจารณาปัญหาและการพัฒนาของชุมชนในแง่มุมต่างๆ ที่ละประเด็น แทนการพยายามวิเคราะห์ปัญหาแบบภาพรวม ซึ่งวิธีการอย่างหลังจะทำให้ผู้ศึกษาเกิดความยากลำบากในการค้นพบต้นตอของปัญหาต่างๆ โดย Ron Shaffer เสนอให้ผู้ศึกษาแยกพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพของชุมชนออกเป็น 6 ส่วน²⁴ ได้แก่

รูปที่ 9 กรอบแนวคิดดวงดาวของ Ron Shaffer

ที่มา: ดัดแปลงจาก University of Wisconsin-Madison (2013)

²³ นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์ชุมชน ผู้แต่งหนังสือ Community Economics: Linking Theory and Practice

²⁴ การศึกษาของ Ron Shaffer เป็นการศึกษาทางด้านเศรษฐศาสตร์ ศักยภาพที่กล่าวถึงในการศึกษาจึงเป็นศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยมีการศึกษาอื่นๆ ที่ได้นำกรอบแนวคิดข้างต้นไปใช้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชน เช่น U. Osiobe & A. Ibrahim (2019) ที่ได้นำกรอบแนวคิดนี้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาการเลือกตลาดในการขายสินค้าเกษตร

1. **ทรัพยากร (Resources)** ที่ชุมชนใช้ในการผลิตสินค้าและบริการต่างๆ ทั้งปัจจัยทางด้านแรงงาน ทุนและเทคโนโลยี ซึ่งการที่ชุมชนมีทรัพยากรเหล่านี้ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพที่มากขึ้น จะทำให้ชุมชนมีศักยภาพทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้น
2. **ตลาด (Market)** ที่เป็นกลไกทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการต่างๆ ของชุมชน ซึ่งหากกลไกตลาดของหน่วยผลิตในชุมชนต่อหน่วยอื่นๆ ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ศักยภาพของชุมชนจะลดลงไป
3. **กฎกติกา (Rule)** ทั้งการกำหนดบทบาทและข้อห้ามของสมาชิกในชุมชน การบังคับใช้และการสร้างความรับรู้ของบุคคลในชุมชน ซึ่งถ้ากลไกส่วนนี้มีความบกพร่องก็จะส่งผลกระทบต่อศักยภาพของชุมชน เช่น การที่ชุมชนมีกฎกติกาที่ไม่ชัดเจนหรือมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (Uncertainty) ก็จะส่งผลให้ภาคธุรกิจไม่กล้าลงทุนในชุมชน
4. **สังคม (Society)** คือ การพิจารณาสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งถือเป็นกฎกติกา (Rule) ที่ไม่ได้บัญญัติไว้อย่างเป็นทางการแต่ส่งผลกระทบต่อบทบาทและพฤติกรรมของผู้คนในชุมชน
5. **การตัดสินใจ (Decision Making)** คือ ศักยภาพของชุมชนในการแยกแยะระหว่าง “อาการ” (สิ่งที่แสดงออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน) กับ “ต้นตอที่แท้จริงของปัญหา” ซึ่งหากชุมชนไม่สามารถแก้ไขปัญหามาจากต้นตอที่แท้จริงได้ สิ่งที่ชุมชนตัดสินใจดำเนินการจะเป็นแค่การแก้ไขอาการและไม่ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาเกิดขึ้นในระยะยาว รวมไปถึงวิธีการที่ชุมชนจะกำหนดและใช้นโยบายในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ซึ่งผู้นำที่ดี กระบวนการเรียนรู้และการสะสมความรู้ของชุมชนจะมีส่วนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาของชุมชน
6. **พื้นที่ (Space)** คือ ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ ทั้งในแง่ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชน รวมไปถึงระยะห่างของหน่วยต่างๆ ในชุมชนที่อาจจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของปัจจัยด้านอื่นๆ ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนอาจจะมียุทธศาสตร์ที่อุดมสมบูรณ์ มีกฎกติกาที่ควบคุมหน่วยต่างๆ ให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีสภาพวัฒนธรรมที่ส่งเสริมต่อการทำธุรกิจและมีการบริหารจัดการที่ดี ก็อาจจะเป็นชุมชนที่ขาดศักยภาพทางเศรษฐกิจได้หากตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลจากผู้ซื้อหรือการเข้าถึงตลาด

อีกกรอบแนวคิดที่สำคัญ คือ กรอบแนวคิดเรื่องทุนของชุมชน ของ Cornelia Flora และ Jan Flora (2007) ซึ่งได้สรุปไว้ว่าศักยภาพของชุมชนจะขึ้นอยู่กับทุนของชุมชนที่แบ่งเป็น 7 ประเภทประกอบด้วย

1. **ทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital)** คือ การมีอยู่และระดับความสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมของชุมชน
2. **ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital)** เช่น งานเทศกาล การใช้ภาษาในพื้นที่ การมีจิตสำนึกเชิงคุณธรรมต่างๆ และกระบวนการคิดเชิงนวัตกรรมของคนในชุมชน

3. **ทุนมนุษย์ (Human Capital)** ซึ่งรวมถึงระดับทักษะและความสามารถของคนในชุมชน รวมไปถึงความสามารถของผู้นำชุมชน
4. **ทุนทางสังคม (Social Capital)** คือ ระดับความมีปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน โครงสร้างทางสังคมที่ทำให้ผู้คนมีการติดต่อสัมพันธ์กัน
5. **ทุนทางการเมือง (Political Capital)** คือ ความสามารถของชุมชนในการกำหนดกฎกติกาต่างๆ ที่ส่งผลต่อชุมชน
6. **ทุนทางการเงิน (Financial Capital)** คือ เงินทุนที่มีอยู่ในชุมชนที่พร้อมต่อการลงทุนในด้านต่างๆ ที่จะส่งผลต่อการสะสมความมั่นคงของชุมชนต่อไปในอนาคต
7. **ทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Built Capital)** คือ โครงสร้างพื้นฐานที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน เช่น โครงข่ายโทรคมนาคม ถนน น้ำประปา เขตอุตสาหกรรม

นอกจากนี้ การศึกษาของ Mattos (2015)²⁵ ที่ได้เสนอวิธีการประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดข้างต้นในการวัดการพัฒนาของชุมชน โดยเสนอให้การศึกษาทุนแต่ละประเภทจะต้องมีการแยกข้อมูลตัวชี้วัดไปในแต่ละระดับห่วงโซ่มูลค่าของทุนกล่าวคือ ตัวชี้วัดทุนของชุมชนทั้ง 7 ทุน จะต้องมีการแยกย่อยเป็นอีก 3 ระดับ คือ ตัวชี้วัดที่สะท้อนปัจจัยตั้งต้น (Input) ของแต่ละชุมชน ตัวชี้วัดที่สะท้อนแผนและการลงทุน (Process: Plan and Investment) ของแต่ละชุมชน และตัวชี้วัดที่สะท้อนผลลัพธ์ของการดำเนินการ (Output and Outcome) ของแต่ละชุมชน เช่น การวัดทุนมนุษย์จากตัวแปรระดับการศึกษาของคนในชุมชน ควรมีการวัดตัวแปรนี้ตั้งแต่ช่วงก่อนมีกระบวนการพัฒนา คือ ระดับการศึกษาโดยเฉลี่ยในอดีต ช่วงของการดำเนินการพัฒนา คือ แผนและกระบวนการส่งเสริมการศึกษา และผลที่เกิดขึ้นหลังจบกระบวนการพัฒนา คือ ระดับการศึกษาของคนในชุมชนภายหลังกระบวนการพัฒนาต่างๆ ของชุมชน

²⁵ สอดคล้องกับงานศึกษาของ Black and Hughes (2001) ที่ได้เสนอแนวคิดเรื่องทุนของชุมชนประเภทต่างๆ และนำไปสู่การวัดผลแบบห่วงโซ่มูลค่า คือ การมีทุนชุมชน สู่กระบวนการในชุมชน เพื่อสร้างผลลัพธ์บางประการที่ตั้งเป้าไว้

ข้อสรุปใน ส่วนที่ 3 ความรู้ด้วยความสำคัญของชุมชนต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ

โดยสรุปแล้ว ในส่วนที่ 3 เป็นการประมวลความรู้พื้นฐานว่าด้วยเรื่องของชุมชน โดยเริ่มจากการทบทวนนิยามและทฤษฎีพื้นฐานของชุมชน จะพบได้ว่า คำว่าชุมชนมีการกำหนดนิยามที่หลากหลายและมีองค์ประกอบที่แตกต่างกันไปตามนิยามของแต่ละการศึกษา โดยภาพรวมของการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับนิยามชุมชน พบว่าแต่ละการศึกษา จะมีจุดร่วมกันคือ ชุมชนจะประกอบไปด้วยการรวมกันของบุคคล และการมีวัตถุประสงค์ร่วมกันของบุคคลในชุมชน โดยจะมีการเพิ่มเติมองค์ประกอบอื่นๆ ที่แตกต่างกันไปในแต่ละการศึกษา อีกทั้งการจัดประเภทของชุมชนก็สามารถทำได้หลากหลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งตามขนาดของสถานที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ คุณลักษณะร่วมของสมาชิกในชุมชน โครงสร้างองค์กรของชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ระดับการผลิตสินค้า วิวัฒนาการทางเศรษฐกิจ ระดับการพัฒนาของสถานที่ตั้ง ปัญหาและความสามารถในการแก้ไขปัญหา ระดับการพัฒนาของชุมชน หรือการเกิดของชุมชน ซึ่งการจะแบ่งด้วยเกณฑ์ใดนั้นขึ้นอยู่กับเป้าประสงค์ว่าผู้ประเมินต้องการให้ความสนใจชุมชนในมิติใด

หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์หลักการว่าด้วยการสร้างชุมชนเข้มแข็งและการพัฒนาชุมชน ซึ่งพบว่า การสร้างชุมชนเข้มแข็งและการพัฒนาศักยภาพชุมชน คือ **การทำให้ชุมชนสามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ** โดยองค์ประกอบของชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะแตกต่างกันไปในแต่ละการศึกษา โดยอาจจะพิจารณาจาก**ต้นทุนของชุมชน (Input)** (ชุมชนมีคุณสมบัติอะไรบ้าง?) หรือ **ผลลัพธ์ของการกระบวนการพัฒนาชุมชน (Outcome)** (ชุมชนสามารถก่อให้เกิดอะไรกับสมาชิกชุมชนได้บ้าง?) หรือ **ตัวกระบวนการพัฒนาชุมชน (Process)** (ชุมชนควรมีกิจกรรมการดำเนินการใดบ้าง?) ซึ่งแต่ละมุมมองจะมีข้อดีข้อเสียที่ต่างกัน เช่น การพิจารณาจากผลลัพธ์ของการพัฒนาอาจจะทำให้ผู้ศึกษาสามารถเปรียบเทียบศักยภาพของชุมชนได้อย่างตรงไปตรงมา แต่อาจจะทำให้ผู้ศึกษาขาดข้อมูลความรู้ที่บอกว่าจะอะไรคือสาเหตุของระดับการพัฒนาที่แตกต่างกัน และไม่ทราบถึงทุนเดิมที่มีหรือกระบวนการพัฒนาที่ใช้ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้เป็นข้อมูลสำคัญในกระบวนการกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบาย จะเห็นได้ว่ากระบวนการออกแบบตัวชี้วัดเป็นกระบวนการที่มีความละเอียดอ่อน คณะผู้วิจัยจึงได้ประมวลความรู้เกี่ยวกับการจัดทำตัวชี้วัดและตัวอย่างการศึกษาเชิงประจักษ์ในอดีตไว้ในส่วนถัดไป

ส่วนที่ 4

ทบทวนกระบวนการวัดผลการพัฒนาชุมชน ที่ผ่านมาในไทยและต่างประเทศ

- ตัวชี้วัดเดิมที่ถูกระบุไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12
- ข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย
- ข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมในต่างประเทศ
- หน่วยงานและโครงการภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

GDP (current USD) - ประเทศไทย พ.ศ. 2503-2562

World Bank Open Data (2020)

ส่วนที่ 4 ทบทวนกระบวนการวัดผลการพัฒนาชุมชน ที่ผ่านมาในไทยและต่างประเทศ

ในส่วนนี้จะเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการวัดผลและสถิติที่เกี่ยวข้องการประเมินการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา ทั้งในไทยและต่างประเทศ โดยคณะผู้วิจัยกำหนดประเด็นการวิจัยในหัวข้อนี้ไว้ 4 ประเด็น ประกอบด้วย

1. ตัวชี้วัดเดิมที่ถูกระบุไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12
2. ข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมในไทย
3. ข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมในต่างประเทศ
4. หน่วยงานและโครงการภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

โดยตัวอย่างที่จะแสดงในส่วนนี้จะเป็นอย่างที่ถูกลำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งในส่วนที่ 6 เป็นต้นไป ทั้งนี้จากการทบทวนวรรณกรรม คณะผู้วิจัยได้พบข้อมูลสถิติและการศึกษาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องและมีความน่าสนใจนอกเหนือจากที่แสดงในส่วนนี้ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้รวบรวมส่วนที่เหลือไว้ในภาคผนวกของรายงาน

8. ตัวชี้วัดเดิมที่ถูกระบุไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12

แม้บทบาทชุมชนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจจะเป็นประเด็นที่ถูกให้ความสำคัญมาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 กระนั้น ชุมชนยังคงประสบกับปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ไม่สมดุล และชุมชนหลายแห่งยังต้องเผชิญกับปัญหาการเข้าถึงและการจัดสรรการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติยังไม่เป็นธรรมด้วย ทำให้ประเด็นการพัฒนาศักยภาพชุมชนยังถูกบรรจุไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศข้อที่ 2 “การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม” ในเป้าหมายที่ 3 มุ่งเพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น โดยกำหนดไว้ 3 ตัวชี้วัด ดังนี้

- 1) สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น
- 2) ดัชนีชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภาค
- 3) มูลค่าสินค้าชุมชนเพิ่มขึ้น

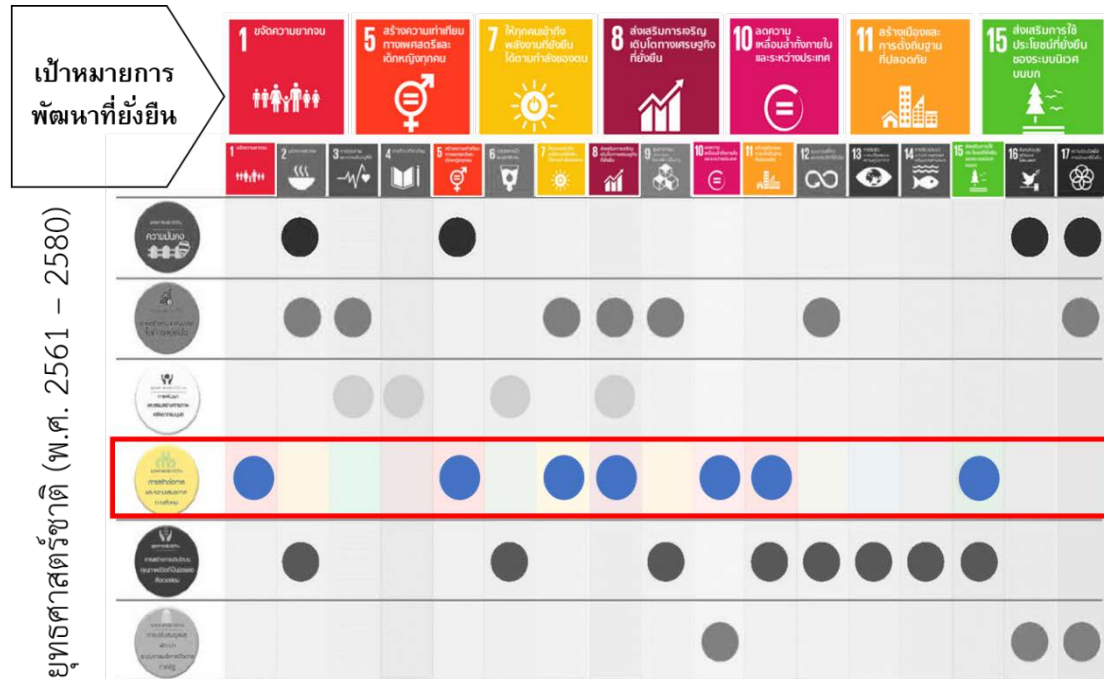
รูปที่ 10 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12

ที่มา: คณะผู้วิจัย

อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ได้นำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 ทั้ง 6 ยุทธศาสตร์มาเป็นยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาประเทศข้อที่ 1 – 6 อีกทั้งยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 ก็มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับสากล ทำให้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 มีความเกี่ยวข้องกับทั้งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 โดยยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศข้อที่ 2 “การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม” นั้นก็มีความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนใน 7 เป้าหมาย ดังรูปข้างล่าง

รูปที่ 11 ความเชื่อมโยงของยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมกับ
เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG)

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2562)

ด้วยเหตุนี้ ตัวชี้วัดข้างต้นอาจยังไม่สะท้อนถึงความเข้มแข็งของชุมชนในความหมายและตามวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 เท่าใดนัก ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงเริ่มจากการศึกษาทบทวนและวิเคราะห์ตัวชี้วัดที่ผ่านมาทั้งในไทยและต่างประเทศ เพื่อให้ตัวชี้วัดตามเป้าหมายที่ 3 ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 เป็นตัวชี้วัดที่สามารถวัดความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างรอบด้านและวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 อย่างแท้จริง ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

9. ข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย

ในประเทศไทย มีบุคคลหรือหน่วยงานที่ศึกษา วิเคราะห์ และเก็บข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนอยู่พอสมควร โดยส่วนใหญ่จะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขของชุมชน ทั้งในด้านความสะดวกสบายจากการมีโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านสุขภาพอนามัย ด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนด้านความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน และมีตัวชี้วัดที่กล่าวถึงด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ประปราย โดยผู้วิจัยสามารถสรุปตัวชี้วัดและฐานข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งได้ดังตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 6 ตัวอย่างข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย

ตัวชี้วัด/ฐานข้อมูล	หน่วยการวิเคราะห์	องค์ประกอบ	หน่วยงาน
1. ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ภายใต้โครงการการวิจัยเรื่อง ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของชุมชน	ระดับหมู่บ้าน จัดทำเพียงปีเดียวใน พ.ศ. 2549	4 องค์ประกอบ 51 ตัวชี้วัด	สุมาลี และคณะ (2550) เสนอต่อ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
2. ตัวชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของครัวเรือน (จปฐ.)	ระดับครัวเรือน จัดทำรายปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2533	5 องค์ประกอบ 31 ตัวชี้วัด	กรมการพัฒนาชุมชน
3. ฐานข้อมูลนิติบุคคล	ระดับนิติบุคคล จัดทำรายปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2555	4 องค์ประกอบ 45 ตัวแปร	กรมพัฒนาธุรกิจการค้า
4. ฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อบริหารการศึกษา	ระดับโรงเรียน เป็นข้อมูลจดทะเบียน	ไม่ทราบชัด	กระทรวงศึกษาธิการ
5. คลังข้อมูลสุขภาพ (Health Data Center: HDC)	ข้อมูลมีหลายระดับ เป็นข้อมูลจดทะเบียน	ไม่ทราบชัด	กระทรวงสาธารณสุข
6. ฐานข้อมูลกลางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ระดับ อบต. เทศบาล เป็นข้อมูลจดทะเบียน	ไม่ทราบชัด	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน

ภายใต้โครงการการวิจัยเรื่อง

ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของชุมชน

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล สุมาลี และคณะ (2550) เสนอต่อ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ

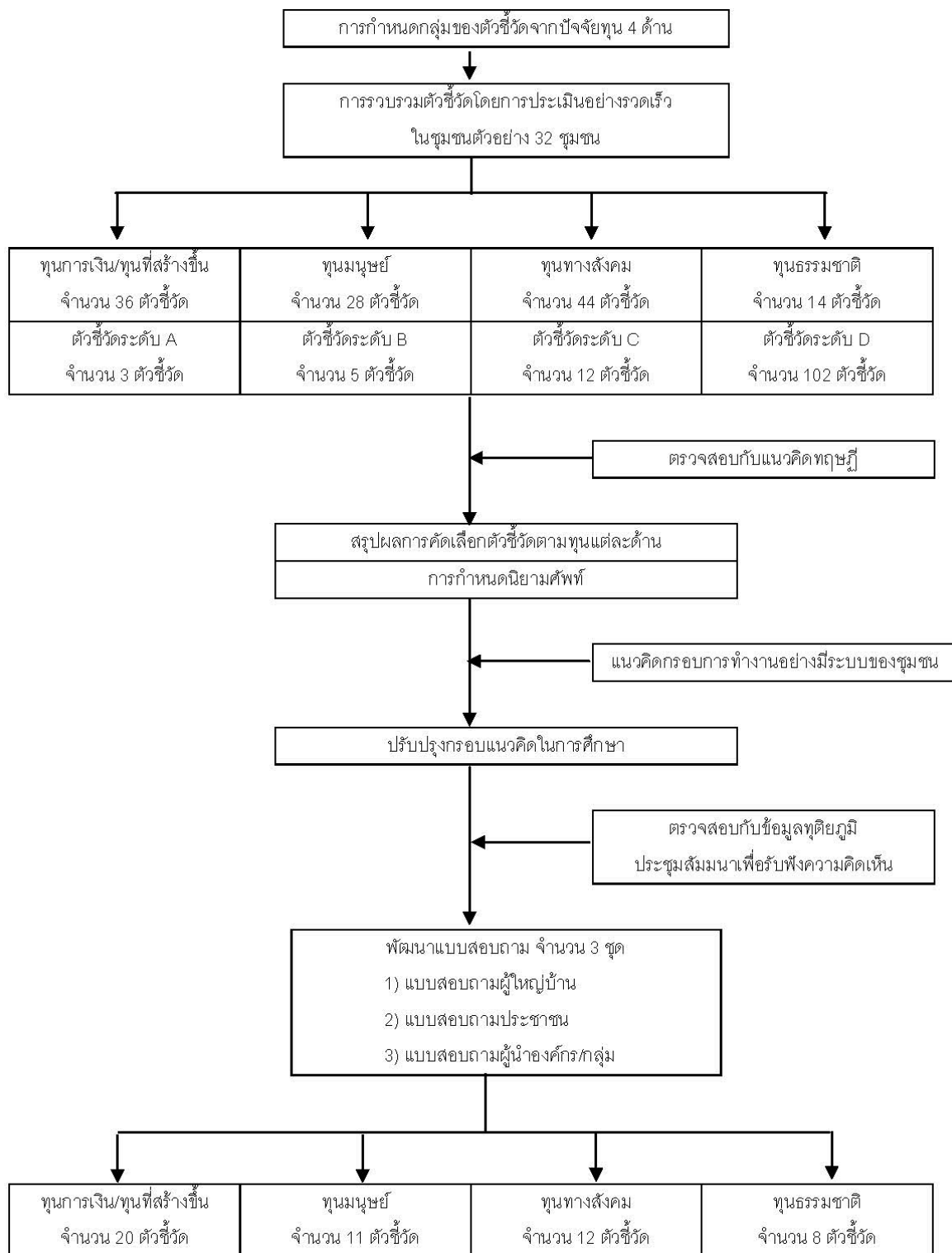
หน่วยวัดข้อมูล ระดับชุมชน โดยเก็บข้อมูลเพียงครั้งเดียว

ปีที่สำรวจ 27 กรกฎาคม – 14 กันยายน พ.ศ. 2549

งานวิจัยในอดีตที่ชี้ให้เห็นถึงความพยายามวัดความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างชัดเจน คือ งานของ
สุมาลี และคณะ (2550) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนและวิเคราะห์ปัจจัยที่มี
อิทธิพลต่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยเริ่มจากการรวบรวมตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนจากชุมชนตัวอย่าง
จำนวน 32 ชุมชนจากทุกภูมิภาคทั่วประเทศ ด้วยกระบวนการประเมินอย่างรวดเร็ว (Rapid Assessment
Process; RAP) ทำให้ได้ตัวชี้วัดจากการลงพื้นที่เป็นจำนวน 122 ตัวชี้วัด หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยได้กลั่นกรอง
ตัวชี้วัดที่รวบรวมจากทั้งการลงพื้นที่ การพูดคุยระหว่างผู้วิจัย และการตรวจเอกสาร ให้มีความเหมาะสม ไม่มี
ความซ้ำซ้อน และสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี ทำให้เหลือตัวชี้วัดที่เหมาะสมเป็นจำนวน 51 ตัวชี้วัด โดยแบ่ง
ออกเป็น 4 ด้านตามลักษณะของปัจจัยทุน (รูปที่ 12) ได้แก่ **ทุนการเงินหรือทุนที่สร้างขึ้น** จำนวน 20 ตัวชี้วัด
เช่น สาธารณูปโภค การจ้างงาน การผลิต ต้นทุน สถานะทางการเงิน เป็นต้น **ทุนมนุษย์** จำนวน 11 ตัวชี้วัด
เช่น การศึกษา การฝึกอบรม สถานะทางสุขภาพทั้งกายและจิต สุขภาวะครอบครัว เป็นต้น **ทุนทางสังคม**
จำนวน 12 ตัวชี้วัด เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในชุมชน ความเท่าเทียมกันของ
สังคม ความปลอดภัย ลักษณะการรวมกลุ่มของชุมชน ภาวะผู้นำ เป็นต้น และ**ทุนธรรมชาติ** จำนวน 8 ตัวชี้วัด
ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ การ
บริหารจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

ส่วนผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนเกิด
จากการสั่งสมมาเป็นระยะเวลานานและต้องอาศัยทั้งปัจจัยภายในชุมชน กระบวนการที่มีรากฐานจากชุมชน
ตลอดจนการสนับสนุนจากภายนอก โดย**ปัจจัยภายในชุมชนที่สำคัญ** คือ การมีแหล่งประชาสัมพันธ์ข่าวสาร
ภายในชุมชน การฝึกอบรมผู้ใหญ่บ้านและคนในชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมการออมและลดภาระหนี้สินของ
ครัวเรือนในชุมชน ส่วน**กระบวนการที่มีรากฐานจากชุมชนที่สำคัญ** คือ การที่คนในชุมชนออกไปทำงานต่าง
ถิ่นแล้วส่งเงินกลับมาให้ครอบครัวในชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกช่วงวัยในชุมชน และส่วน
สุดท้าย การสนับสนุนจากภายนอกที่สำคัญ คือ การจัดสรรงบประมาณและให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ แก่
องค์กรหรือกลุ่มในชุมชน

รูปที่ 12 สรุปขั้นตอนการพัฒนาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนของสุมาลี และคณะ (2550)

ที่มา: สุมาลี สันติพลวุฒิ และคณะ (2550)

ตารางที่ 7 สรุปตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนของสุมาลี และคณะ (2550)

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
1. ทุนการเงิน/ทุนที่สร้างขึ้น (Financial and Built Capital)	
1.1 สาธารณูปโภค	
1) ความทั่วถึงในการให้บริการ	สัดส่วนครัวเรือนที่ได้รับบริการสาธารณูปโภค/สาธารณูปการ (ร้อยละ)
2) ความพร้อมในการให้บริการ	ระดับคะแนนความพร้อมในการให้บริการ (ร้อยละ)
1.2 ข้อมูลข่าวสาร	
1) ประเภทข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ	จำนวนประเภทของข้อมูลข่าวสาร (ประเภท)
2) แหล่งข้อมูลข่าวสารในชุมชน	จำนวนแหล่งข้อมูลข่าวสาร (แหล่ง)
3) ประโยชน์ของข้อมูลข่าวสารต่อการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต	คะแนนระดับประโยชน์ของข้อมูลข่าวสาร (ร้อยละ)
1.3 การประกอบอาชีพและรายได้	
1) การประกอบอาชีพหลักและอาชีพรอง	สัดส่วนของครัวเรือนที่มีทั้งอาชีพหลักและอาชีพรอง (ร้อยละ)
2) การเคลื่อนย้ายแรงงานเพื่อประกอบอาชีพ	สัดส่วนของครัวเรือนที่มีคนที่ย้ายออกไปประกอบอาชีพ (ร้อยละ) จำนวนเงินเฉลี่ยที่ส่งกลับมาต่อคน (บาท/คน/ปี)
3) ประโยชน์ของการเคลื่อนย้ายแรงงาน	สัดส่วนของคนที่จะกลับมาประกอบอาชีพในชุมชน (ร้อยละ)
4) รายได้รวมของครัวเรือน	รายได้รวมของครัวเรือน (บาท/ปี)
5) ครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอ	สัดส่วนของครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอ (ร้อยละ)
1.4 ผลผลิตในชุมชน	
1) ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร	จำนวนผลผลิตการเกษตรเพื่อใช้ในการบริโภคและจำหน่าย (ชนิด)
2) ผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตร	จำนวนชนิดของผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตรเพื่อใช้ในการบริโภคและจำหน่าย (ชนิด)
3) ผลิตภัณฑ์อื่นๆ	จำนวนชนิดของผลิตภัณฑ์อื่นเพื่อใช้ในการบริโภคและจำหน่าย (ชนิด)
4) คุณภาพของผลิตภัณฑ์	จำนวนชนิดของผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน (ชนิด)
5) การจัดจำหน่าย	จำนวนแหล่งในการจำหน่าย (แหล่ง/สินค้า)

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
1.5 ปัจจัยการผลิต	
1) ปัจจัยการผลิต	สัดส่วนการใช้ปัจจัยการผลิตภายในชุมชน (ร้อยละ)
1.6 การออม/การมีหนี้สิน/การกู้ยืม	
1) การออม	สัดส่วนของเงินออมต่อรายได้ (ร้อยละ) สัดส่วนของครัวเรือนที่มีการออมเพิ่มขึ้น (ร้อยละ)
2) หนี้สิน	สัดส่วนของหนี้สินรวมในปี 2549 ต่อรายได้ (ร้อยละ) สัดส่วนของครัวเรือนที่มีหนี้สินลดลง (ร้อยละ)
1.7 การเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ของแหล่งเงินทุน	
1) แหล่งเงินทุน	สัดส่วนของแหล่งเงินทุนภายในชุมชน (ร้อยละ) สัดส่วนของเงินกู้ยืมเพื่อศึกษาและประกอบอาชีพ (ร้อยละ)
2. ทุนมนุษย์ (Human Capital)	
2.1 การศึกษาและกระบวนการเรียนรู้	
1) การศึกษา	สัดส่วนของผู้ได้รับการศึกษาตั้งแต่มัธยมต้นต่อต่ำกว่ามัธยมต้น (ร้อยละ) จำนวนสถาบันการศึกษาในชุมชน (แห่ง) สัดส่วนของสถาบันการศึกษาที่ไม่มีในชุมชนแต่เข้าถึงสะดวก (ร้อยละ) จำนวนกิจกรรมสนับสนุนการศึกษา (กิจกรรม)
2) การฝึกอบรม	จำนวนกิจกรรมการฝึกอบรมในชุมชน (กิจกรรม) สัดส่วนของประชาชนที่ได้รับการฝึกอบรม (ร้อยละ)
3) ประสิทธิภาพ	จำนวนการฝึกอบรมของผู้ใหญ่บ้าน (กิจกรรม) จำนวนปีที่ครัวเรือนประกอบอาชีพหลัก (ปี) จำนวนการฝึกอบรมของผู้ในกลุ่ม (กิจกรรม) ระดับคะแนนการนำไปใช้ประโยชน์ของผู้ใหญ่บ้าน (ร้อยละ) ระดับคะแนนการนำไปใช้ประโยชน์ของผู้ในกลุ่ม (ร้อยละ)
2.2 สุขภาพอนามัย	
1) สุขภาพแข็งแรง	สัดส่วนของคนเป็นโรคในชุมชน (ร้อยละ) สัดส่วนของประชาชนที่ออกกำลังกายอย่างน้อยทุกสัปดาห์ (ร้อยละ)
2) การเข้าถึงบริการ สาธารณสุข	จำนวนบุคลากรทางสาธารณสุขต่อจำนวนประชากร (คน/บุคลากรทาง สาธารณสุข 1 คน) จำนวนสถานพยาบาลในชุมชนต่อประชาชน (คน/สถานพยาบาล) สัดส่วนของสถานพยาบาลที่ไม่มีในชุมชนแต่เข้าถึงได้สะดวก (ร้อยละ)

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
2.3 ศีลธรรม	
1) การปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา	ระดับคะแนนการปฏิบัติ (ร้อยละ)
2.4 ชีวิตครอบครัว	
1) ครอบครัวอบอุ่น	สัดส่วนของครัวเรือนที่มีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างน้อย 1 ครั้ง/สัปดาห์ (ร้อยละ)
2) หัวหน้าครัวเรือน	คะแนนคุณลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน (ร้อยละ)
2.5 ความภาคภูมิใจ	
1) ความภูมิใจ	ระดับคะแนนความภูมิใจ (ร้อยละ)
2.6 คุณลักษณะของผู้นำ	
1) ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง	คะแนนคุณลักษณะของผู้นำชุมชน (ร้อยละ)
2) การยอมรับผู้นำชุมชน	คะแนนการยอมรับผู้นำชุมชน (ร้อยละ)
3. ทูทางสังคม (Social Capital)	
3.1 วัฒนธรรมประเพณี	
1) วัฒนธรรมหรือประเพณีท้องถิ่น	สัดส่วนของวัฒนธรรมประเพณีที่มีความสม่ำเสมอและเพิ่มขึ้น (ร้อยละ)
3.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น	
1) การประยุกต์ใช้และการสืบทอดภูมิปัญญา	สัดส่วนของกิจกรรมทางการเกษตรที่มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ร้อยละ) สัดส่วนกิจกรรมการแปรรูปทางการเกษตรที่มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ร้อยละ) สัดส่วนกิจกรรมการผลิตผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ร้อยละ) สัดส่วนกิจกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ร้อยละ)
2) การมีแพทย์แผนโบราณหรือหมอสมุนไพร	จำนวนหมอชาวบ้าน/ปราชญ์ชุมชน (คน)
3.3 การมีส่วนร่วมในชุมชน	
1) การมีส่วนร่วมของเยาวชน	ระดับคะแนนการมีส่วนร่วมของเยาวชน (ร้อยละ)
2) การมีส่วนร่วมของประชาชน	ระดับคะแนนการมีส่วนร่วมของประชาชน (ร้อยละ)

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
3.4 ความเท่าเทียม	
1) การแบ่งแยกทางสังคม	สัดส่วนของกิจกรรมที่มีสมาชิกทุกกลุ่มเข้าร่วม (ร้อยละ)
2) การให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม	สัดส่วนของกิจกรรมช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (ร้อยละ)
3.5 กลุ่มและองค์กรในชุมชน	
1) การจัดตั้งองค์กร	จำนวนกลุ่มที่มีโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน และมีการดำเนินงานเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 3 ปี (กลุ่ม)
2) การดำเนินกิจกรรม	สัดส่วนกิจกรรมที่ได้ดำเนินงานขององค์กรที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (ร้อยละ)
3) การสนับสนุนจากภายนอก	การได้รับการสนับสนุนจากภายนอกองค์กร
3.6 ความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต	
1) ชุมชนปลอดภัยาเสพติด	คะแนนปัญหาาเสพติด (ร้อยละ)
2) ความมั่นคง	สัดส่วนของครัวเรือนที่มีบ้านปลูกสร้างอย่างแข็งแรงบนที่ดินของตนเอง (ร้อยละ)
3) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	คะแนนปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (ร้อยละ)
4. ทุนธรรมชาติ (Natural Capital)	
4.1 ปริมาณของทรัพยากรธรรมชาติ	
1) ทรัพยากรธรรมชาติ อุดมสมบูรณ์ (ปริมาณ)	ชนิดของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน (ชนิด)
4.2 คุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	
1) ทรัพยากรธรรมชาติ อุดมสมบูรณ์ (คุณภาพ)	ระดับคะแนนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ (ร้อยละ)
2) โรงงานอุตสาหกรรมในชุมชน	จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมที่มีผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน (โรง)
3) ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน	สัดส่วนของการใช้สารเคมีทางการเกษตรที่แนวโน้มลดลง (ร้อยละ) ระดับคะแนนปัญหาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน (ร้อยละ)
4.3 การใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติ	
1) การถือครองที่ดิน	สัดส่วนของครัวเรือนที่มีการถือครองที่ดินเป็นเอกสารสิทธิ์ของตนเอง (ร้อยละ)
2) การใช้ประโยชน์	สัดส่วนของทรัพยากรธรรมชาติที่มีการใช้ประโยชน์ (ร้อยละ)

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
3) ความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์	สัดส่วนของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนที่มีความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ (ร้อยละ)
4) การจัดการทรัพยากร	สัดส่วนของทรัพยากรในชุมชนที่มีการดูแลรักษา (ร้อยละ) สัดส่วนของกิจกรรมการจัดการทรัพยากรที่ดำเนินการอย่างสม่ำเสมอและเพิ่มขึ้น (ร้อยละ)

ที่มา: สุมาลี สันติพลวุฒิ และคณะ (2550)

ตัวชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของครัวเรือน (จปฐ.)

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล กรมการพัฒนาชุมชน

หน่วยวัดข้อมูล ระดับครัวเรือน โดยจัดทำเป็นรายปี

ปีที่สำรวจ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2533

กรอบแนวคิด

ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เป็นการแสดงถึงสภาพความจำเป็นพื้นฐานของผู้คนในแต่ละครัวเรือนทั้ง 5 มิติ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านการศึกษา ด้านการมีงานทำและรายได้ และด้านค่านิยม โดยมีการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำไว้ในตัวชี้วัดของแต่ละมิติว่าควรมีคุณภาพชีวิตอย่างไร อีกทั้งการรวบรวมข้อมูลนี้ยังสามารถแสดงถึงลักษณะของสังคมไทยที่พึงประสงค์ตามเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำของเครื่องชี้วัดต่างๆ ได้ โดยผู้จัดทำมีการปรับปรุงตัวชี้วัดข้อมูล จปฐ. เป็นรายปี ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้ข้อมูลถูกนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาชนบท การกำหนดนโยบายแนวทางการปฏิบัติ และการอนุมัติโครงการและติดตามการพัฒนาชนบท

ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานทำให้ประชาชนสามารถทราบได้ด้วยตนเองว่า ในขณะนี้คุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว และหมู่บ้านหรือชุมชน อยู่ในระดับใด และมีปัญหาที่จะต้องแก้ไขในเรื่องใดบ้าง จึงเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคม หากเป็นปัญหาที่แก้ไขได้เอง ชุมชนก็สามารถช่วยกันดำเนินการแก้ไขโดยครัวเรือนและคณะกรรมการหมู่บ้านหรือชุมชนได้ทันที แต่หากเป็นปัญหาที่ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขได้เอง ก็สามารถขอรับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือในระดับรัฐบาลต่อไปได้

รายละเอียดเพิ่มเติม

<https://district.cdd.go.th/banglamung/services/bmn/>

http://app2.cdd.go.th/rdic/Manual/bManualBook_BMN60.pdf

ประเภทข้อมูล ☐ ข้อมูลปฐมภูมิ ☒ ข้อมูลทุติยภูมิ ☒ ตัวชี้วัดมีฐานข้อมูล ☐ ตัวชี้วัดไม่มีฐานข้อมูล

ตารางที่ 8 ตัวชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของครัวเรือน (จปฐ.)

มิติ	ตัวชี้วัด
สุขภาพ	1) เด็กแรกเกิดมีน้ำหนัก 2,500 กรัม ขึ้นไป 2) เด็กแรกเกิดได้กินนมแม่อย่างเดียวยอย่างน้อย 6 เดือนแรกติดต่อกัน 3) เด็กแรกเกิดถึง 12 ปี ได้รับวัคซีนป้องกันโรคระบาดตามตาราง สร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค 4) ครัวเรือนกินอาหารถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย และได้มาตรฐาน 5) ครัวเรือนมีการใช้ยาเพื่อบำบัด บรรเทาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้น อย่างเหมาะสม 6) คนอายุ 35 ปีขึ้นไป ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี 7) คนอายุ 6 ปีขึ้นไป ออกกำลังกายอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 30 นาที
สภาพแวดล้อม	8) ครัวเรือนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย และบ้านมีสภาพคงทนถาวร 9) ครัวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภคเพียงพอตลอดปี อย่างน้อย คนละ 5 ลิตรต่อวัน 10) ครัวเรือนมีน้ำใช้เพียงพอตลอดปี อย่างน้อยคนละ 45 ลิตรต่อวัน 11) ครัวเรือนมีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และ ถูกสุขลักษณะ 12) ครัวเรือนไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ 13) ครัวเรือนมีการป้องกันอุบัติเหตุและภัยธรรมชาติอย่างถูกวิธี 14) ครัวเรือนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
การศึกษา	15) เด็กอายุ 3 – 5 ปี ได้รับการเลี้ยงดูเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน 16) เด็กอายุ 6 -14 ปี ได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี 17) เด็กจบชั้น ม.3 ได้เรียนต่อชั้น ม.4 หรือเทียบเท่า 18) คนในครัวเรือนที่จบการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ที่ไม่ได้เรียนต่อและยัง ไม่มีงานทำ ได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพ 19) คนอายุ 15 – 59 ปี อ่าน เขียนภาษาไทย และคิดเลขอย่างง่ายได้
การมีงานทำและรายได้	20) คนอายุ 15 – 59 ปี มีอาชีพและรายได้ 21) คนอายุ 60 ปีขึ้นไป มีอาชีพและรายได้ 22) รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนต่อปี 23) ครัวเรือนมีการเก็บออมเงิน

มิติ	ตัวชี้วัด
ค่านิยม	24) คนในครัวเรือนไม่ดื่มสุรา 25) คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่ 26) คนอายุ 6 ปีขึ้นไป ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง 27) ผู้สูงอายุ ได้รับการดูแลจากครอบครัว ชุมชน ภาครัฐ หรือภาคเอกชน 28) ผู้พิการ ได้รับการดูแลจากครอบครัว ชุมชน ภาครัฐ หรือภาคเอกชน 29) ผู้ป่วยโรคเรื้อรัง ได้รับการดูแลจากครอบครัว ชุมชน ภาครัฐ หรือภาคเอกชน 30) ครัวเรือนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของชุมชนหรือท้องถิ่น 31) ครอบครัวมีความอบอุ่น

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ฐานข้อมูลนิติบุคคล

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล กรมพัฒนาธุรกิจการค้า

หน่วยวัดข้อมูล ระดับนิติบุคคล โดยเก็บข้อมูลเป็นรายปี

ปีที่สำรวจ พ.ศ. 2555 – ปัจจุบัน

กรอบแนวคิด

ข้อมูลนิติบุคคลเป็นชุดข้อมูลของธุรกิจที่จดทะเบียนนิติบุคคลต่อกรมพัฒนาธุรกิจการค้าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทั้งนี้ ธุรกิจมีหน้าที่ในการปรับปรุงข้อมูลของ นิติบุคคลให้มีความถูกต้องและเป็นปัจจุบัน เพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมาย สามารถใช้ในการประกอบธุรกิจและให้บริการต่อสาธารณชน รวมทั้งสามารถตรวจสอบสถานะของนิติบุคคลได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน โดยมีข้อมูลต่างๆ เช่น ชื่อ เลขทะเบียน ที่อยู่ สถานะนิติบุคคล ทุนจดทะเบียน และอำนาจกรรมการ เป็นต้น อีกทั้งยังมีข้อมูลทางบัญชีที่แสดงฐานะการเงิน ผลการดำเนินงานของกิจการ การเปลี่ยนแปลงของเงินสดและส่วนของผู้ถือหุ้น ในแต่ละรอบบัญชีของธุรกิจ เช่น งบแสดงฐานะการเงิน งบกำไร-ขาดทุน งบแสดงส่วนของผู้ถือหุ้น งบกระแสเงินสด และหมายเหตุประกอบงบการเงิน เป็นต้น

รายละเอียดเพิ่มเติม

<https://datawarehouse.dbd.go.th/index>

ประเภทข้อมูล ☐ ข้อมูลปฐมภูมิ ☒ ข้อมูลทุติยภูมิ ☐ ตัวชี้วัดมีฐานข้อมูล ☐ ตัวชี้วัดไม่มีฐานข้อมูล

ตารางที่ 9 ฐานข้อมูลนิติบุคคล

องค์ประกอบ	ข้อมูล
ข้อมูลทั่วไป	- เลขทะเบียนนิติบุคคล - วันที่จดทะเบียนจัดตั้ง - ชื่อนิติบุคคล - ประเภทนิติบุคคล - สถานะ - รหัสประเภทธุรกิจ - ชื่อประเภทธุรกิจ - ขนาดธุรกิจ - ที่ตั้ง - จังหวัด -ทุนจดทะเบียน
งบแสดงฐานะทางการเงิน	1. สินทรัพย์รวม - ลูกหนี้การค้าสุทธิ - สินค้าคงเหลือ - สินทรัพย์หมุนเวียน - ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์
	2. สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน - หนี้สินรวมและส่วนของผู้ถือหุ้น - หนี้สินหมุนเวียน - หนี้สินไม่หมุนเวียน - หนี้สินรวม - ส่วนของผู้ถือหุ้น
งบกำไรขาดทุน	- รายได้หลัก - รายได้รวม - ต้นทุนขาย - กำไร (ขาดทุน) ขั้นต้น - ค่าใช้จ่ายในการขายและบริการ - รายจ่ายรวม - ดอกเบี้ยจ่าย

องค์ประกอบ	ข้อมูล
	- กำไร (ขาดทุน) ก่อนภาษี - ภาษีเงินได้ - กำไร (ขาดทุน) สุทธิ
อัตราส่วนทางการเงิน	1. อัตราส่วนแสดงความสามารถในการทำกำไร - อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์รวม (RA) (%) - อัตราผลตอบแทนจากส่วนของผู้ถือหุ้น (RE) (%) - ผลตอบแทนจากกำไรขั้นต้นต่อรายได้รวม (%) - ผลตอบแทนจากการดำเนินงานต่อรายได้รวม (%) - ผลตอบแทนจากกำไรสุทธิต่อรายได้รวม (%)
	2. ตัวชี้วัดสภาพคล่อง - อัตราส่วนทุนหมุนเวียน (เท่า) - อัตราการหมุนเวียนของลูกค้า (เท่า) - อัตราการหมุนเวียนของสินค้าคงเหลือ (เท่า) - อัตราการหมุนเวียนของเจ้าหนี้ (เท่า)
	3. อัตราส่วนแสดงประสิทธิภาพในการดำเนินงาน - อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์รวม (เท่า) - อัตราค่าใช้จ่ายการดำเนินงานต่อรายได้รวม (%)
	4. อัตราส่วนโครงสร้างงบแสดงฐานะการเงิน - อัตราส่วนสินทรัพย์รวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (เท่า) - อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม (เท่า) - อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (เท่า) - อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อทุนดำเนินงาน (เท่า)

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อบริหารการศึกษา

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หน่วยวัดข้อมูล ข้อมูลระดับสถานศึกษา โดยเก็บข้อมูลในปัจจุบัน

กรอบแนวคิด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดให้โรงเรียนแต่ละแห่งบันทึกข้อมูลในระบบสารสนเทศ (emis) ประกอบด้วย 1. ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียน 2. ข้อมูลครูและบุคลากร 3. ข้อมูลการศึกษาเพื่อปวงชน (EFA) ซึ่งเป็นระบบที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อให้เขตพื้นที่การศึกษาและโรงเรียนมีข้อมูลใช้ในระบบเดียวกัน

รายละเอียดเพิ่มเติม

https://data.bopp-obec.info/emis/?fbclid=IwAR0qczlkLXMt2GdqpXwwQHsBoYupc6Siy7FXqTPZ7C_4jin_sKRH5gyNKGI

ประเภทข้อมูล ☐ ข้อมูลปฐมภูมิ ☒ ข้อมูลทุติยภูมิ ☐ ตัวชี้วัดมีฐานข้อมูล ☐ ตัวชี้วัดไม่มีฐานข้อมูล

ตารางที่ 10 ฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อบริหารการศึกษา

องค์ประกอบ	ข้อมูล
ข้อมูลพื้นฐาน	- รหัส สพท. - ชื่อ สพท. - ชื่อโรงเรียน - ชื่อโรงเรียนภาษาอังกฤษ - ชื่อผู้บริหาร - รหัส 10 หลัก - รหัส Smis - รหัส Obec - ประเภทการศึกษา - เครือข่าย - ที่อยู่ (หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด รหัส ปณ.) - อีเมล - เว็บไซต์ - อปท. - โทรศัพท์ - โทรสาร - วันที่ก่อตั้ง - ระยะทางถึงเขตพื้นที่ (กม.) - ระยะทางถึงอำเภอ (กม.)

ที่มา: คณะผู้วิจัย

คลังข้อมูลสุขภาพ (Health Data Center: HDC)

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

หน่วยวัดข้อมูล ข้อมูลระดับตำบล โดยเก็บข้อมูลเป็นรายปีงบประมาณ

ปีที่สำรวจ พ.ศ. 2556 – ปัจจุบัน

กรอบแนวคิด

คลังข้อมูลสุขภาพ เป็นระบบที่หน่วยบริการทุกแห่งในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขในทุกจังหวัดดำเนินการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพนำเข้าสู่ระบบ โดยใช้แฟ้มข้อมูลตามมาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุขจำนวน 43 แฟ้มมาตรฐาน (ดูรายละเอียดที่ <http://thcc.or.th>) ซึ่งข้อมูลแบ่งได้เป็น 2 กรณี คือ ข้อมูลผู้ป่วยนอกรายบุคคลของหน่วยบริการปฐมภูมิและโรงพยาบาลศูนย์/โรงพยาบาลทั่วไป/โรงพยาบาลชุมชน ส่งภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไป และข้อมูลผู้ป่วยในของโรงพยาบาลศูนย์/โรงพยาบาลทั่วไป/โรงพยาบาลชุมชน ส่งภายในวันสิ้นเดือน ของเดือนถัดไป

รายละเอียดเพิ่มเติม

<https://hdcservice.moph.go.th/hdc/main/index.php>

ประเภทข้อมูล ☐ ข้อมูลปฐมภูมิ ☒ ข้อมูลทุติยภูมิ ☐ ตัวชี้วัดมีฐานข้อมูล ☐ ตัวชี้วัดไม่มีฐานข้อมูล

ตารางที่ 11 คลังข้อมูลสุขภาพ (Health Data Center: HDC)

เลือกแสดงรายละเอียดเฉพาะรายการที่สำคัญ

องค์ประกอบ	ข้อมูล
ข้อมูลทั่วไป	ประชากร ความครอบคลุมการมีหลักประกันสุขภาพโดยรัฐ จำนวนหน่วยงานสาธารณสุข - จำนวนหน่วยบริการสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข จำแนกตามระดับของสถานพยาบาล - จำนวนหน่วยบริการ จำแนกตามระดับ Service Plan ข้อมูลพื้นฐานและสรุปผู้รับบริการ โรงเรียนและนักเรียน
สถานะสุขภาพ	การป่วยด้วยโรคติดต่อที่สำคัญ - อัตราป่วยโรคอุจจาระร่วงต่อประชากรแสนคน - อัตราป่วยโรคคอตีบต่อประชากรแสนคน - อัตราป่วยโรคหัดต่อประชากรแสนคน - KPI เด็กอายุ 0 -5 ปี ป่วยโรคหัด - อัตราป่วยโรคไข้สมองอักเสบต่อประชากรแสนคน - อัตราป่วยโรคไทรินต่อประชากรแสนคน - อัตราป่วยโรคปอดอักเสบ (ปอดบวม) ต่อประชากรแสนคน - อัตราป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกต่อประชากรแสนคน - อัตราป่วยด้วยโรคมาลาเรียต่อประชากรแสนคน การป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อที่สำคัญ - อัตราป่วยรายใหม่ของผู้ป่วยโรคหัวใจและหลอดเลือด (Cardiovascular disease) - อัตราป่วยด้วยโรคหัวใจและหลอดเลือดต่อประชากร (Cardiovascular disease) - จำนวนผู้ป่วยตายโรคหัวใจและหลอดเลือด (Cardiovascular disease) - อัตราป่วยรายใหม่ของโรคความดันโลหิตสูงต่อประชากร - อัตราป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูงต่อประชากร - อัตราการป่วยตายด้วยโรคความดันโลหิตสูง - อัตราอุบัติใหม่ของโรคหลอดเลือดสมอง - อัตราการป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมอง - อัตราการป่วยตายด้วยโรคหลอดเลือดสมอง - อัตราป่วยรายใหม่ของโรคเบาหวานต่อประชากร - อัตราการป่วยด้วยโรคเบาหวาน - อัตราการป่วยตายด้วยโรคเบาหวาน - อัตราป่วยรายใหม่ของโรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง - อัตราการป่วยด้วยโรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง

องค์ประกอบ	ข้อมูล
	15. อัตราการป่วยตายด้วยโรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง 16. อัตราผู้ป่วยโรคถุงลมโป่งพองต่อประชากร 17. อัตราป่วยโรคมะเร็งเต้านมต่อประชากร 18. อัตราป่วยโรคมะเร็งปอดต่อประชากร 19. อัตราป่วยโรคมะเร็งปากมดลูกต่อประชากร 20. อัตราผู้ป่วยรายใหม่จากโรคหลอดเลือดหัวใจลดลง สาเหตุการป่วย/ตาย งานวิจัยโรค โรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กลุ่มพระภิกษุ-สามเณร การป่วยด้วยโรคจากมลพิษทางอากาศ
การเข้าถึงบริการ	การใช้บริการสาธารณสุข การเข้าถึงระบบบริการสุขภาพจิต แพทย์แผนไทย แพทย์แผนจีน ทันตกรรม(บริการ) CMI เภสัชกรรม ต่างด้าว โรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อมแรงงานต่างด้าว 1. ประชากรแรงงานต่างด้าวเจ็บป่วยด้วยโรคจากการประกอบอาชีพ (14 กลุ่มโรค) 2. ประชากรแรงงานต่างด้าวเจ็บป่วยด้วยโรคจากการประกอบอาชีพ (14 กลุ่มโรค) จำแนกรายอาชีพ โรคมะเร็ง
ส่งเสริมป้องกัน	อนามัยแม่และเด็ก อนามัยโรงเรียน การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค การคัดกรอง การเฝ้าระวัง 1. ร้อยละผู้ป่วยโรคเบาหวานที่ควบคุมระดับน้ำตาลได้ดี 2. ร้อยละผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงที่ควบคุมความดันโลหิตได้ดี 3. สัดส่วนผู้ป่วยนอกโรคความดันโลหิตสูง มารับบริการในศสม.และรพ.สต.เทียบกับโรงพยาบาลแม่ข่าย 4. สัดส่วนผู้ป่วยนอกโรคเบาหวาน มารับบริการในศสม.และรพ.สต.เทียบกับโรงพยาบาลแม่ข่าย

องค์ประกอบ	ข้อมูล
	5. ร้อยละผู้ป่วยนอกโรคเบาหวาน ที่มารับบริการในศสม.และรพ.สต.มีผลการควบคุมโรคเบาหวาน ตามเกณฑ์ 6. ร้อยละผู้ป่วยนอกโรคความดันโลหิตสูง ที่มารับบริการในศสม.และรพ.สต.มีผลการควบคุมความดันโลหิต ตามเกณฑ์ 7. ร้อยละของผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงที่ควบคุมได้ 8. ความชุกของผู้สูบบุหรี่ของประชากรไทย อายุ 15 ปีขึ้นไป งานโภชนาการ การเฝ้าระวังด้านส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม 1. ร้อยละของเด็กแรกเกิด - ต่ำกว่า 6 เดือน กินนมแม่อย่างเดียว 2. ร้อยละหญิงตั้งครรภ์ได้รับยาเม็ดเสริมไอโอดีน ธาตุเหล็ก และกรดโฟลิก 3. ร้อยละของเด็กอายุ 0-5 ปี มีพัฒนาการสมวัย 4. ร้อยละของเด็กอายุ 0-5 ปี สูงดีสมส่วน และส่วนสูงเฉลี่ยที่อายุ 5 ปี 5. ร้อยละเด็กปฐมวัยมีภาวะเตี้ย (Work Load) 6. ร้อยละเด็กปฐมวัยมีภาวะผอม (Work Load) 7. เด็กปฐมวัยมีภาวะอ้วน ไม่เกินร้อยละ 10 (Work Load) 8. ร้อยละของเด็กอายุ 6 - 14 ปี สูงดีสมส่วน 9. ร้อยละวัยรุ่น 15-18 ปี สูงดีสมส่วน 10. การเฝ้าระวังอัตราการคลอดมีชีพในหญิงอายุ 10-14 ปี 11. การเฝ้าระวังอัตราการคลอดมีชีพในหญิงอายุ 15-19 ปี 12. ร้อยละของการตั้งครรภ์ซ้ำในหญิงอายุน้อยกว่า 20 ปี 13. ร้อยละของประชากรวัยทำงานตอนกลาง อายุ 30-44 ปี มีค่าดัชนีมวลกายปกติ 14. OHSP ร้อยละของผู้สูงอายุ ที่มีฟันแท้ใช้งานได้ไม่น้อยกว่า 20 ซี่ ส่งเสริมและป้องกันปัญหาสุขภาพจิต
ข้อมูลตอบสนอง Service Plan	ข้อมูลเพื่อตอบสนอง Service Plan สาขาโรคหัวใจ และหลอดเลือด ข้อมูลเพื่อตอบสนอง Service Plan สาขามะเร็ง ข้อมูลเพื่อตอบสนอง Service Plan สาขาทารกแรกเกิด ข้อมูลเพื่อตอบสนอง Service Plan สาขาสุขภาพจิตและจิตเวช ข้อมูลเพื่อตอบสนอง Service Plan สาขาสุขภาพช่องปาก ข้อมูลเพื่อตอบสนอง Service Plan สาขาตา ข้อมูลเพื่อตอบสนอง Service Plan สาขาไต ข้อมูลเพื่อตอบสนอง Service Plan สาขาโรคไม่ติดต่อ (NCD DM,HT,CVD) ข้อมูลเพื่อตอบสนอง Service Plan สาขาโรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง (COPD) ข้อมูลเพื่อตอบสนอง Service Plan สาขา RDU

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ฐานข้อมูลกลางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

หน่วยวัดข้อมูล ข้อมูลระดับ อปท. โดยเก็บข้อมูลเป็นรายปีงบประมาณ

ปีที่สำรวจ พ.ศ. 2555 – 2562

กรอบแนวคิด

ระบบข้อมูลกลางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นระบบฐานข้อมูลที่จัดทำขึ้น เพื่อสำรวจข้อมูลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ ซึ่งข้อมูลที่แสดง ในระบบเป็นข้อมูลที่นำเข้าโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้หน่วยงานภายในกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุด

รายละเอียดเพิ่มเติม

<http://infov1.dla.go.th>

ประเภทข้อมูล ☐ ข้อมูลปฐมภูมิ ☒ ข้อมูลทุติยภูมิ ☐ ตัวชี้วัดมีฐานข้อมูล ☐ ตัวชี้วัดไม่มีฐานข้อมูล

ตารางที่ 12 ฐานข้อมูลกลางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์ประกอบ	ข้อมูล
1. สภาพทั่วไป 1.1 ข้อมูลองค์กร	ชื่อองค์กร ประเภทองค์กร ที่ตั้งเลขที่ ถนน อำเภอ รหัสไปรษณีย์ พิกัดหน่วยงาน เว็บไซต์ ชื่อเว็บไซต์ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ
1.2 สภาพทั่วไป	อาณาเขต จำนวนหมู่บ้าน(กรณี อบต.)/จำนวนชุมชน(กรณีเทศบาล)
2. ข้อมูลด้านโครงสร้างพื้นฐาน และสาธารณูปโภค 2.1 การคมนาคม / การจราจร	2.1.1 ถนน จำนวนถนนลูกรัง จำนวนถนนลาดยาง จำนวนถนนคอนกรีต จำนวนถนนอื่นๆ 2.1.2 สะพาน จำนวนสะพานคอนกรีต จำนวนสะพานเหล็ก จำนวนสะพานไม้ จำนวนสะพานอื่นๆ 2.1.3 แหล่งน้ำ จำนวนแม่น้ำที่ไหลผ่าน จำนวนห้วย จำนวนคลองชลประทาน จำนวนบ่อบาดาลสาธารณะ จำนวนบ่อบาดาลเอกชน จำนวนบ่อน้ำตื้นสาธารณะ จำนวนบ่อน้ำตื้นเอกชน

องค์ประกอบ	ข้อมูล
2.2 การประปา	จำนวนครัวเรือนมีน้ำประปาใช้ จำนวนครัวเรือนที่ไม่มีน้ำประปาใช้
2.3 ไฟฟ้า	ไฟฟ้าที่ผลิตโดยการไฟฟ้านครหลวงหรือการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคคิดเป็นร้อยละ จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ จำนวนครัวเรือนที่ไม่มีไฟฟ้าใช้
3. ข้อมูลด้านสังคม	
3.1 สถานชนานุบาล	จำนวนสถานชนานุบาลในสังกัด ชื่อสถานชนานุบาล ที่อยู่สถานชนานุบาล เบอร์โทรศัพท์สถานชนานุบาล
3.2 โรงฆ่าสัตว์	จำนวนโรงฆ่าสัตว์ของอปท. จำนวนโรงฆ่าสัตว์ของรัฐ จำนวนโรงฆ่าสัตว์ของเอกชน
3.3 การท่องเที่ยว	ชื่อแหล่งท่องเที่ยว สถานที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยว
4. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ	
4.1 ข้อมูลชุมชน	ชื่อชุมชน/ชื่อหมู่บ้าน จำนวนประชากร ชื่อผู้นำชุมชน/ชื่อผู้ใหญ่บ้าน
4.2 ข้อมูลเบี้ยยังชีพ	ผู้สูงอายุชาย ผู้สูงอายุหญิง ผู้สูงอายุทั้งหมด ผู้พิการชาย ผู้พิการหญิง ผู้พิการทั้งหมด ผู้ป่วยโรคเอดส์ชาย ผู้ป่วยโรคเอดส์หญิง ผู้ป่วยโรคเอดส์ทั้งหมด
4.3 ข้อมูลสถานศึกษา	จำนวนสถานศึกษาที่อยู่ในสังกัด อปท. จำนวนครูที่อยู่ในสังกัด อปท. จำนวนลูกจ้างประจำที่อยู่ในสังกัด อปท. จำนวนลูกจ้างชั่วคราวที่อยู่ในสังกัด อปท. จำนวนพนักงานของรัฐที่อยู่ในสังกัด อปท. จำนวนนักเรียนที่อยู่ในสังกัด อปท.
4.4 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	จำนวนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวนครู

องค์ประกอบ	ข้อมูล
	จำนวนผู้ดูแลเด็ก(พนักงานจ้างทั่วไป) จำนวนผู้ดูแลเด็ก(พนักงานจ้างตามภารกิจ) จำนวนนักเรียนเด็กเล็ก
4.5 ข้อมูลกีฬา	จำนวนสวนสาธารณะ จำนวนห้องสมุดประชาชน จำนวนลานกีฬา จำนวนสนามกีฬา
5. ข้อมูลด้านสาธารณสุข 5.1 สถานบริการสาธารณสุข	ชื่อโรงพยาบาล สถานที่ตั้งโรงพยาบาล เบอร์โทรศัพท์โรงพยาบาล ชื่อโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สถานที่ตั้งโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เบอร์โทรศัพท์โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล
6. ข้อมูลด้านการป้องกันและ บรรเทาสาธารณภัย	จำนวนเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน รถดับเพลิง รถยนต์บรรทุกน้ำ รถกระเช้า รถบันได เรือยนต์ดับเพลิง เครื่องดับเพลิงชนิดหาลบาม รถกู้ภัย รถสุขาเคลื่อนที่ เครื่องสูบน้ำ จำแนกตามขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของท่อสูบน้ำ (นิ้ว) รถบรรทุกตัม รถบรรทุกตัม รถพยาบาลฉุกเฉิน รถหอน้ำ รถตรวจการณ์ เบาะลม เรือกู้ชีพ
7. ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม	จำนวนโรงบำบัดน้ำเสีย ปริมาณน้ำเสีย ปริมาณน้ำเสียที่บำบัดได้ รถยนต์เก็บขยะ

องค์ประกอบ	ข้อมูล
8. ข้อมูลด้านการเงินการคลัง	
8.1 งบประมาณของโครงการที่ได้รับอนุมัติตามข้อบัญญัติ/เทศบัญญัติ	จำนวนงบประมาณของโครงการที่ได้รับอนุมัติตามข้อบัญญัติ/เทศบัญญัติ
8.2 รายรับ	รายรับรวม หมวดภาษีอากร หมวดค่าธรรมเนียม หมวดรายได้จากทรัพย์สิน หมวดรายได้จากสาธารณูปโภคและการพาณิชย์ หมวดรายได้เบ็ดเตล็ด หมวดเงินอุดหนุนทั่วไป หมวดเงินอุดหนุนเฉพาะกิจ หมวดเงินกู้ หมวดรายรับอื่นๆ หมวดบัญชีเงินสะสม
8.3 รายจ่าย	รายจ่ายรวม หมวดรายจ่ายงบกลาง หมวดรายจ่ายประจำ หมวดรายจ่ายเพื่อการลงทุน

ที่มา: คณะผู้วิจัย

10. ข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมในต่างประเทศ

สำหรับตัวชี้วัดในต่างประเทศ ผู้วิจัยได้เลือกตัวชี้วัด/ฐานข้อมูลที่น่าสนใจและมีความเกี่ยวข้องกับ
ความเข้มแข็งชุมชนภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จำนวน 2 แหล่ง คือ ตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน
(SDG) โดยเลือกเฉพาะเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศข้อที่ 2 “การสร้างความเป็น
ธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม” ภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ส่วนอีกแหล่งหนึ่งเป็นฐานข้อมูล
OpenStreetMap ที่ได้รับความนิยมอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นข้อมูลเชิงพื้นที่ที่มีความละเอียด
ค่อนข้างมาก ซึ่งสามารถสรุปได้ดังตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 13 ตัวอย่างข้อมูลตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมในต่างประเทศ

ตัวชี้วัด/ฐานข้อมูล	หน่วยการวิเคราะห์	องค์ประกอบ	หน่วยงาน
1. ตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน	ระดับประเทศ	7 เป้าหมาย 89 ตัวชี้วัด	ประเทศไทย
2. ฐานข้อมูล OpenStreetMap	ระดับข้อมูลเชิงพื้นที่ จัดทำรายปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2557	12 องค์ประกอบ	Geofabrik GmbH และ OpenStreetMap Contributors

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล ประเทศไทย

หน่วยวัดข้อมูล ระดับประเทศ โดยจัดทำเป็นรายปี

ปีที่สำรวจ -

กรอบแนวคิด

สหประชาชาติได้ประกาศใช้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals; SDGs) ตั้งแต่ พ.ศ. 2558 เพื่อให้เป็นเครื่องกำหนดทิศทางการพัฒนาทั้งของไทยและของโลกนับจากนี้ จวบจน พ.ศ. 2573 ครอบคลุมระยะเวลา 15 ปี อันประกอบด้วย 17 เป้าหมาย (Goal) 169 เป้าประสงค์ (Target) ครอบคลุมประเด็นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล อันเป็นสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อขจัดความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ โดยไม่ทิ้งใครไว้เบื้องหลัง ไม่ทำลายแหล่งทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้ความสำคัญมากขึ้นต่อการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนซึ่งจะต้องร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน

ทั้งนี้ เป็นที่ทราบกันดีว่า ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 ของไทยได้มีการหยิบยกเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมาเป็นหลักการสำคัญหนึ่งในการวางยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศด้วย โดยในประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมที่มีการกล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชนนั้น เชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนจำนวน 7 เป้าหมาย ได้แก่ เป้าหมายที่ 1 การขจัดความยากจน เป้าหมายที่ 5 ความเท่าเทียมทางเพศ เป้าหมายที่ 7 พลังงานสะอาดที่ทุกคนเข้าถึงได้ เป้าหมายที่ 8 การจ้างงานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ เป้าหมายที่ 10 การลดความเหลื่อมล้ำ เป้าหมายที่ 11 เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน และเป้าหมายที่ 15 การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบก

รายละเอียดเพิ่มเติม

<http://osthailand.nic.go.th/component/content/article/118-sdgs/280-%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9E%E0%B8%B1%E0%B8%92%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%A2%E0%B8%B1%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B8%A2%E0%B8%B7%E0%B8%99-sustainable-development-goals-sdgs.html>

ประเภทข้อมูล ☐ ข้อมูลปฐมภูมิ ☐ ข้อมูลทุติยภูมิ ☐ ตัวชี้วัดมีฐานข้อมูล ☒ ตัวชี้วัดไม่มีฐานข้อมูล

ตารางที่ 14 ตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและการวัดผลในไทย

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	แหล่งข้อมูล
เป้าหมายที่ 1 ยุติความยากจนทุกรูปแบบในทุกที่	- สัดส่วนประชากรที่อยู่ต่ำกว่าเส้นความยากจนสากล จำแนกตาม เพศ อายุ สถานะการจ้างงาน และที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ (ชุมชนเมือง/ชนบท)	ภายในปี 2573 ขจัดความยากจนขั้นรุนแรงของประชาชนทุกคนในทุกพื้นที่ให้หมดไป ซึ่งในปัจจุบันความยากจนวัดจากคนที่มียอดใช้จ่ายดำรงชีพต่ำกว่า \$1.25 ต่อวัน	- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
	- สัดส่วนประชากรที่อยู่ต่ำกว่าเส้นความยากจนของประเทศ จำแนกตาม เพศ และอายุ	ภายในปี 2573 ลดสัดส่วน ชาย หญิง และเด็ก ในทุกช่วงวัย ที่อยู่ภายใต้ความยากจนในทุกมิติ ตามนิยามของแต่ละประเทศ ให้ลดลงอย่างน้อยครึ่งหนึ่ง	- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
	- สัดส่วนของผู้ชาย, ผู้หญิง และเด็กในทุกช่วงวัยที่ยากจน ในทุกมิติ ตามนิยามของประเทศ		- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
	- สัดส่วนของประชากรที่ได้รับความคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐาน จำแนกตามเพศ แยกเป็นเด็ก ผู้ว่างงาน ผู้สูงอายุ ผู้พิการ หญิงตั้งครรภ์ เด็กเกิดใหม่ เหยื่อที่ได้รับบาดเจ็บจากการทำงาน คนยากจนและคนที่อยู่ในสถานะเปราะบาง	ดำเนินการให้ทุกคนมีระบบและมาตรการการคุ้มครองทางสังคมในระดับประเทศที่เหมาะสม รวมถึงการคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐานและบรรลุลการครอบคลุมถึงกลุ่มที่ยากจนและเปราะบาง ภายในปี 2573	
	- สัดส่วนของประชากรอาศัยในครัวเรือนที่เข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน	ภายในปี 2573 สร้างหลักประกันว่าชายและหญิงทุกคน โดยเฉพาะที่ยากจนและเปราะบาง มีสิทธิเท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจ รวมถึงการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน การเป็นเจ้าของและมีสิทธิในที่ดินและทรัพย์สินในรูปแบบอื่น มรดก ทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยีใหม่ที่เหมาะสม และบริการทางการเงิน ซึ่งรวมถึงระบบการเงินระดับฐานราก	-
	- สัดส่วนของประชากรผู้ใหญ่ที่มีเอกสารสิทธิในที่ดินถูกต้องตามกฎหมายรับรองการถือครองที่ดิน และประชากรเหล่านี้ทราบถึงสิทธิของตน ในที่ดินที่ตนถือครอง จำแนกตามเพศ และประเภทการถือครอง		-
	- จำนวนผู้เสียชีวิต สูญหาย และผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงอันเป็นผลมาจากภัยพิบัติต่อประชากร 100,000 คน	ภายในปี 2573 สร้างภูมิคุ้มกันให้แก่นคนยากจนและคนที่อยู่ในสถานการณ์เปราะบางและลดการเผชิญหน้าและความเสี่ยงต่อเหตุการณ์รุนแรง/ภัยพิบัติอัน	- กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	แหล่งข้อมูล
	- การสูญเสียทางเศรษฐกิจโดยตรงอันเป็นผลมาจากภัยพิบัติ ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมโลก (GDP) - จำนวนประเทศที่ใช้และดำเนินการตามยุทธศาสตร์ของประเทศ ด้านการลดความเสี่ยงอันเนื่องมาจากภัยพิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแผนงานเซ็นได ด้านการลดความเสี่ยงอันเนื่องมาจากภัยพิบัติ พ.ศ. 2558-2573	เนื่องจากจากภูมิอากาศ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม	-
	- สัดส่วนของทรัพยากรที่ผลิตในประเทศที่รัฐบาลจัดสรรให้กับแผนการลดความยากจนโดยตรง - สัดส่วนค่าใช้จ่ายรวมของภาครัฐในเรื่องการบริการที่สำคัญจำเป็น (การศึกษา, สุขภาพ และความคุ้มครองทางสังคม)	สร้างหลักประกันว่าจะมีการระดมทรัพยากรอย่างมีนัยสำคัญจากแหล่งต่างๆ รวมถึง การยกระดับความร่วมมือเพื่อการพัฒนา เพื่อที่จะจัดให้มีแนวทางที่เพียงพอและวิธีการที่เป็นไปได้ให้แก่ประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศพัฒนาน้อยที่สุด ในการดำเนินงานตามแผนงานและนโยบายเพื่อยุติความยากจนในทุกมิติ	-
	- สัดส่วนการใช้จ่ายของภาครัฐที่เกิดขึ้นใหม่และการใช้จ่ายเพื่อการลงทุนของภาครัฐไปยังสาขาต่างๆ ซึ่งให้ผลประโยชน์ที่ไม่ได้สัดส่วนต่อกลุ่มผู้หญิงต่อกลุ่มคนยากจน และต่อกลุ่มผู้เปราะบาง	สร้างกรอบนโยบายที่เหมาะสมในระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ บนฐานของยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สนับสนุนความยากจน (pro-poor) และคำนึงถึงความละเอียดอ่อนเชิงเพศภาวะ (gender-sensitive) เพื่อจะสนับสนุนการเร่งการลงทุนเพื่อปฏิบัติการขจัดความยากจน	-
เป้าหมายที่ 5 บรรลุความเสมอภาคระหว่างเพศและให้อำนาจของ	- มีการอบกฏหมายที่จะใช้เพื่อสนับสนุน บังคับ ติดตามตรวจสอบความเท่าเทียม และการไม่แบ่งแยกบนพื้นฐานทางด้านเพศหรือไม่	ยุติการเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบที่มีต่อผู้หญิงและเด็กหญิงในทุกที่	- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	แหล่งข้อมูล
ผู้หญิงและเด็กหญิงทุกคน	- สัดส่วนของผู้หญิงและเด็กหญิงอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่เคยอยู่ร่วมกับคู่ครองได้รับความรุนแรงทางร่างกาย ทางเพศ หรือทางจิตใจโดยคู่ครองคนปัจจุบัน หรือคู่ครองคนก่อนหน้า ในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมา จำแนกตามรูปแบบความรุนแรงและอายุ - สัดส่วนของผู้หญิง และเด็กหญิงอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่ได้รับความรุนแรงทางเพศจากบุคคลอื่น ที่ไม่ใช่คู่ครอง ในช่วงระยะเวลา 12 เดือนที่ผ่านมา จำแนกตามอายุ และสถานที่เกิดเหตุ	ขจัดความรุนแรงทุกรูปแบบที่มีต่อผู้หญิงและเด็กหญิงทั้งในที่สาธารณะและที่รโหฐาน รวมถึงการค้ามนุษย์ การกระทำทางเพศ และการแสวงประโยชน์ในรูปแบบอื่น	- -
	- สัดส่วนของผู้หญิงอายุระหว่าง 20-24 ปี ที่แต่งงานหรืออยู่ด้วยกันก่อนอายุ 15 และก่อนอายุ 18 ปี - สัดส่วนของเด็กหญิงและผู้หญิง (อายุระหว่าง 15-49 ปี) ที่ได้รับการขลิบ/ตัดอวัยวะเพศหญิง จำแนกตามอายุ	ขจัดแนวปฏิบัติที่เป็นภัยทุกรูปแบบ อาทิ การแต่งงานในเด็กก่อนวัยอันควรโดยการบังคับ และการขลิบอวัยวะเพศหญิง	- สำนักงานสถิติแห่งชาติ -
	- สัดส่วนของเวลาที่ใช้ไปในการทำงานบ้านและดูแลคนในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน จำแนกตามเพศ อายุ และสถานที่อยู่	ตระหนักและให้คุณค่าต่อการดูแลและการทำงานบ้านโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ผ่านการให้บริการสาธารณะ โครงสร้างพื้นฐานและนโยบายการคุ้มครองทางสังคม และสนับสนุนความรับผิดชอบร่วมกันภายในครัวเรือนและครอบครัว ตามความเหมาะสมของแต่ละประเทศ	- สำนักงานสถิติแห่งชาติ
	- สัดส่วนของผู้หญิงดำรงตำแหน่ง (a) ในรัฐสภา และ (b) ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - สัดส่วนของผู้หญิงในตำแหน่งบริหาร	สร้างหลักประกันว่าผู้หญิงจะมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพและมีโอกาสที่เท่าเทียมในการเป็นผู้นำในทุกระดับของการตัดสินใจในเรื่องของการเมือง เศรษฐกิจ และกิจกรรมสาธารณะ	- สำนักคณะกรรมการการเลือกตั้ง - กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น - สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	แหล่งข้อมูล
	- สัดส่วนของผู้หญิงอายุ 15-49 ที่ทำการตัดสินใจด้วยตนเองในเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศ การใช้ยาคุมกำเนิด และการดูแลสุขภาพการเจริญพันธุ์ - จำนวนประเทศที่มีกฎหมายและกฎระเบียบที่ประกันได้ว่าผู้หญิงและผู้ชายที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป เข้าถึงข้อมูล และการให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียม	สร้างหลักประกันว่าจะมีการเข้าถึงสุขภาพทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์และสิทธิด้านการเจริญพันธุ์โดยถ้วนหน้า ตามที่ตกลงในแผนปฏิบัติการของการประชุมนานาชาติว่าด้วยประชากรและการพัฒนา และปฏิญญาปักกิ่งและเอกสารทบทวนผลลัพธ์จากการประชุมเหล่านั้น	-
	- (a) สัดส่วนของจำนวนประชากรภาคการเกษตรทั้งหมดที่เป็นเจ้าของหรือมีสิทธิเหนือพื้นที่ทำการเกษตร จำแนกตามเพศ และ (b) ส่วนแบ่งของผู้หญิงที่เป็นเจ้าของ หรือมีสิทธิถือครองพื้นที่ทำการเกษตร จำแนกตามประเภทการครอบครอง - สัดส่วนของประเทศที่กรอบกฎหมาย (รวมถึงกฎจารีตประเพณี) ที่ประกันถึงความเท่าเทียมของผู้หญิงในสิทธิการเป็นเจ้าของ หรือมีอำนาจในการควบคุมที่ดิน	ดำเนินการปฏิรูปเพื่อให้ผู้หญิงมีสิทธิที่เท่าเทียมในทรัพยากรทางเศรษฐกิจ และการเข้าถึงการเป็นเจ้าของที่ดิน การควบคุมที่ดินและทรัพย์สินในรูปแบบอื่น การบริการทางการเงิน การรับมรดก และทรัพยากรธรรมชาติ ตามกฎหมายของประเทศ	- สำนักงานสถิติแห่งชาติ
	- สัดส่วนของผู้ที่เป็นเจ้าของโทรศัพท์เคลื่อนที่ จำแนกตามเพศ	เพิ่มพูนการใช้เทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการเพิ่มอำนาจแก่ผู้หญิง	- สำนักงานสถิติแห่งชาติ
	- สัดส่วนของประเทศที่มีระบบติดตามและทำให้การจัดสรรภาครัฐเกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนความเท่าเทียมทางเพศ และเพิ่มอำนาจให้แก่ผู้หญิง	เลือกใช้และเสริมความเข้มแข็งแก่นโยบายที่ดีและกฎระเบียบที่บังคับใช้ได้ เพื่อส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศและการเพิ่มอำนาจให้แก่ผู้หญิงและเด็กหญิงทุกคนในทุกระดับ	-
	เป้าหมายที่ 7 สร้าง	- สัดส่วนของประชากรที่เข้าถึงไฟฟ้า	- การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค - การไฟฟ้านครหลวง

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	แหล่งข้อมูล
หลักประกัน ว่าทุกคน เข้าถึง พลังงาน สมัยใหม่ใน ราคาที่ สามารถซื้อ หาได้ เชื่อถือได้ และยั่งยืน	- สัดส่วนของประชากรที่พึ่งพา พลังงานและเทคโนโลยีสะอาดเป็น หลัก	สร้างหลักประกันว่าการเข้าถึงการบริการ พลังงานสมัยใหม่ที่เชื่อถือได้ ในราคาที่ สามารถซื้อหาได้ ภายในปี 2573	- สำนักงานสถิติแห่งชาติ
	- ส่วนแบ่งการใช้พลังงานทดแทนต่อ การใช้พลังงานขั้นสุดท้ายทั้งสิ้น	เพิ่มสัดส่วนของพลังงานทดแทนในการ ผสมผสานการใช้พลังงานของโลก ภายใน ปี 2573	- กรมพัฒนาพลังงาน ทดแทนและอนุรักษ์ พลังงาน
	- ความเข้มของการใช้พลังงาน (วัด จากพลังงานขั้นต้นและ GDP)	เพิ่มอัตราการปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้ พลังงานของโลกให้เพิ่มขึ้น 2 เท่า ภายในปี 2573	- กรมพัฒนาพลังงาน ทดแทนและอนุรักษ์ พลังงาน
	- กระแสเงินต่างประเทศที่ไหลเข้าสู่ ประเทศกำลังพัฒนาเพื่อสนับสนุนการ วิจัยและพัฒนาพลังงานสะอาดและ การผลิตพลังงานทดแทนรวมถึงระบบ ผสมผสาน (hybrid systems)	ยกระดับความร่วมมือระหว่างประเทศใน การอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงการ วิจัย และเทคโนโลยีพลังงานที่สะอาด โดยรวมถึงพลังงานทดแทน ประสิทธิภาพ การใช้พลังงาน และเทคโนโลยีเชื้อเพลิง ฟอสซิลขั้นสูงและสะอาด และสนับสนุน การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้าน พลังงานและเทคโนโลยีพลังงานที่สะอาด ภายในปี 2573	-
	- การลงทุนในพลังงานที่มี ประสิทธิภาพ คิดเป็นสัดส่วนของ ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) และจำนวนการลงทุนทางตรงจาก ต่างประเทศในส่วนของเงินโอน โครงสร้างพื้นฐาน และเทคโนโลยี เพื่อ นำไปสู่การบริการที่พัฒนาอย่างยั่งยืน	ขยายโครงสร้างพื้นฐานและพัฒนา เทคโนโลยีสำหรับการจัดส่งบริการ พลังงานสมัยใหม่และยั่งยืนให้โดยถ้วน หน้าในประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะ อย่างยิ่งในประเทศพัฒนาน้อยที่สุด และ รัฐกำลังพัฒนาที่เป็นเกาะขนาดเล็ก ที่ สอดคล้องกับโครงการสนับสนุนของ ประเทศเหล่านั้น ภายในปี 2573	-
เป้าหมายที่ 8 ส่งเสริม การเติบโต ทาง เศรษฐกิจที่ ต่อเนื่อง	- อัตราการเติบโตรายปีของรายได้ที่ แท้จริงต่อหัวประชากร	ทำให้การเติบโตทางเศรษฐกิจต่อหัว ประชากรมีความยั่งยืนตามบริบทของ ประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้ผลิตภัณฑ์ มวลรวมในประเทศของประเทศพัฒนา น้อยที่สุด มีการขยายตัวอย่างน้อยร้อยละ 7 ต่อปี	- สำนักงานสภา พัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	แหล่งข้อมูล
ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงาน เต็มที่ และมี ผลิตภาพ และการมี งานที่ สมควร สำหรับทุก คน	- อัตราการเติบโตรายปีของรายได้ที่ แท้จริงต่อประชากรผู้มีงานทำ	บรรลุลูกการมีผลิตภาพทางเศรษฐกิจในระดับ ที่สูงขึ้นผ่านความหลากหลาย การ ยกระดับเทคโนโลยีและนวัตกรรม รวมถึง การมุ่งเน้นในภาคการผลิตที่มีมูลค่าเพิ่มสูง และใช้แรงงานเป็นหลัก (Labour intensive)	- สำนักงานสภา พัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ
	- สัดส่วนการจ้างงานนอกระบบนอก ภาคการเกษตร แยกตามเพศ	ส่งเสริมนโยบายที่มุ่งเน้นการพัฒนาที่ สนับสนุนกิจกรรมที่มีผลิตภาพ การสร้าง งานที่มีคุณค่า ความเป็นผู้ประกอบการ ความสร้างสรรค์และนวัตกรรม และให้ การสนับสนุนการรวมตัวและการเติบโต ของวิสาหกิจรายย่อย ขนาดเล็ก และ ขนาดกลาง ตลอดจนการเข้าถึงบริการทาง การเงิน	- สำนักงานสถิติแห่งชาติ
	- การบริโภคพื้นฐานต่อการใช้ ทรัพยากร การบริโภคพื้นฐานต่อคน, และการบริโภคพื้นฐานต่อ GDP - การบริโภควัตถุดิบในประเทศ,การ บริโภควัตถุดิบในประเทศต่อคน, และ การบริโภควัตถุดิบในประเทศต่อ GDP	ปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร ของโลกในการบริโภคและการผลิตอย่าง ต่อเนื่อง และพยายามที่จะไม่เชื่อมโยง ระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจและความ เสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นไปตาม กรอบการดำเนินงานระยะ 10 ปี ว่าด้วย การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืนโดยมี ประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นผู้นำในการ ดำเนินการไปจนถึงปี 2573	- -
	- รายได้เฉลี่ยต่อชั่วโมงของลูกจ้าง หญิงและชาย จำแนกตามอาชีพ อายุ และความพิการ - อัตราการว่างงาน จำแนกตามเพศ อายุ และ ความพิการ	บรรลุลูกการจ้างงานเต็มที่และมีผลิตภาพ และการมีงานที่มีคุณค่าสำหรับหญิงและ ชายทุกคน รวมถึงเยาวชนและผู้มีภาวะ ทุพพลภาพ และให้มีการจ่ายที่เท่าเทียม สำหรับงานที่มีคุณค่าเท่าเทียมกัน ภายใน ปี 2573	- สำนักงานสถิติแห่งชาติ - สำนักงานสถิติแห่งชาติ
	- สัดส่วนของเยาวชน (อายุ 15-24 ปี) ที่ไม่ได้อยู่ในระบบ การศึกษา การจ้างงานหรือการ ฝึกอบรม	ลดสัดส่วนของเยาวชน ไม่มีการศึกษา และที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม ให้มาก ภายในปี 2563	- สำนักงานสถิติแห่งชาติ

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	แหล่งข้อมูล
	- สัดส่วนและจำนวนเด็กอายุ 5-17 ปี ที่เป็นแรงงานเด็ก จำแนกตามเพศและอายุ	ดำเนินการมาตรการที่มีประสิทธิภาพโดยทันที เพื่อขจัดแรงงานที่ถูกบังคับ ยุติความเป็นทาสสมัยใหม่และการค้ามนุษย์ และยับยั้งและกำจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายที่สุด ซึ่งรวมถึงการเกณฑ์และการใช้ทหารเด็ก และภายในปี 2568 ยุติการใช้แรงงานเด็กในทุกรูปแบบ	- สำนักงานสถิติแห่งชาติ
	- อัตราความถี่ของการบาดเจ็บ ร้ายแรง และไม่ร้ายแรง จากการ ทำงาน จำแนกตามเพศ และสถานะ แรงงานต่างด้าว - ระดับการปฏิบัติตามสิทธิแรงงานใน ประเทศ (เสรีภาพของสหภาพ และการเจรจาต่อรองโดยรวม) โดยยึดหลัก ธรรมนูญของ ILO และกฎหมาย ภายในประเทศ จำแนกตามเพศ และ สถานะแรงงานต่างด้าว	ปกป้องสิทธิแรงงานและส่งเสริม สภาพแวดล้อมในการทำงานที่ปลอดภัย และมั่นคงสำหรับผู้ทำงานทุกคน รวมถึงผู้ ทำงานต่างด้าว โดยเฉพาะหญิงต่างด้าว และผู้ทำงานเสี่ยงอันตราย	- -
	- ผลผลิตมวลรวมภายในประเทศภาค การท่องเที่ยว (คิดเป็นร้อยละของ ผลผลิตมวลรวมภายในประเทศ ทั้งหมด และในอัตราการเติบโต) - สัดส่วนของงานในอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเทียบกับจำนวน งานด้านการท่องเที่ยวทั้งหมด	ออกแบบและใช้นโยบายที่ส่งเสริมการ ท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่จะสร้างงาน และ ส่งเสริมวัฒนธรรมและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ภายในปี 2573	- สำนักงานสภา พัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ -
	- (a) จำนวนสาขาของธนาคารพาณิชย์ ต่อผู้ใหญ่ 100,000 คน และ (b) จำนวนเครื่องเบิกเงินอัตโนมัติ (ATMs) ต่อผู้ใหญ่ 100,000 คน - สัดส่วนของผู้ใหญ่ (อายุตั้งแต่ 15 ขึ้น ไป) ที่มีบัญชีกับธนาคาร หรือสถาบัน การเงินอื่นๆ หรือกับผู้ให้บริการ ทางการเงินผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่	เสริมความแข็งแกร่งของสถาบันทาง การเงินภายในประเทศเพื่อส่งเสริมและ ขยายการเข้าถึงการธนาคาร การประกัน และบริการทางการเงินแก่ทุกคน	- ธนาคารแห่งประเทศไทย - ธนาคารแห่งประเทศไทย

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	แหล่งข้อมูล
	- ความช่วยเหลือสำหรับพันธกรณี/ข้อผูกมัดทางการค้า และการเบิกจ่าย	เพิ่มความช่วยเหลือเพื่อสนับสนุนการค้าสำหรับประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศพัฒนาน้อยที่สุด รวมถึงการบูรณาการกรอบแผนงานความช่วยเหลือด้านเทคนิคที่เกี่ยวข้องกับการค้าให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาน้อยที่สุดให้ดีขึ้น	-
	- การมียุทธศาสตร์การจ้างงานเยาวชนระดับประเทศที่ดำเนินการและพัฒนาในฐานะที่เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญหรือในฐานะที่เป็นส่วนของยุทธศาสตร์การจ้างงานของประเทศ	พัฒนาและดำเนินงานยุทธศาสตร์โลกสำหรับการจ้างงานเยาวชนและดำเนินงานตามข้อตกลงเรื่องงานของโลกขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ภายในปี 2563	-
เป้าหมายที่ 10 ลดความไม่เสมอภาคภายในและระหว่างประเทศ	- อัตราการเติบโตของการใช้จ่ายในครัวเรือน หรือรายได้ต่อหัวในกลุ่มประชากรที่มีรายได้ต่ำกว่าร้อยละ 40 และในกลุ่มประชากรทั้งหมด	บรรลุการเติบโตอย่างก้าวหน้าและยั่งยืนของรายได้ของประชากรที่อยู่ในกลุ่มรายได้ต่ำกว่า 40% ให้มีอัตราสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ภายในปี 2573	- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
	- สัดส่วนประชากรที่มีรายได้ต่ำกว่าร้อยละ 50 ของรายได้มัธยฐานจำแนกตาม กลุ่ม เพศ อายุและผู้พิการ	ให้อำนาจและส่งเสริมความครอบคลุมด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองสำหรับทุกคน โดยไม่คำนึงถึงอายุ เพศ ความบกพร่องทางร่างกาย เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ แหล่งกำเนิด ศาสนา หรือสถานะทางเศรษฐกิจหรือสถานะอื่นๆ ภายในปี 2573	- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
	- สัดส่วนของประชากรที่รายงานว่ารู้สึกถูกละเมิดปฏิบัติ หรือถูกล่วงละเมิดใน 12 เดือนที่ผ่านมา ตามข้อบัญญัติพื้นฐานของการห้ามเลือกปฏิบัติภายใต้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ	สร้างหลักประกันว่าจะมีโอกาสที่เท่าเทียมและลดความไม่เสมอภาคของผลลัพธ์ รวมถึงการจัดกฎหมาย นโยบาย และแนวทางปฏิบัติที่เลือกปฏิบัติ และส่งเสริมการออกกฎหมาย นโยบาย และการปฏิบัติที่เหมาะสมในเรื่องนี้	-
	- ส่วนแบ่งแรงงานต่อ GDP ประกอบไปด้วยค่าจ้าง และการให้ความคุ้มครองทางสังคม	นำนโยบาย โดยเฉพาะนโยบายการคลัง ค่าจ้าง และการคุ้มครองทางสังคมมาใช้ และให้บรรลุความเสมอภาคยิ่งขึ้นอย่างก้าวหน้า	-

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	แหล่งข้อมูล
	- ตัวชี้วัดเสถียรภาพของระบบการเงิน	ปรับปรุงกฎระเบียบและการติดตามตรวจสอบตลาดการเงินและสถาบันการเงินของโลก และเสริมความแข็งแกร่งในการดำเนินการกฎระเบียบดังกล่าว	- ธนาคารแห่งประเทศไทย
	- สัดส่วนของสมาชิก และสิทธิในการออกเสียงของประเทศกำลังพัฒนาในองค์กรระหว่างประเทศ	สร้างหลักประกันว่าการเป็นตัวแทนและการออกเสียงของประเทศกำลังพัฒนาในด้านการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ และสถาบันการเงินระหว่างประเทศจะได้รับการยกระดับเพื่อให้เป็นสถาบันที่มีประสิทธิภาพ เชื่อถือได้ มีความรับผิดชอบและความชอบธรรม ให้มากขึ้น	-
	- ค่าใช้จ่ายในการสรรหาคนใหม่ที่ย้ายโดยลูกจ้าง คิดเป็นร้อยละของรายได้ประจำปีที่ได้รับจากประเทศปลายทาง - จำนวนประเทศที่ได้แนำนโยบายการจัดการการอพยพที่ดีมาปฏิบัติ	อำนวยความสะดวกในการอพยพและเคลื่อนย้ายคนให้เป็นไปด้วยความสงบปลอดภัยเป็นไปตามระเบียบ และมีความรับผิดชอบ รวมถึงให้การดำเนินงานเป็นไปตามนโยบายด้านการอพยพที่มีการวางแผนและการจัดการที่ดี	- -
	- สัดส่วนของรายการสินค้าที่ต้องเสียภาษีการนำเข้าจากประเทศพัฒนาน้อยที่สุด และประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่มีข้อกีดกันทางภาษีอากร (zero-tariff)	ปฏิบัติตามหลักการที่เป็นลักษณะพิเศษและแตกต่างสำหรับประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศพัฒนาน้อยที่สุดให้สอดคล้องตามข้อตกลงขององค์การการค้าโลก	-
	- ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาทั้งสิ้นจำแนกตามประเทศที่ได้รับความช่วยเหลือ และประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือ และประเภทของการให้ความช่วยเหลือ (เช่น การช่วยเหลือด้านการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) การลงทุนทางตรงของต่างประเทศ (FDI) และอื่นๆ)	สนับสนุนการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการและการไหลของเงิน ซึ่งรวมถึงการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ ไปยังรัฐที่มีความจำเป็นมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศพัฒนาน้อยที่สุด ประเทศในแอฟริกา รัฐกำลังพัฒนาที่เป็นเกาะขนาดเล็ก และประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่มีทางออกสู่ทะเล โดยให้เป็นไปตามแผนและแผนงานของประเทศเหล่านั้น	- ธนาคารแห่งประเทศไทย

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	แหล่งข้อมูล
	- ค่าใช้จ่ายการส่งเงินกลับประเทศคิดเป็นสัดส่วนของจำนวนเงินที่ส่งกลับ	ลดค่าใช้จ่ายในการทำธุรกรรมของการส่งเงินกลับประเทศของผู้อพยพ (migrant remittance) ให้ต่ำกว่าร้อยละ 3 และบริหารจัดการชำระเงินระหว่างประเทศ (remittance corridors) ที่มีค่าใช้จ่ายสูงกว่าร้อยละ 5 ภายในปี 2573	- ธนาคารโลก
เป้าหมายที่ 11 ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความปลอดภัยทั่วถึง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและยั่งยืน	- สัดส่วนของประชากรในเขตเมืองที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด ที่อยู่อาศัยนอกระบบ หรือที่ไม่เหมาะสม	สร้างหลักประกันว่าทุกคนจะเข้าถึงที่อยู่อาศัยและการบริการพื้นฐานที่พอเพียงให้ปลอดภัย และในราคาที่สามารถจ่ายได้ และยกระดับชุมชนแออัด ภายในปี 2573	- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
	- สัดส่วนของประชากรที่เข้าถึงการขนส่งสาธารณะได้อย่างสะดวก จำแนกตามกลุ่ม เพศ อายุ และบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย	ภายในปี 2573 จัดให้ทุกคนเข้าถึงระบบคมนาคมขนส่งที่ยั่งยืน เข้าถึงได้ ปลอดภัย ในราคาที่สามารถจ่ายได้ พัฒนาความปลอดภัยทางถนน โดยการขยายการขนส่งสาธารณะ โดยคำนึงถึงกลุ่มคนที่อยู่ในสถานการณ์ที่เปราะบาง ผู้หญิง เด็ก ผู้มีความบกพร่องทางร่างกาย และผู้สูงอายุเป็นพิเศษ	-
	- อัตราส่วนการใช้ที่ดินต่ออัตราการเติบโตของประชากร - สัดส่วนของเมืองที่มีโครงสร้างจากการมีส่วนร่วมโดยตรงของภาคประชาสังคมในการวางแผนและการจัดการ ซึ่งดำเนินการเป็นประจำ และเป็นประชาธิปไตย	ยกระดับการพัฒนาเมืองและขีดความสามารถให้ครอบคลุมและยั่งยืน เพื่อการวางแผนและการบริหารจัดการการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์อย่างมีส่วนร่วม บูรณาการและยั่งยืนในทุกประเทศ ภายในปี 2573	- -

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	แหล่งข้อมูล
	- การใช้จ่ายรวม (ภาครัฐและภาคเอกชน) ต่อหัวที่ใช้จ่ายในเรื่อง การสงวน การป้องกัน และการอนุรักษ์วัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติ จำแนกตามประเภทมรดก (ทางวัฒนธรรม ทางธรรมชาติ ผสมผสานและการกำหนดโดยศูนย์มรดกโลก) ระดับของรัฐบาล (ประเทศ ภูมิภาค และท้องถิ่น/เทศบาล) ประเภทการใช้จ่าย (ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน/ค่าใช้จ่ายในการลงทุน) และประเภทการระดมเงินทุนจากภาคเอกชน (การบริจาคเป็นสิ่งของ ภาคเอกชนที่ไม่หวังผลกำไร และผู้สนับสนุน)	เสริมความพยายามที่จะปกป้องและคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติของโลก	-
	- จำนวนผู้เสียชีวิต สูญหาย และผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงอันเป็นผลมาจากภัยพิบัติต่อประชากร 100,000 คน - การสูญเสียทางเศรษฐกิจโดยตรง อันมีผลต่อ GDP โลกความเสียหายที่เกิดกับโครงสร้างพื้นฐานและจำนวนการบริการพื้นฐานที่หยุดชะงักอันเป็นผลมาจากภัยพิบัติ	ลดจำนวนการตายและจำนวนคนที่ได้รับผลกระทบและลดการสูญเสียโดยตรงทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของโลกที่เกิดจากภัยพิบัติ ซึ่งรวมถึงภัยพิบัติเกี่ยวกับน้ำ โดยมุ่งเป้าปกป้องคนจนและคนที่อยู่ในสถานการณ์ที่เปราะบาง ภายในปี 2573	- กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย -
	- สัดส่วนของขยะมูลฝอยในเขตเมืองที่ถูกจัดเก็บเป็นประจำ และที่มีการทิ้ง ณ จุดสุดท้ายอย่างเหมาะสม จากปริมาณของเสียทั้งหมดที่เกิดจากเมืองนั้น - ระดับค่าเฉลี่ยทั้งปีของฝุ่นละอองขนาดเล็ก (ตัวอย่างเช่น PM2.5 และ PM10) ในเขตเมือง (ถ่วงน้ำหนักกับประชากร)	ลดผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมต่อหัวประชากรในเขตเมือง รวมถึงการให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อการจัดการคุณภาพอากาศ การจัดการของเสียของเทศบาล และการจัดการของเสียอื่นๆ ภายในปี 2573	- กรมโรงงานอุตสาหกรรม -

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	แหล่งข้อมูล
	- ส่วนแบ่งเฉลี่ยของพื้นที่เมืองที่ถูกสร้างขึ้นให้เป็นสถานที่ที่ใช้ประโยชน์สาธารณะสำหรับทุกคน จำแนกตามอายุ เพศ และบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย - สัดส่วนของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการคุกคามทางร่างกาย หรือทางเพศ จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพความพิการ และสถานที่เกิดเหตุ ในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมา	จัดให้มีการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะสีเขียว ที่ปลอดภัยครอบคลุมและเข้าถึงได้ โดยถ้วนหน้า โดยเฉพาะผู้หญิง เด็ก คนชรา และผู้มีความบกพร่องทางร่างกาย ภายในปี 2573	-
	- สัดส่วนประชากรอาศัยในเมืองที่นำแผนการพัฒนาเมืองและภูมิภาคไปบูรณาการกับการคาดประมาณประชากรและความต้องการทรัพยากร จำแนกตามขนาดของเมือง	สนับสนุนการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมระหว่างพื้นที่เมืองรอบเมือง และชนบท โดยการเสริมความแข็งแกร่งของการวางแผนการพัฒนาในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ	-
	- จำนวนประเทศที่ใช้และดำเนินการตามยุทธศาสตร์ของประเทศ ด้านการลดความเสี่ยงอันเนื่องมาจากภัยพิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแผนงานเซินได ด้านการลดความเสี่ยงอันเนื่องมาจากภัยจากภัยพิบัติ พ.ศ. 2558-2573 - สัดส่วนของรัฐบาลท้องถิ่นที่ใช้และดำเนินการตามยุทธศาสตร์ท้องถิ่น ด้านการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของประเทศ ในเรื่องการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ	ภายในปี 2563 เพิ่มจำนวนเมืองและกระบวนการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่เลือกใช้และดำเนินการตามนโยบายและแผนที่บูรณาการ เพื่อนำไปสู่ความครอบคลุม ความมีประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร การลดผลกระทบและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีภูมิคุ้มกันต่อภัยพิบัติ และให้พัฒนาและดำเนินการตามการบริหารความเสี่ยงจากภัยพิบัติแบบองค์รวมในทุกกระดับ ให้เป็นไปตามกรอบการดำเนินงานเซินไดเพื่อการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ พ.ศ. 2558-2573	-
	- สัดส่วนของการสนับสนุนทางการเงินที่จัดสรรให้กับการก่อสร้าง และการเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ยืดหยุ่น และอาคารที่ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ	สนับสนุนประเทศพัฒนาน้อยที่สุด รวมถึงผ่านทางความช่วยเหลือทางการเงินและวิชาการในการสร้างอาคารที่ยั่งยืนและทนทานโดยใช้วัสดุท้องถิ่น	-

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	แหล่งข้อมูล
เป้าหมายที่ 15 ปกป้องพื้นที่ชุ่มน้ำ สนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน	- สัดส่วนของพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ดินทั้งหมด - สัดส่วนของพื้นที่ที่สำคัญสำหรับความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งทางบกและในน้ำจืด ในเขตพื้นที่คุ้มครอง จำแนกตามประเภทของระบบนิเวศ	สร้างหลักประกันว่าจะมีการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ระบบนิเวศบนบกและในน้ำจืดในแผ่นดินรวมทั้งบริการทางระบบนิเวศอย่างยั่งยืน เฉพาะอย่างยิ่ง ป่าไม้ พื้นที่ชุ่มน้ำ ภูเขาและเขตแห้งแล้ง โดยเป็นไปตามข้อบังคับภายใต้ความตกลงระหว่างประเทศ ภายในปี 2563	- กรมป่าไม้ - กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
จัดการป่าไม้ อย่างยั่งยืน ต่อสู้การกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดิน และฟื้นสภาพกลับมาใหม่ และหยุดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ	- ความก้าวหน้าในการบริหารจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน - สัดส่วนของพื้นที่ดินที่ถูกทำให้เสื่อมโทรมเทียบกับพื้นที่ดินทั้งหมด	ส่งเสริมการดำเนินการด้านการบริหารจัดการป่าไม้ทุกประเภทอย่างยั่งยืน หยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่า พื้นที่ป่าที่เสื่อมโทรม และเพิ่มการปลูกป่าและฟื้นฟูป่าทั่วโลกอย่างจริงจัง ภายในปี 2563	- กรมป่าไม้ - กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช - กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
	- สัดส่วนของพื้นที่ดินที่ถูกทำให้เสื่อมโทรมเทียบกับพื้นที่ดินทั้งหมด	ต่อสู้การแปรสภาพเป็นทะเลทราย พื้นที่ชุ่มน้ำ แผ่นดินที่เสื่อมโทรม รวมถึงที่ดินที่ได้รับผลกระทบจากการแปรสภาพเป็นทะเลทราย ความแห้งแล้ง และอุทกภัย และพยายามที่จะบรรลุถึงความสมดุลของการจัดการทรัพยากรที่ดินภายในปี 2573	- กรมพัฒนาที่ดิน - กรมป่าไม้ - กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
	- ขอบเขตของพื้นที่คุ้มครองที่สำคัญสำหรับความหลากหลายทางชีวภาพบนภูเขา - ดัชนีพื้นที่ภูเขาสีเขียว	สร้างหลักประกันว่าจะมีการอนุรักษ์ระบบนิเวศภูเขาและความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศเหล่านั้น เพื่อจะเพิ่มพูนขีดความสามารถของระบบนิเวศเหล่านั้นที่จะให้ผลประโยชน์อันสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ภายในปี 2573	-
	- ดัชนีบัญชีแดง (Red List Index)	ปฏิบัติการที่จำเป็นและเร่งด่วนเพื่อลดการเสื่อมโทรมของถิ่นที่อยู่ตามธรรมชาติ หยุดยั้งการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ และภายในปี 2563 ปกป้องและป้องกันการสูญพันธุ์ของชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคาม	- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	แหล่งข้อมูล
	- จำนวนประเทศที่มีการใช้กรอบทางกฎหมาย กรอบการบริหารงาน และกรอบเชิงนโยบายเพื่อให้แน่ใจว่าการแบ่งปันผลประโยชน์เป็นไปอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม	ส่งเสริมการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม และส่งเสริมการเข้าถึงทรัพยากรเหล่านั้นอย่างเหมาะสมตามข้อตกลงระหว่างประเทศ	- คณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ - องค์การสวนพฤกษศาสตร์ - สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
	- สัดส่วนของสัตว์ป่าที่ถูกนำมาขายโดยการลักลอบล่าและค้าอย่างผิดกฎหมาย	ปฏิบัติการอย่างเร่งด่วนเพื่อจะยุติการล่าและการขนย้ายชนิดพันธุ์พืชและสัตว์คุ้มครอง และแก้ปัญหาทั้งอุปสงค์และอุปทานต่อผลิตภัณฑ์สัตว์ป่าที่ผิดกฎหมาย	-
	- สัดส่วนประเทศที่มีการนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องของประเทศมาบังคับใช้ และมีการจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอในการป้องกันหรือควบคุมชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน	นำมาตรการเพื่อป้องกันการนำเข้าและลดผลกระทบจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานในระบบนิเวศบกและน้ำและควบคุมหรือขจัดชนิดพันธุ์พืชตามลำดับความสำคัญมาใช้ ภายในปี 2563	- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
	- ความก้าวหน้าของการกำหนดเป้าประสงค์ของประเทศให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์ที่ 2 ของ Aichi Biodiversity ตามแผนยุทธศาสตร์ความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. 2554-2563	บูรณาการมูลค่าของระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพเข้าไว้ในกระบวนการวางแผน กระบวนการพัฒนารายงานและยุทธศาสตร์การลดความยากจน ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ภายในปี 2563	-
	- ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) และค่าใช้จ่ายภาครัฐเพื่อการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศอย่างยั่งยืน	ระดมและเพิ่มทรัพยากรทางการเงินจากทุกแหล่งอย่างมีนัยสำคัญเพื่ออนุรักษ์และใช้ความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศอย่างยั่งยืน	- กรมป่าไม้

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเกณฑ์มาตรฐาน	แหล่งข้อมูล
	- ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) และค่าใช้จ่ายภาครัฐเพื่อการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศอย่างยั่งยืน	ระดมทรัพยากรจากทุกแหล่งและทุกระดับ เพื่อสนับสนุนเงินการบริหารจัดการป่าไม้ที่ยั่งยืน และจัดหาแรงจูงใจที่เหมาะสมสำหรับประเทศกำลังพัฒนาให้เกิดความก้าวหน้าในการบริหารจัดการ ซึ่งรวมถึงการอนุรักษ์และการปลูกป่า	- สำนักงาน ปลัดกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม
	- สัดส่วนของสัตว์ป่าที่ถูกนำมาขาย โดยการลักลอบล่าและค้าอย่างผิดกฎหมาย	เพิ่มพูนการสนับสนุนในระดับโลกสำหรับความพยายามที่จะต่อสู้กับการล่า การเคลื่อนย้ายชนิดพันธุ์คุ้มครอง รวมถึงโดยการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่น	-

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ฐานข้อมูล OpenStreetMap

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล Geofabrik GmbH และ OpenStreetMap Contributors

หน่วยวัดข้อมูล ข้อมูลเชิงพื้นที่ โดยเก็บข้อมูลเป็นรายปี

ปีที่สำรวจ พ.ศ. 2557 – ปัจจุบัน

กรอบแนวคิด

เนื่องจากในปัจจุบันข้อมูลเชิงพื้นที่เป็นที่ต้องการอย่างมาก โดยเฉพาะโครงการที่เกี่ยวข้องกับ GIS แต่ข้อมูลเหล่านั้นมักเข้าถึงได้ยาก โครงการ OpenStreetMap (OSM) (www.openstreetmap.org) จึงได้รวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่ทั่วโลกเอาไว้และเผยแพร่ในเว็บไซต์อย่างเสรี ซึ่งทุกคนสามารถนำข้อมูลไปใช้ได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตาม แผนที่ได้จากข้อมูล OSM เป็นแผนที่รูปแบบหนึ่งซึ่งไม่ได้อิงตามหลักวิชาการที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน อีกทั้งไม่ได้กำหนดนิยามของกฎเกณฑ์หรือวิธีการที่จะได้มาซึ่งคุณลักษณะบนแผนที่ไว้อย่างตายตัวและไม่มีการควบคุมคุณภาพอย่างเข้มงวด เพราะโครงการนี้ต้องการรวบรวมข้อมูลจำนวนมากในช่วงเวลาสั้นๆ และต้องการให้ข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลเปิดเสรีที่มีความยืดหยุ่นในการใช้งาน ด้วยเหตุนี้ ผู้ใช้งานจึงต้องมีการทำความสะอาดและคัดกรองข้อมูลก่อนเสมอ เพื่อให้ข้อมูล OSM กลายเป็นข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในโครงการได้อย่างถูกต้อง

รายละเอียดเพิ่มเติม

<https://download.geofabrik.de/asia/thailand.html>

<https://download.geofabrik.de/osm-data-in-gis-formats-free.pdf>

ประเภทข้อมูล ☐ ข้อมูลปฐมภูมิ ☒ ข้อมูลทุติยภูมิ ☐ ตัวชี้วัดมีฐานข้อมูล ☐ ตัวชี้วัดไม่มีฐานข้อมูล

ตารางที่ 15 ฐานข้อมูล OpenStreetMap

องค์ประกอบ	ข้อมูล
ข้อมูลแบบจุด (Point)	
สถานที่หลัก (places)	- เมืองขนาดใหญ่ (Cities) - เมืองทั่วไป (Towns) - เขตชานเมือง (Suburbs) - หมู่บ้าน (Villages)
สถานที่ที่น่าสนใจ (pois)	- สาธารณูปการ เช่น หน่วยงานภาครัฐ ที่ทำการไปรษณีย์ สถานีตำรวจ ฯลฯ - โรงพยาบาล ร้านขายยา ฯลฯ - สถานที่ด้านวัฒนธรรม สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ฯลฯ - ร้านอาหาร ผับ คาเฟ่ ฯลฯ - โรงแรม โมเต็ล และสถานที่พักรแรมอื่นๆ - ซูเปอร์มาร์เก็ต ร้านเบเกอรี่ ฯลฯ - ธนาคารและตู้กดเงิน - สถานที่บริการข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ - สถานที่น่าสนใจทั่วไป
ศาสนสถาน (pofw)	- ศาสนสถาน เช่น โบสถ์ สุเหร่า ฯลฯ
สถานที่ทางธรรมชาติ (natural)	- สถานที่ทางธรรมชาติ
การจราจร (traffic)	- สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการจราจร
การขนส่ง (transport)	- ที่จอดรถ - สถานีบริการน้ำมัน/ก๊าซ - ฯลฯ
ข้อมูลแบบเส้น (Line)	
ถนน (roads)	- ถนน - ทางเดินรถ - ทางเท้า - ฯลฯ
ทางรถไฟ (railway)	- ทางรถไฟ - ทางรถไฟใต้ดิน

องค์ประกอบ	ข้อมูล
	- ทางรถไฟรางเบา - ทางรกราง - ฯลฯ
ทางน้ำ (waterways)	- แม่น้ำ - คลอง - ลำธาร - ฯลฯ
ข้อมูลแบบรูปหลายเหลี่ยม (Polygon)	
สิ่งปลูกสร้าง (buildings)	- อาคารและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ
การใช้ประโยชน์ที่ดิน (landuse)	- พื้นที่ป่า - พื้นที่อยู่อาศัย - พื้นที่อุตสาหกรรม - ฯลฯ
แหล่งน้ำ (water)	- ทะเลสาบ - ฯลฯ

ที่มา: คณะผู้วิจัย

11. หน่วยงานและโครงการภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานศึกษาและตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า หน่วยงานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน โดยมีโครงการหรือกิจกรรมสนับสนุนและขับเคลื่อนองค์กรในระดับชุมชนอย่างต่อเนื่อง คือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และสำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน (สำนัก 3) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยสามารถสรุปตัวชี้วัด/ฐานข้อมูลที่น่าสนใจได้ดังตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 16 ตัวอย่างหน่วยงานและโครงการภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

ตัวชี้วัด/ฐานข้อมูล	หน่วยการวิเคราะห์	องค์ประกอบ	หน่วยงาน
1. ตัวชี้วัดอยู่ดีมีสุขในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)	ระดับ อปท. จัดทำรายปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2556	8 องค์ประกอบ	สำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน (สำนัก 3) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
2. การประเมินความเข้มแข็งของชุมชน ปี 2563	ระดับรายตำบล (หน่วยขององค์กรชุมชน)	4 ประเด็น	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)
3. ฐานข้อมูลสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)	ระดับรายตำบล (หน่วยขององค์กรชุมชน)	5 ระบบข้อมูล	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ตัวชี้วัดอยู่ดีมีสุขในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล สำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน (สำนัก 3) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

หน่วยวัดข้อมูล ข้อมูลระดับ อปท. โดยเก็บข้อมูลเป็นรายปี

ปีที่สำรวจ พ.ศ. 2556 – ปัจจุบัน

กรอบแนวคิด

ตัวชี้วัดสุขภาวะในระดับ อปท. พัฒนาขึ้นภายใต้โครงการวิจัยการเปรียบเทียบสมรรถนะสุขภาวะและความอยู่ดีมีสุขในระดับ อปท. โดยมีตัวชี้วัด 8 มิติ ได้แก่ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านความปลอดภัยและป้องกันภัยพิบัติ ด้านสวัสดิการชุมชน ด้านความยั่งยืนของการเกษตร ด้านการศึกษาและเรียนรู้ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วม และด้านเศรษฐกิจชุมชน เพื่อเป็นเครื่องมือที่สะดวกและง่ายสำหรับติดตามและประเมินผลการบริหารงานของ อปท. และสามารถใช้เปรียบเทียบสมรรถนะในการบริหารงานระหว่าง อปท. ได้อีกด้วย ทั้งนี้ อปท. จะเป็นผู้รวบรวมข้อมูลการทำงานขององค์กร จากผลการดำเนินงานในรอบปีที่ผ่านมา และหน่วยงานในพื้นที่ให้บริการ เช่น โรงพยาบาลสุขภาพตำบล สถานีตำรวจ โรงเรียน เป็นต้น ดังนั้นข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์จึงมีความน่าเชื่อถือเพราะเป็นข้อมูลที่มีความทันสมัยและใกล้ชิดกับสภาพปัญหาและสถานการณ์ของชุมชนที่สุด

รายละเอียดเพิ่มเติม

[https://www.econ.cmu.ac.th/econmag/journals/issue20-](https://www.econ.cmu.ac.th/econmag/journals/issue20-2_3.pdf?fbclid=IwAR2sEv650grFy_u9q8irMLDDszBQvSrMSNzWwPodIj2N-DfJHtiDfAg3wbA)

[2_3.pdf?fbclid=IwAR2sEv650grFy_u9q8irMLDDszBQvSrMSNzWwPodIj2N-DfJHtiDfAg3wbA](https://www.econ.cmu.ac.th/econmag/journals/issue20-2_3.pdf?fbclid=IwAR2sEv650grFy_u9q8irMLDDszBQvSrMSNzWwPodIj2N-DfJHtiDfAg3wbA)

ประเภทข้อมูล ☐ ข้อมูลปฐมภูมิ ☐ ข้อมูลทุติยภูมิ ☒ ตัวชี้วัดมีฐานข้อมูล ☐ ตัวชี้วัดไม่มีฐานข้อมูล

ตารางที่ 17 ตัวชี้วัดอยู่ดีมีสุขในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

มิติ/ดัชนี	ดัชนีย่อย	ตัวชี้วัด
1. ด้านสุขอนามัย	1. สุขภาพอนามัย	1. สัดส่วนประชากรที่ใช้บริการแพทย์ทางเลือก
		2. อัตราผู้ป่วยด้วยโรคติดต่อ
		3. อัตราผู้ป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อ
		4. งบประมาณสนับสนุนด้านการส่งเสริมสุขภาพต่อหัวประชากร
		5. งบประมาณด้านการบริการสุขภาพต่อหัวประชากร
		6. การมีบริการการแพทย์ฉุกเฉิน
		7. งบประมาณที่สนับสนุนแพทย์ทางเลือก/สมุนไพรต่อหัวประชากร
		8. การมีนโยบายการส่งเสริมสุขภาพของพื้นที่
2. ด้านความปลอดภัยและป้องกันภัยพิบัติ	2. ความปลอดภัย	1. จำนวนคดีประทุษร้ายต่อพื้นที่ 1 ตร.กม.
		2. จำนวนคดีลักทรัพย์ต่อพื้นที่ 1 ตร.กม.
		3. จำนวนโครงการรณรงค์และป้องกันภัยยาเสพติดภายในชุมชน
		4. จำนวนครั้งการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนนต่อพื้นที่ 1 ตร.กม.
		5. สัดส่วนงบประมาณด้านการรักษาและป้องกันความปลอดภัยต่อทั้งหมด
	3. ป้องกันภัยพิบัติ	1. สัดส่วนอาสาสมัครเพื่อป้องกันภัยพิบัติต่อประชากรทั้งหมด
		2. สัดส่วนงบประมาณที่ใช้ป้องกันและการจัดการภัยพิบัติต่อทั้งหมด
		3. การมีแผนที่แสดงพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติ
		4. การมีวิทยุติดต่อสื่อสารเพื่อเตือนภัย
3. ด้านสวัสดิการชุมชน	4. สวัสดิการชุมชน	1. จำนวนครั้งในการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์
		2. จำนวนสวัสดิการสังคมที่ท้องถิ่นมีให้กับชุมชน
		3. สัดส่วนประชากรที่เป็นสมาชิกกลุ่มสวัสดิการสังคม

มิติ/ดัชนี	ดัชนีย่อย	ตัวชี้วัด
		4. มูลค่าเงินกองทุนทางด้านสวัสดิการต่อหัวประชากร
		5. มูลค่าเงินสมทบกองทุนด้านสวัสดิการชุมชนต่อหัวประชากร
		6. สัดส่วนงบประมาณที่ใช้ให้บริการแก่สังคมต่อทั้งหมด
4. ด้านเกษตรยั่งยืน	5. ความยั่งยืนของการเกษตร	1. จำนวนแหล่งเรียนรู้ระบบเกษตรยั่งยืนภายในชุมชน
		2. สัดส่วนครัวเรือนที่ทำเกษตรอินทรีย์ต่อสัดส่วนครัวเรือนเกษตรกร
		3. สัดส่วนพื้นที่เกษตรอินทรีย์ต่อพื้นที่เกษตรทั้งหมด
		4. งบประมาณสนับสนุนและส่งเสริมเกษตรยั่งยืนต่อครัวเรือนเกษตรกร
		5. งบประมาณสนับสนุนและส่งเสริมจากภายนอกต่อครัวเรือนเกษตรกร
5. ด้านการศึกษาและเรียนรู้	6. การศึกษาและความรู้	1. อัตราการเข้าเรียนต่อในระดับชั้นมัธยมปลายหรือเทียบเท่า
		2. อัตราการเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา
		3. จำนวนกิจกรรมของกลุ่ม/องค์กรเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน
		4. จำนวนครั้งการจัดกิจกรรมพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ของชุมชน
		5. สัดส่วนงบประมาณด้านการศึกษาต่องบประมาณทั้งหมด
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	7. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	1. ข้อบัญญัติท้องถิ่นในการดูแลรักษาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
		2. กติกา/ข้อตกลงท้องถิ่นในการดูแลรักษาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
		3. กติกา/ข้อตกลงท้องถิ่นในการจัดการพื้นที่สาธารณะ
		4. เครือข่ายเฝ้าระวังและดูแลทรัพยากรธรรมชาติ
		5. จำนวนอาสาสมัครเฝ้าระวังและดูแลทรัพยากรธรรมชาติ
		6. สัดส่วนพื้นที่สีเขียวต่อพื้นที่ทั้งหมด

มิติ/ดัชนี	ดัชนีย่อย	ตัวชี้วัด
	8. การจัดการ สิ่งแวดล้อม	1. ข้อบัญญัติท้องถิ่นในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม
		2. วิธีการจัดการขยะในชุมชน (ฝังกลบ/คัดแยก)
		3. มีระบบขยะรีไซเคิล
		4. ปริมาณขยะในแต่ละครัวเรือนต่อปี
		5. สัดส่วนปริมาณขยะที่สามารถกำจัดได้ต่อปริมาณขยะ ของครัวเรือน
		6. งบประมาณที่ใช้จัดเก็บขยะต่อปริมาณขยะของ ครัวเรือน
		7. สัดส่วนรายได้ต่องบประมาณที่ใช้ในการจัดการขยะ

ที่มา: รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์ และอัครพงศ์ อันทอง (2559)

การประเมินความเข้มแข็งของชุมชน ปี 2563 (พอช.)

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (พอช.)

หน่วยวัดข้อมูล ข้อมูลระดับองค์กรชุมชน

ปีที่สำรวจ พ.ศ. 2563

กรอบแนวคิด

การประเมินความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนนี้ จัดทำขึ้นภายใต้กรอบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง 4 ด้าน ตามที่องค์กรชุมชนและเครือข่ายซึ่งได้รับการส่งเสริม/สนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้ร่วมกันคิดค้น/พัฒนาขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือให้แต่ละพื้นที่นำไปใช้ในการประเมินตนเองในเบื้องต้น ก่อนที่จะนำข้อมูลดังกล่าว มา “ตั้งเป้า” หรือ “ปักธง” การพัฒนาของพื้นที่ (หมู่บ้าน/เมือง/ตำบล) ว่าต้องการเห็นชุมชนท้องถิ่นในอีก 3 ถึง 5 ปีข้างหน้าเป็นอย่างไร มีการพัฒนาในเรื่องใดบ้าง แบบไหน อย่างไร

ภายใต้กรอบตัวชี้วัดทั้ง 4 ด้าน คือ

- 1) คนมีแนวคิดและความสามารถเพิ่มขึ้น
- 2) องค์กรชุมชนเข้มแข็ง/มีความสามารถในการบริหารจัดการ
- 3) คุณภาพชีวิตคนในชุมชนดีขึ้น
- 4) เกิดการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ โครงสร้าง/นโยบาย

การเก็บข้อมูลในส่วนนี้มีประโยชน์อย่างยิ่งในการสะท้อนภาพกระบวนการชุมชนเข้มแข็งเพราะเป็นการเก็บข้อมูลโดยตรงจากองค์กรชุมชนและเครือข่ายที่พยายามขับเคลื่อนนโยบายชุมชนของไทย โดยการออกแบบประเด็นในการประเมินได้ผ่านการระดมความคิดเห็นจากองค์กรในท้องที่ระดับชุมชน และคณะผู้วิจัยจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยได้มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาแบบสอบถาม ซึ่งแม้ว่าคณะผู้วิจัยจะยังคงไม่เห็นด้วยกับลักษณะคำถามในการเก็บข้อมูลปี 2563 นี้ แต่ก็เล็งเห็นโอกาสที่ สศช. จะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแบบสอบถาม และร่วมใช้ประโยชน์จากข้อมูลในปีต่อๆ ไปได้

ประเภทข้อมูล ☐ ข้อมูลปฐมภูมิ ☐ ข้อมูลทุติยภูมิ ☒ ตัวชี้วัดมีฐานข้อมูล ☐ ตัวชี้วัดไม่มีฐานข้อมูล

แบบการประเมินความเข้มแข็งของชุมชน ปี 2563 (พอช.)

ข้อมูลพื้นฐาน

- 1) วันที่ตอบแบบสอบถาม
- 2) ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม
 - ☐ ชื่อ-สกุล
 - ☐ ตำแหน่ง.....
 - ☐ กลุ่ม/องค์กร.....
 - ☐ เบอร์ติดต่อ
 - ☐ Email
- 3) จำนวนองค์กรชุมชนในตำบล/เมือง ณ วันที่ตอบแบบสอบถาม รวม องค์กร
- 4) จำนวนองค์กรชุมชนในตำบล/เมือง ณ ที่จัดตั้งหลังปี 2557 รวม องค์กร
- 5) จำนวนครัวเรือนในตำบล/เมือง รวม ครัวเรือน

ส่วนที่ 1 : การประเมินตนเองตามกรอบตัวชี้วัด 4 ด้าน

1.คนมีแนวคิดและความสามารถเพิ่มขึ้น

- 1) จำนวนผู้นำองค์กรชุมชนในตำบล/เมือง ซึ่งผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพตามหลักสูตรที่จัดโดย ขบวนการชุมชน/เครือข่าย รวมถึงหน่วยงาน/ภาคี ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา
 - ☐ 1. น้อยกว่า 30 คน ☐ 2. 31 – 60 คน ☐ 3. 61 คนขึ้นไป
- 2) จำนวนผู้รุ่นใหม่ที่เข้าร่วมกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา
 - ☐ 1. น้อยกว่า 10 คน ☐ 2. 11 -20 คน ☐ 3. 21 คนขึ้นไป
- 3) จำนวนผู้นำองค์กรชุมชนในตำบล/เมืองในปัจจุบัน ที่มีทัศนคติ/ความเชื่อมั่นในแนวทางการพัฒนาที่ องค์กรชุมชนเป็นแกนหลัก รวมถึงมีทักษะในการบริหารจัดการงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เช่น การ จัดทำแผนการพัฒนา ระบบข้อมูล การประสานงาน เป็นต้น
 - ☐ 1. น้อยกว่า 5 คน ☐ 2. 6 -10 คน ☐ 3. 11 คนขึ้นไป

2.องค์กรชุมชนเข้มแข็ง/มีความสามารถในการบริหารจัดการ

- 1) จำนวนกลุ่ม/องค์กรชุมชนในตำบล/เมือง ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง และเกิดผลการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ไม่น้อยกว่า 3 ปี
 - ☐ 1. น้อยกว่า 20 กลุ่ม/องค์กร ☐ 2. 21 – 30 กลุ่ม/องค์กร ☐ 3. 31 กลุ่ม/องค์กร ขึ้นไป
- 2) ประเภทของกลุ่ม/องค์กรชุมชนที่มีการขับเคลื่อนงานพัฒนาในตำบล/เมือง (ประเภทกลุ่ม เช่น อาชีพ องค์กรการเงิน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ ความร่วมมือ ชุมชน เครือข่าย ประชาสังคม ฯลฯ)
 - ☐ 1. ไม่เกิน 5 ประเภท ☐ 2. 6 - 8 ประเภท ☐ 3. 9 ประเภทขึ้นไป
- 3) มีแผนการพัฒนาภาคชุมชนในระดับตำบล/เมืองระยะ 3 – 5 ปี ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของกลุ่ม/ องค์กรต่างๆ รวมถึงมีการบูรณาการงานพัฒนาพื้นที่ทุกมิติ

- ☐ 1. ไม่มีแผน ☐ 2. มีแผน แต่ยังไม่ได้นำมาดำเนินการ ☐ 3. มีแผน และมี การดำเนินการตามแผน
- 4) มีกลไก/เครือข่ายเชื่อมโยงการขับเคลื่อนงานพัฒนาร่วมระหว่างกลุ่ม/องค์กรชุมชนต่างๆ ในตำบล/เมือง
- ☐ 1. ไม่มีกลไก/เครือข่าย
- ☐ 2. มีกลไก/เครือข่าย แต่ยังขาดการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
- ☐ 3. มีกลไก/เครือข่าย และมีการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
- 5) มีกติการ่วม/ธรรมนูญที่เกิดขึ้นจากการกำหนดร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่น
- ☐ 1. ไม่มีกติการ่วม/ธรรมนูญ
- ☐ 2. มีกติการ่วม/ธรรมนูญ แต่คนในชุมชนท้องถิ่นยังไม่ปฏิบัติตามเท่าที่ควร
- ☐ 3. มีกติการ่วม/ธรรมนูญ คนในชุมชนท้องถิ่นยึดถือและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด
- 6) องค์กรชุมชนมีบทบาทหลักในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในตำบล/เมืองอย่างต่อเนื่องและเกิดผลต่อการแก้ไขปัญหาหรือช่วยคลี่คลายปัญหาในพื้นที่ให้ลดลงได้อย่างเป็นรูปธรรม
- ☐ 1. น้อยมาก ☐ 2. น้อย ☐ 3. ปานกลาง ☐ 4. มาก
- 7) จำนวนองค์กร/หน่วยงานมาศึกษาเรียนรู้งานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยองค์กรชุมชนเป็นแกนหลักในพื้นที่ ในรอบปีที่ผ่านมา
- ☐ 1. ไม่เกิน 10 ครั้งต่อปี
- ☐ 2. 11 – 20 ครั้ง/ปี
- ☐ 3. 21 ครั้งขึ้นไป
- 8) คนในตำบล/เมืองมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน รวมถึงกิจกรรมสาธารณะ เช่น งานบำเพ็ญประโยชน์ งานกีฬา งานบุญและประเพณีสำคัญทางศาสนา ฯลฯ
- ☐ 1. น้อย ☐ 2. ปานกลาง ☐ 3. มาก

3.คุณภาพชีวิตคนในชุมชนดีขึ้น

- มีกองทุนสวัสดิการหรือระบบสวัสดิการอย่างอื่นในตำบล/เมืองที่จัดการโดยชุมชน และดูแลคนในตำบล/เมืองทุกช่วงวัย กลุ่มคนด้อยโอกาส/กลุ่มเปราะบาง ตั้งแต่เกิดจนตาย
 - ☐ 1. ไม่มีกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล
 - ☐ 2. มีกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล แต่ยังไม่ครอบคลุมทุกชุมชน/หมู่บ้านในตำบลหรือเมือง
 - ☐ 3. มีกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล ครอบคลุมทุกชุมชน/หมู่บ้านในตำบลหรือเมือง
- มีกลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรการเงินในระดับชุมชน/หมู่บ้าน (ยกเว้นกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง)
 - ☐ 1. ไม่มีกลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรการเงิน
 - ☐ 2. มีกลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรการเงิน แต่สามารถดำเนินการได้ต่อเนื่องในบางชุมชน/หมู่บ้าน
 - ☐ 3. มีกลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรการเงินครอบคลุมทุกชุมชน/หมู่บ้านในตำบลหรือเมือง และมีการดำเนินการต่อเนื่องทุกกลุ่ม/องค์กร
- มีการเชื่อมโยงหรือบูรณาการกองทุนกลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรการเงินระดับชุมชน/หมู่บ้าน เป็นเครือข่ายระดับตำบล/เมือง หรือยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชนระดับตำบล/เมือง
 - ☐ 1. ไม่มีการเชื่อมโยงหรือบูรณาการกองทุน
 - ☐ 2. มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรการเงินในระดับตำบล/เมือง
 - ☐ 3. มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรการเงิน และจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินระดับตำบล/เมือง
- จำนวนผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยในตำบล/เมือง
 - ☐ 1. ไม่มี
 - ☐ 2. มีน้อยกว่า 3% ของครัวเรือนในตำบล/เมือง
 - ☐ 3. 3 – 10% ของครัวเรือนในตำบล/เมือง
 - ☐ 4. 11% ขึ้นไป
- ครัวเรือนที่มีข้าว/อาหารบริโภคไม่เพียงพอตลอดปี
 - ☐ 1. ครัวเรือนที่มีข้าว/อาหารบริโภคไม่เพียงพอตลอดปี 11% ขึ้นไปของครัวเรือนทั้งหมด
 - ☐ 2. ครัวเรือนที่มีข้าว/อาหารบริโภคไม่เพียงพอตลอดปี 6-10 % ของครัวเรือนทั้งหมด
 - ☐ 3. ครัวเรือนที่มีข้าว/อาหารบริโภคไม่เพียงพอตลอดปี 2-5 % ของครัวเรือนทั้งหมด
 - ☐ 4. ครัวเรือนที่มีข้าว/อาหารบริโภคไม่เพียงพอตลอดปีไม่เกิน 1% ของครัวเรือนทั้งหมดในตำบล/เมือง
- ครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับการดำรงชีพ
 - ☐ 1. 11% ขึ้นไป
 - ☐ 2. 6 - 10% ของครัวเรือนทั้งหมดในตำบล/เมือง
 - ☐ 3. 2 - 5% ของครัวเรือนทั้งหมดในตำบล/เมือง
 - ☐ 4. ไม่เกิน 1% ของครัวเรือนทั้งหมดในตำบล/เมือง
- มีระบบและกลไกการจัดการภัยพิบัติ (ภัยแล้ง น้ำท่วม ดินโคลนถล่ม แผ่นดินไหว ไฟไหม้ หมอกควัน มลภาวะ)

- ☐ 1. ไม่มีระบบและกลไก
- ☐ 2. มีระบบและกลไก โดยองค์กรชุมชน/เครือข่ายองค์กรชุมชน
- ☐ 3. มีระบบและกลไก โดยองค์กรชุมชน/เครือข่ายองค์กรชุมชน ร่วมกับหน่วยงาน/ภาคี
- แหล่งกำเนิดมลพิษในตำบล/เมือง
 - ☐ 1. มีและส่งผลกระทบต่อชุมชน
 - ☐ 2. มีบ้าง แต่ไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชน
 - ☐ 3. ไม่มี
- ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน
 - ☐ 1. เสื่อมโทรมมาก
 - ☐ 2. บางส่วนมีคุณภาพดี/บางส่วนเสื่อมโทรม
 - ☐ 3. มีคุณภาพดี/อุดมสมบูรณ์

4. เกิดการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ โครงสร้าง/นโยบาย

- 1) จำนวนกิจกรรม/โครงการที่หน่วยงาน/ภาคีเข้าร่วมสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กรชุมชน ในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา
 - ☐ 1. ไม่มี ☐ 2. 1- 3 กิจกรรม/โครงการ ☐ 3. 4 -10 กิจกรรม/โครงการ ☐ 4. 11 กิจกรรม/โครงการขึ้นไป
- 2) จำนวนกิจกรรม/โครงการของชุมชนที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา
 - ☐ 1. ไม่มี ☐ 2. 1- 3 กิจกรรม/โครงการ ☐ 3. 4 -10 กิจกรรม/โครงการ ☐ 4. 11 กิจกรรม/โครงการขึ้นไป
- 3) มีแผนงาน/โครงการของภาคชุมชนที่ได้รับการบรรจุในแผนของท้องถิ่น/หน่วยงาน/ภาคี ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา
 - ☐ 1. ไม่มี ☐ 2. 1- 3 แผนงาน/โครงการ ☐ 3. 4 -10 แผนงาน/โครงการ ☐ 4. 11 แผนงาน/โครงการขึ้นไป
- 4) จำนวนกลไก (คณะกรรมการ/คณะอนุกรรมการ/คณะทำงาน) ซึ่งแต่งตั้งโดยหน่วยงาน/ภาคีระดับ ตำบล/อำเภอ/จังหวัด และมีผู้แทนจากองค์กรชุมชนในตำบล/เมืองเข้าร่วม
 - ☐ 1. ไม่มี ☐ 2. น้อยกว่า 3 กลไก ☐ 3. 3 – 6 กลไก ☐ 4. 7 กลไกขึ้นไป
- 5) การปรับเปลี่ยนนโยบาย/ระเบียบ/กลไกโครงสร้างของหน่วยงาน ที่เอื้ออำนวยต่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาในตำบล/เมือง ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา
 - ☐ 1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่มีการปรับเปลี่ยนนโยบาย/ระเบียบ/กลไกโครงสร้าง
 - ☐ 2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการปรับเปลี่ยนนโยบาย/ระเบียบ/กลไกโครงสร้าง แต่ยังไม่ส่งผลต่อการ แก้ไขปัญหาและการพัฒนาในพื้นที่เท่าที่ควร
 - ☐ 3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการปรับเปลี่ยนนโยบาย/ระเบียบ/กลไกโครงสร้าง และส่งผลต่อการ แก้ไขปัญหาและการพัฒนาในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม
- 6) ความสัมพันธ์ขององค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองท้องถิ่น รวมถึงหน่วยงานราชการในท้องถิ่น

- ☐ 1. ยังมีปัญหาการประสานงานเป็นส่วนใหญ่
- ☐ 2. พอใช้ ทำงานร่วมกันบ้างบางกิจกรรม
- ☐ 3. ดี โดยภาพรวมแทบจะไม่มีปัญหาความขัดแย้ง
- ☐ 4. ดีมาก ทำงานร่วมกันได้อย่างสม่ำเสมอ

ส่วนที่ 2 : การกำหนดเป้าหมายและจัดทำแผนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

2.1 จากการประเมินตนเองตามกรอบตัวชี้วัดทั้ง 26 ประเด็นในรอบ 4 ด้าน องค์กรของท่านต้องการพัฒนาประเด็นที่มีค่าคะแนนน้อยหรือยังเป็นข้ออ่อน หรือต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลง/พัฒนาในชุมชนท้องถิ่นไปในทางที่ดีขึ้นในอีก 3 ปีข้างหน้าในเรื่องใดบ้าง เป้าหมาย/ผลลัพธ์/ความสำเร็จที่ต้องการเห็นทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพมีอะไรบ้าง และจะมีวิธีการอย่างไรที่จะทำให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งนี้ สามารถศึกษาแนวทางการปรับ/ประยุกต์ใช้ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งได้ตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

ประเด็นที่ต้องการพัฒนา (แผนการพัฒนา)	เป้าหมาย/ผลลัพธ์ที่ต้องการ (ตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลง/ พัฒนา/ความสำเร็จ)	วิธีการสำคัญหรือกิจกรรมการพัฒนา ที่จะนำไปสู่เป้าหมาย/ผลลัพธ์
คนมีแนวคิดและความสามารถเพิ่มขึ้น		
องค์กรชุมชนเข้มแข็ง/มีความสามารถในการบริหารจัดการ		
คุณภาพชีวิตคนในชุมชนดีขึ้น		
เกิดการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ โครงสร้าง/นโยบาย		

2.2 ท่านคิดว่าประเด็นการประเมินดังกล่าว มีความสอดคล้อง/เหมาะสมกับการนำไปปรับใช้ในการวัดความเข้มแข็งของชุมชนท่านมากน้อยเพียงใด

- ☐ มีความสอดคล้องเหมาะสมแล้ว

☐ ควรมีการปรับให้สอดคล้องกับการนำไปวัดผลการพัฒนาในพื้นที่ โดยประเด็นที่ควรมีการเพิ่มเติม
หรือปรับปรุง ประกอบด้วย

- 1.....
- 2.....
- 3.....

ฐานข้อมูลสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

หน่วยวัดข้อมูล ข้อมูลระดับองค์กรชุมชน (เล็กสุด คือ ตำบล)

ปีที่สำรวจ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2550

กรอบแนวคิด

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้จัดทำระบบสารสนเทศข้อมูลองค์กรชุมชน เครื่องมือในการสนับสนุนการบริหารงานพัฒนา ของ พอช. โดยการรวบรวม เอาฐานข้อมูลงานพัฒนาทั้งหมด ที่มีอยู่มาทำการวิเคราะห์และบูรณาการให้เป็นฐานเดียวกัน และปรับปรุงโปรแกรมให้เป็นหนึ่งเดียว โดยหน่วยพื้นที่เล็กที่สุดคือตำบล ซึ่งแบ่งระบบข้อมูลออกเป็น 5 ระบบ คือ ระบบข้อมูลพื้นที่ปฏิบัติการชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง ระบบข้อมูลองค์กรชุมชน ระบบข้อมูลบุคคล ระบบข้อมูลสภาองค์กรชุมชน และระบบข้อมูลกองทุนสวัสดิการชุมชน

รายละเอียดเพิ่มเติม

<http://app.cdi.r.th/>

ประเภทข้อมูล ☐ ข้อมูลปฐมภูมิ ☒ ข้อมูลทุติยภูมิ ☐ ตัวชี้วัดมีฐานข้อมูล ☐ ตัวชี้วัดไม่มีฐานข้อมูล

ตารางที่ 18 ฐานข้อมูลสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

องค์ประกอบ	ข้อมูล/รายงาน
ระบบข้อมูลพื้นที่ปฏิบัติการ ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง	ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป 1. ข้อมูลพื้นฐานในพื้นที่ 2. ข้อมูลผู้นำชุมชน/คนรุ่นใหม่ 3. ข้อมูลองค์กรชุมชนในพื้นที่ ส่วนที่ 2 งานพัฒนาในพื้นที่ 4. แก้ปัญหาที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน 5. การจัดสวัสดิการชุมชน 6. การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ส่วนที่ 3 แผนการพัฒนาในพื้นที่ 7. วิสัยทัศน์ เป้าหมาย ประเด็นปัญหา และแผนการพัฒนา ส่วนที่ 4 พื้นที่การเรียนรู้ 8. พื้นที่การเรียนรู้ 9. ชุดความรู้ที่จัดทำ ส่วนที่ 5 งบประมาณและโครงการ 10. โครงการและงบประมาณสนับสนุนจากสถาบันฯ 11. สินเชื่อเพื่อการพัฒนา 12. โครงการและงบประมาณจากแหล่งอื่น ส่วนที่ 6 ตัวชี้วัดพื้นที่จัดการตนเอง 13. สถานะในพื้นที่ 14. การเปลี่ยนแปลงสถานะในพื้นที่จัดการตนเอง
ระบบข้อมูลองค์กรชุมชน	รายงานเกี่ยวกับองค์กรชุมชน - รายงาน NET-RP-1.4 รายงานข้อมูลองค์กรชุมชน - รายงาน NET-RP-1.5 รายงานเปรียบเทียบจำนวนสมาชิกและเงินออม - รายงาน NET-RP-1.5.1 รายงานเปรียบเทียบจำนวนสมาชิกและเงินออมจำแนกตามประเภทองค์กร - รายงาน NET-RP-1.6 รายงานจำนวนองค์กรชุมชนจำแนกตามพื้นที่

องค์ประกอบ	ข้อมูล/รายงาน
	● รายงาน NET-RP-1.7 ป้ายพนักสำหรับองค์กรชุมชน ● รายงาน NET-RP-1.8 รายงานการติดตามสถานะองค์กร รายงานเกี่ยวกับขบวนชุมชน ● รายงาน NET-RP-3 รายงานข้อมูลองค์กรชุมชน ● รายงาน NET-RP-5 รายงานความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนเชิงพื้นที่ (เพิ่มขึ้น, คงที่, ลดลง) ● รายงาน NET-RP-6 รายงานเปรียบเทียบจำนวนสมาชิกและเงินออม ● รายงาน NET-RP-7 รายงานเปรียบเทียบจำนวนสมาชิกและเงินออมจำแนกตามประเภทองค์กร ● รายงาน NET-RP-7.1 รายงานจำนวนองค์กรชุมชนแยกตามพื้นที่ ● รายงาน NET-RP-8 พิมพ์หนังสือทำเนียบ/จดหมายรับรองสถานภาพแบบหลายรายการ
ระบบข้อมูลบุคคล	● ข้อมูลทั่วไป ● ความเชี่ยวชาญ ● ประวัติการทำงาน ● ประวัติการศึกษา ● ผลงาน/เกียรติคุณ ● ประวัติการอบรมหลักสูตรต่างๆ(e.g.)

องค์ประกอบ	ข้อมูล/รายงาน
ระบบข้อมูลสภาองค์กร ชุมชน	● ข้อมูลการจัดตั้งสภา(จส.02) ● ชื่อสภาฯ ที่ตั้ง ผู้ติดต่อ ● วันที่ก่อตั้ง ● ตั้งอยู่ในพื้นที่ ● ชุมชนที่จัดแจ้งฯ ● สมาชิกสภาองค์กรชุมชน ● ตำแหน่งในสภาองค์กรชุมชน ● รายชื่อผู้แทนร่วมประชุม ● งาน/กิจกรรม ที่จะดำเนินการ ● ข้อมูลเอกสาร ● ผู้รวบรวมข้อมูล ● การรับรอง/ทบทวน สภาองค์กรชุมชน รายงานเกี่ยวกับข้อมูลกลุ่ม/องค์กรชุมชน ● รายงาน SAPA-RP-1.1 ตารางเปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของชุมชนที่จัดแจ้ง (แยกถึงรายองค์กร) ● รายงาน SAPA-RP-1.2 ทำเนียบรายชื่อชุมชน (กลุ่ม/องค์กร) ที่จัดแจ้ง ● รายงาน SAPA-RP-1.3 ตารางชุมชนที่จัดแจ้งฯ แยกตามประเภทองค์กรชุมชน (แยกถึงรายจังหวัด) ● รายงาน SAPA-RP-1.4 ตารางชุมชนที่จัดแจ้งฯ แยกตามประเภทองค์กรชุมชน (แยกถึงรายตำบล) รายงานเกี่ยวกับข้อมูลสภาองค์กรชุมชน ● รายงาน SAPA-RP-2.3 ทำเนียบสภาองค์กรชุมชนตำบลที่จัดแจ้ง ● รายงาน SAPA-RP-2.4 ตารางแสดงข้อมูลสภาองค์กรชุมชนตำบลที่จัดตั้ง แยกตามเขตพื้นที่การปกครอง (แยกถึงรายตำบล) ● รายงาน SAPA-RP-2.5 ตารางแสดงจำนวนชุมชน (กลุ่ม/องค์กร) และสมาชิกองค์กรชุมชนตำบล แยกรายภาค ● รายงาน SAPA-RP-2.6 ตารางแสดงจำนวนชุมชน (กลุ่ม/องค์กร) และสมาชิกองค์กรชุมชนตำบล แยกรายจังหวัด

องค์ประกอบ	ข้อมูล/รายงาน
	● รายงาน SAPA-RP-2.7 ตารางแสดงจำนวนองค์กรชุมชนที่เป็นสมาชิกองค์กรชุมชนตำบล (แยกถึงรายตำบล) ● รายงาน SAPA-RP-2.8 ตารางทำเนียบรายชื่อองค์กรชุมชนที่เป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบล ● รายงาน SAPA-RP-2.9 ตารางแสดงผลการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลจำแนกถึงสภา รายงานเกี่ยวกับข้อมูลสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบล ● รายงาน SAPA-RP-3.2 ตารางแสดงจำนวนสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบล แยกรายจังหวัด รายงานเกี่ยวกับผลการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชน ● รายงาน SAPA-RP-4.1 ตารางแสดงจำนวนครั้งของการประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบล(แยกถึงรายตำบล) ● รายงาน SAPA-RP-4.1.1 ตารางแสดงจำนวนครั้งของการประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบล แยกรายสภาองค์กรชุมชนตำบล ● รายงาน SAPA-RP-4.2 ตารางแสดงผลการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชน ตามภารกิจ (1)-(12) (แยกถึงรายตำบล) ● รายงาน SAPA-RP-4.2.1 ตารางแสดงผลการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชน ตามภารกิจ (1)-(12) แยกรายสภาองค์กรชุมชนตำบล รายงานเกี่ยวกับด้านงบประมาณ ● รายงาน SAPA-RP-5.1 ตารางแสดงจำนวนงบประมาณสนับสนุนสภาองค์กรชุมชน รายงานเกี่ยวกับที่ประชุมระดับจังหวัด ● รายงาน SAPA-RP-6.1 ตารางแสดงจำนวนการประชุมสภาองค์กรชุมชนในระดับจังหวัด ● รายงาน SAPA-RP-6.2 ตารางแสดงผลการดำเนินงานตามมาตรา 27 ของที่ประชุมระดับจังหวัด ● รายงาน SAPA-RP-6.2.1 รายงานจำนวนสภาองค์กรชุมชนที่จัดตั้งตามภารกิจ 27 ภายในช่วงเวลา ● รายงาน SAPA-RP-6.3 ตารางแสดงปัญหาข้อขัดขัดในการทำงาน

องค์ประกอบ	ข้อมูล/รายงาน
	● รายงาน SAPA-RP-6.4 ตารางแสดงแผนงานที่สภาองค์กรชุมชนตำบลจะดำเนินการต่อ ● รายงาน SAPA-RP-6.5 ตารางแสดงปัญหาของประชาชนในจังหวัด รายงานเกี่ยวกับข้อมูลด้านบุคคล ● รายงาน SAPA-RP-7.1 ตารางรายชื่อสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบล ● รายงาน SAPA-RP-7.2 ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบล ● รายงาน SAPA-RP-7.3 ตารางรายชื่อผู้แทนเข้าร่วมประชุมระดับจังหวัด (ตำบลละ 2 คน) ● รายงาน SAPA-RP-7.4 ตารางรายชื่อผู้แทนเข้าร่วมประชุมระดับชาติ (จังหวัดละ 2 คน) ● รายงาน SAPA-RP-7.5 ตารางรายชื่อสมาชิกสภาพัฒนาการเมือง (จังหวัดละ 1 คน) รายงานการทบทวนครบวาระสภาฯ ● รายงาน SAPA-RP-8.1 รายงานสภาฯที่จะครบวาระ 4 ปี
ระบบข้อมูลกองทุนสวัสดิการชุมชน	● 1. ชื่อกองทุน ● 2. การก่อตั้ง ● 3. สมาชิกกองทุน ○ 3.1 จำนวนสมาชิก ○ 3.2 จำนวนผู้ที่เป็นสมาชิกที่ครบปี ○ 3.3 ลักษณะของสมาชิก ○ 3.4 การกระจายตัวของสมาชิก ○ 3.5 ข้อมูลสมาชิก ○ 3.6 การนำเข้าข้อมูลสวัสดิการ ● 4. กองทุนสวัสดิการชุมชน ○ 4.1 จำนวนเงินกองทุน ○ 4.2 จำนวนเงินสมทบสวัสดิการชุมชนของสมาชิก ○ 4.3 ที่มาของเงินกองทุนสวัสดิการ ○ 4.4 ลักษณะการสมทบเพื่อสวัสดิการ

องค์ประกอบ	ข้อมูล/รายงาน
	● 5. สวัสดิการที่จัดให้กับสมาชิก(สะสม) ● 6. สวัสดิการที่จัดให้กับสมาชิก ● 7. กองทุนสวัสดิการได้สนับสนุนกิจกรรมต่างๆของชุมชน ● 8. คณะกรรมการกองทุน ○ 8.1 องค์ประกอบ(เพิ่ม) ○ 8.2 รายชื่อ ● 9. กองทุนสวัสดิการชุมชน ○ 9.1 ระเบียบหลักเกณฑ์ของกองทุน ○ 9.2 ระบบการจัดเก็บข้อมูลสมาชิก ○ 9.3 ระบบการประชุมคณะกรรมการและสมาชิกกองทุน ○ 9.4 ระบบการบันทึกบัญชีการเงิน ○ 9.5 ระบบการติดตามประเมินผล ○ 9.6 การรายงานผลการดำเนินงานต่อสมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้อง ● 10. รายงานฐานะการเงินกองทุนสวัสดิการชุมชน ● 11. การเชื่อมโยงงานสวัสดิการกับงานพัฒนาอื่นๆ ● 12. การสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ○ 12.1 การสนับสนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดสวัสดิการชุมชน ○ 12.2 การสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ ○ 12.3 ภาคเอกชน ● 13. แผนการพัฒนาสวัสดิการชุมชน ● 14. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน และแนวทางแก้ไข ● 15. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ข้อสรุปใน ส่วนที่ 4 ทบทวนกระบวนการวัดผลการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาในไทยและต่างประเทศ

โดยสรุปแล้ว ในส่วนที่ 4 เป็นการทบทวนกระบวนการวัดผลและสถิติที่เกี่ยวข้องกับการประเมินการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาทั้งในไทยและต่างประเทศ โดยเริ่มจากการพิจารณาตัวชี้วัดเดิมที่ถูกระบุไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ที่กำหนดไว้ 3 ตัวชี้วัด คือ 1) สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น 2) ดัชนีชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภาค และ 3) มูลค่าสินค้าชุมชนเพิ่มขึ้น ซึ่งพบว่า ตัวชี้วัดดังกล่าวยังไม่สะท้อนถึงความเข้มแข็งของชุมชนในความหมายและตามวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 เท่าใดนัก ในขั้นถัดมา ผู้วิจัยจึงศึกษาทบทวนและวิเคราะห์ตัวชี้วัดที่ผ่านมาทั้งในไทยและต่างประเทศ โดยสำหรับในประเทศไทย ตัวชี้วัดส่วนใหญ่จะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขของชุมชน ทั้งในด้านความสะดวกสบายจากการมีโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านสุขภาพอนามัย ด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนด้านความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน และมีตัวชี้วัดที่กล่าวถึงด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ประปราย

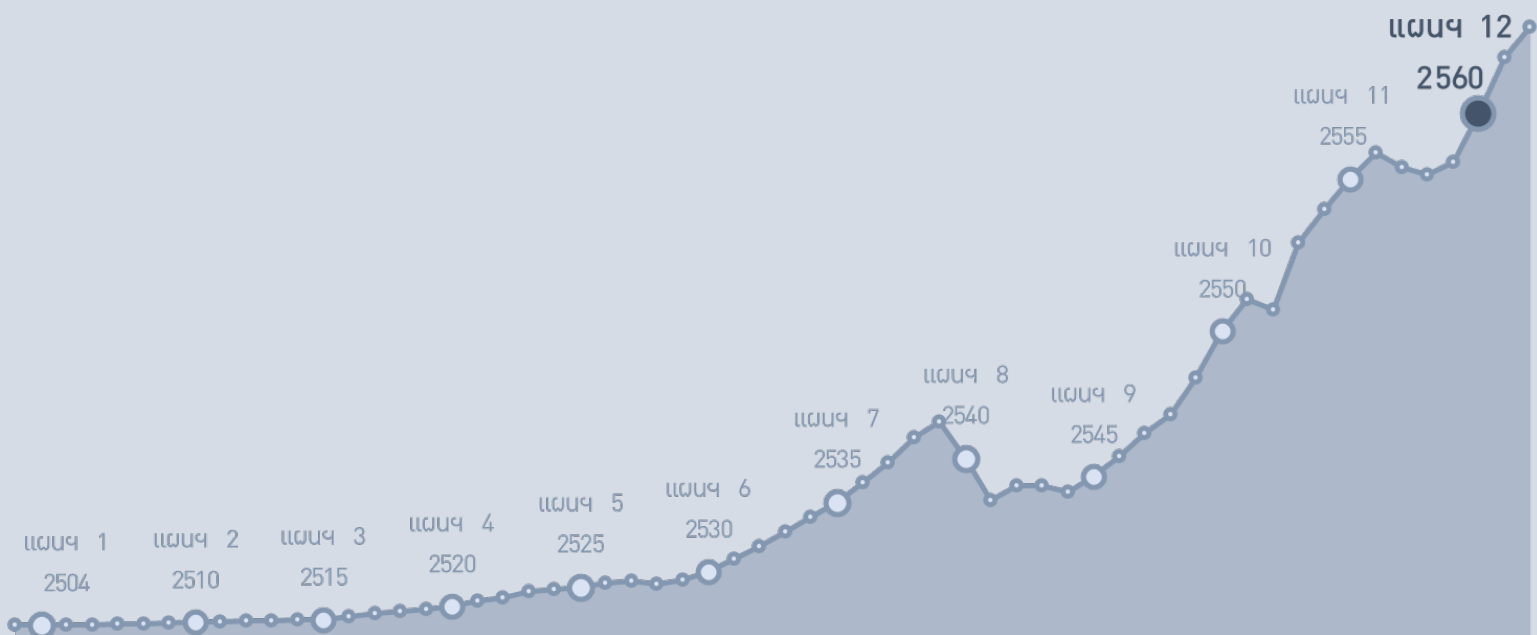
ส่วนตัวชี้วัดในต่างประเทศ ผู้วิจัยได้เลือกตัวชี้วัด/ฐานข้อมูลที่น่าสนใจและมีความเกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งชุมชนภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จำนวน 2 แหล่ง คือ ตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG) โดยเลือกเฉพาะเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศข้อที่ 2 “การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม” ภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ส่วนอีกแหล่งหนึ่งเป็นฐานข้อมูล OpenStreetMap ที่ได้รับความนิยมอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นข้อมูลเชิงพื้นที่ที่มีความละเอียดค่อนข้างมาก

ในส่วนสุดท้าย คณะผู้วิจัยได้ทบทวนตัวชี้วัด/โครงการที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง โดยพิจารณาหิบบกหน่วยงานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน ที่มีโครงการหรือกิจกรรมสนับสนุนและขับเคลื่อนองค์กรในระดับชุมชนอย่างต่อเนื่อง นั่นคือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และสำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน (สำนัก 3) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ทั้งนี้จากการทบทวนตัวชี้วัด/ฐานข้อมูลทั้งหมด คณะผู้วิจัยจะคัดเลือกและนำตัวแปรที่สะท้อนถึงความเข้มแข็งของชุมชนมาเป็นตัวแบบในการประเมินการพัฒนาชุมชนต่อไป ซึ่งหลักการและเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลจะอธิบายในส่วนถัดไป

ส่วนที่ 5

การประเมินการพัฒนาชุมชน: หลักการและเครื่องมือสำคัญ

- การวัดผลและกระบวนการพัฒนา
- การทำดัชนีผสม (Composite Index)

GDP (current USD) - ประเทศไทย พ.ศ. 2503-2562

World Bank Open Data (2020)

ส่วนที่ 5 การประเมินการพัฒนาชุมชน: หลักการและเครื่องมือสำคัญ

ในส่วนที่ผ่านมา คณะผู้วิจัยได้นำเสนอการออกแบบการศึกษา การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอตัวอย่างตัวชี้วัดด้านการพัฒนาชุมชนทั้งในไทยและต่างประเทศ โดยก่อนจะเข้าสู่การนำเสนอการออกแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง ในส่วนนี้คณะผู้วิจัยจะประมวลความรู้เกี่ยวกับ “เครื่องมือ” ในการชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน โดยเริ่มต้นจากการอธิบายหลักการเกี่ยวกับการประเมินผล การประยุกต์สู่การประเมินชุมชน ตลอดจนเครื่องมือทางสถิติที่เกี่ยวข้อง

12. การวัดผลและกระบวนการพัฒนา

หลักการเกี่ยวกับการวัดผลและแนวคิดที่สำคัญ

การประเมินผล (Evaluation) เป็นการตัดสินคุณค่า (Judge) โดยวัดผล (Measurement) และตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ถูกประเมินเทียบกับเกณฑ์ (Criteria) (ศุภามณ จัทรสกุล, 2557) ซึ่งเป็นกลไกในการชี้วัดเปรียบเทียบสิ่งต่างๆ เพื่อวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่ง โดยรูปแบบการประเมินผลอาจจะเป็นได้ทั้งการประเมินที่ใช้วิธีเชิงระบบทางวิทยาศาสตร์ (Systematic) หรือการประเมินที่ใช้วิธีเชิงธรรมชาติผ่านการสังเกตและตีความ (Naturalistic) (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2562)

การวัดผลถือเป็นกลไกหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งในกระบวนการสร้างการพัฒนา เนื่องจาก*การวัดผลเป็นวิธีการที่ช่วยให้เราสามารถตัดสินใจเชิงนโยบายได้บนพื้นฐานของหลักฐาน (Evidence-Based Policy Making) หรือความรู้* แทนการตัดสินใจจากสัญชาตญาณของผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย (Gertler, Martinez, Premand, Rawlings, & Vermeersch, 2011) โดยเชื่อว่ากระบวนการกำหนดนโยบายบนพื้นฐานของหลักฐานและความรู้จะช่วยให้เราสามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

หนึ่งในตัวอย่างที่มีชื่อเสียงในวงการเศรษฐศาสตร์การพัฒนา คือ โครงการ PROGRESA²⁶ ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งเป็นโครงการให้เงินช่วยเหลือระยะสั้นแก่ครัวเรือนยากจนในหลายประเทศเพื่อหวังการยกระดับคุณภาพชีวิตและการลงทุนในเด็กของครัวเรือนยากจนมากขึ้น โดยโครงการดังกล่าวได้มีการจัดระบบกระบวนการประเมินผลในแง่มุมต่างๆ และสร้างความรู้เกี่ยวกับการดำเนินนโยบายให้เงินช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดการดำเนินนโยบายในลักษณะเดียวกันในอนาคต ตัวอย่างเช่น เคยมีการตั้งคำถามว่า ในการช่วยเหลือเด็กในครัวเรือนยากจน การโอนให้ผู้ปกครองเพศชาย กับการโอนเงินให้ผู้ปกครองเพศหญิง สองวิธีนี้จะส่งผลต่อเด็กต่างกันหรือไม่ โดยการประเมินผ่านเครื่องมือทางเศรษฐมิติเพื่อตัดผลของปัจจัยอื่นๆ พบว่า ภายหลังการให้เงินช่วยเหลือ เด็กที่อยู่ในครัวเรือนที่ผู้รับเงินช่วยเหลือคือผู้ปกครอง

²⁶ รายละเอียดของโครงการ PROGRESA สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จาก (United Nations Development Program, 2011)

เพศหญิง จะมีพัฒนาการของตัวชี้วัดด้านสุขภาพและอัตราการเข้าชั้นเรียนสูงกว่า เด็กที่อยู่ในครัวเรือนที่ผู้รับเงินช่วยเหลือคือผู้ปกครองเพศชาย

ที่ผ่านมาแนวคิดเรื่องการประเมินผลนั้นมีพัฒนาการของหลักการและมีการจัดระบบมาตรฐานการประเมินอย่างต่อเนื่อง โดยการศึกษาของ ศุภามณ จัทรสกุล (2557) ได้ประมวลพัฒนาการของแนวคิดการวัดผล²⁷ และประมวลตัวอย่างแนวคิดทฤษฎีการวัดผลที่มีความสำคัญ ซึ่งการศึกษานี้จะกล่าวถึงและนำมาใช้ 2 แนวคิด คือ

1. แนวคิดการประเมิน CIPP Model ของ Daniel L. Stufflebeam

ซึ่งเป็นแนวคิดการประเมิน “กระบวนการพัฒนา” โดยเริ่มตั้งแต่การประเมินบริบทที่เกี่ยวข้อง (context) และแยกแยะเป็นการประเมินปัจจัยนำเข้า (input) กระบวนการ (process) และ ผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการหรือผลลัพธ์ (product) โดยกรอบแนวคิดนี้เป็นการปรับแนวคิดการประเมินผลให้สอดคล้องกับธรรมชาติของกระบวนการพัฒนาที่มีลักษณะเป็น “กลไก” หรือขั้นตอนที่มีระดับต่างๆ และแต่ละระดับมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน

โดยแนวคิดแบบ CIPP Model นี้ได้ถูกนำมาใช้ประยุกต์อย่างกว้างขวางในการประเมินผลของนโยบายสาธารณะ เช่น กรอบแนวคิดการประเมินห่วงโซ่ผลผลิต (Result Chain) ของนโยบายหรือโครงการพัฒนาที่มักจะถูกนำเสนอโดยธนาคารโลกในการวัดผลของนโยบายต่างๆ ซึ่งจะถูกกล่าวถึงในส่วนถัดไป และจะเป็นกรอบแนวคิดหลักที่จะถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษานี้

2. แนวคิดการประเมิน Theory-driven Evaluation ของ Huey T. Chen

ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีการนำ CIPP Model มาพัฒนา โดยนอกจากการมองกลไกการพัฒนาเป็นเส้นตรงจากปัจจัยนำเข้าสู่ผลลัพธ์การพัฒนาเพื่อตอบคำถามในเชิงการเลือกนโยบายและการประเมินขนาดของผลลัพธ์ แนวคิด Theory-driven Evaluation ยังพยายามที่จะตอบคำถามเกี่ยวกับ “วิธีการที่เหมาะสมที่สุดในการดำเนินการ” ผ่านการใช้ทฤษฎีในการแจกแจงและอธิบายบทบาทและความสัมพันธ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) ในกระบวนการนโยบาย เพื่อพิจารณาว่าเมื่อมีการกำหนดนโยบาย

²⁷ ซึ่งแบ่งออกเป็น 7 ยุค ได้แก่ The Age of Reform (ก่อนปี ค.ศ. 1900 โดยเริ่มจากการมีการจัดการศึกษาที่เป็นทางการ จึงต้องมีการ), The Age of Efficiency and Testing (ค.ศ. 1900-1930), The Tylerian Age (ค.ศ. 1930-1945), The Age of Innocence (ค.ศ. 1946-1957), The Age of Development or The Age of Realism (ค.ศ. 1958-1972), The Age of Professionalization (ค.ศ. 1973-1983), The Age of Expansion and Integration (ค.ศ. 1983-2001) และมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละรายจะมีพฤติกรรมตอบสนองและได้ผลกระทบในแต่ละขั้นตอนนโยบายอย่างไรบ้าง²⁸

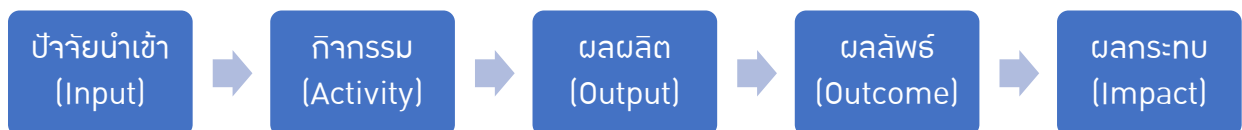
กระบวนการทำ Theory-driven Evaluation จะเป็นประโยชน์ในการให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการนโยบายอย่างลึกซึ้ง ซึ่งแตกต่างกับต้นทุนในการจัดการประเมินที่สูงขึ้น ทำให้ในทางปฏิบัติแล้วผู้ประเมินจะต้องพิจารณาถึงเป้าหมายการประเมินในแต่ละครั้ง ควบคู่กับความคุ้มค่าในการจัดการประเมิน

กรอบแนวคิดการประเมินและการประยุกต์กับบริบทของชุมชน

กรอบแนวคิดการประเมินผลที่สำคัญที่ถูกนำมาใช้ในการศึกษานี้ คือ **กรอบแนวคิดเรื่องห่วงโซ่ผลผลิต (Result Chain)** คือ การพูดถึงกระบวนการพัฒนาที่มีขั้นตอนตั้งแต่

- ปัจจัยนำเข้า (Input) คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทรัพยากร ทั้งที่มีมาตั้งแต่ก่อนหน้าและที่เกิดขึ้นจากการมี โครงการหรือนโยบายต่างๆ
- กิจกรรม (Activity) คือ กระบวนการต่างๆ ที่โครงการหรือนโยบายทำให้เกิดขึ้นระหว่างการมีโครงการหรือนโยบายนั้นๆ
- ผลผลิต (Output) คือ สิ่งที่เกิดขึ้นทันทีภายหลังการมีโครงการหรือนโยบาย
- ผลลัพธ์ (Outcome) คือ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้เสียภายหลังการมีผลผลิต
- ผลกระทบ (Impact) คือ ผลกระทบที่เกิดขึ้นในระยะยาว ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

รูปที่ 13 กรอบแนวคิดเรื่องห่วงโซ่ผลผลิต (Result Chain)

ที่มา: คณะผู้วิจัย

²⁸ การประเมินผลในแบบ CIPP Model ที่แสดงถึงผลสุดท้ายที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดกระบวนการนโยบาย อาจจะไม่ให้คำตอบในส่วนนี้ หรือในบางการศึกษาอาจจะเรียกว่าเป็นการประเมินแบบกล่องดำ (Black-box Evaluation) คือ รู้ผลลัพธ์สุดท้ายของนโยบาย แต่ไม่รู้ว่าใน “ระหว่าง” การดำเนินนโยบายตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุด คนที่มีส่วนได้ส่วนเสียจะมีพฤติกรรมและได้รับผลกระทบในขั้นตอนต่างๆ อย่างไรบ้าง

โดยจะพบว่ากรอบแนวคิดดังกล่าวเป็นการดำเนินการภายใต้แนวคิดการประเมิน CIPP Model ของ Daniel L. Stufflebeam ซึ่งในทางปฏิบัติการศึกษาถึงผลกระทบเชิงนโยบายอาจจะต้องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมตอบสนองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพิ่มเติมเพื่อให้การประเมินสามารถผลิตข้อมูลความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการพัฒนาในอนาคต

จากการทบทวนวรรณกรรมตัวชี้วัดด้านการพัฒนาชุมชนในไทยในหัวข้อก่อนหน้านี้ จะพบว่าการศึกษาที่ผ่านมาเกือบทั้งหมดยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการปรับตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับธรรมชาติของกระบวนการพัฒนา โดยจะดำเนินการวัดความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการเลือกตัวแปรที่เป็น “ภาพตัดขวาง” ของขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการพัฒนา เช่น การศึกษาจากทุนของชุมชน ซึ่งเป็นการพิจารณาเพียงแค่ปัจจัยนำเข้าของกระบวนการพัฒนา หรือ การศึกษาจากกระบวนการของชุมชน ซึ่งเป็นการพิจารณาเพียงแค่กิจกรรมของนโยบายที่ขับเคลื่อน ซึ่งทั้งสองวิธีอาจจะไม่ได้เป็นการวัดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากต้นทุน หรือ กระบวนการที่มี และอาจจะไม่ได้สะท้อนภาพความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างที่วางเป้าหมายไว้

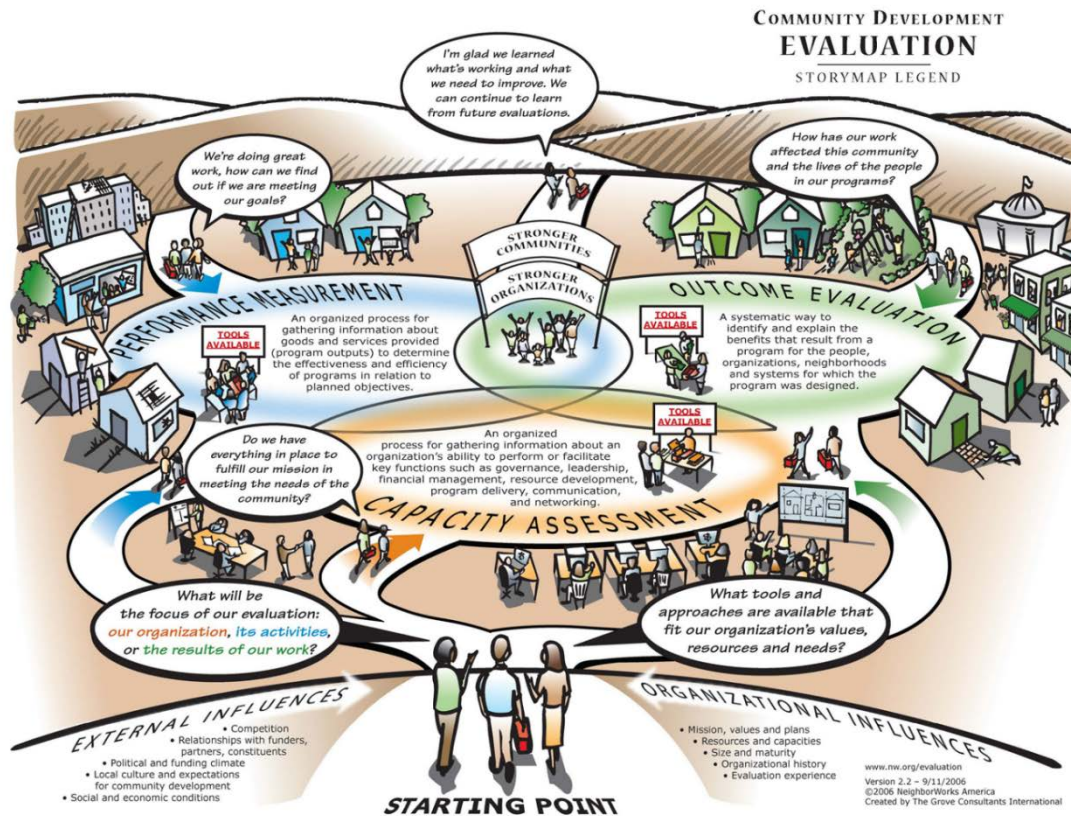
ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยพบการศึกษาที่ได้ประยุกต์ตัวแบบการชี้วัดให้สอดคล้องกับธรรมชาติของกระบวนการพัฒนา คือ การศึกษาของ ญัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์ (2558) ที่มีการแบ่งประเภทของชุมชนตามระดับการพัฒนาโดยพิจารณาจากผลลัพธ์การพัฒนา ทุนและกระบวนการพัฒนา เป็น 3 กลุ่ม คือ ชุมชนพัฒนา (มีผลลัพธ์การพัฒนาดี) ชุมชนกำลังพัฒนา (มีผลลัพธ์การพัฒนาไม่ดี แต่มีทุนและกระบวนการพัฒนาที่ดี) และ ชุมชนด้อยพัฒนา (ชุมชนไม่มีทุน และไม่มีกระบวนการพัฒนา) ซึ่งเป็นวิธีการที่สามารถนำมาต่อยอดในการกำหนดการประเมินชุมชนในทางปฏิบัติ

อีกหนึ่งตัวอย่างการศึกษาที่เสนอเครื่องมือการพัฒนาชุมชนที่การศึกษานี้ก็นำมาประยุกต์ใช้ คือ การศึกษาของ Neighborhood Reinvestment Corporation (2006) ที่ได้แยกการประเมินการพัฒนาชุมชนออกเป็น 3 มุมมอง คือ

1. ศักยภาพชุมชน (capacity) เป็นการประเมินทุนและกิจกรรมของชุมชนเพื่อวิเคราะห์ระดับการพัฒนาที่ความเป็นไปได้
2. ผลผลิตจากการดำเนินการ (performance) เป็นการประเมินผลผลิต (output) ที่ชุมชนสามารถผลิตได้จากการมีนโยบายหรือโครงการต่างๆ
3. ผลลัพธ์การพัฒนา (outcome) เป็นการประเมินผลลัพธ์ (outcome) หรือ ผลกระทบต่อคนในชุมชนจากการมีนโยบายหรือโครงการต่างๆ

โดยในการศึกษาได้มีการอธิบายความสัมพันธ์ จุดสังเกต และตัวอย่างเครื่องมือในการวัดในแต่ละมุมมอง ตัวอย่างการแสดงความสัมพันธ์ในรูปแบบที่ 14

รูปที่ 14 กรอบแนวคิดเรื่องห่วงโซ่ผลลัพธ์ (Result Chain)

ที่มา: NeighborWorks America (2006)

จากการทบทวนการศึกษาดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้ข้อสรุปสำคัญ 2 ประการเกี่ยวกับกรอบการพัฒนาตัวชี้วัด ประการแรก คือ การออกแบบตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับธรรมชาติของกระบวนการพัฒนา จะช่วยให้การประเมินผลให้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย ทำให้ผู้ประเมินสามารถเข้าใจความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของปัจจัยต่างๆ ในแต่ละช่วงของการพัฒนา เช่น ทำให้ทราบได้ว่าการที่หน่วยที่วัดไม่ได้ผลลัพธ์ตามคาดหวังเกิดจากการมีต้นทุนที่ต่ำ หรือ การดำเนินการที่ผิดพลาด การรวมทั้งหมดไว้ในตัวชี้วัดเดียว จะทำให้ผลการประเมินไม่สามารถบอกได้ว่าหน่วยชี้วัดมีผลประเมินสูงหรือต่ำ จากปัจจัยทางด้านไหน รวมถึงทำให้เป็นการยากในการตรวจสอบความเหมาะสมในการกำหนดตัวชี้วัด (คะแนนทุนสูง คะแนนกระบวนการสูง แต่คะแนนผลลัพธ์ต่ำ อาจจะเป็นการสะท้อนว่า ผู้ประเมินอาจจะกำหนดตัวชี้วัดในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไม่เหมาะสม)

ประการที่สอง คือ ขั้นตอนการประเมินในทุกระดับจะได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอก (External Influences) เสมอ เช่น ต้นทุนที่มีอยู่ก่อนเดิมของชุมชน ผลจากนโยบายหรือโครงการอื่นๆ นอกเหนือจากนโยบายหรือโครงการที่จะทำการวัดผล คณะผู้วิจัยต้องพิจารณาว่าจะตัดผลของปัจจัยเหล่านี้ ออกหรือไม่ ซึ่งจะต้องพิจารณาจากวัตถุประสงค์และข้อจำกัดของการประเมินในแต่ละครั้ง รวมถึงเครื่องมือทางสถิติที่จะนำมาใช้

13. การทำดัชนีผสม (Composite Index)

การทำดัชนีผสม (Composite Index) เป็นเทคนิคการสร้างตัวชี้วัดใหม่ ที่ทำให้สามารถเปรียบเทียบหน่วยชี้วัด (Unit) ในหลายมิติ (Multidimensional) หรือตัวชี้วัด (Indicator) หลายตัว **พร้อมกันได้** โดยหน่วยชี้วัดอาจจะเป็น บุคคล องค์กร ชุมชน เขตพื้นที่ ประเทศ เวลา ฯลฯ ซึ่งต้องการการเปรียบเทียบประเด็นใดประเด็นหนึ่งที่มีหลายมิติหรือหลายตัวชี้วัด การทำดัชนีผสมช่วยให้การเปรียบเทียบทำได้โดยสะดวก ให้ข้อมูลในภาพรวม นำไปใช้ในกระบวนการอื่นๆ เช่น การสื่อสาร ได้โดยง่าย

ตัวอย่างในกรณีของการวัดความเข้มแข็งของแต่ละชุมชน (หน่วยชี้วัด คือ ชุมชน) จะเป็นกระบวนการที่มีการวัดในหลายมิติ เช่น เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ ฯลฯ และมีตัวชี้วัดเป็นค่าสถิติจำนวนมาก การรายงานตัวชี้วัดจำนวนมากพร้อมกันโดยตรงจะทำให้การเปรียบเทียบชุมชนแต่ละแห่ง ทำได้โดยลำบากและยากต่อการใช้ประโยชน์จากข้อมูลในการศึกษาหรือกำหนดนโยบายต่างๆ การรายงานค่าดัชนีผสมที่เป็นการแสดงค่าตัวเลขที่เทียบข้ามชุมชนในหลายมิติพร้อมกันจึงมีส่วนช่วยลดปัญหานี้

อย่างไรก็ตาม การทำดัชนีผสม ก็อาจจะนำมาสู่การทำตัวชี้วัดที่ผิดพลาด การให้ข้อมูลที่ด้อยคุณภาพ และนำไปสู่การตีความหรือการตัดสินใจที่ผิดพลาดได้ **ปัญหาประการแรก คือ ดัชนีผสมเป็นการรวมมิติและตัวชี้วัดหลายตัวเข้าไว้ด้วยกันเป็นตัวเลขค่าเดียว** ฉะนั้น โดยตัวดัชนีเองจึงเป็นค่าที่สามารถสะท้อนสิ่งที่ต้องการจะชี้วัดได้เฉพาะในภาพรวม และอาจจะขาดการให้ข้อมูลในรายละเอียด จนเสี่ยงที่จะถูกนำไปตีความผิดพลาด (Misinterpreted) หรือใช้ผิดวัตถุประสงค์ (Misused) การทำดัชนีผสมที่แม้จะช่วยให้กระบวนการเปรียบเทียบทำได้โดยง่าย แต่ตัวดัชนีผสมเองก็อาจจะไม่สามารถให้ข้อมูลหรือความรู้ได้ว่าอะไรเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แต่ละหน่วยชี้วัดมีค่าดัชนีที่ต่างกัน (ดังคำกล่าวที่ว่า “ปีศาจอยู่ในรายละเอียด”²⁹) โดยในทางปฏิบัติสามารถที่จะบรรเทา (ไม่ได้แก้เสียทีเดียว) ปัญหานี้ได้ด้วยการทำดัชนีผสมที่มีดัชนีย่อยหลายๆ ตัว (Subindices) ที่สะท้อนในแต่ละมิติชี้วัด

ปัญหาประการที่สอง ซึ่งเป็นข้อพึงระวังที่สำคัญกว่า คือ การที่ดัชนีผสมอาจจะเป็นการทำตัวชี้วัดที่ผิดพลาดจากผลของกระบวนการสร้างที่ไม่มีประสิทธิภาพ (Poorly Constructed) ซึ่งอาจจะเกิดจากหลายๆ สาเหตุ เช่น การรวบรวมตัวชี้วัดที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการชี้วัดเข้าไว้ด้วยกัน (Irrelevant) หรือ ความเอนเอียงในกระบวนการศึกษาวิจัยที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดช่วงของการทำดัชนี ตั้งแต่การกำหนดหน่วยศึกษา การกำหนดค่าน้ำหนักของแต่ละตัวชี้วัดหรือแต่ละดัชนีย่อย ตลอดจนการแปลผล ซึ่งอาจจะเกิดได้ทั้งจากกระบวนการทางสถิติที่ผิดพลาด หรือแม้แต่ความไม่เป็นกลางทางวิชาการของนักวิจัย ซึ่งล้วนแล้วแต่ทำให้ค่าดัชนีผสมที่ได้มาไม่มีคุณภาพทางวิชาการ

เพื่อเลี่ยงปัญหาทั้ง 2 ประการข้างต้น คณะผู้วิจัย จึงได้ศึกษาขั้นตอนการทำดัชนีผสมที่มีคุณภาพ โดยในการศึกษาฉบับนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้ขั้นตอนตามคำแนะนำในคู่มือ “Handbook on Constructing

²⁹ จากสุภาจิตเยอรมัน “Der Teufel steckt im Detail.” ภาษาอังกฤษ “The devil is in the details.”

Composite Indicators: Methodology and User Guide” ขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาของประเทศกลุ่มยุโรป (Organisation for Economic Co-operation and Development: OECD) ซึ่งเป็นคู่มือที่ได้รับการยอมรับและอ้างอิงกันอย่างกว้างขวางในงานวิชาการทางสถิติและเศรษฐศาสตร์ ซึ่ง OECD ได้แนะนำขั้นตอนการทำดัชนีผสมเป็น 10 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Framework)

กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเป็นพื้นฐานของการเลือกตัวชี้วัดในการประกอบดัชนีผสม เพื่อเป็นการให้ความเข้าใจที่ชัดเจนกับปรากฏการณ์ที่จะวัด เช่น การบ่งบอกว่าดัชนีผสมจะใช้เพื่อวัดอะไร และมีองค์ประกอบอะไรบ้าง

นอกจากนี้ ต้องมีการระบุเกณฑ์ของการคัดเลือกตัวชี้วัด ตัวชี้วัดควรมีความแม่นยำ และประเภทของตัวชี้วัดต้องตรงกับประเภทของดัชนีผสม *ในกรณีที่ดัชนีผสมเป็นการวัดผลผลิต ตัวชี้วัดควรเป็นการวัดผลผลิตเช่นเดียวกัน เช่น ดัชนีนวัตกรรมเป็นการวัดประสิทธิภาพการผลิต (ผลผลิต) ตัวชี้วัดที่ใช้จึงเป็นจำนวนผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ (ผลผลิต) ไม่ใช่ค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา (ปัจจัยการผลิต)*

ขั้นตอนที่ 2 การเลือกข้อมูล (Data Selection)

ขั้นตอนเลือกข้อมูลเป็นการตรวจสอบคุณภาพของตัวชี้วัดที่จะใช้ ควรมีการประเมินข้อดีและข้อเสียของตัวชี้วัดแต่ละตัว และตรวจสอบว่ามีการขาดหายของข้อมูลที่เกี่ยวข้องหรือไม่ ถ้าไม่มีข้อมูลที่เพียงพอ อาจจำเป็นต้องใช้ข้อมูลเชิงพรรณนาจากแบบสอบถามแทนข้อมูลเชิงปริมาณ หรือใช้การแทนข้อมูล (Proxy) เช่น ใช้จำนวนพนักงานที่มีคอมพิวเตอร์เป็นตัวชี้วัดแทนจำนวนพนักงานที่ใช้คอมพิวเตอร์ นอกจากนี้ ควรสังเกตว่าตัวชี้วัดขึ้นอยู่กับขนาดของหน่วยชี้วัดหรือไม่ เพราะอาจต้องมีการปรับขนาดเพื่อที่จะเปรียบเทียบระหว่างหน่วยได้ และควรสร้างตารางสรุปเกี่ยวกับลักษณะข้อมูลตัวชี้วัดเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือแหล่งที่มา และประเภทข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 การจัดการข้อมูลที่ขาดไป (Imputation of Missing Data)

การจัดการข้อมูลที่ขาดหายไปสามารถทำได้หลายวิธี ขึ้นกับประเภทของข้อมูล โดยสามารถแบ่งประเภทของข้อมูลที่ขาดหายไปได้ ดังนี้

- 1) ข้อมูลที่ขาดไปโดยบังเอิญอย่างแท้จริง (Missing Completely at Random: MCAR)

ตัวเลขที่ขาดไปไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวแปรใด เช่น การสำรวจรายได้ครัวเรือน พบว่า โดยเฉลี่ยกลุ่มคนที่ไม่ให้ข้อมูลมีรายได้และตัวแปรอื่นๆ เช่น เพศ อายุ คล้ายกับกลุ่มคนที่ให้ข้อมูล

2) ข้อมูลที่ขาดไปโดยบังเอิญ (Missing at Random: MAR)

ตัวเลขที่ขาดไปไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวแปรที่กำลังวัด แต่ขึ้นอยู่กับตัวแปรอื่นๆ เช่น การสำรวจรายได้ครัวเรือน พบว่า สถานะการแต่งงานส่งผลต่อระดับรายได้ แต่ในกลุ่มที่มีสถานะการแต่งงานเหมือนกันจะมีระดับรายได้ไม่ต่างกัน

3) ข้อมูลที่ไม่ได้ขาดไปโดยบังเอิญ (Not Missing at Random: NMAR)

ตัวเลขที่ขาดไปขึ้นอยู่กับขึ้นอยู่กับตัวแปรที่กำลังวัด เช่น ต้องการวัดข้อมูลรายได้ของครัวเรือน แต่ครัวเรือนรายได้สูงมักไม่ค่อยรายงานข้อมูลรายได้

ในทางปฏิบัติเป็นการยากที่จะทดสอบประเภทของข้อมูลที่ขาดหายไป ซึ่งทำให้การวิเคราะห์อาจจะต้องอาศัยการสำรวจเพิ่มหรือการพึ่งพาข้อสมมติบางประการ ในการจัดการข้อมูลที่หายไปสามารถทำได้ 3 วิธี ดังนี้

1) การตัดตัวอย่างที่ข้อมูลหายไปทั้ง

วิธีการนี้จะเป็นการตัดตัวอย่างที่ขาดข้อมูลไปทั้ง โดยปฏิเสธความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่สำรวจข้อมูลได้กับกลุ่มตัวอย่างที่ข้อมูลหายไป ซึ่งหากเป็นกรณีข้อมูลที่ขาดไปโดยบังเอิญอย่างแท้จริง (MCAR) การตัดตัวอย่างจะไม่สร้างปัญหามากนัก นอกจากจะทำให้ค่าสถิติมีค่า Standard Errors ที่สูงขึ้น โดยมีคำแนะนำว่าข้อมูลที่ขาดหายไปไม่ควรเกิน 5% ของข้อมูลทั้งหมด (อ้างอิงตาม Little & Rubin, 2002)

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ ข้อมูลที่ขาดไปโดยบังเอิญ (MAR) หรือข้อมูลที่ไม่ได้ขาดไปโดยบังเอิญ (NMAR) ที่กลุ่มตัวอย่างที่สำรวจข้อมูลได้กับกลุ่มตัวอย่างที่ข้อมูลหายไปมีค่าตัวแปรโดยเฉลี่ยแตกต่างกัน (Systematic Difference) การตัดข้อมูลไปจะนำไปสู่การสรุปค่าสถิติที่ผิดพลาด การวิเคราะห์ที่ได้จึงไม่อาจอนุมานค่าสถิติประชากร แต่จะเป็นเพียงการศึกษากรณีศึกษา (Case Study) เฉพาะกลุ่มที่สำรวจค่าได้เท่านั้น

2) การแทนค่าข้อมูลที่ขาด (Imputation)

การแทนค่าข้อมูลที่ขาด เป็นการใช้เครื่องมือทางสถิติมาช่วยในการประมาณค่าข้อมูลที่หายไป สามารถทำได้ทั้งแบบการประมาณค่าแบบครั้งเดียว (Single Imputation) เช่น การใช้ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน ค่าฐานนิยม หรือใช้การวิเคราะห์การถดถอย

3) การประมาณค่าแบบหลายครั้ง (Multiple Imputation)

การประมาณค่าแบบหลายครั้งทำได้ด้วยอัลกอริทึมด้วยวิธี

Markov Chain Monte Carlo

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์เชิงพหุ (Multivariate Analysis)

การวิเคราะห์เชิงพหุ เป็นขั้นตอนการออกแบบมิติที่จะศึกษา โดยเป็นการวางโครงสร้างของดัชนีสมมติว่าจะมีการสะท้อนค่าในมิติใดบ้าง และแต่ละมิติจะมีการใช้ตัวชี้วัดใดบ้าง โดยเป็นขั้นตอนที่จะต้องคำนึงถึงข้อมูลที่มี กรอบโครงสร้างทางทฤษฎี โดยกำหนดให้ดัชนีมีโครงสร้างที่สอดคล้องกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในขั้นตอนของการกำหนดค่าน้ำหนักของแต่ละตัวชี้วัดในขั้นตอนต่อไป ซึ่งขั้นตอนนี้มีความสำคัญมากที่จะทำให้ดัชนีสมมติสร้างให้ค่าที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์การศึกษาได้ โดยการวิเคราะห์มีหลายวิธี เช่น

1) การตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวชี้วัดด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Principal Components Analysis: PCA)

เป็นการบ่งบอกจำนวนของปัจจัยที่จำเป็นในการแสดงข้อมูล มีประโยชน์เพื่อลดจำนวนตัวแปรโดยไม่สูญเสียข้อมูล ซึ่งอาจจะจำเป็นในบางกรณี เช่น กรณีมีจำนวนตัวแปรมากกว่าจำนวนตัวอย่าง ซึ่งอาจจะเป็นอุปสรรคในการวิเคราะห์ในขั้นตอนอื่นๆ

PCA เป็นการแปลงตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กัน ให้เป็นตัวแปรชุดใหม่ (Component) ที่ไม่มีความสัมพันธ์กันด้วยเมทริกซ์ความแปรปรวน (Covariance Matrix) เพราะการที่ไม่มีมีความสัมพันธ์กัน จะสามารถแสดงถึงข้อมูลได้เพิ่มขึ้น เนื่องจากการที่ตัวแปรมีความสัมพันธ์ระหว่างกันสูง แสดงว่าทั้งสองกำลังวัดข้อมูลที่คล้ายกัน นอกจากนี้ การที่ตัวแปรมีความแปรปรวน (variance) สูงแสดงว่ามีข้อมูลมากเช่นเดียวกัน จึงเป็นสิ่งที่ดีในการทำ PCA

ในการคำนวณตัวแปรชุดใหม่ (component) จะใช้สมการ $Y = WX$

Y คือ เมทริกซ์ของตัวแปรใหม่ ขนาด $p \times 1$

W คือ เมทริกซ์ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปร X ขนาด $p \times p$

X คือ เมทริกซ์ของตัวแปรตั้งต้นขนาด $p \times 1$

กระจายออกเป็นการรวมกันเชิงเส้น (linear combination):

$$y_1 = w_{11}x_1 + w_{12}x_2 + \dots + w_{1p}x_p$$

$$y_2 = w_{21}x_1 + w_{22}x_2 + \dots + w_{2p}x_p$$

⋮

$$y_p = w_{p1}x_1 + w_{p2}x_2 + \dots + w_{pp}x_p$$

ตัวแปรใหม่จึงสามารถรวบรวมข้อมูลทั้งหมดจากตัวแปรเดิม (X) ได้

- 2) การใช้ค่า Cronbach's Alpha (C-alpha) หรือ ค่าสัมประสิทธิ์ Alpha

ค่าสัมประสิทธิ์ Alpha ใช้เพื่อประเมินว่าตัวชี้วัดทั้งหลายสามารถวัดค่าที่มีมิติเดียวได้ดีเท่าไร การที่ค่าสัมประสิทธิ์ Alpha เท่ากับศูนย์ แปลว่าไม่มีความสัมพันธ์กันระหว่างตัวชี้วัด ส่วนถ้าค่าสัมประสิทธิ์ Alpha เท่ากับหนึ่ง แปลว่าตัวชี้วัดมีความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างสมบูรณ์ (Perfect Correlation) การที่ตัวชี้วัดมีความสัมพันธ์ระหว่างกันที่สูง แสดงถึงหลักฐานว่าตัวชี้วัดแต่ละตัวกำลังวัดพื้นฐานเดียวกัน

- 3) การวิเคราะห์แบบกลุ่มก้อน (cluster analysis)

เป็นการใช้อัลกอริทึมเพื่อจัดประเภทของหน่วยข้อมูล เช่น ชุมชน ประเทศ หรือข้อมูลอื่นๆ เพื่อจัดกลุ่มข้อมูลตามความใกล้เคียงกัน

ขั้นตอนที่ 5 การทำให้ข้อมูลเปรียบเทียบกันได้ (Normalisation of Data)

การทำให้ข้อมูลเปรียบเทียบกันได้เป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพราะตัวชี้วัดมักมีหน่วยการวัดที่แตกต่างกัน จึงต้องมีการปรับขนาดหรือแปลงตัวชี้วัดหากจำเป็น และยังเป็นขั้นตอนที่ช่วยลดผลของค่าสุดโต่ง (Outlier) ที่อาจสร้างความเอนเอียงในตัวค่าดัชนีได้ วิธีการทำให้ข้อมูลเปรียบเทียบกันได้มีหลายวิธี เช่น

- 1) การจัดอันดับ (Ranking)
- 2) การจัดมาตรฐาน (Standardisation/z-scores) คือ การปรับขนาดของตัวชี้วัดในการวัดที่มีค่าเฉลี่ย 0 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) 1
- 3) การแปลงตัวชี้วัดให้มีช่วงขนาด (range) [0,1] ตามค่าต่ำสุดสูงสุด (Min-Max normalises)
- 4) การบอกระยะระหว่างตัวชี้วัดและค่าอ้างอิง (Distance to a reference)

- 5) การกำหนดคะแนนสำหรับแต่ละตัวชี้วัด (Categorical scale) เช่น การให้ 1/2/3 ดาว หรือการใช้คำอธิบายเช่น “ประสบความสำเร็จอย่างเต็มที่/สำเร็จบางส่วน/ไม่สำเร็จ” นอกจากนี้ คะแนนอาจขึ้นอยู่กับเปอร์เซ็นต์การกระจาย เช่น คะแนน 100 สำหรับเปอร์เซ็นต์ไทล์ 5 อันดับแรก 80 คะแนนสำหรับเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 85 - 95 ฯลฯ
- 6) การแปลงตัวชี้วัดที่มีค่าสูงกว่าหรือต่ำกว่าค่าเฉลี่ย ให้ค่าที่อยู่รอบๆ ค่าเฉลี่ย ได้รับค่า 0 และค่าที่สูงกว่าและต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดได้รับค่า 1 และ -1
- 7) การคำนวณอัตราการเปลี่ยนแปลง (Growth Rate)

ขั้นตอนที่ 6 การถ่วงน้ำหนักและการรวมตัวชี้วัด (Weighting and Aggregation)

การถ่วงน้ำหนักดัชนีย่อยหรือตัวชี้วัดเป็นกระบวนการที่ต้องการการตัดสินใจ ซึ่งค่าน้ำหนักอาจมีการเลือกตามวิธีการทางสถิติหรือความคิดเห็นของผู้คนและผู้เชี่ยวชาญ โดยตัวชี้วัดที่ต้องการให้มีความสำคัญมากจะได้รับค่าน้ำหนักที่มากกว่าตัวชี้วัดที่มีความสำคัญน้อยกว่า

สิ่งที่ควรระมัดระวังในการถ่วงน้ำหนักคือการนับซ้ำ ซึ่งอาจจะทำให้ค่าดัชนีไม่สะท้อนตัวชี้วัดอื่นๆ อย่างที่ควรจะเป็น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวชี้วัด (เช่น ความสัมพันธ์ของเพียร์สัน) และเลือกตัวชี้วัดที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ต่ำ หรือให้น้ำหนักที่ต่ำลงสำหรับตัวชี้วัดที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่เนื่องจากตัวชี้วัดส่วนมากมีความสัมพันธ์ระหว่างกันอยู่แล้ว จึงควรกำหนดเกณฑ์ ซึ่งถ้าเกินเกณฑ์นี้จะถือว่าเป็นการนับซ้ำ

ตัวอย่างวิธีการทางสถิติในการกำหนดค่าน้ำหนัก เช่น การกำหนดค่าน้ำหนักเท่ากัน (Equal Weighting: EW), Unobserved Components Models (UCM), Budget Allocation Processes (BAP), Analytic Hierarchy Processes (AHP), Conjoint Analysis (CA), Principal Components Analysis (PCA), Factor Analysis (FA) และ Benefit Of The Doubt (BOD)

การถ่วงน้ำหนักแสดงถึงการแลกเปลี่ยนระหว่างตัวชี้วัด ดังนั้น การขาดดุลในมิติหนึ่งสามารถชดเชยได้ด้วยส่วนเกินในอีกมิติ ซึ่งการชดเชยนี้จะขึ้นอยู่กับวิธีการรวมตัวชี้วัด (Aggregation) เช่น

- 1) การรวมแบบเชิงเส้นตรง (Linear Aggregation) หรือ การรวมแบบผลบวก (Additive Methods) เป็นวิธีการที่ทำให้หน่วยวัด เช่น ชุมชน ที่มีตัวชี้วัดด้านหนึ่งต่ำสามารถชดเชยด้วยตัวชี้วัดอีกด้านที่สูงมากขึ้นได้
- 2) การรวมเชิงเรขาคณิต (Geometric Aggregation) เป็นวิธีการที่อัตราการชดเชยจะต่ำกว่าในวิธีการรวมแบบเส้นตรง

เช่น สมมติให้ชุมชนมีตัวชี้วัด 2 ตัว คือ A และ B มีค่าน้ำหนักเท่ากัน คือ 1 และทั้งคู่มีค่าระหว่าง 1 ถึง 10

หากชุมชน ก มีค่าตัวชี้วัด $A = 5, B = 5$

- ชุมชน ก จะมีค่าดัชนีผสมที่มีการรวมแบบเชิงเส้นตรง เท่ากับ $1*(5)+1*(5)=10$
- ชุมชน ก จะมีค่าดัชนีผสมที่มีการรวมแบบเรขาคณิต เท่ากับ $[(5^1)*(5^1)]^{(1/2)}=5$

หากชุมชน ข มีค่าตัวชี้วัด $A = 2, B = 8$

- ชุมชน ข จะมีค่าดัชนีผสมที่มีการรวมแบบเชิงเส้นตรง เท่ากับ $1*(2)+1*(8)=10$
(เท่ากับของชุมชน ก)
- ชุมชน ข จะมีค่าดัชนีผสมที่มีการรวมแบบเรขาคณิต เท่ากับ $[(2^1)*(8^1)]^{(1/2)}=4$
(น้อยกว่าของชุมชน ก)

หากชุมชน ข มีค่าตัวชี้วัด $A = 2, B = 12.5$

- ชุมชน ข จะมีค่าดัชนีผสมที่มีการรวมแบบเรขาคณิต เท่ากับ $[(2^1)*(12.5^1)]^{(1/2)}=5$
(เท่ากับของชุมชน ก)

จะพบว่า การที่ชุมชน ข มีค่าตัวชี้วัด $A (=2)$ น้อยกว่าชุมชน ก เพื่อให้ได้ค่าดัชนีผสมที่เท่ากัน ($=5$) ชุมชน ข ต้องมีตัวชี้วัด B มากกว่าชุมชน ก ซึ่ง ค่าตัวชี้วัด B ที่ชุมชน ข ต้องการกรณีค่าดัชนีผสมที่มีการรวมแบบเชิงเส้นตรง ($=5$) จะน้อยกว่ากรณีค่าดัชนีผสมที่มีการรวมแบบเรขาคณิต ($=12.5$)

การกำหนดวิธีการรวมแบบนี้ มีประโยชน์เชิงนโยบาย กล่าวคือชุมชนที่มีคะแนนต่ำในตัวชี้วัดหนึ่งจะต้องการคะแนนที่สูงกว่ามากๆ ในอีกตัวชี้วัดเพื่อปรับปรุงสถานการณ์ จึงทำให้เกิดแรงจูงใจให้พัฒนาตัวชี้วัดที่มีคะแนนต่ำมากกว่าไปพัฒนาตัวชี้วัดที่ตัวเองมีคะแนนสูงอยู่แล้ว

- 3) การรวมด้วยแนวทางหลายเกณฑ์ที่ไม่ชดเชยกัน (Non-Compensatory Multi-Criteria Approach) การเพิ่มขึ้นของดัชนีย่อยด้านหนึ่งไม่สามารถชดเชยการสูญเสียในดัชนีย่อยอีกด้าน ซึ่งอาจจะเป็นอีกทางเลือกที่มีความเหมาะสมด้วยเหตุผลบางประการ เช่น การเพิ่มขึ้นของตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ อาจจะไม่สามารถชดเชยการสูญเสียในตัวชี้วัดทางสังคมได้

ขั้นตอนที่ 7 การวิเคราะห์ความไม่แน่นอนและความอ่อนไหว (Uncertainty and Sensitivity Analysis)

การวิเคราะห์ความไม่แน่นอนและความอ่อนไหวถูกใช้เพื่อประเมินความน่าเชื่อถือของดัชนีผสม โดยมีการวิเคราะห์ความไม่แน่นอนหลายวิธี เช่น การเพิ่มเติมหรือยกเว้นตัวชี้วัดบางตัว การจำลองข้อผิดพลาดของข้อมูล การแก้ไขข้อมูลด้วยรูปแบบอื่น เช่น การแทนค่าแบบหลายครั้งแทนแบบครั้งเดียว การใช้รูปแบบปรับเปลี่ยนข้อมูลอื่นๆ เช่น ในการถ่วงน้ำหนัก รวบรวมตัวชี้วัด หรือปรับมาตรฐานข้อมูล การวิเคราะห์เช่นนี้สามารถระบุแหล่งที่มาของความไม่แน่นอน และประเมินผลกระทบต่อผลลัพธ์สุดท้ายได้

ขั้นตอนที่ 8 กลับไปที่ข้อมูล (Back to the Real Data)

การประเมินในระดับตัวชี้วัดเดียวหรือระดับมิติ เพื่อเปิดเผยข้อมูลที่มีผลในการกำหนดดัชนีผสมซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถหาสาเหตุของผลการศึกษา และนำไปสู่การใช้ดัชนีและการกำหนดนโยบายที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 9 การเชื่อมโยงไปยังตัวชี้วัดอื่นๆ (Links to Other Variables)

สามารถเชื่อมโยงดัชนีผสมกับตัวชี้วัดอื่นๆ ที่มีอยู่ เป็นหนึ่งในขั้นตอนที่ช่วยในการวิเคราะห์ความอ่อนไหวของค่าดัชนี รวมถึงเป็นการเพิ่มข้อมูลเพื่อช่วยในกระบวนการนำดัชนีไปใช้ประโยชน์

ขั้นตอนที่ 10 การนำเสนอของดัชนีผสม (Presentation and Visualisation)

การนำเสนอควรเหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมาย และใช้เทคนิคการแสดงภาพที่สื่อสารข้อมูลได้มากที่สุด โดยมีรูปแบบต่างๆ เช่น รูปแบบตารางที่จัดลำดับจากมากไปหาน้อย แผนภูมิแท่ง หรือกราฟเส้นที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบหรือดัชนีผสมตามช่วงเวลา

ดัชนีผสมสามารถช่วยในการรวบรวมข้อมูลได้ และเป็นวิธีหนึ่งในการเปรียบเทียบสถานะของชุมชนหรือประเทศตามตัวชี้วัดต่างๆ ที่สนใจในการวิเคราะห์ การประกอบดัชนีผสมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ และในเวลาเดียวกันก็มีความซับซ้อนที่ควรระมัดระวังไว้เพื่อให้สามารถผลิตดัชนีผสมที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ข้อสรุปใน ส่วนที่ 5 การประเมินการพัฒนาชุมชน: หลักการและเครื่องมือสำคัญ

โดยสรุปแล้ว ส่วนที่ 5 เป็นการประมวลความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้วัดความเข้มแข็งของชุมชน เนื่องจากกระบวนการวัดชุมชนที่ผ่านมาเกือบทั้งหมดยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการปรับตัวชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติของกระบวนการพัฒนา โดยที่ผ่านมามักจะดำเนินการวัดความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการเลือกตัวแปรที่เป็น “ภาพตัดขวาง” ของขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาเท่านั้น คณะผู้วิจัยจึงได้ข้อสรุปสำคัญ 2 ประการเกี่ยวกับกรอบการพัฒนาตัวชี้วัด ประการแรก คือ การออกแบบตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับธรรมชาติของกระบวนการพัฒนา จะช่วยให้การประเมินผลให้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย ทำให้ผู้ประเมินสามารถเข้าใจความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของปัจจัยต่างๆ ในแต่ละช่วงของการพัฒนา เพราะการรวมทั้งหมดไว้ในตัวชี้วัดเดียว จะทำให้ผลการประเมินไม่สามารถบอกได้ว่าหน่วยชี้วัดมีผลประเมินสูงหรือต่ำ จากปัจจัยทางด้านไหน รวมถึงทำให้เป็นการยากในการตรวจสอบความเหมาะสมในการกำหนดตัวชี้วัด ประการที่สอง คือ ขั้นตอนการประเมินในทุกระดับจะได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอก (External Influences) เสมอ คณะผู้วิจัยต้องพิจารณาว่าจะตัดผลของปัจจัยเหล่านี้ออกหรือไม่ ซึ่งจะต้องพิจารณาจากวัตถุประสงค์และข้อจำกัดของการประเมินในแต่ละครั้ง รวมถึงเครื่องมือทางสถิติที่จะนำมาใช้

ส่วนวิธีสร้างตัวชี้วัด คณะผู้วิจัยจะใช้ดัชนีผสม (Composite Index) ในการสร้างตัวชี้วัดใหม่ที่ทำให้สามารถเปรียบเทียบความเข้มแข็งของแต่ละชุมชนในหลายมิติ เช่น เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม การทำดัชนีผสมต้องพึงระวังปัญหาสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ปัญหาประการแรก คือ ดัชนีผสมเป็นการรวมมิติและตัวชี้วัดหลายตัวเข้าไว้ด้วยกันเป็นตัวเลขค่าเดียว ฉะนั้น โดยตัวดัชนีเองจึงเป็นค่าที่สามารถสะท้อนสิ่งที่ต้องการจะชี้วัดได้เฉพาะในภาพรวม และอาจจะขาดการให้ข้อมูลในรายละเอียดจนเสี่ยงที่จะถูกนำไปตีความผิดพลาด (Misinterpreted) หรือใช้ผิดวัตถุประสงค์ (Misused) และ ปัญหาประการที่สอง คือ การที่ดัชนีผสมอาจจะเป็นการทำตัวชี้วัดที่ผิดพลาดจากผลของกระบวนการสร้างที่ไม่มีประสิทธิภาพ (Poorly Constructed) ซึ่งอาจจะเกิดจากหลายๆ สาเหตุ เช่น การรวบรวมตัวชี้วัดที่ไม่มี ความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการชี้วัดเข้าไว้ด้วยกัน (Irrelevant) หรือ ความเอนเอียงในกระบวนการศึกษาวิจัย เพื่อเลี่ยงปัญหาทั้ง 2 ประการข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงได้ศึกษาและใช้ขั้นตอนตามคำแนะนำในคู่มือ “Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide” ขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาของประเทศกลุ่มยุโรป (Organisation for Economic Co-operation and Development: OECD) ในการสร้างตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งและวิเคราะห์ความเหมาะสมของตัวชี้วัด ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในส่วนถัดไป

ส่วนที่ 6

ตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง และการวิเคราะห์ความเหมาะสมของตัวชี้วัด

- ตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง
 - ภาพรวมของตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง
 - คำอธิบายตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง
 - ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง
 - ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง
- การวิเคราะห์คุณภาพตัวชี้วัด

GDP (current USD) - ประเทศไทย พ.ศ. 2503-2562

World Bank Open Data (2020)

ส่วนที่ 6 ตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง และการวิเคราะห์ความเหมาะสมของตัวชี้วัด

เนื้อหาในส่วนนี้จะถูกแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อ หัวข้อแรก คือ ตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง คำอธิบายตัวแบบ นิยามและการระบุข้อมูลที่จะใช้ในแต่ละตัวชี้วัด ขณะที่หัวข้อที่สองจะเป็นการรายงานผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของตัวชี้วัด ซึ่งจะแสดงรายละเอียดขั้นตอนการตรวจสอบความเหมาะสมและสรุปการพัฒนาการออกแบบตัวชี้วัดที่เกิดขึ้นในขั้นตอนการพิจารณาความเหมาะสมของตัวชี้วัด

14. ตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง

14.1 ภาพรวมของตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง

ตัวชี้วัดเดิมของเป้าหมายที่ 3 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ประกอบด้วย 1. สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น 2. ดัชนีชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภาค 3. มูลค่าสินค้าชุมชนเพิ่มขึ้น ซึ่งจากกระบวนการศึกษาที่ผ่านมา และจากการประชุมหารือกับฝ่ายต่างๆ คณะผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่าจะคงตัวชี้วัด สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น และมูลค่าสินค้าชุมชนเพิ่มขึ้น ไว้เช่นเดิม เนื่องจากตัวชี้วัดทั้ง 2 ตัวมีความสอดคล้องตรงตามเป้าหมายการพัฒนาและมีการใช้ข้อมูลตัวแปรที่สะท้อนตัวชี้วัดได้อย่างเหมาะสม

อย่างไรก็ตาม ตัวชี้วัด “ดัชนีชุมชนเข้มแข็ง” ยังเป็นตัวชี้วัดที่มีปัญหาในการกำหนดนิยามและข้อมูลตัวแปรที่นำมาใช้สะท้อนค่าของตัวชี้วัด โดยเดิมนั้นตัวชี้วัดนี้จะแบ่งเป็น 2 ตัวชี้วัดย่อย คือ

1. ชุมชนพึ่งตนเองได้
 - ตัวแปรที่ใช้วัดค่า คือ สัดส่วนความมีเสถียรภาพทางการเงินหรือความมั่นคงขององค์กรชุมชน และ สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน
2. ชุมชนเกื้อกูลกัน
 - ตัวแปรที่ใช้วัดค่า คือ สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการจัดสวัสดิการของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

โดยจะพบว่ากำหนัดตัวแปรที่นำมาใช้วัดความเข้มแข็งของชุมชนที่กำหนดไว้เดิมอาจจะยังเป็นการกำหนดตัวแปรที่ยังไม่ครอบคลุม และตรงประเด็นกับแผนพัฒนาที่วางไว้ ประการแรก คือ ความครอบคลุมของตัวแปร โดยตัวแปรที่กำหนดไว้เดิมจะเป็นการวัดทุนและกระบวนการชุมชนในมุมมองทางการเงินเป็นหลัก แต่จากการศึกษานิยามของชุมชนและหลักการสร้างชุมชนเข้มแข็งที่ได้ประมวลไว้ในบทก่อนหน้า จะพบได้ว่าชุมชนเป็นหน่วยที่มีศักยภาพสำคัญในการสร้างให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในหลากหลายมิติ

ประการที่สอง คือ ความตรงประเด็นของตัวแปร ที่จากเดิมเป็นการกำหนดแคในมุมมองของทุนกับกระบวนการชุมชน โดยพิจารณาจากตัวชี้วัดการเงินองค์กรชุมชน และการดำเนินกิจกรรมในชุมชน ซึ่งอาจจะไม่ได้สะท้อนคุณค่าและเป้าหมายที่แท้จริงของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้สามารถ “พึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น” ตามที่ระบุไว้ในเป้าหมายที่ 3 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12

ในการศึกษานี้ให้ความสำคัญกับทั้งทุนและกระบวนการชุมชน รวมถึงผลลัพธ์การดำเนินการของชุมชนในหลากหลายมิติ โดยการวัดความเข้มแข็งในมุมมองของทุนกับกระบวนการชุมชนก็มีความสำคัญในการสะท้อน “ปัจจัยพื้นฐานของชุมชน” ที่เอื้อต่อการดำเนินการของชุมชนให้สามารถมีบทบาทในการยกระดับคุณภาพชีวิตคนในชุมชน ดังจะเห็นได้จากกรอบแนวคิดการวัดความเข้มแข็งของชุมชนในอดีตที่มุ่งเน้นการประเมินค่าทุนของชุมชนในมิติต่างๆ ขณะที่การศึกษาการวัดความเข้มแข็งของชุมชนในช่วงหลังมานี้มีการมุ่งเน้นศึกษาตลอดช่วงห่วงโซ่มูลค่า ซึ่งคือการพิจารณา “ผลลัพธ์การดำเนินการจากปัจจัยที่ชุมชนมี” ประกอบกับทุนและกระบวนการชุมชน ซึ่งการศึกษานี้ทุนและกระบวนการชุมชนและผลลัพธ์การดำเนินการของชุมชนควบคู่กันจะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถตรวจสอบความเหมาะสมของตัวแปร และสามารถนำข้อมูลมาสร้างความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสร้างการพัฒนาชุมชนได้มากขึ้น

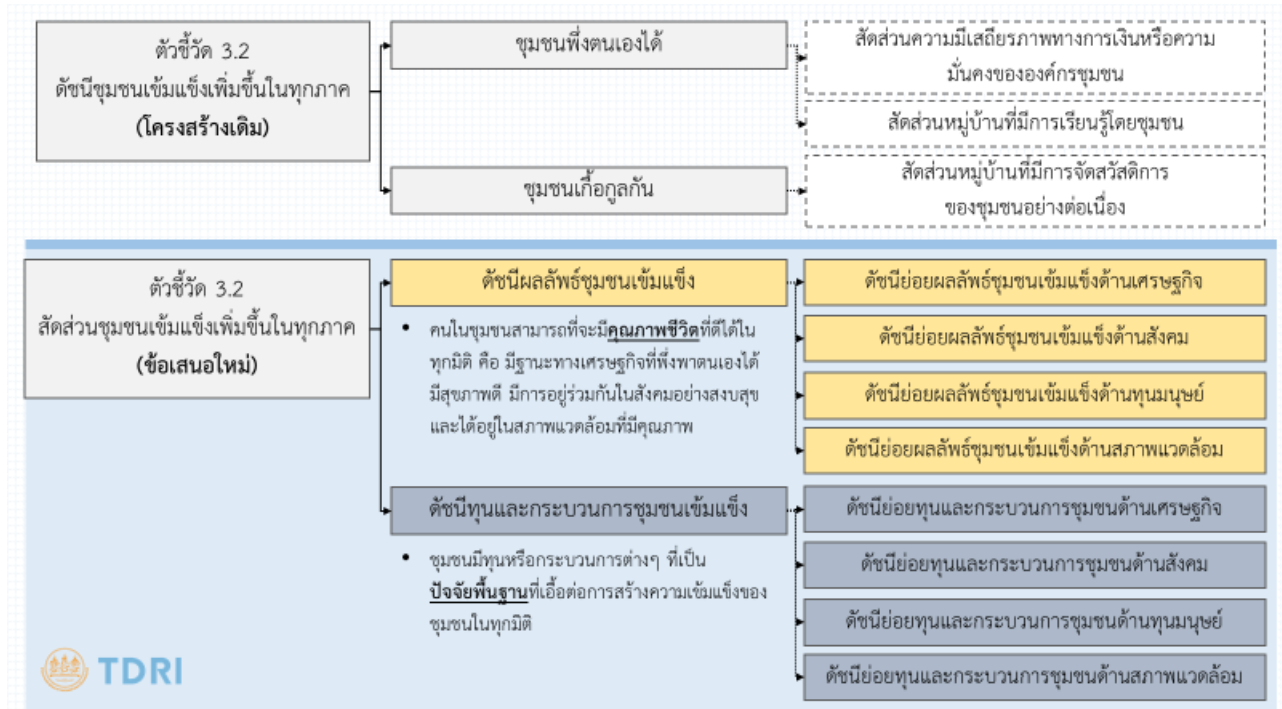
การศึกษานี้ให้ข้อเสนอการจัดทำตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งใหม่ โดยเสนอให้ทำเป็นดัชนีผสมที่มีองค์ประกอบทั้ง ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง และ ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง โดยให้

- **ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง** สะท้อนถึงระดับของการที่คนในชุมชนสามารถที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ในทุกมิติ คือ มีฐานะทางเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเองได้ มีสุขภาพดี มีการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข และได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพ
- **ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง** สะท้อนถึงระดับของการที่ชุมชนมีทุนและกระบวนการต่างๆ ที่เป็น**ปัจจัยพื้นฐาน**ที่เอื้อต่อการสร้างผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งในทุกมิติ
- **ชุมชนเข้มแข็ง** คือ ชุมชนที่คนในชุมชนสามารถที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดี (ผลลัพธ์การพัฒนา) ได้ในทุกมิติ (เศรษฐกิจ สังคม ทุนมนุษย์ และสภาพแวดล้อม) และมีทุนหรือกระบวนการต่างๆ ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน ที่เอื้อต่อการสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

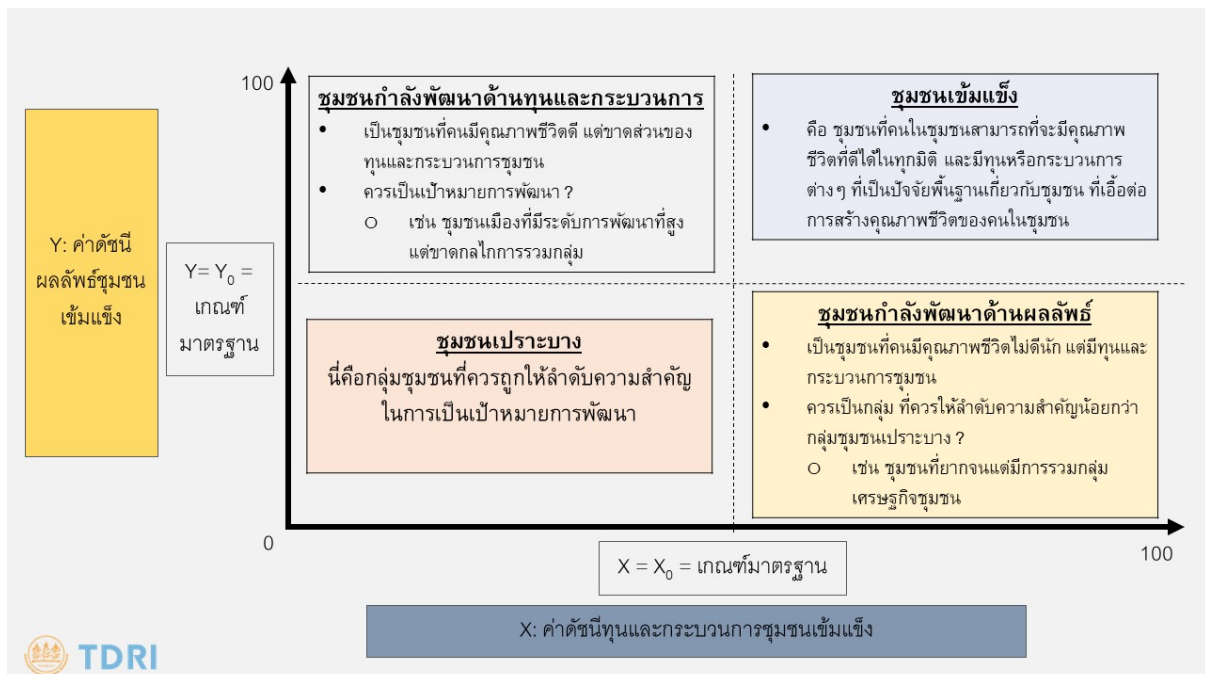
โดยมิติการพัฒนาที่กำหนดจะประกอบด้วย มิติด้านเศรษฐกิจ (ความสามารถในการเลี้ยงชีพ) มิติด้านสังคม (ความสามารถในการอยู่ร่วมกัน) มิติด้านทุนมนุษย์ (ความสามารถในการมีสุขภาพที่ดีและได้รับการศึกษา) และ มิติด้านสภาพแวดล้อม (ความสามารถในการมีถิ่นที่อยู่และสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ) ซึ่งเป็นการกำหนดมิติการพัฒนาที่กว้างแต่ครอบคลุมประเด็นการพัฒนาโดยพื้นฐาน เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วกว่าการจัดทำตัวชี้วัด

รูปที่ 15 โครงสร้างข้อเสนอการประเมินความเข้มแข็งชุมชน และการจำแนกกลุ่มของชุมชน

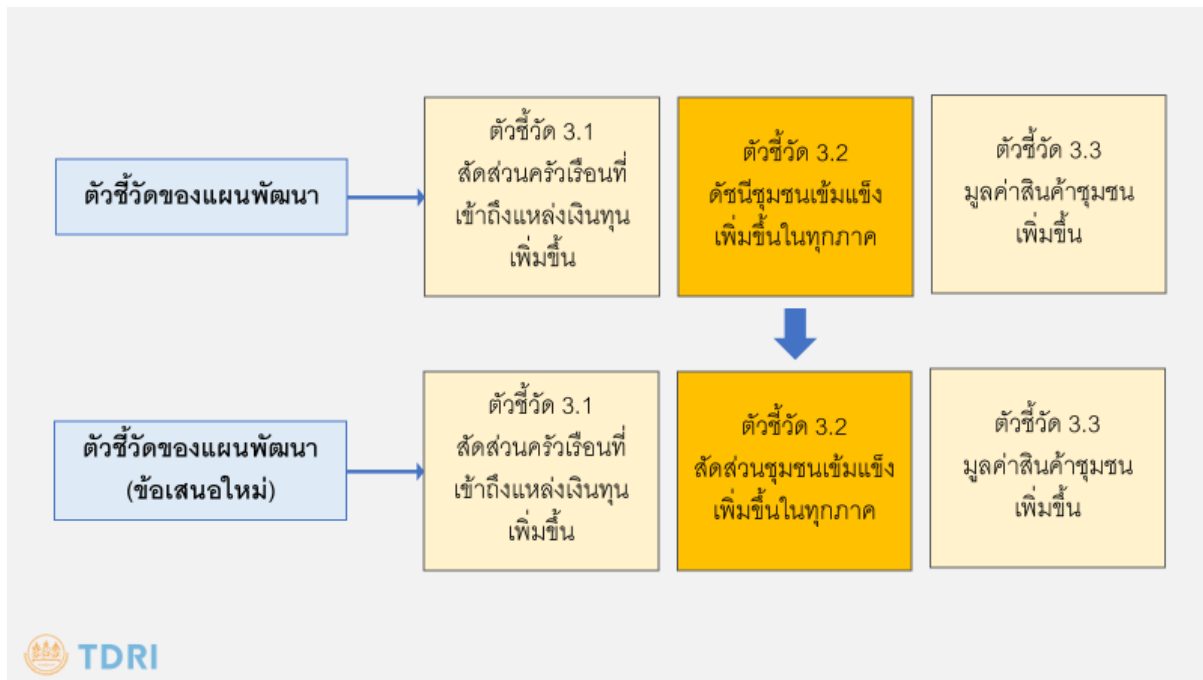
(ก) โครงสร้างดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง และ ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง

(ข) เกณฑ์การจำแนกกลุ่มชุมชน

(ค) ข้อเสนอตัวชี้วัดใหม่

ที่มา: คณะผู้วิจัย

จากรูปข้างต้นจะพบว่า คณะผู้วิจัยเสนอให้มีการจัดทำดัชนีผสมสะท้อนความเข้มแข็งของชุมชนรวม 2 ดัชนี คือ ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง และ ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง จากนั้นจึงนำค่าของทั้ง 2 ดัชนีผสมมาใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดกลุ่มของชุมชนเป็น 4 กลุ่ม (เป็นการดำเนินการในลักษณะเดียวกันกับการศึกษาของ ญัณฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์ (2558)) คือ

1) ชุมชนเข้มแข็ง

คือ ชุมชนที่คนในชุมชนสามารถที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดี (ผลลัพธ์การพัฒนา) ได้ในทุกมิติ (เศรษฐกิจ สังคม ทุนมนุษย์ และสภาพแวดล้อม) และมีทุนหรือกระบวนการต่างๆ ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน ที่เอื้อต่อการสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

2) ชุมชนกำลังพัฒนาด้านทุนและกระบวนการชุมชน

คือ ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตดี แต่ขาดส่วนของทุนและกระบวนการชุมชน

3) ชุมชนกำลังพัฒนาด้านผลลัพธ์ชุมชน

คือ ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตไม่ด้นัก แต่มีทุนและกระบวนการชุมชน

4) ชุมชนเปราะบาง

คือ ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตไม่ด้นัก และขาดทุนและกระบวนการชุมชน

โดยเมื่อสามารถจัดกลุ่มชุมชนทั้งหมดได้แล้ว คณะผู้วิจัยเสนอให้ปรับตัวชี้วัดเป้าหมายที่ 3 ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 2 ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จาก “ดัชนีเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภูมิภาค” เป็น “สัดส่วนชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภูมิภาค” ทั้งนี้ หากสามารถดำเนินการได้ในระยะเวลาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 หรืออาจจะในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 คณะผู้วิจัยเสนอให้มีการพิจารณาปรับเป็น “สัดส่วนชุมชนเปราะบางลดลงในทุกภูมิภาค” เพื่อมุ่งเน้นความสำคัญไปยังพื้นที่ที่มีระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ไม่สูงและยังขาดทุนและกระบวนการชุมชนในการเป็นกลไกการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนนั้นๆ

ในหัวข้อถัดไป จะเป็นการอธิบายรายละเอียดการวิเคราะห์และการชี้แจงตัวแบบ อันประกอบด้วยนิยามการกำหนดคำว่าชุมชนเข้มแข็งในการศึกษาฉบับนี้ เกณฑ์การวัด สาเหตุการปรับค่าดัชนีชุมชนเข้มแข็งให้อยู่รูปแบบใหม่ที่การศึกษานี้เสนอให้ทำแยกเป็น 2 ค่าดัชนี โดยที่แต่ละดัชนีจะสะท้อนแต่ละขั้นตอนของห่วงโซ่ผลลัพธ์ (result chain) สาเหตุการเลือกใช้หน่วยวัดเป็นพื้นที่ชุมชนเข้มแข็งแทนการวัดจากหน่วยชุมชน สาเหตุการเลือกพื้นที่ในระดับอำเภอ เกณฑ์มาตรฐานของทั้ง 2 ค่าดัชนี รวมถึงเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาความเหมาะสมของตัวชี้วัด

14.2 คำอธิบายตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง

ตารางที่ 19 คำอธิบายตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง

ประเด็น	คำอธิบาย
เป้าหมายตัวชี้วัด	เพื่อใช้เป็นตัวชี้วัดใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เป้าหมายที่ 3 เพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น
ตัวชี้วัดเดิม	ตัวชี้วัดเป้าหมายที่ 3 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ของแผนพัฒนา ฉบับที่ 12 ● ตัวชี้วัด 3.1 สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น ● ตัวชี้วัด 3.2 ดัชนีชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภาค ● ตัวชี้วัด 3.3 มูลค่าสินค้าชุมชนเพิ่มขึ้น
ข้อเสนอตัวชี้วัดใหม่	ตัวชี้วัดเป้าหมายที่ 3 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ของแผนพัฒนา ฉบับที่ 12 ● ตัวชี้วัด 3.1 สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น ● ตัวชี้วัด 3.2 สัดส่วนชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภาค (ปรับโครงสร้างและตัวแปรที่ใช้ในการทำดัชนี) ● หรือ สัดส่วนชุมชนเปราะบางลดลงในทุกภาค ● ตัวชี้วัด 3.3 มูลค่าสินค้าชุมชนเพิ่มขึ้น
เกณฑ์มาตรฐานความสำเร็จของแผนพัฒนา	แผนพัฒนา ฉบับที่ 12 ไม่ได้มีการระบุไว้ว่าดัชนีชุมชนเข้มแข็ง จะต้องเพิ่มขึ้นเท่าใด จึงจะสามารถสรุปความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งนี้ การจัดทำเกณฑ์มาตรฐานระดับความสำเร็จสามารถทำได้ 2 แนวทาง ● แนวทางแรก คือ การพิจารณาจากค่าสถิติ โดย สศช. จะต้องทำข้อมูลตัวชี้วัด ณ ปีเริ่มต้นแผนพัฒนาฯ เป็นปีฐาน และใช้เครื่องมือทางสถิติศึกษาค่าและการกระจายข้อมูลเพื่อพิจารณาระดับค่าที่สามารถสรุปได้ว่าสัดส่วนชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่ ทั้งนี้ การดำเนินการในลักษณะนี้อาจจะมีจุดอ่อนหากกรณีที่ประเทศไทยมีสัดส่วนชุมชนเข้มแข็งในระดับที่สูงมากอยู่แล้วในช่วงปีฐาน ● แนวทางสอง คือ การกำหนดค่าจากเป้าหมายของผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน เช่น

ประเด็น	คำอธิบาย
	กำหนดให้สัดส่วนชุมชนเข้มแข็งในไทยเพิ่มขึ้นร้อยละ 5 ซึ่งจะต้องดำเนินการระดมความคิดเห็นของกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม การดำเนินการในส่วนนี้ก็อาจจะต้องการข้อมูลสถิติต่างๆ ประกอบเพื่อให้ได้การตัดสินใจที่เหมาะสมเช่นกัน ● การดำเนินการจัดทำตัวชี้วัดอยู่นอกเหนือขอบเขตของการศึกษานี้ คณะผู้วิจัยจึงไม่สามารถสรุปค่าเกณฑ์มาตรฐานได้
นิยามชุมชนเข้มแข็ง	จากการประมวลความรู้เกี่ยวกับชุมชนและหลักการชุมชนเข้มแข็ง ร่วมกับเป้าหมายที่กำหนดในแผนพัฒนาฯ คณะผู้วิจัยกำหนดให้นิยามชุมชนเข้มแข็งเพื่อจัดทำตัวชี้วัดตามวัตถุประสงค์ของโครงการนี้ คือ ชุมชนที่คนในชุมชนสามารถที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ในทุกมิติ คือ มีฐานะทางเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเองได้ มีสุขภาพดี มีการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข และได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพ และเป็นชุมชนที่มีทุนหรือกระบวนการต่างๆ ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน
หลักการ	การศึกษาให้ข้อเสนอที่จะปรับตัวชี้วัดจากเดิมเพียง 1 ตัว คือ ตัวชี้วัดที่ 3.2 ขณะที่ยังคงตัวชี้วัดตัวอื่นไว้ เนื่องจากคณะผู้วิจัยพิจารณาพบว่าตัวชี้วัดที่ 3.1 และ 3.3 เป็นตัวชี้วัดที่มีการกำหนดและจัดทำข้อมูลอย่างเหมาะสมตามเป้าหมายการพัฒนาแล้ว ขณะที่ตัวชี้วัดที่ 3.2 เป็นตัวชี้วัดที่มีข้อจำกัดทางข้อมูลสถิติ และมีการกำหนดการใช้ตัวแปรข้อมูลที่ยังไม่สามารถสะท้อนแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเข้มแข็งได้อย่างเหมาะสมรอบด้าน คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการออกแบบ ดัชนีชุมชนเข้มแข็งใหม่ให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดด้านชุมชนเข้มแข็งที่ควรจะมีการพัฒนาในหลากหลายมิติ และสะท้อนห่วงโซ่ผลลัพธ์ (Result Chain) ของชุมชนเข้มแข็งที่จะมีทั้งส่วนของทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง และผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง รูปที่ 16 กรอบแนวคิดห่วงโซ่ผลลัพธ์ (Result Chain) ที่ใช้ในการกำหนดกรอบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง (Simplified version) ทุน (Input) + กระบวนการ (Process) = ผลลัพธ์ (Outcome) ที่มา: คณะผู้วิจัย

ประเด็น	คำอธิบาย
	กรอบแนวคิดห่วงโซ่ผลผลิต (Result Chain) ที่ใช้ในการกำหนดกรอบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งในการศึกษานี้เป็นกรอบที่ย่อจากกรอบแนวคิดที่เคยเสนอในส่วนของ 5 ของรายงาน โดยการรวบรวมผลผลิตผลลัพธ์และผลกระทบเข้าไว้ด้วยกัน รวมถึงในกระบวนการกำหนดดัชนีคณะผู้วิจัยรวบดัชนีทุนกับดัชนีกระบวนการเข้าไว้ด้วยกันเนื่องจากทั้งคู่เป็นดัชนีที่แสดงถึงปัจจัยนำเข้าซึ่งมักจะมีตัวชี้วัดที่มีความใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ เพื่อลดความยุ่งยากของกระบวนการทำตัวชี้วัด สาเหตุที่แยกค่าดัชนีชุมชนเข้มแข็งออกเป็น 2 ส่วนตามห่วงโซ่ผลลัพธ์ (ทุนและกระบวนการ และ ผลลัพธ์) ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาที่ใกล้เคียงกันในอดีต รวมถึงตัวอย่างการชี้วัดในอดีตที่มักรวมตัวแปรที่สะท้อนทุกขั้นตอนในห่วงโซ่ผลลัพธ์เข้าไว้ในดัชนีเดียวกัน 3 ประการ ● ประการแรก คือ การรวมทั้งหมดไว้ในดัชนีเดียวจะทำให้การวิจัยได้เพียงตัวเลขจากการคำนวณ แต่ไม่ได้ให้ความรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ โดยเป็นการยากที่จะรู้ได้ว่าแต่ละพื้นที่ที่มีระดับการพัฒนาที่แตกต่างกันเกิดจากปัจจัยในขั้นตอนใด ● ประการที่สอง คือ การรวมทั้งหมดไว้ในดัชนีเดียวจะทำให้ไม่สามารถทดสอบความสอดคล้องของตัวชี้วัดด้านทุนชุมชน ตัวชี้วัดด้านกระบวนการชุมชนและตัวชี้วัดด้านผลลัพธ์ชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจความเหมาะสมของการกำหนดตัวชี้วัด ● ประการสุดท้าย คือ การประเมินชุมชนเข้มแข็งในแต่ละขั้นตอนจะมีจุดอ่อนจุดแข็งที่แตกต่างกัน โดยในแต่ละมุมมองจะมีข้อสมมติที่แตกต่างกัน ○ วัดจากทุนสังคมที่ชุมชนมี (Input) ต้องพึงพาข้อสมมติที่ว่า “ทุนเท่ากัน = ความเข้มแข็งเท่ากัน” ○ วัดจากกระบวนการ (Process) ต้องพึงพาข้อสมมติที่ว่า “ทำเหมือนกัน = ความเข้มแข็งเท่ากัน”

ประเด็น	คำอธิบาย
	O วัดจากผลลัพธ์ (Output/Outcome) ต้องพึงพาข้อสมมติที่ว่า “ไม่มีผลของปัจจัยอื่นๆ” ซึ่งจะพบว่า ไม่ว่าเลือกการวัดผลในแง่มุมไหนก็มีความเสี่ยงกับการพึ่งพาข้อสมมติที่ไม่เป็นความจริง การแยกตัวชี้วัดและทดสอบระหว่างกันจะช่วยให้กระบวนการทดสอบข้อสมมติต่างๆ มีความเป็นไปได้ ซึ่งเป็นความรู้ให้ผู้ประเมินสามารถเข้าใจกระบวนการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งได้มากขึ้น
เกณฑ์การพิจารณาความเหมาะสม และการกำหนดคุณสมบัติของตัวชี้วัด	ใช้กรอบแนวคิด RACER (Relevant, Accepted, Credible, Easy and Robust) เช่นเดียวกันกับที่ใช้ในโครงการพัฒนาระบบสถิติข้อมูลและตัวชี้วัดเพื่อใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินตามยุทธศาสตร์ชาติ โดย ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้การให้ทุนวิจัยโดย สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อให้สอดคล้องกับคุณสมบัติตัวชี้วัดที่เหมาะสมในแต่ละด้าน คณะผู้วิจัยจึงกำหนดลักษณะภาพรวมของตัวชี้วัด ดังนี้ 1. Relevant: ตัวชี้วัดควรมีความสามารถสะท้อนเป้าหมายที่เราต้องการจะชี้วัด ● มีการออกแบบดัชนีให้สอดคล้องกับธรรมชาติของกระบวนการพัฒนา และมีการกำหนดมิติการพัฒนอย่างครอบคลุม ● มีการเลือกข้อมูลที่สะท้อนการพัฒนาในระดับพื้นที่ (สาเหตุการเลือกชุมชนในมุมพื้นที่ แทนชุมชนในมุมกิจกรรมในส่วนถัดไป) ในแต่ละช่วงของห่วงโซ่ผลลัพธ์ ● คัดเลือกฐานข้อมูลที่มีความเหมาะสมกับหน่วยที่จะวัด 2. Accepted: ตัวชี้วัดควรมีความเข้าใจง่ายและได้รับการยอมรับจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ● คัดเลือกมิติของตัวชี้วัดที่ได้รับการยอมรับจากผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการกำหนดนโยบาย โดยพิจารณาจากข้อสรุปที่ได้ในการทบทวน

ประเด็น	คำอธิบาย
	วรรณกรรมทั้งงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักการชุมชน ตัวอย่างการประเมินศักยภาพชุมชนในอดีตทั้งในไทยและต่างประเทศ รวมถึงการประชุมร่วมกับผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อนนโยบายที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ● เลือกทำตัวชี้วัดเพื่อกำหนดเป้าหมายการพัฒนาแผนการสร้างการเปรียบเทียบ ● ตรวจสอบความถูกต้องทางหลักการทางสถิติ 3. Credible: ตัวชี้วัดควรมีความน่าเชื่อถือ ● เลือกตัวชี้วัดที่สามารถอธิบายเหตุและผลให้ผู้มีส่วนได้เสียเข้าใจได้โดยง่าย มีความตรงไปตรงมา ● จัดกลุ่มตัวชี้วัดตามระดับของขั้นตอนการพัฒนา ● ออกแบบตัวชี้วัดเป้าหมาย ให้มีลักษณะที่สอดคล้องกับโลกแห่งความเป็นจริง เช่น ให้พื้นที่ชุมชน สามารถเลี่ยงการถูกจัดกลุ่มเป็นพื้นที่ชุมชนเปราะบางได้ หากมีเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ การมีผลลัพธ์การพัฒนาดิ การมีทุนชุมชนสูง หรือ การมีกระบวนการชุมชน ซึ่งทำให้พื้นที่ชุมชนไม่จำเป็นต้องมีครบทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาในโลกแห่งความเป็นจริงที่กลไกชุมชนจะเป็นเพียงหนึ่งในอีกหลายกลไกที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา 4. Easy: ตัวชี้วัดควรหาข้อมูลมาได้ง่ายภายใต้ทรัพยากรที่จำกัดและระบุได้ชัดเจน ไม่ต้องใช้ต้นทุนสูงในการค้นหาหรือติดตาม ● เนื่องจากเป้าหมายของการชี้วัดในการศึกษานี้ คือ การประเมินความเข้มแข็งของชุมชนในภาพรวมของประเทศ คณะผู้วิจัยจึงพยายามใช้กรอบตัวชี้วัดที่มีความเรียบง่ายแต่ครอบคลุม คือ กรอบห่วงโซ่ผลลัพธ์ (Result Chain) ซึ่ง

ประเด็น	คำอธิบาย
	พัฒนามาจาก CIPP Model แทนการใช้กรอบชี้วัดแบบ Theory-driven Evaluation ซึ่งจะมีความเหมาะสมในกรณีที่ทำการศึกษาแบบกรณีศึกษารายพื้นที่ ● เลือกใช้ตัวชี้วัดที่สามารถใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เป็นหลัก เพื่อไม่ให้เกิดต้นทุนในการดำเนินการจริงที่สูงเกินไป หรือหากมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ก็จะมีการพิจารณาเลือกข้อมูลปฐมภูมิที่สามารถสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นที่มีภารกิจที่เกี่ยวข้องร่วมเก็บข้อมูล 5. Robust: ตัวชี้วัดควรสะท้อนสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริงหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา/สถานการณ์ และไม่ถูกควบคุมผลจากกระบวนการประเมินได้โดยง่าย ● พิจารณาเลือกข้อมูลที่มีการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา ● เลี่ยงการประเมินคะแนนโดยใช้การตัดสินใจจากผู้ทำดัชนี
การวิเคราะห์หน่วยของข้อมูล (ทำไมถึงเลือกชุมชนในมุมพื้นที่ และการเลือกขอบเขตพื้นที่)	หน่วยของพื้นที่: อำเภอ การพิจารณาชุมชนนั้นสามารถทำได้ใน 2 มุมมอง คือ 1. พิจารณาในมุมกิจกรรมของชุมชน เช่น ชุมชนเกษตร ชุมชนสหกรณ์ ชุมชนอาชีพ 2. พิจารณาในมุมพื้นที่ของชุมชน เช่น ชุมชนในพื้นที่ A ซึ่งหมายถึงการรวมกลุ่มกันของคนในพื้นที่ A ทั้งนี้ การพิจารณาในมุมกิจกรรมของชุมชน จะทำให้เกิดอุปสรรคสำคัญ 3 ประการ ● ประการแรก คือ ความสามารถในการเทียบเคียงระหว่างหน่วยของชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ต่างกัน

ประเด็น	คำอธิบาย
	● ประการที่สอง คือ ระบบข้อมูลชุมชนที่จะรวบรวมได้อย่างยากลำบากในการศึกษาที่ต้องการวัดผลภาพรวมในระดับประเทศ ● ประการสุดท้าย คือ การตั้งอยู่ ถดถอย และดับไปของชุมชนกิจกรรมต่างๆ ไม่สามารถสะท้อนความเข้มแข็งของชุมชนตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพราะชุมชนกิจกรรมจำนวนมากจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่ง และเมื่อชุมชนบรรลุวัตถุประสงค์แล้วจึงไม่มีความสำคัญที่จะยังคงต้องรักษาชุมชนเอาไว้ ขณะที่การพิจารณาในมุมพื้นที่ของชุมชน จะทำให้มีประโยชน์สำคัญ 5 ประการ คือ ● ประการแรก คือ หน่วยของข้อมูลจะคงที่ตลอดเวลา จนกว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงเขตแดนซึ่งไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นบ่อยจนรบกวนกระบวนการชี้วัด ● ประการที่สอง คือ สอดรับกับโครงสร้างระบบข้อมูลที่มีอยู่ในไทย ● ประการที่สาม คือ สอดรับการโครงสร้างระบบนโยบายและการบริหารจัดการงบประมาณ ที่มักจะมีการจัดสรรทรัพยากรไปในรายพื้นที่ ซึ่งทำให้ตัวชี้วัดสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในกระบวนการนโยบายพัฒนาพื้นที่ ● ประการสุดท้าย คือ สามารถทำให้เทียบเคียงระหว่างหน่วยชี้วัดได้ในระดับหนึ่ง เช่น การเทียบระดับการเข้าร่วมองค์กรชุมชนของพื้นที่ ก. และพื้นที่ ข. (การเปรียบเทียบอาจจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมเชิงสถิติเพิ่มเติม เช่น จะต้องมีการทำตัวเลขเป็นค่ามาตรฐาน (Standardised) ที่ตัดผลของขนาดออก) คณะผู้วิจัยเลือกการวัดผลโดยใช้พื้นที่ในขนาดอำเภอ เนื่องจากสาเหตุสำคัญ 4 ประการ

ประเด็น	คำอธิบาย
	● ประการแรก คือ ข้อมูลมีขอบเขตคงที่แน่นอน และมีความครอบคลุมทั่วประเทศไทย ● ประการที่สอง คือ ขอบเขตไม่ได้มีขนาดใหญ่เกินไปจนไม่สามารถแยกภาพกลไกที่เกี่ยวข้องกับชุมชนออกจากกลไกอื่นๆ ● ประการที่สาม คือ ขอบเขตไม่เล็กลงเกินไปจนทำให้เกิดปัญหาความแตกต่างของบริบทพื้นฐานระหว่างหน่วยจนทำให้เทียบกันไม่ได้ ● ประการที่สี่ คือ ในบางกรณีขอบเขตของตำบลอาจจะเล็กลงเกินไปจนไม่สอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติการพัฒนาพื้นที่ โดยระดับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานบางอย่างในปัจจุบันของไทยเอื้อกับการศึกษาในระดับอำเภอมากกว่าตำบล ยกตัวอย่าง ด้านสาธารณสุข บางตำบล มีแต่ โรงพยาบาลปฐมภูมิ เช่น มีแต่ คลินิก โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ. สต.) ก็ไม่ได้หมายความว่าชุมชนจะขับเคลื่อนการพัฒนาด้านสุขภาพได้ไม่ดีเท่าตำบลที่มีโรงพยาบาลทุติยภูมิ แต่อาจจะเพราะมีโรงพยาบาลทุติยภูมิในตำบลที่ใกล้เคียงอยู่แล้วจนไม่จำเป็นต้องมีอีก เช่น อำเภอหาดใหญ่ ตำบลหาดใหญ่ (ที่มีโรงพยาบาลศูนย์/โรงพยาบาลทั่วไป) อยู่ใกล้กับ ตำบลคอหงส์ (ที่มีแต่ รพ.สต.) ยกตัวอย่าง ด้านเศรษฐกิจ บางตำบล ไม่ใช่ ศูนย์ธุรกิจ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าชุมชนไม่ได้ทำหน้าที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ แต่อาจเป็นเพราะรูปแบบการพัฒนาชุมชนในตำบลนั้นจัดเป็นโซนที่พึ่งอาศัย เพราะอยู่ใกล้กับตำบลที่มีย่านธุรกิจอยู่หนาแน่น เช่น อำเภอเมืองเชียงใหม่ ที่มี ตำบลฟ้าฮ่าม (เขตที่พัก) อยู่ใกล้กับ ตำบลช้างเผือก (เขตธุรกิจ) ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นภาพความสัมพันธ์ข้ามหน่วยชุมชนที่อาจจะมีการแบ่งงานกันทำในระดับหนึ่ง และ

ประเด็น	คำอธิบาย
	สอดคล้องกับธรรมชาติการพัฒนาที่นอกจากกลไกด้านชุมชน ก็อาจจะมีกลไกด้านการกระจุกตัวจนก่อให้เกิดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ (เสียง fallacy of composition) ● ประการสุดท้าย คือ ระบบข้อมูลสถิติต่างๆ ที่ยังเลือกเขตพื้นที่ในระดับเล็กลงก็จะยังหาข้อมูลสถิติแบบทุติยภูมิยากขึ้นเท่านั้น โดยแม้ข้อมูลสำรวจของสำนักงานสถิติส่วนใหญ่จะถูกกำหนดให้สะท้อนในระดับจังหวัด (ด้วยเหตุผลเชิงหลักการทางสถิติ) แต่ก็ยังพบหลายแหล่งข้อมูลที่สามารถประมวลผลในระดับอำเภอ ได้
ฐานข้อมูลที่ใช้และข้อจำกัด	ฐานข้อมูลที่ใช้ประกอบด้วย 1. ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) 2. ระบบข้อมูลกลางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) 3. ฐานข้อมูลสารสนเทศสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) 4. ฐานข้อมูลกองทุนหมู่บ้าน 5. ฐานข้อมูลนิติบุคคล 6. ฐานข้อมูลคลังข้อมูลสุขภาพ (Health Data Center – HDC) 7. ฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารการศึกษา 8. ฐานข้อมูล OpenStreetMap (สามารถทดแทนด้วย ฐานข้อมูลกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม) 9. ฐานข้อมูลกองปราบปรามยาเสพติด ข้อจำกัดสำคัญของฐานข้อมูลรายการที่ 1 รายการที่ 2 และรายการที่ 7 คือ ไม่มีข้อมูลของเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่ง สศช. อาจจะ ● <u>ทางเลือกที่ 1</u> ตัดกรุงเทพมหานครออกจากการคำนวณ เพราะเป้าหมายของตัวชี้วัดที่ต้องการจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก อาจจะได้เป็นประเด็นหลักในบริบทของกรุงเทพมหานครที่ไม่เหมือนกับกรณีชุมชนในต่างจังหวัด

ประเด็น	คำอธิบาย
	● <u>ทางเลือกที่ 2</u> จัดทำหนังสือขอความร่วมมือข้อมูลเพิ่มเติมจาก กทม. นอกจากนี้ ฐานข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เป็นข้อมูลสำรวจที่อาจจะมีข้อจำกัดเรื่องของการขาดมาตรฐานในการสุ่มทางสถิติ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากข้อมูลมีการเก็บข้อมูลในหน่วยระดับครัวเรือน และมีการเก็บข้อมูลในจำนวนหน่วยที่มาก การนำค่าเฉลี่ยในระดับอำเภอมาใช้ จึงน่าจะพอยอมรับได้
เกณฑ์มาตรฐานของค่าดัชนี	กรอบแนวคิดที่เสนอในการศึกษานี้ มีการแบ่งกลุ่มประเภทชุมชนตามระดับความเข้มแข็งในแต่ละมิติ โดยมีการจัดทำค่าดัชนีทำให้สามารถเปรียบเทียบความเข้มแข็งระหว่างชุมชนได้ ทั้งนี้ แม้จะไม่มีการศึกษาหรือทฤษฎีใดที่กำหนดเกณฑ์ตายตัว (absolute criteria) เพื่อแบ่งชุมชนในระดับต่างๆ แต่ในกระบวนการนโยบายสามารถกำหนดเกณฑ์เปรียบเทียบ (comparative criteria) ได้ คณะผู้วิจัยขอเสนอให้ สศช. จัดทำดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง และ ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ณ ปีฐาน คือ ปีที่เริ่มหรือก่อนเริ่มแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 และ ณ ปีสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 โดยนำค่า ณ ปีฐานมาใช้เป็นเกณฑ์เปรียบเทียบกับค่า ณ ปีสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ เพื่อศึกษาระดับการพัฒนา โดยกำหนดให้ ● X_0 คือ ค่าเกณฑ์มาตรฐานของดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง มีค่าเท่ากับ ค่าดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งที่ระดับควอร์ไทล์ที่ 1 ณ ปีฐาน³⁰

³⁰ แนวคิดการใช้ค่าดัชนีที่ระดับควอร์ไทล์ที่ 1 ณ ปีฐาน มาเป็นเกณฑ์มาตรฐานเนื่องจาก ดัชนีที่กำหนดเป็นดัชนีใหม่ที่ยังไม่มี การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานตายตัว คณะผู้วิจัย ได้หารือกับผู้ทรงคุณวุฒิ ณ การประชุมกลุ่มย่อย เมื่อวันที่ศุกร์ที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2564 ซึ่งมีทั้งผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาสถิติ รัฐศาสตร์ ชุมชนศึกษาและอื่นๆ เข้าร่วม มีความเห็นร่วมกันว่า ควรใช้ค่าสถิติเชิงเปรียบเทียบโดยนำคะแนนของแต่ละชุมชนมาเรียงจากน้อยสุดไปยังมากที่สุด และแบ่งเป็นกลุ่มควอร์ไทล์ ในระดับต่างๆ โดยให้คะแนนที่ระดับควอร์ไทล์ที่ 1 เป็นเกณฑ์แบ่งกลุ่มชุมชนเปราะบางออกจากชุมชนกลุ่มอื่นๆ เนื่องจาก เป็นกลุ่มที่มีคะแนนต่ำสุด ทั้งนี้ ในอดีตก็ได้มีการดำเนินการในลักษณะนี้สำหรับกรณีที่ค่าดัชนีเป็นดัชนีใหม่ที่ยังไม่ปรากฏ เกณฑ์มาตรฐานตายตัว เช่น มูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม (2560) ในโครงการปรับปรุงดัชนี ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย ได้มีการเสนอให้ใช้ค่าระดับควินไทล์ในการทำตัวชี้วัดสัดส่วนการถือครองรายได้ ของประชากรเพื่อแบ่งกลุ่มประชากรจนสุดและรวยสุด

ประเด็น	คำอธิบาย
	• Y_0 คือ ค่าเกณฑ์มาตรฐานของดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง มีค่าเท่ากับ ค่าดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งที่ระดับควอร์ไทล์ที่ 1 ณ ปีฐาน หาก ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง และ ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ของทุกชุมชน มีความสัมพันธ์กันในระดับที่สูง และทั้งคู่มีการกระจายแบบปกติ ในปีฐานจะมีสัดส่วนชุมชนที่เป็นชุมชนเปราะบางประมาณร้อยละ 25 ซึ่งหากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ประสบความสำเร็จ <u>สัดส่วนดังกล่าวควรที่จะลดลง</u>
การใช้ประโยชน์จากคำดัชนี	สศช. ควรพิจารณาความเป็นไปได้ในการส่งต่อผลการวิเคราะห์และข้อมูลตัวชี้วัดให้กับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนโดยมีทางเลือกการดำเนินการในเบื้องต้น 2 แนวทาง (ข้อเสนอจากการจัดการประชุมกลุ่มย่อยและการแลกเปลี่ยนผลการศึกษา) 1. จัดทำโปรไฟล์ชุมชน ให้แต่ละชุมชน แต่ละหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องสามารถพิจารณาภาพรวมการประเมินในแต่ละดัชนีและตัวชี้วัด เพื่อใช้เป็นข้อมูลพิจารณาประเด็นที่ต้องการการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ 2. ประสานข้อมูลกับระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform: TPMap) ซึ่งเป็นระบบที่มีการรายงานข้อมูลตัวชี้วัดด้านต่างๆ อยู่แล้ว ซึ่งจะช่วยให้ TPMap สามารถมีข้อมูลเชิงลึกในระดับชุมชนได้มากขึ้น โดยที่ ผู้ใช้งานข้อมูลสามารถเข้าถึงข้อมูลหลากหลายด้านโดยไม่จำเป็นต้องค้นหาจากหลายแหล่ง

ที่มา: คณะผู้วิจัย

14.3 ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง

ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง คือ ดัชนีสะท้อนถึงระดับของการที่คนในชุมชนสามารถที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ในทุกมิติ คือ มีฐานะทางเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเองได้ มีสุขภาพดี มีการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข และได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพ โดยประกอบไปด้วย 4 ดัชนีย่อยที่สะท้อนคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนในแต่ละด้าน

กรอบที่ 2 โครงสร้างองค์ประกอบดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง

ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง (100 คะแนน)

ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ (25 คะแนน)

- ตัวชี้วัดที่ 1 สัดส่วนครัวเรือนที่มีระดับรายได้ขั้นต่ำขึ้นไป
- ตัวชี้วัดที่ 2 สัดส่วนครัวเรือนกินอาหารถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย และได้มาตรฐาน
- ตัวชี้วัดที่ 3 สัดส่วนครัวเรือนที่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย
- ตัวชี้วัดที่ 4 สัดส่วนครัวเรือนที่มีน้ำสะอาดบริโภคอย่างเพียงพอ

ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านสังคม (25 คะแนน)

- ตัวชี้วัดที่ 5 สัดส่วนของครัวเรือนที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในรอบปี
- ตัวชี้วัดที่ 6 การไม่มีคดีอาชญากรรมในพื้นที่
- ตัวชี้วัดที่ 7 สัดส่วนผู้สูงอายุที่ได้รับการดูแล
- ตัวชี้วัดที่ 8 สัดส่วนผู้พิการที่ได้รับการดูแล
- ตัวชี้วัดที่ 9 สัดส่วนผู้ป่วยเรื้อรังที่ได้รับการดูแล
- ตัวชี้วัดที่ 10 ผลต่างสัดส่วนเด็กหญิงและเด็กชาย อายุ 6-14 ปี ที่อยู่ระหว่างการศึกษา

ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านทุนมนุษย์ (25 คะแนน)

- ตัวชี้วัดที่ 11 สัดส่วนเด็กที่มีน้ำหนักแรกเกิดไม่น้อยกว่า 2,500 กรัม
- ตัวชี้วัดที่ 12 สัดส่วนครัวเรือนที่ออกกำลังกายสม่ำเสมอ
- ตัวชี้วัดที่ 13 สัดส่วนครัวเรือนที่สมาชิกทุกคนไม่ดื่มสุรา
- ตัวชี้วัดที่ 14 สัดส่วนครัวเรือนที่สมาชิกทุกคนไม่สูบบุหรี่
- ตัวชี้วัดที่ 15 สัดส่วนคนป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อ
- ตัวชี้วัดที่ 16 สัดส่วนเด็กอายุ 6-14 ปี ได้รับการศึกษาภาคบังคับ
- ตัวชี้วัดที่ 17 สัดส่วนคนอายุ 15-59 ปีเต็ม ที่อ่านเขียนภาษาไทยและคิดเลขอย่างง่ายได้

ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านสภาพแวดล้อม (25 คะแนน)

- ตัวชี้วัดที่ 18 สัดส่วนครัวเรือนที่ไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ
- ตัวชี้วัดที่ 19 อัตราป่วยด้วยมลพิษทางอากาศของพื้นที่
- ตัวชี้วัดที่ 20 สัดส่วนการมีระบบขนส่งมวลชนบริการในพื้นที่

- ตัวชี้วัดที่ 21 การมีสถานที่ทางศาสนา
- ตัวชี้วัดที่ 22 การมีสวนสาธารณะ (ของรัฐ)
- ตัวชี้วัดที่ 23 การมีห้องสมุดประชาชน
- ตัวชี้วัดที่ 24 การมีลานกีฬาและสนามกีฬา (ของรัฐ)

หมายเหตุ

* คำนวณน้ำหนักคะแนนที่นำเสนอเป็นตัวแบบขั้นต้น โดยอาจจะปรับตามความเหมาะสมตามข้อสรุปที่ได้ทั้งจากกระบวนการระดมความเห็น และการใช้ตัวแบบทางสถิติ

** การแปลงค่าตัวเลขของตัวชี้วัด เป็นค่าคะแนนตามน้ำหนักที่กำหนดทำได้โดยใช้สูตร

$$\text{คะแนนที่ได้จากตัวชี้วัด } A = \frac{\text{ค่าตัวเลขตัวชี้วัด } A \text{ ที่ประเมินได้} \times \text{ค่าน้ำหนักคะแนนของตัวชี้วัด } A}{\text{ค่าตัวเลขสูงสุดที่เป็นไปได้ของตัวชี้วัด } A}$$

ข้อพิจารณาเพิ่มเติม

องค์ประกอบของดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งข้างต้น ถูกนำเสนอภายใต้กรอบข้อจำกัดของข้อมูลในทางปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม หากไม่มีข้อจำกัดของข้อมูลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมได้ ควรมีการพิจารณาปรับปรุงตัวชี้วัดในทั้ง 4 ดัชนีย่อย ดังนี้

1. ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ
 - ควรมีการปรับเพิ่มตัวชี้วัดที่สะท้อนการเข้าถึงปัจจัยด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น ระดับความพึงพอใจต่อระบบสาธารณสุขปโภคที่ได้รับ ระดับความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ความสามารถในการปรับเปลี่ยนอาชีพตามความต้องการ ความสามารถในการหางานทำภายในพื้นที่ชุมชน มูลค่าของผลิตภัณฑ์ที่ถูกผลิตได้ในชุมชน ความสามารถในการจัดหาช่องทางจำหน่ายสินค้าชุมชน
2. ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านสังคม
 - ควรมีการปรับเพิ่มตัวชี้วัดที่สะท้อนการเข้าถึงปัจจัยด้านความมั่นคงทางด้านสังคมอื่นๆ เช่น ระดับคะแนนด้านจริยธรรม ความภาคภูมิใจในการอยู่ในพื้นที่ชุมชน สัดส่วนคนยากจนที่ได้รับการดูแลโดยคนในชุมชน จำนวนคนเร่ร่อนไร้ถิ่นในชุมชน
3. ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านทุนมนุษย์
 - ควรมีการปรับเพิ่มตัวชี้วัดที่สะท้อนการเข้าถึงปัจจัยด้านความมั่นคงทางทุนมนุษย์อื่นๆ เช่น ระดับสติปัญญาของคนในชุมชน ความสามารถในการสื่อสารทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ สัดส่วนคนที่มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ สัดส่วนผู้สูงวัยที่มีสุขภาพแข็งแรง

4. ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านสภาพแวดล้อม

- ตัวชี้วัดในส่วนนี้ คณะผู้วิจัยกำหนดให้ ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านสภาพแวดล้อม และ ดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านสภาพแวดล้อม มีการใช้ตัวชี้วัดร่วมกัน เนื่องจาก ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมจะเป็นต้นทุนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตด้านอื่นๆ และผลลัพธ์การพัฒนาในตัวเอง
- ทั้งนี้ หากไม่มีข้อจำกัดของข้อมูล ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านสภาพแวดล้อมที่สะท้อนการมีอยู่ของสิ่งต่างๆ ที่เป็นสภาพแวดล้อมของชุมชน ควรปรับเป็นตัวชี้วัดด้านมูลค่าส่วนเพิ่มที่ได้จากการใช้ประโยชน์ของสิ่งต่างๆ ที่เป็นสภาพแวดล้อมของชุมชน เช่น มูลค่าส่วนเพิ่มของการมีอยู่ของห้องสมุด สวนสาธารณะ พื้นที่ส่วนกลางของชุมชน สถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา ในพื้นที่ชุมชน ซึ่งอาจจะต้องใช้การเก็บข้อมูลการใช้ประโยชน์และการประเมินมูลค่าส่วนเพิ่มที่ได้รับจากการใช้ประโยชน์ในแต่ละครั้ง ในการประเมินมูลค่าส่วนเพิ่มโดยรวมของแต่ละตัวชี้วัด

ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง (คะแนนเต็ม 100 คะแนน)

องค์ประกอบที่ 1 ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ (25 คะแนน)

ตารางที่ 20 รายละเอียดตัวชี้วัดในดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ

ตัวชี้วัด	รายละเอียด คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
1. สัดส่วนครัวเรือนที่มีระดับรายได้ขั้นต่ำขึ้นไป	• ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจดี • ควรมีสัดส่วนครัวเรือนที่ตกอยู่ภายใต้ความยากจนในระดับต่ำ • ฐานข้อมูล จปฐ. • จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้ต่อหัวสมาชิกสูงกว่า 38,000 บาท/ปี ต่อ จำนวนครัวเรือนทั้งหมด • ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% • หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงมหาดไทย (พช.) ○ กระทรวงพาณิชย์ ○ กระทรวงอุตสาหกรรม ○ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ○ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ○ กระทรวงแรงงาน	ร้อยละ	5
2. สัดส่วนครัวเรือนกินอาหารถูกสุขลักษณะปลอดภัย และได้มาตรฐาน	• ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจดี • ควรมีสัดส่วนครัวเรือนที่สามารถเข้าถึงอาหารที่ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย และได้มาตรฐานในระดับที่สูง • ฐานข้อมูล จปฐ. • จำนวนครัวเรือนกินอาหารถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย และได้มาตรฐาน ต่อ จำนวนครัวเรือนทั้งหมด	ร้อยละ	10

ตัวชี้วัด	รายละเอียด คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	● ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงสาธารณสุข ○ กระทรวงมหาดไทย ○ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์		
3. สัดส่วนครัวเรือนที่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย	● ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจดีควรมีสัดส่วนครัวเรือนที่สามารถมีที่อยู่อาศัยที่มีความมั่นคงในระดับที่สูง ● ฐานข้อมูล จปฐ. ● จำนวนครัวเรือนที่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยต่อ จำนวนครัวเรือนทั้งหมด ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงมหาดไทย ○ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	ร้อยละ	5
4. สัดส่วนครัวเรือนที่มีน้ำสะอาดบริโภคอย่างเพียงพอ	● ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจดีควรมีสัดส่วนครัวเรือนที่สามารถมีน้ำสะอาดบริโภคอย่างเพียงพอในระดับที่สูง ● ฐานข้อมูล จปฐ. ● จำนวนครัวเรือนที่มีน้ำสะอาดเพื่อการบริโภคอย่างน้อย 5 ลิตร/คน/วัน ต่อ จำนวนครัวเรือนทั้งหมด ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา	ร้อยละ	5

ตัวชี้วัด	รายละเอียด คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา O กระทรวงมหาดไทย O กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์		

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง (คะแนนเต็ม 100 คะแนน)

องค์ประกอบที่ 2 ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านสังคม (25 คะแนน)

ตารางที่ 21 รายละเอียดตัวชี้วัดในดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านสังคม

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
5. สัดส่วนของครัวเรือนที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในรอบปี	- ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตด้านสังคมดี ควรมีสัดส่วนครัวเรือนที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในระดับที่สูง - ฐานข้อมูล จปฐ. - จำนวนครัวเรือนที่ในรอบปีที่ผ่านมา มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (ไม่มีคนถูกลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ หลอกหลวงให้เสียทรัพย์ กระทำอนาจาร ข่มขืน กระทำชำเรา ถูกทำร้ายร่างกาย ถูกฆ่าตาย ฯลฯ) ต่อจำนวนครัวเรือนทั้งหมด - ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา - กระทรวงมหาดไทย - สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	ร้อยละ	5
6. การไม่มีคดียาเสพติดในพื้นที่	- ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตด้านสังคมดีในพื้นที่ ไม่ควรมีคดียาเสพติด หรือหากมีก็ไม่ควรมีอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนการจัดการปัญหาสังคมในพื้นที่ - ฐานข้อมูลสำนักปราบปรามยาเสพติด - พื้นที่ชุมชนมีคดียาเสพติดหรือไม่ - ค่าตัวเลขสูงสุด = 5 - ค่าตัวเลขคะแนน 0 = 5 ถ้าในรอบ 5 ปีขึ้นไปที่ผ่านมาไม่มีคดียาเสพติดในพื้นที่	คะแนน	5

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	O = 4 ถ้าในรอบ 4 ปีที่ผ่านมาไม่มีคดียาเสพติดในพื้นที่ O = 3 ถ้าในรอบ 3 ปีที่ผ่านมาไม่มีคดียาเสพติดในพื้นที่ O = 2 ถ้าในรอบ 2 ปีที่ผ่านมาไม่มีคดียาเสพติดในพื้นที่ O = 1 ถ้าในรอบ 1 ปีที่ผ่านมาไม่มีคดียาเสพติดในพื้นที่ O = 0 ถ้าในรอบ 1 ปีที่ผ่านมามีคดียาเสพติดในพื้นที่ - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา O กระทรวงมหาดไทย O สำนักงานตำรวจแห่งชาติ		
7. สัดส่วนผู้สูงอายุที่ได้รับการดูแล	- ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตด้านสังคมดีผู้สูงอายุในพื้นที่ย่อมไม่ถูกโดดเดี่ยวให้ได้รับการดูแล - ฐานข้อมูล จปฐ. - จำนวนผู้สูงอายุที่สำรวจพบว่าได้รับการดูแลโดยครอบครัว ชุมชน รัฐหรือเอกชน ต่อจำนวนผู้สูงอายุที่สำรวจทั้งหมด - ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา O กระทรวงสาธารณสุข O กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	ร้อยละ	5
8. สัดส่วนผู้พิการที่ได้รับการดูแล	- ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตด้านสังคมดีผู้พิการในพื้นที่ย่อมไม่ถูกโดดเดี่ยวให้ได้รับการดูแล - ฐานข้อมูล จปฐ.	ร้อยละ	2.5

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	- จำนวนผู้พิการที่สำรวจพบว่าได้รับการดูแลโดยครอบครัว ชุมชน รัฐหรือเอกชน ต่อจำนวนผู้พิการที่สำรวจทั้งหมด - ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ☐ กระทรวงสาธารณสุข ☐ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์		
9. สัดส่วนผู้ป่วยเรื้อรังที่ได้รับการดูแล	- ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตด้านสังคมดีผู้ป่วยเรื้อรังในพื้นที่ยอมไม่ถูกโดดเดี่ยวให้ได้รับการดูแล - ฐานข้อมูล จปฐ. - จำนวนผู้ป่วยเรื้อรังที่สำรวจพบว่าได้รับการดูแลโดยครอบครัว ชุมชน รัฐหรือเอกชน ต่อจำนวนผู้ป่วยเรื้อรังที่สำรวจทั้งหมด - ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ☐ กระทรวงสาธารณสุข ☐ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	ร้อยละ	2.5
10. ผลต่างสัดส่วนเด็กหญิงและเด็กชายอายุ 6-14 ปี ที่อยู่ระหว่างการศึกษา	- ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตด้านสังคมดียอมไม่มีการเลือกปฏิบัติทางเพศ โดยเฉพาะกับเด็กชายและเด็กหญิงควรได้รับการศึกษาโดยเท่าเทียม - ฐานข้อมูล จปฐ. - X = สัดส่วนเด็กหญิง อายุ 6-14 ปี ที่อยู่ระหว่างการศึกษาคู่กับเด็กหญิงในพื้นที่ (ค่าสูงสุด = 100%)	ร้อยละ	5

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	● Y = สัดส่วนเด็กชาย อายุ 6-14 ปี ที่อยู่ระหว่างการศึกษาคือเด็กชายในพื้นที่ (ค่าสูงสุด = 100%) ● $Z = X - Y$ ○ ค่าคะแนน = 5 ถ้า $Z \geq 0$ ○ ค่าคะแนน = $Z * 100$ ○ ถ้า $-5\% < Z < 0$ ○ ค่าคะแนน = 0 ถ้า $Z \leq -5\%$ ○ ค่าตัวเลขสูงสุด = 5% ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงศึกษาธิการ ○ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์		

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง (คะแนนเต็ม 100 คะแนน)

องค์ประกอบที่ 3 ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านทุนมนุษย์ (25 คะแนน)

ตารางที่ 22 รายละเอียดตัวชี้วัดในดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านทุนมนุษย์

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
11. สัดส่วนเด็กที่น้ำหนักแรกเกิดไม่น้อยกว่า 2,500 กรัม	- น้ำหนักของเด็กแรกเกิดเป็นตัวสะท้อนผลลัพธ์การพัฒนาด้านสุขภาพตั้งแต่ก้าวแรกของชีวิตของคนในชุมชน หากสตรีมีครรภ์ในชุมชนได้รับโภชนาการที่ดี สัดส่วนเด็กแรกเกิดที่น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ควรมีสัดส่วนที่ต่ำ - ฐานข้อมูล จปฐ. - จำนวนเด็กอายุไม่เกิน 1 ปีที่มีน้ำหนักแรกเกิดไม่น้อยกว่า 2,500 กรัม ต่อ จำนวนเด็กแรกเกิดทั้งหมด - ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา - กระทรวงสาธารณสุข	ร้อยละ	2.5
12. สัดส่วนครัวเรือนที่ออกกำลังกายสม่ำเสมอ	- ชุมชนที่มีผลลัพธ์การพัฒนาด้านสุขภาพที่ดี คนในชุมชนควรมีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพโดยการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ - ฐานข้อมูล จปฐ. - จำนวนครัวเรือนที่ออกกำลังกายสม่ำเสมอ ต่อ จำนวนครัวเรือนทั้งหมด - ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา - กระทรวงสาธารณสุข	ร้อยละ	2.5
13. สัดส่วนครัวเรือนที่สมาชิกทุกคนไม่ดื่มสุรา	ชุมชนที่มีผลลัพธ์การพัฒนาด้านสุขภาพที่ดี คนในชุมชนควรมีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพโดยการไม่ดื่มสุรา	ร้อยละ	2.5

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	● ฐานข้อมูล จปฐ. ● จำนวนครัวเรือนที่สมาชิกทุกคนไม่ดื่มสุรา ต่อจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงสาธารณสุข		
14. สัดส่วนครัวเรือนที่สมาชิกทุกคนไม่สูบบุหรี่	● ชุมชนที่มีผลลัพธ์การพัฒนาด้านสุขภาพที่ดี คนในชุมชนควรมีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพ โดยการไม่ดื่มสูบบุหรี่ ● ฐานข้อมูล จปฐ. ● จำนวนครัวเรือนที่สมาชิกทุกคนไม่สูบบุหรี่ ต่อจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงสาธารณสุข	ร้อยละ	2.5
15. สัดส่วนคนป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อ ³¹	● ชุมชนที่มีผลลัพธ์การพัฒนาด้านสุขภาพที่ดี ควรมีสัดส่วนคนป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อในระดับที่ต่ำ ● ฐานข้อมูลคลังข้อมูลสุขภาพ ● จำนวนคนป่วยด้วยโรคเบาหวาน และ/หรือ โรคความดัน³² ต่อ ประชากรในพื้นที่ ปี 2564 (ปีสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ)	ร้อยละ	5

³¹ กรณีของโรคติดต่อ ไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้จัดทำตัวชี้วัดเพราะเป็นตัวแปรที่ถูกรบกวนจากปัจจัยภายนอกที่ไม่อาจควบคุมในระดับที่สูง โดยกระทรวงสาธารณสุขได้มีการกำหนดสถิติ “อัตราผู้ป่วยด้วยโรคเฝ้าระวัง” ซึ่งมีการทบทวนรายชื่อโรคที่จะนับเป็นโรคติดต่อที่ต้องเฝ้าระวังไปตามสถานการณ์การระบาด

³² ทั้ง 2 โรคเป็นตัวชี้วัดกระทรวง ปี 2561 - 2564 ที่กระทรวงกำหนดให้มีการตรวจติดตามกลุ่มเสี่ยงป่วย โดยเป็นโรคที่ส่วนหนึ่งมาจากพฤติกรรมการใช้ชีวิตของผู้คนซึ่งคณะผู้วิจัยพิจารณาพบว่ากระบวนการชุมชนสามารถมีส่วนร่วมช่วยในการพัฒนาการให้ความรู้ด้านพฤติกรรมสุขภาพแก่คนในชุมชนได้

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	● X = ค่ามัธยฐานของสัดส่วนฯ ย้อนหลัง 5 ปี³³ (ปี 2555-59) ● $Y = X -$ สัดส่วนคนป่วยฯ ปี 2564 ● คะแนนสูงสุด = 10% ○ ค่าคะแนน = 10% ถ้า $Y \geq 10\%$ ○ ค่าคะแนน = $X -$ สัดส่วนคนป่วยฯ ปี 2564 ถ้า $0\% < Y < 10\%$ ○ ค่าคะแนน = 0 ถ้า $Y \leq 0\%$ ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงสาธารณสุข		
16. สัดส่วนเด็กอายุ 6-14 ปีได้รับการศึกษาภาคบังคับ	● ชุมชนที่มีผลลัพธ์การพัฒนาทางการศึกษาที่ดี เด็กในวัยเรียนควรได้รับการศึกษาภาคบังคับในสัดส่วนที่สูง ● ฐานข้อมูล จปฐ. ● จำนวนเด็กอายุ 6-14 ปีได้รับการศึกษาภาคบังคับ ต่อ จำนวนเด็กในชุมชนทั้งหมด ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงศึกษาธิการ ○ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	ร้อยละ	5
17. สัดส่วนคนอายุ 15-59 ปีเต็ม ที่อ่านเขียนภาษาไทยและคิดเลขอย่างง่ายได้	● ชุมชนที่มีผลลัพธ์การพัฒนาทางการศึกษาที่ดี ผู้ใหญ่ในชุมชนควรได้รับการศึกษาจนสามารถที่จะอ่านออกเขียนได้และคิดเลขอย่างง่ายได้ในสัดส่วนที่สูง ● ฐานข้อมูล จปฐ.	ร้อยละ	5

³³ กรณีการตั้งเกณฑ์ตัวชี้วัดของกระทรวงสาธารณสุข มักจะพิจารณาเทียบค่าปัจจุบันกับค่ามัธยฐานย้อนหลัง 5 ปี

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	● จำนวนคนอายุ 15-59 ปีเต็ม ที่อ่านเขียนภาษาไทยและคิดเลขอย่างง่ายได้ ต่อ จำนวนคนอายุ 15-59 ปีทั้งหมด ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงศึกษาธิการ ○ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์		

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง (คะแนนเต็ม 100 คะแนน)

องค์ประกอบที่ 4 ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านสภาพแวดล้อม (25 คะแนน)

ตารางที่ 23 รายละเอียดตัวชี้วัดในดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านสภาพแวดล้อม

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
18. สัตว์ส่วนครัวเรือนที่ไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ	- ชุมชนที่มีการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมที่ดีควรมี สัตว์ส่วนครัวเรือนที่ถูกรบกวนด้วยปัญหามลพิษในระดับที่ต่ำ - ฐานข้อมูล จปฐ. - จำนวนครัวเรือนที่ไม่ถูกรบกวนจากมลพิษทั้งทางเสียง กลิ่น ฝุ่นละออง น้ำเสีย ขยะ ฯลฯ ต่อ จำนวนครัวเรือนทั้งหมด - ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงอุตสาหกรรม ○ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ร้อยละ	10
19. อัตราป่วยด้วยมลพิษทางอากาศของพื้นที่	- ชุมชนที่มีการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมที่ดีคนในชุมชนที่ต้องป่วยจากปัญหามลพิษโดยเฉพาะอย่างยิ่งมลพิษทางอากาศที่เกิดขึ้นได้กับทั้งในชุมชนเมืองและชุมชนชนบทควรมีสัดส่วนที่ต่ำ - ฐานข้อมูลคลังข้อมูลสุขภาพ - จำนวนคนป่วยด้วยมลพิษทางอากาศ ต่อ ประชากรในพื้นที่ ปี 2564 (ปีสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ) $X = \text{ค่ามัธยฐานของสัดส่วนฯ ย้อนหลัง 5 ปี (ปี 2555 - 2559)}$ $Y = X - \text{สัดส่วนคนป่วยฯ ปี 2564}$ - คะแนนสูงสุด = 10%	ร้อยละ	5

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	○ ค่าคะแนน = 10% ถ้า $Y \geq 10\%$ ○ ค่าคะแนน = $X - \text{สัดส่วนคนป่วยฯ ปี 2564}$ ถ้า $0\% < Y < 10\%$ ○ ค่าคะแนน = 0 ถ้า $Y \leq 0\%$ ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงอุตสาหกรรม ○ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม		
20. สัดส่วนการมีระบบขนส่งมวลชนบริการในพื้นที่	● ชุมชนที่มีการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมที่ดีควรมีบริการขนส่งมวลชนในพื้นที่เพื่อให้คนในพื้นที่ที่มีความสะดวกในการเดินทาง ● ฐานข้อมูล อปท. ● จำนวนตำบลที่มีระบบขนส่งมวลชนบริการในพื้นที่ ต่อ จำนวนตำบลที่ไม่มี ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% ● หากไม่มีข้อจำกัดด้านข้อมูล ตัวชี้วัดส่วนนี้ควรปรับเป็นจำนวนการใช้และมูลค่าส่วนเพิ่มที่ได้จากการใช้งาน ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงคมนาคม ○ กระทรวงมหาดไทย	คะแนน	2.5
21. การมีสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา	● ชุมชนที่มีการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมที่ดีควรมีสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาเพื่อเป็นแหล่งบ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรมในชุมชน ● ฐานข้อมูล อปท. ● การมีสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 1 ● ค่าตัวเลข	คะแนน	2.5

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	☐ = 1 ถ้ามี ☐ = 0 ถ้าไม่มี - หากไม่มีข้อจำกัดด้านข้อมูล ตัวชี้วัดส่วนนี้ควรปรับเป็นจำนวนการใช้และมูลค่าส่วนเพิ่มที่ได้จากการใช้งาน - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ☐ กระทรวงมหาดไทย ☐ กระทรวงวัฒนธรรม		
22. การมีส่วนร่วมสาธารณะ (ของรัฐ)	- ชุมชนที่มีการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมที่ดีควรมีส่วนสาธารณะที่คนในชุมชนสามารถใช้บริการได้เพื่อเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชน - ฐานข้อมูล อปท. - การมีส่วนร่วมสาธารณะ (ของรัฐ) - ค่าตัวเลขสูงสุด = 1 - ค่าตัวเลข ☐ = 1 ถ้ามี ☐ = 0 ถ้าไม่มี - หากไม่มีข้อจำกัดด้านข้อมูล ตัวชี้วัดส่วนนี้ควรปรับเป็นจำนวนการใช้และมูลค่าส่วนเพิ่มที่ได้จากการใช้งาน - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ☐ กระทรวงมหาดไทย	คะแนน	1.25
23. การมีห้องสมุดประชาชน	- ชุมชนที่มีการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมที่ดีควรมีการให้บริการห้องสมุดประชาชนเพื่อเป็นแหล่งพักผ่อนและค้นคว้าหาความรู้ให้แก่คนในชุมชน - ฐานข้อมูล อปท.	คะแนน	1.25

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	● การมีห้องสมุดประชาชน ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 1 ● ค่าตัวเลข ○ = 1 ถ้ามี ○ = 0 ถ้าไม่มี ● หากไม่มีข้อจำกัดด้านข้อมูล ตัวชี้วัดส่วนนี้ควรปรับเป็นจำนวนการใช้และมูลค่าส่วนเพิ่มที่ได้จากการใช้งาน ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงมหาดไทย ○ กระทรวงศึกษาธิการ		
24. การมีลานกีฬาและสนามกีฬา (ของรัฐ)	● ชุมชนที่มีการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมที่ดีควรมีการให้บริการลานกีฬาสนามกีฬาเพื่อเป็นแหล่งพักผ่อนและสร้างเสริมสุขภาพคนในพื้นที่ชุมชน ● ฐานข้อมูล อปท. ● การมีลานกีฬาและสนามกีฬา (ของรัฐ) ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 1 ● ค่าตัวเลข ○ = 1 ถ้ามี ○ = 0 ถ้าไม่มี ● หากไม่มีข้อจำกัดด้านข้อมูล ตัวชี้วัดส่วนนี้ควรปรับเป็นจำนวนการใช้และมูลค่าส่วนเพิ่มที่ได้จากการใช้งาน ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงมหาดไทย ○ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	คะแนน	2.5

ที่มา: คณะผู้วิจัย

14.4 ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง

ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง คือ ดัชนีสะท้อนถึงระดับของการที่ชุมชนมีทุนหรือกระบวนการต่างๆ ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในทุกมิติ กล่าวคือ การที่ชุมชนมีเงินลงทุนทั้งภาคเอกชน และเงินลงทุนที่เป็นขององค์กรชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ การมีองค์กรชุมชนสนับสนุนกิจกรรมด้านอาชีพและมีระบบสวัสดิการชุมชน การมีโครงสร้างพื้นฐานในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและการดูแลกลุ่มคนเปราะบาง มีการจัดกิจกรรมให้คนในชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์และร่วมมือกันในประเด็นต่างๆ การมีสถานศึกษาและสถานพยาบาลในพื้นที่หรือพื้นที่ใกล้เคียงสำหรับการเติบโตของเยาวชนและการรักษาตนของคนในชุมชน การที่ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ไม่เป็นมลพิษและมีสถานที่ส่วนกลางสำหรับกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตของคนในชุมชน

กรอบที่ 3 โครงสร้างองค์ประกอบดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง

ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง (100 คะแนน)

ดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ (25 คะแนน)

- ตัวชี้วัดที่ 1 มูลค่าสินทรัพย์นิติบุคคลในพื้นที่ชุมชนต่อประชากร
- ตัวชี้วัดที่ 2 มูลค่าสินทรัพย์องค์กรชุมชนและกองทุนหมู่บ้านในพื้นที่ชุมชนต่อประชากร
- ตัวชี้วัดที่ 3 การมีองค์กรชุมชนด้านอาชีพในพื้นที่ชุมชน
- ตัวชี้วัดที่ 4 การมีองค์กรชุมชนด้านการเงินในพื้นที่ชุมชน
- ตัวชี้วัดที่ 5 การมีการจัดสวัสดิการชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านสังคม (25 คะแนน)

- ตัวชี้วัดที่ 6 จำนวนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ต่อประชากร
- ตัวชี้วัดที่ 7 จำนวนเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อประชากร
- ตัวชี้วัดที่ 8 จำนวนเจ้าหน้าที่ดับเพลิงต่อประชากร
- ตัวชี้วัดที่ 9 สัดส่วนประชากรที่เข้าร่วมองค์กรชุมชน
- ตัวชี้วัดที่ 10 ครั้วเรือนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของชุมชนหรือท้องถิ่น
- ตัวชี้วัดที่ 11 การมีองค์กรชุมชนด้านองค์กรวัฒนธรรม

ดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านทุนมนุษย์ (25 คะแนน)

- ตัวชี้วัดที่ 12 สัดส่วนจำนวนหมู่บ้านที่มีสถานพยาบาลปฐมภูมิในพื้นที่
- ตัวชี้วัดที่ 13 ตำบลหรือตำบลที่มีอาณาเขตติดกันมีสถานพยาบาลทุติยภูมิในพื้นที่หรือไม่
- ตัวชี้วัดที่ 14 จำนวนแพทย์และพยาบาลต่อประชากร
- ตัวชี้วัดที่ 15 การมีองค์กรชุมชนด้านสุขภาพ

- ตัวชี้วัดที่ 16 ตำบลหรือตำบลที่มีอาณาเขตติดกันมี โรงเรียนระดับอนุบาล ประถมศึกษา
มัธยมศึกษาตอนต้นในพื้นที่
 - ตัวชี้วัดที่ 17 ตำบลหรือตำบลที่มีอาณาเขตติดกันมี โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
หรือเทียบเท่าในพื้นที่
 - ตัวชี้วัดที่ 18 สัดส่วนโรงเรียนที่มีไฟฟ้าใช้ในพื้นที่
 - ตัวชี้วัดที่ 19 ตำบลหรือตำบลที่มีอาณาเขตติดกันมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในพื้นที่
 - ตัวชี้วัดที่ 20 การมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ
- ดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านสภาพแวดล้อม (25 คะแนน)
- ตัวชี้วัดที่ 21 สัดส่วนพื้นที่สีเขียวต่อพื้นที่ทั้งหมด
 - ตัวชี้วัดที่ 22 ครวเรือนไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ
 - ตัวชี้วัดที่ 23 การมีองค์กรชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่
 - ตัวชี้วัดที่ 24 สัดส่วนการมีระบบขนส่งมวลชนบริการในพื้นที่
 - ตัวชี้วัดที่ 25 การมีสถานที่ทางศาสนา
 - ตัวชี้วัดที่ 26 การมีสวนสาธารณะ (ของรัฐ)
 - ตัวชี้วัดที่ 27 การมีห้องสมุดประชาชน
 - ตัวชี้วัดที่ 28 การมีลานกีฬาและสนามกีฬา (ของรัฐ)
 - ตัวชี้วัดที่ 29 ดัชนีด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

หมายเหตุ

* คำนวณน้ำหนักคะแนนที่นำเสนอเป็นตัวแบบขั้นต้น โดยอาจจะปรับตามความเหมาะสมตามข้อสรุปที่ได้ทั้งจาก
กระบวนการระดมความเห็น และการใช้ตัวแบบทางสถิติ

** การแปลงค่าตัวเลขของตัวชี้วัด เป็นค่าคะแนนตามน้ำหนักที่กำหนดทำได้โดยใช้สูตร

$$\text{คะแนนที่ได้จากตัวชี้วัด } A = \frac{\text{ค่าตัวเลขตัวชี้วัด } A \text{ ที่ประเมินได้} \times \text{ค่าน้ำหนักคะแนนของตัวชี้วัด } A}{\text{ค่าตัวเลขสูงสุดที่เป็นไปได้ของตัวชี้วัด } A}$$

ข้อพิจารณาเพิ่มเติม

องค์ประกอบของดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งข้างต้น ถูกนำเสนอภายใต้กรอบข้อจำกัดของข้อมูลในทางปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม หากไม่มีข้อจำกัดของข้อมูลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมได้ ควรมีการพิจารณาปรับปรุงตัวชี้วัดในทั้ง 4 ดัชนีย่อย ดังนี้

1. ดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ
 - ควรมีการปรับเพิ่มเติมตัวชี้วัดที่สะท้อนการเข้าถึงทุนและกระบวนการทางเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น จำนวนเงินออมต่อหัวโดยเฉลี่ยของคนในชุมชน ระดับหรือมูลค่าความรู้และภูมิปัญญาของคนในชุมชน ความสามารถในการกักเงินของคนภายในชุมชน รวมถึงความสามารถในการชำระหนี้
2. ดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านสังคม
 - ควรมีการปรับเพิ่มเติมตัวชี้วัดที่สะท้อนการเข้าถึงทุนและกระบวนการทางสังคมอื่นๆ เช่น จำนวนผู้ที่มีศักยภาพในการเป็นผู้นำชุมชน ระดับการยอมรับผู้นำชุมชนในปัจจุบัน ระดับการรู้จักและไว้วางใจของคนที่อยู่ในชุมชน ผลการประเมินความร่วมมือกันของคนในชุมชน จำนวนกิจกรรมช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส
3. ดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านทุนมนุษย์
 - ควรมีการปรับเพิ่มเติมตัวชี้วัดที่สะท้อนการเข้าถึงทุนและกระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์อื่นๆ เช่น ระดับคุณภาพสถานศึกษา จำนวนกิจกรรมสนับสนุนการศึกษา ต้นทุนของการเข้ารับการศึกษาที่ครัวเรือนต้องจ่าย จำนวนครั้งการฝึกอบรม คุณภาพการอบรม ชั่วโมงการออกกำลังกายเฉลี่ยของคนในชุมชน ระดับคุณภาพสถานพยาบาล ต้นทุนของการเข้ารับการรักษาพยาบาล
4. ดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านสภาพแวดล้อม
 - ควรมีการปรับเพิ่มเติมตัวชี้วัดที่สะท้อนการเข้าถึงทุนและกระบวนการด้านสภาพแวดล้อมอื่นๆ เช่น ชนิดของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ระดับคะแนนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่
 - ตัวชี้วัดที่สะท้อนการมีอยู่ของสิ่งต่างๆ ที่เป็นสภาพแวดล้อมของชุมชน ควรปรับเป็นตัวชี้วัดด้านคุณภาพของสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ เช่น คุณภาพของห้องสมุด คุณภาพของสวนสาธารณะ คุณภาพของสถานที่ทางศาสนา ซึ่งอาจจะต้องพิจารณาผลความพึงพอใจหรือเกณฑ์มาตรฐานอื่นๆ ในการประเมินคุณภาพ

ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง (คะแนนเต็ม 100 คะแนน)

องค์ประกอบที่ 1 ดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ (25 คะแนน)

ตารางที่ 24 รายละเอียดตัวชี้วัดในดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
1. มูลค่าสินทรัพย์ นิติบุคคลในพื้นที่ ชุมชน	- เป็นการวัดทุนของชุมชนในมุมมองภาคธุรกิจ ซึ่งพิจารณาจากทุนของนิติบุคคลในพื้นที่ ทั้งนี้ ไม่ได้หมายความว่าทุกชุมชนจะต้องมีทุน นิติบุคคลเทียบเท่ากับชุมชนในเขตที่มีการ พัฒนาในระดับที่สูง แต่อย่างน้อยก็ควรมีทุน ส่วนนี้ในระดับที่ไม่น้อยจนเกินไปเมื่อเทียบกับ ชุมชนในเขตที่มีการพัฒนาในระดับที่สูง - ฐานข้อมูลนิติบุคคล - กำหนด X คือ ค่าเฉลี่ยมูลค่าสินทรัพย์ นิติบุคคลในพื้นที่ชุมชนต่อประชากร ของ อำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอ เมืองขอนแก่น - ค่าตัวเลข - O = 5 ถ้า $Y \geq 0.5X$ - O = 4 ถ้า $0.4X \leq Y < 0.5X$ - O = 3 ถ้า $0.3X \leq Y < 0.4X$ - O = 2 ถ้า $0.2X \leq Y < 0.3X$ - O = 1 ถ้า $0.1X \leq Y < 0.2X$ - O = 0 ถ้า $Y < 0.1X$ - ค่าตัวเลขสูงสุด = 5 - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการ พัฒนา - O กระทรวงมหาดไทย (พช.) - O กระทรวงพาณิชย์ - O กระทรวงอุตสาหกรรม - O กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	คะแนน	7.5

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	☐ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ☐ กระทรวงแรงงาน		
2. มูลค่าสินทรัพย์องค์กรชุมชนและกองทุนหมู่บ้านในพื้นที่ชุมชน	● เป็นการวัดทุนของชุมชนในมุมของภาคสาธารณะ ซึ่งพิจารณาจากทุนขององค์กรชุมชนและกองทุนหมู่บ้านในพื้นที่ชุมชน ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกชุมชนจะต้องมีทุนขององค์กรชุมชนและกองทุนหมู่บ้านในพื้นที่ชุมชนเทียบเท่ากับชุมชนในเขตที่มีการพัฒนาในระดับที่สูง แต่อย่างน้อยก็ควรมีทุนส่วนนี้ในระดับที่ไม่น้อยจนเกินไปเมื่อเทียบกับชุมชนในเขตที่มีการพัฒนาในระดับที่สูง ● ฐานข้อมูลกองทุนหมู่บ้าน และ พอช. ● กำหนด X คือ ค่าเฉลี่ยมูลค่าสินทรัพย์กองทุนหมู่บ้าน และ องค์กรชุมชนต่อประชากร ของอำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอเมืองขอนแก่น ● ค่าตัวเลข ☐ = 5 ถ้า $Y \geq 0.5X$ ☐ = 4 ถ้า $0.4X \leq Y < 0.5X$ ☐ = 3 ถ้า $0.3X \leq Y < 0.4X$ ☐ = 2 ถ้า $0.2X \leq Y < 0.3X$ ☐ = 1 ถ้า $0.1X \leq Y < 0.2X$ ☐ = 0 ถ้า $Y < 0.1X$ ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 5 ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ☐ สำนักนายกรัฐมนตรี ☐ กระทรวงมหาดไทย ☐ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	คะแนน	7.5

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	O กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์		
3. การมีองค์กรชุมชนด้านอาชีพในพื้นที่ชุมชน	● ชุมชนที่มีกระบวนการชุมชนในด้านเศรษฐกิจที่ดีควรมีองค์กรชุมชนที่ทำหน้าที่ด้านการส่งเสริมอาชีพในพื้นที่ชุมชน ● ฐานข้อมูล พอช. ● การมีองค์กรชุมชนด้านอาชีพในพื้นที่ชุมชน ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 1 ● ค่าตัวเลข O = 1 ถ้ามี O = 0 ถ้าไม่มี ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา O กระทรวงมหาดไทย	คะแนน	2.5
4. การมีองค์กรชุมชนด้านการเงินในพื้นที่ชุมชน	● ชุมชนที่มีกระบวนการชุมชนในด้านเศรษฐกิจที่ดีควรมีองค์กรชุมชนที่ทำหน้าที่ด้านการเงินในพื้นที่ชุมชน ● ฐานข้อมูล พอช. ● การมีองค์กรชุมชนด้านการเงินในพื้นที่ชุมชน ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 1 ● ค่าตัวเลข O = 1 ถ้ามี O = 0 ถ้าไม่มี ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา O กระทรวงมหาดไทย	คะแนน	2.5
5. การมีการจัดสวัสดิการชุมชนอย่างต่อเนื่อง	● ชุมชนที่มีกระบวนการชุมชนในด้านเศรษฐกิจที่ดีควรมีองค์กรชุมชนที่มีการจัดสวัสดิการชุมชนอย่างต่อเนื่อง ● ฐานข้อมูล พอช.	คะแนน	5

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	● การมีการจัดสวัสดิการชุมชนอย่างต่อเนื่อง ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 1 ● ค่าตัวเลข 0 = 1 ถ้ามีทุกปี 0 = 0.5 ถ้ามี แต่ไม่ทุกปี 0 = 0 ถ้าไม่มี ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา 0 กระทรวงมหาดไทย		

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง (คะแนนเต็ม 100 คะแนน)

องค์ประกอบที่ 2 ดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านสังคม (25 คะแนน)

ตารางที่ 25 รายละเอียดตัวชี้วัดในดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านสังคม

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
6. จำนวนอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำ หมู่บ้าน (อสม.) ต่อ ประชากร	- อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ถือเป็นหนึ่งในทุนของชุมชนด้านสังคม ทำหน้าที่แทนคนในชุมชนเพื่อให้ความร่วมมือกับหน่วยบริการสาธารณสุขในพื้นที่ในการตรวจสอบผู้คนที่เดินทางเข้าออกพื้นที่ชุมชน รายงานผู้ป่วยและคนที่ต้องการความช่วยเหลือ - ฐานข้อมูลคลังข้อมูลสุขภาพ - จำนวนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ต่อประชากร - กำหนด X คือ ค่าเฉลี่ยจำนวนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ต่อประชากร ของอำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมือง เชียงใหม่ อำเภอเมืองขอนแก่น - ค่าตัวเลข - O = 5 ถ้า $Y \geq 0.5X$ - O = 4 ถ้า $0.4X \leq Y < 0.5X$ - O = 3 ถ้า $0.3X \leq Y < 0.4X$ - O = 2 ถ้า $0.2X \leq Y < 0.3X$ - O = 1 ถ้า $0.1X \leq Y < 0.2X$ - O = 0 ถ้า $Y < 0.1X$ - ค่าตัวเลขสูงสุด = 5 - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา - O กระทรวงสาธารณสุข	คะแนน	5

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
7. จำนวนเจ้าหน้าที่ ตำรวจต่อประชากร	- เจ้าหน้าที่ตำรวจถือเป็นหนึ่งในทุนของชุมชนด้านสังคม ทำหน้าที่ดูแลสวัสดิภาพของคนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข - ฐานข้อมูล อปท. - จำนวนเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อประชากร - กำหนด X คือ จำนวนเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อประชากร ของอำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอเมืองขอนแก่น - ค่าตัวเลข $O = 5$ ถ้า $Y \geq 0.5X$ $O = 4$ ถ้า $0.4X \leq Y < 0.5X$ $O = 3$ ถ้า $0.3X \leq Y < 0.4X$ $O = 2$ ถ้า $0.2X \leq Y < 0.3X$ $O = 1$ ถ้า $0.1X \leq Y < 0.2X$ $O = 0$ ถ้า $Y < 0.1X$ - ค่าตัวเลขสูงสุด = 5 - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา - O กรมตำรวจแห่งชาติ	คะแนน	5
8. จำนวนเจ้าหน้าที่ ดับเพลิงต่อประชากร	- จำนวนเจ้าหน้าที่ดับเพลิงถือเป็นหนึ่งในทุนของชุมชนด้านสังคม ทำหน้าที่ดูแลความปลอดภัยในกรณีภัยพิบัติ - ฐานข้อมูล อปท. - จำนวนเจ้าหน้าที่ดับเพลิงต่อประชากร - กำหนด X คือ จำนวน จำนวนเจ้าหน้าที่ดับเพลิงต่อประชากร ของอำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอเมืองขอนแก่น - ค่าตัวเลข $O = 5$ ถ้า $Y \geq 0.5X$ $O = 4$ ถ้า $0.4X \leq Y < 0.5X$	คะแนน	2.5

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	$O = 3$ ถ้า $0.3X \leq Y < 0.4X$ $O = 2$ ถ้า $0.2X \leq Y < 0.3X$ $O = 1$ ถ้า $0.1X \leq Y < 0.2X$ $O = 0$ ถ้า $Y < 0.1X$ ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 5 ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา O กระทรวงมหาดไทย		
9. สัดส่วนประชากรที่เข้าร่วมองค์กรชุมชน	● ชุมชนที่มีกระบวนการทางสังคมที่ดีควรมีประชากรเข้าร่วมองค์กรชุมชนในสัดส่วนที่สูง ● ฐานข้อมูล พอช. ● จำนวนประชากรที่เข้าร่วมองค์กรชุมชน ต่อจำนวนประชากรในพื้นที่ ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา O กระทรวงมหาดไทย	ร้อยละ	5
10. ครัวเรือนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของชุมชน หรือท้องถิ่น	● ชุมชนที่มีกระบวนการทางสังคมที่ดีควรมีครัวเรือนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของชุมชน หรือท้องถิ่น ในสัดส่วนที่สูง ● ฐานข้อมูล พอช. ● จำนวนครัวเรือนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของชุมชน หรือท้องถิ่น ต่อ จำนวนครัวเรือนในพื้นที่ ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา O กระทรวงมหาดไทย	ร้อยละ	5

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	O กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์		
11. การมีองค์กรชุมชนด้านองค์กรวัฒนธรรม	● ชุมชนที่มีกระบวนการทางสังคมที่ดีควรมีองค์กรชุมชนที่ทำหน้าที่ส่งเสริมด้านวัฒนธรรม ● ฐานข้อมูล พอช. ● การมีองค์กรชุมชนด้านวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชน ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 1 ● ค่าตัวเลข O = 1 ถ้ามี O = 0 ถ้าไม่มี ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา O กระทรวงมหาดไทย	คะแนน	2.5

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง (คะแนนเต็ม 100 คะแนน)

องค์ประกอบที่ 3 ดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านทุนมนุษย์ (25 คะแนน)

ตารางที่ 26 รายละเอียดตัวชี้วัดในดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านทุนมนุษย์

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
12. การมีสถานพยาบาล ปฐมภูมิในพื้นที่	● สถานพยาบาลปฐมภูมิในพื้นที่ ถือเป็นหนึ่งในทุนทางสุขภาพของคนในพื้นที่ชุมชน บ่งบอกถึงระดับความสามารถในการรับบริการทางสุขภาพในขั้นพื้นฐาน ● ฐานข้อมูลคลังข้อมูลสุขภาพ ● การมีสถานพยาบาลปฐมภูมิในพื้นที่ ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 1 ● ค่าตัวเลข ○ = 1 ถ้ามี ○ = 0 ถ้าไม่มี ● หากไม่มีข้อจำกัดของข้อมูลตัวชี้วัดส่วนนี้ ควรปรับเป็นตัวชี้วัดคุณภาพสถานพยาบาลในพื้นที่ชุมชน ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงสาธารณสุข ○ กระทรวงมหาดไทย	คะแนน	5
13. อำเภอหรืออำเภอที่มี อาณาเขตติดกันมี สถานพยาบาล ทุติยภูมิในพื้นที่ หรือไม่	● สถานพยาบาลทุติยภูมิในพื้นที่รวมถึงพื้นที่ใกล้เคียง ถือเป็นหนึ่งในทุนทางสุขภาพของคนในพื้นที่ชุมชน บ่งบอกถึงระดับความสามารถในการรับบริการทางสุขภาพในขั้นสูงกว่าระดับปฐมภูมิ ● ฐานข้อมูลคลังข้อมูลสุขภาพ ● อำเภอหรืออำเภอที่มีอาณาเขตติดกันมีสถานพยาบาลทุติยภูมิในพื้นที่หรือไม่ ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 1	คะแนน	5

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	- ค่าตัวเลข - O = 1 ถ้ามี - O = 0 ถ้าไม่มี - หากไม่มีข้อจำกัดของข้อมูลตัวชี้วัดส่วนนี้ ควรปรับเป็นตัวชี้วัดคุณภาพสถานพยาบาลในพื้นที่ชุมชน - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา - O กระทรวงสาธารณสุข		
14. จำนวนแพทย์ พยาบาล และ พยาบาลเทคนิค ต่อ ประชากรในระดับ อำเภอ	- จำนวนแพทย์ พยาบาล และพยาบาลเทคนิค ต่อประชากรในระดับอำเภอ ถือเป็นหนึ่งในทุนทางสุขภาพของคนในพื้นที่ชุมชน บ่งบอกถึงระดับความสามารถในการรับบริการทางสุขภาพจากเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญเหมาะสม - ฐานข้อมูลคลังข้อมูลสุขภาพ Y = จำนวนแพทย์ พยาบาล และพยาบาลเทคนิค ต่อประชากร 1,000 คน ในระดับอำเภอ - ข้อมูลระดับอำเภอเพราะสถานพยาบาลระดับตำบล (รพ. สต. จำนวนมากจะไม่มีแพทย์ประจำ) โดยให้ตำบลในอำเภอเดียวกันได้ค่าคะแนนเท่ากัน - ค่าตัวเลขสูงสุด = 3 - ค่าตัวเลข - O = 3 ถ้า $Y \geq 4$ (องค์การอนามัยโลกแนะนำให้ประเทศมี จำนวนแพทย์ พยาบาล และพยาบาลเทคนิค 4.45 คน ต่อประชากร 1,000 คน เพื่อบรรลุเป้าหมาย SDGs ด้านสุขภาพเกี่ยวกับการ	คะแนน	2.5

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	ให้เด็กเกิดใหม่ได้รับการทำคลอดโดยบุคลากรทางการแพทย์ ขณะที่ปี 2561 ไทยมีตัวเลขนี้เท่ากับ 3.61 และพบปัญหาการกระจุกตัวของบุคลากรทางการแพทย์ในเขตเมือง) $O = 2$ ถ้า $2 \leq Y < 3$ $O = 1$ ถ้า $1 \leq Y < 2$ $O = 0$ ถ้า $0 \leq Y < 1$ - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา O กระทรวงสาธารณสุข O กระทรวงมหาดไทย		
15. การมีองค์กรชุมชนด้านสุขภาพ	- ชุมชนที่มีกระบวนการด้านสุขภาพที่ดีควรมีองค์กรชุมชนทำหน้าที่ส่งเสริมด้านสุขภาพ - ฐานข้อมูล พอช. - การมีองค์กรชุมชนด้านสุขภาพในพื้นที่ชุมชน - ค่าตัวเลขสูงสุด = 1 - ค่าตัวเลข $O = 1$ ถ้ามี $O = 0$ ถ้าไม่มี - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา O กระทรวงมหาดไทย	คะแนน	2.5
16. อำเภอหรืออำเภอที่มีอาณาเขตติดกันมีโรงเรียนระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นในพื้นที่	- สถานศึกษาในระดับภาคบังคับถือเป็นทุนของชุมชนด้านการศึกษา ซึ่งคนในชุมชนควรสามารถเข้ารับการศึกษาระดับภาคบังคับได้โดยไม่ต้องเดินทางไกลจากพื้นที่อาศัยมากนัก - ฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารการศึกษา	คะแนน	2.5

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	- อำเภอหรืออำเภอที่มีอาณาเขตติดกันมีโรงเรียนระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นในพื้นที่ - ค่าตัวเลขสูงสุด = 1 - ค่าตัวเลข - O = 1 ถ้ามี - O = 0 ถ้าไม่มี - หากไม่มีข้อจำกัดของข้อมูลตัวชี้วัดส่วนนี้ ควรปรับเป็นตัวชี้วัดคุณภาพสถานศึกษาในพื้นที่ชุมชน - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา - O กระทรวงศึกษาธิการ		
17. อำเภอหรืออำเภอที่มีอาณาเขตติดกันมีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าในพื้นที่	- สถานศึกษาในระดับต่อเนื่องจากภาคบังคับถือเป็นทุนของชุมชนด้านการศึกษา ซึ่งคนในชุมชนควรสามารถเข้ารับการศึกษาระดับต่อเนื่องจากภาคบังคับได้โดยไม่ต้องเดินทางไกลจากพื้นที่อาศัยมากนัก - ฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารการศึกษา - อำเภอหรืออำเภอที่มีอาณาเขตติดกันมีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าในพื้นที่ - ค่าตัวเลขสูงสุด = 1 - ค่าตัวเลข - O = 1 ถ้ามี - O = 0 ถ้าไม่มี - หากไม่มีข้อจำกัดของข้อมูลตัวชี้วัดส่วนนี้ ควรปรับเป็นตัวชี้วัดคุณภาพสถานศึกษาในพื้นที่ชุมชน	คะแนน	2.5

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	- หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ☐ กระทรวงศึกษาธิการ		
18. สัดส่วนโรงเรียนที่มีไฟฟ้าใช้ในพื้นที่	- คุณภาพสถานศึกษาเป็นหนึ่งในทุนทางการศึกษาของพื้นที่ชุมชน โดยในกรณีนี้จะวัดเบื้องต้นจากการเข้าถึงไฟฟ้าของสถานศึกษาในพื้นที่ - ฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารการศึกษา - จำนวนโรงเรียนที่มีไฟฟ้าใช้ในพื้นที่ ต่อจำนวนสถานศึกษาทั้งหมด - ค่าตัวเลขสูงสุด = 1 - ค่าตัวเลข ☐ = 1 ถ้ามี ☐ = 0 ถ้าไม่มี - หากไม่มีข้อจำกัดของข้อมูลตัวชี้วัดส่วนนี้ ควรปรับเป็นตัวชี้วัดคุณภาพสถานศึกษาในพื้นที่ชุมชน - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ☐ กระทรวงศึกษาธิการ ☐ กระทรวงพลังงาน	คะแนน	1.25
19. อำเภอหรืออำเภอที่มีอาณาเขตติดกันมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในพื้นที่	- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในพื้นที่ถือเป็นทุนของชุมชนด้านการศึกษา ทำหน้าที่ดูแลเด็กเล็กกลุ่มที่อาจจะไม่สะดวกรับการดูแลโดยครัวเรือนของตน - ฐานข้อมูล อปท. - อำเภอหรืออำเภอที่มีอาณาเขตติดกันมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในพื้นที่ - ค่าตัวเลขสูงสุด = 1	คะแนน	1.25

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	- ค่าตัวเลข 0 = 1 ถ้ามี 0 = 0 ถ้าไม่มี - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา 0 กระทรวงมหาดไทย 0 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 0 กระทรวงศึกษาธิการ		
20. การมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ	- ชุมชนที่มีกระบวนการด้านการศึกษาที่ดีควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ - ฐานข้อมูล อปท. - การมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ - ค่าตัวเลขสูงสุด = 2 - ค่าตัวเลข 0 = 2 ถ้ามีอย่างสม่ำเสมอ (ปีละอย่างน้อย 4 ครั้ง) 0 = 1 ถ้ามีแต่ไม่สม่ำเสมอ 0 = 0 ถ้าไม่มี - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา 0 กระทรวงมหาดไทย	คะแนน	2.5

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง (คะแนนเต็ม 100 คะแนน)

องค์ประกอบที่ 4 ดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านสภาพแวดล้อม (25 คะแนน)

ตารางที่ 27 รายละเอียดตัวชี้วัดในดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านสภาพแวดล้อม

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
21. สัดส่วนพื้นที่สีเขียวต่อพื้นที่ทั้งหมด	- ชุมชนที่มีการพัฒนาทุนทางด้านสภาพแวดล้อมที่ดี ควรมี สัดส่วนพื้นที่สีเขียวเพื่อเป็นแหล่งพักผ่อนและพัฒนาคุณภาพอากาศให้กับคนในชุมชนในระดับที่สูง - ฐานข้อมูลกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือ ฐานข้อมูล Openstreetmap - ผลการประเมินพื้นที่สีเขียวต่อพื้นที่รวม - ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงมหาดไทย ○ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	คะแนน	5
22. ครวเรือนไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ	- ชุมชนที่มีการพัฒนาทุนด้านสภาพแวดล้อมที่ดี ควรมี สัดส่วนครัวเรือนที่ถูกรบกวนด้วยปัญหามลพิษในระดับที่ต่ำ - ฐานข้อมูล จปฐ. - จำนวนครัวเรือนที่ไม่ถูกรบกวนจากมลพิษทั้งทางเสียง กลิ่น ฝุ่นละออง น้ำเสีย ขยะ ฯลฯ ต่อ จำนวนครัวเรือนทั้งหมด - ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% - หากไม่มีข้อจำกัดด้านข้อมูลตัวชี้วัดส่วนนี้ ควรปรับเป็นผลการประเมินคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชน - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา	ร้อยละ	7.5

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	○ กระทรวงมหาดไทย ○ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม		
23. การมีองค์กรชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่	● ชุมชนที่มีการพัฒนากระบวนการด้านสภาพแวดล้อมที่ดี ควรมีองค์กรชุมชนทำหน้าที่ด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ● ฐานข้อมูล พอช. ● การมีองค์กรชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชน ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 1 ● ค่าตัวเลข ○ = 1 ถ้ามี ○ = 0 ถ้าไม่มี ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงมหาดไทย	คะแนน	2.5
24. สัดส่วนการมีระบบขนส่งมวลชนบริการในพื้นที่	● ชุมชนที่มีการพัฒนาทุนด้านสภาพแวดล้อมที่ดี ควรมีการให้บริการขนส่งมวลชนในพื้นที่เพื่อให้คนในพื้นที่มีความสะดวกในการเดินทาง ● ฐานข้อมูล อปท. ● จำนวนตำบลที่มีระบบขนส่งมวลชนบริการในพื้นที่ ต่อ จำนวนตำบลที่ไม่มี ● ค่าตัวเลขสูงสุด = 100% ● หากไม่มีข้อจำกัดด้านข้อมูล ตัวชี้วัดส่วนนี้ควรปรับเป็นคุณภาพของระบบที่มี โดยอาจจะวัดจากการประเมินความพึงพอใจ ● หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงมหาดไทย	คะแนน	2.5

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	O กระทรวงคมนาคม		
25. การมีสถานที่ทางศาสนา	- ชุมชนที่มีการพัฒนาทุนด้านสภาพแวดล้อมที่ดีควรมีสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาเพื่อเป็นแหล่งบ่มเพาะด้านคุณธรรมจริยธรรมในพื้นที่ชุมชน - ฐานข้อมูล อปท. - การมีสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา - ค่าตัวเลข O = 1 ถ้ามี O = 0 ถ้าไม่มี - หากไม่มีข้อจำกัดด้านข้อมูล ตัวชี้วัดส่วนนี้ควรปรับเป็นคุณภาพของสถานที่ที่มี โดยอาจจะวัดจากการประเมินความพึงพอใจ - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา O กระทรวงมหาดไทย O กระทรวงวัฒนธรรม	คะแนน	1.25
26. การมีส่วนร่วมสาธารณะ (ของรัฐ)	- ชุมชนที่มีการพัฒนาทุนด้านสภาพแวดล้อมที่ดีควรมีส่วนสาธารณะที่คนในชุมชนสามารถใช้บริการได้เพื่อเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชน - ฐานข้อมูล อปท. - การมีส่วนร่วมสาธารณะ (ของรัฐ) - ค่าตัวเลข O = 1 ถ้ามี O = 0 ถ้าไม่มี - หากไม่มีข้อจำกัดด้านข้อมูล ตัวชี้วัดส่วนนี้ควรปรับเป็นคุณภาพของสถานที่ที่มี โดยอาจจะวัดจากการประเมินความพึงพอใจ	คะแนน	1.25

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	- หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ☐ กระทรวงมหาดไทย		
27. การมีห้องสมุดประชาชน	- ชุมชนที่มีการพัฒนาทุนด้านสภาพแวดล้อมที่ดี ควรมีการให้บริการห้องสมุดประชาชนเพื่อเป็นแหล่งพักผ่อนและค้นคว้าหาความรู้ให้แก่คนในชุมชน - ฐานข้อมูล อปท. - การมีห้องสมุดประชาชน - ค่าตัวเลข ☐ = 1 ถ้ามี ☐ = 0 ถ้าไม่มี - หากไม่มีข้อจำกัดด้านข้อมูล ตัวชี้วัดส่วนนี้ ควรปรับเป็นคุณภาพของสถานที่ที่มี โดยอาจจะวัดจากการประเมินความพึงพอใจ - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ☐ กระทรวงมหาดไทย ☐ กระทรวงศึกษาธิการ	คะแนน	1.25
28. การมีลานกีฬาและสนามกีฬา (ของรัฐ)	- ชุมชนที่มีการพัฒนาทุนด้านสภาพแวดล้อมที่ดี ควรมีการให้บริการลานกีฬาสนามกีฬาเพื่อเป็นแหล่งพักผ่อนและสร้างเสริมสุขภาพคนในพื้นที่ชุมชน - ฐานข้อมูล อปท. - การมีลานกีฬาและสนามกีฬา (ของรัฐ) - ค่าตัวเลข ☐ = 1 ถ้ามี ☐ = 0 ถ้าไม่มี	คะแนน	1.25

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย / วิธีการจัดเก็บข้อมูล / การคำนวณ	หน่วยวัด	ค่าน้ำหนัก
	- หากไม่มีข้อจำกัดด้านข้อมูล ตัวชี้วัดส่วนนี้ควรปรับเป็นคุณภาพของสถานที่ที่มี โดยอาจจะวัดจากการประเมินความพึงพอใจ - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงมหาดไทย ○ กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา		
29. ดัชนีด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	- ชุมชนที่มีการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมที่ดีควรมีโครงสร้างด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่มีความพร้อมและเพียงพอต่อการรองรับสถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้น - ฐานข้อมูล อปท. - การนำข้อมูล จำนวนเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน รถดับเพลิง จำนวนรถกู้ภัย จำนวนรถตรวจการณ์ จำนวนเบาะลม จำนวนเรือกู้ชีพ มาทำเป็นดัชนีประกอบ โดยการใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Principal Component Analysis: PCA) มาคำนวณค่าดัชนีใหม่ และทำนายค่าคะแนนของแต่ละพื้นที่ - ค่าตัวเลขสูงสุด = 1 - หากไม่มีข้อจำกัดด้านข้อมูล ตัวชี้วัดส่วนนี้ควรปรับเป็นคุณภาพของแต่ละองค์ประกอบที่มี โดยอาจจะวัดจากจำนวนและความพร้อมใช้งานของแต่ละองค์ประกอบ - หน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนา ○ กระทรวงมหาดไทย	คะแนน	2.5

ที่มา: คณะผู้วิจัย

15. การวิเคราะห์คุณภาพตัวชี้วัด

เพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพตัวชี้วัด คณะผู้วิจัยได้จัดการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อระดมความคิดเห็นต่อข้อเสนอตัวชี้วัด โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น 12 ท่าน ทั้งผู้ที่เข้าร่วมประชุมที่สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยและผู้เข้าร่วมประชุมผ่านระบบออนไลน์ (ไม่รวมผู้สังเกตการณ์จาก สศช.) โดยคณะผู้วิจัยได้มีการแลกเปลี่ยนความเห็นและขอความร่วมมือผู้เข้าร่วมประชุมในการประเมินประสิทธิภาพตัวชี้วัด โดยใช้กรอบแนวคิด RACER (Relevant, Accepted, Credible, Easy and Robust) ในการพิจารณา 5 มิติ ดังนี้

- 1) Relevant: ตัวชี้วัดควรมีความสามารถสะท้อนเป้าหมายที่ต้องการจะชี้วัด
- 2) Accepted: ตัวชี้วัดควรมีความเข้าใจง่ายและได้รับการยอมรับจากผู้ที่เกี่ยวข้อง
- 3) Credible: ตัวชี้วัดควรมีความน่าเชื่อถือ
- 4) Easy: ตัวชี้วัดควรหาข้อมูลมาได้ง่ายภายใต้ทรัพยากรที่จำกัดและระบุได้ชัดเจน ไม่ต้องใช้ต้นทุนสูงในการค้นหาหรือติดตาม
- 5) Robust: ตัวชี้วัดควรสะท้อนสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริงหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา/สถานการณ์ และไม่ถูกควบคุมผลจากกระบวนการประเมินได้โดยง่าย

ผู้ประเมินสามารถให้คะแนนดัชนีและดัชนีย่อยแต่ละรายการ ได้ตั้งแต่ 4 คะแนน หมายถึง มีคุณภาพในด้านนั้นสูง 3 คะแนน หมายถึง ค่อนข้างมีคุณภาพในด้านนั้น 2 คะแนน หมายถึง ค่อนข้างไม่มีคุณภาพในด้านนั้น 1 คะแนน หมายถึง มีคุณภาพในด้านนั้นต่ำ และสามารถเลือกไม่ประเมินได้หากไม่มีความรู้ในด้านนั้นมากพอ ท้ายที่สุดแล้ว สามารถสรุปผลการประเมินได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 28 ผลการประเมินคุณภาพร่างตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งจากการประชุมกลุ่มย่อย

ด้านที่ประเมิน	คะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
ภาพรวมตัวแบบ		
ความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์	3.00	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความเข้าใจได้ ยอมรับได้	2.50	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความน่าเชื่อถือ	2.50	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความง่ายในการจัดทำ	2.50	ค่อนข้างมีคุณภาพ
การสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริง	2.75	ค่อนข้างมีคุณภาพ
เฉลี่ยรวม	2.65	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ		
ความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์	3.50	มีคุณภาพสูง
ความเข้าใจได้ ยอมรับได้	3.00	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความน่าเชื่อถือ	2.50	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความง่ายในการจัดทำ	2.50	ค่อนข้างมีคุณภาพ
การสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริง	2.50	ค่อนข้างมีคุณภาพ
เฉลี่ยรวม	2.80	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านสังคม		
ความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์	3.25	มีคุณภาพสูง
ความเข้าใจได้ ยอมรับได้	3.50	มีคุณภาพสูง
ความน่าเชื่อถือ	2.50	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความง่ายในการจัดทำ	2.75	ค่อนข้างมีคุณภาพ
การสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริง	2.50	ค่อนข้างมีคุณภาพ
เฉลี่ยรวม	2.90	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านทุนมนุษย์		
ความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์	3.50	มีคุณภาพสูง
ความเข้าใจได้ ยอมรับได้	3.50	มีคุณภาพสูง
ความน่าเชื่อถือ	2.75	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความง่ายในการจัดทำ	2.75	ค่อนข้างมีคุณภาพ
การสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริง	3.25	มีคุณภาพสูง
เฉลี่ยรวม	3.15	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนด้านสภาพแวดล้อม		
ความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์	2.75	ค่อนข้างมีคุณภาพ

ด้านที่ประเมิน	คะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
ความเข้าใจได้ ยอมรับได้	3.25	มีคุณภาพสูง
ความน่าเชื่อถือ	2.50	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความง่ายในการจัดทำ	3.00	ค่อนข้างมีคุณภาพ
การสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริง	2.50	ค่อนข้างมีคุณภาพ
เฉลี่ยรวม	2.80	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนด้านเศรษฐกิจ		
ความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์	3.00	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความเข้าใจได้ ยอมรับได้	2.75	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความน่าเชื่อถือ	2.75	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความง่ายในการจัดทำ	2.25	ค่อนข้างไม่มีคุณภาพ
การสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริง	2.67	ค่อนข้างมีคุณภาพ
เฉลี่ยรวม	2.68	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนด้านสังคม		
ความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์	2.75	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความเข้าใจได้ ยอมรับได้	2.50	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความน่าเชื่อถือ	2.50	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความง่ายในการจัดทำ	2.50	ค่อนข้างมีคุณภาพ
การสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริง	2.50	ค่อนข้างมีคุณภาพ
เฉลี่ยรวม	2.55	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนด้านทุนมนุษย์		
ความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์	3.00	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความเข้าใจได้ ยอมรับได้	2.75	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความน่าเชื่อถือ	2.50	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความง่ายในการจัดทำ	2.50	ค่อนข้างมีคุณภาพ
การสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริง	2.75	ค่อนข้างมีคุณภาพ
เฉลี่ยรวม	2.70	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ดัชนีย่อยทุนและกระบวนการชุมชนด้านสภาพแวดล้อม		
ความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์	2.75	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความเข้าใจได้ ยอมรับได้	3.00	ค่อนข้างมีคุณภาพ
ความน่าเชื่อถือ	2.50	ค่อนข้างมีคุณภาพ

ด้านที่ประเมิน	คะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
ความง่ายในการจัดทำ	2.50	ค่อนข้างมีคุณภาพ
การสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริง	2.75	ค่อนข้างมีคุณภาพ
เฉลี่ยรวม	2.70	ค่อนข้างมีคุณภาพ

หมายเหตุ: เกณฑ์ที่ใช้อธิบายความหมายของคะแนนเฉลี่ย คือ

หากด้านนั้นได้คะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1 – 1.74 คะแนน หมายถึง มีคุณภาพต่ำ

หากได้ 1.75 – 2.49 คะแนน หมายถึง ค่อนข้างไม่มีคุณภาพ

หากได้ 2.50 – 3.24 คะแนน หมายถึง ค่อนข้างมีคุณภาพ และ

หากได้ 3.25 – 4.00 คะแนน หมายถึง มีคุณภาพสูง

ที่มา: คณะผู้วิจัย

จากผลการประเมินข้างต้นจะพบว่าตัวแบบที่นำเสนอในภาพรวมได้รับการประเมินในระดับ “ค่อนข้างมีคุณภาพ” ทั้งนี้ เนื่องจากตัวแบบถูกจัดทำบนข้อจำกัดของข้อมูล และมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประเมินความเข้มแข็งของชุมชนในระดับมหภาคของประเทศจึงทำให้มีข้อจำกัดในการกำหนดตัวแปร โดยในการประชุมกลุ่มย่อยข้างต้นได้มีข้อเสนอในการปรับปรุงตัวชี้วัด ซึ่งคณะผู้วิจัยได้นำข้อเสนอต่างๆ ไปปรับปรุงตัวแบบตามที่เสนอในข้อก่อนหน้า (รายละเอียดการประชุมกลุ่มย่อยในภาคผนวก)

เมื่อได้มีการปรับปรุงข้อเสนอตัวชี้วัดต่างๆ คณะผู้วิจัยได้นำเสนอข้อเสนอตัวชี้วัดอีกครั้ง ในการจัดประชุมเพื่อแถลงผลการศึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโครงการทบทวนตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนเพื่อการติดตามยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ผ่านระบบออนไลน์ มีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 219 ราย จากหน่วยงานที่ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น 164 แห่ง ประกอบด้วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 69 แห่ง องค์กรบริหารส่วนจังหวัด 35 แห่ง สถาบันการศึกษา/สถาบันวิจัย 44 แห่ง หน่วยงานภาครัฐ/องค์กรอิสระ 3 แห่ง และ สภาองค์กรชุมชน/กองทุนสวัสดิการชุมชน 13 แห่ง

ผลการประชุมโดยภาพรวมเห็นด้วยกับตัวแบบตัวชี้วัดที่คณะผู้วิจัยนำเสนอ โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมบางส่วนเสนอให้ปรับเพิ่มและปรับปรุงตัวชี้วัดบางตัวเพื่อให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น โดยมีการเสนอตัวชี้วัดบางส่วนเพิ่มเติม รวมถึงเสนอให้มีเผยแพร่ผลการศึกษารูปแบบของข้อมูลตัวชี้วัดต่างๆ เพื่อให้หน่วยงานที่มีบทบาทด้านนโยบายชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากการศึกษาได้ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้นำข้อเสนอที่ได้มาพิจารณาปรับปรุงข้อเสนอตัวชี้วัดตามที่ได้นำเสนอในข้อก่อนหน้าเป็นที่เรียบร้อยแล้ว (รายละเอียดการประชุมรอบแถลงผลการศึกษาในภาคผนวก)

ข้อสรุปใน ส่วนที่ 6 การประเมินการพัฒนาชุมชน: หลักการและเครื่องมือสำคัญ

โดยสรุปแล้ว ส่วนที่ 6 เป็นการนำเสนอตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งพยายามปิดจุดอ่อนของตัวชี้วัดเดิมด้วยการให้ความสำคัญกับทั้งทุนและกระบวนการชุมชน รวมถึงผลลัพธ์การดำเนินการของชุมชนในหลากหลายมิติ โดยมีข้อเสนอการจัดทำตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งใหม่ โดยเสนอให้ทำเป็นดัชนีผสมในระดับอำเภอที่มีองค์ประกอบ 2 ดัชนี ได้แก่ **ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง** ที่สะท้อนถึงระดับของการที่คนในชุมชนสามารถที่จะมี**คุณภาพชีวิตที่ดี**ได้ในทุกมิติ คือ มีฐานะทางเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเองได้ มีสุขภาพดี มีการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข และได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพ และ **ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง** ที่สะท้อนถึงระดับของการที่ชุมชนมีทุนหรือกระบวนการต่างๆ ที่เป็น**ปัจจัยพื้นฐาน**ที่เอื้อต่อการสร้างผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งในทุกมิติ

โดยมิติการพัฒนาที่กำหนดจะประกอบด้วย **มิติด้านเศรษฐกิจ** (ความสามารถในการเลี้ยงชีพ) **มิติด้านสังคม** (ความสามารถในการอยู่ร่วมกัน) **มิติด้านทุนมนุษย์** (ความสามารถในการมีสุขภาพที่ดีและได้รับการศึกษา) และ **มิติด้านสภาพแวดล้อม** (ความสามารถในการมีถิ่นที่อยู่และสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ) ซึ่งเป็นการกำหนดมิติการพัฒนาที่กว้างแต่ครอบคลุมประเด็นการพัฒนาโดยพื้นฐาน เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการจัดทำตัวชี้วัด โดยในการเลือกตัวแปร คณะผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิด RACER (Relevant, Accepted, Credible, Easy and Robust) ในการพิจารณา

ส่วนผลลัพธ์การประเมินความเข้มแข็งของชุมชนจะแบ่งตาม**ระดับการพัฒนาของชุมชน** โดยสามารถแบ่งเป็นชุมชน 4 ประเภท ได้แก่ 1) **ชุมชนเข้มแข็ง** คือ ชุมชนที่คนในชุมชนสามารถที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ในทุกมิติ และมีทุนหรือกระบวนการต่างๆ ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน ที่เอื้อต่อการสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน 2) **ชุมชนกำลังพัฒนาด้านทุนและกระบวนการชุมชน** คือ ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตดี แต่ขาดส่วนของทุนและกระบวนการชุมชน 3) **ชุมชนกำลังพัฒนาด้านผลลัพธ์ชุมชน** คือ ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตไม่ดีขึ้น แต่มีทุนและกระบวนการชุมชน และ 4) **ชุมชนเปราะบาง** คือ ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตไม่ดีขึ้น และขาดทุนและกระบวนการชุมชน ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยเสนอให้ สศช. ปรับตัวชี้วัดของเป้าหมายที่ 3 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จากเดิม คือ **ดัชนีชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภาค เป็น สัดส่วนชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภูมิภาค หรือ สัดส่วนชุมชนเปราะบางลดลงในทุกภูมิภาค** โดยที่ยังคงอีก 2 ตัวชี้วัดเดิม คือ **สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น** และ **มูลค่าสินค้าชุมชนเพิ่มขึ้น** ไว้ ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยจะเสนอรูปแบบของระบบข้อมูล (Data System) เพื่อการจัดทำดัชนีศักยภาพชุมชนไว้ในส่วนถัดไป

ส่วนที่ 7

การออกแบบระบบข้อมูล (Data System) เพื่อการจัดทำดัชนีศักยภาพชุมชน

- การออกแบบโครงสร้างระบบข้อมูลและขั้นตอนสำหรับนักปฏิบัติการ
- ตัวแบบการนำเสนอดัชนีชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง

GDP (current USD) - ประเทศไทย พ.ศ. 2503-2562

World Bank Open Data (2020)

ส่วนที่ 7 การออกแบบระบบข้อมูล (Data System) เพื่อการจัดทำดัชนีศักยภาพชุมชน

จากส่วนก่อนหน้าที่คณะผู้วิจัยได้มีการนำเสนอตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง คำอธิบายตัวแบบ นิยามการระบุข้อมูลที่จะใช้ รวมถึงวิธีการคำนวณในแต่ละตัวชี้วัด ในส่วนนี้จะเป็นการนำเสนอรูปแบบของระบบข้อมูลเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดทำตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทางปฏิบัติจริงตามวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยเนื้อหาในส่วนนี้จะแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก คือ การออกแบบโครงสร้างระบบข้อมูล และขั้นตอนสำหรับนักปฏิบัติการ และส่วนที่สอง คือ ตัวแบบสาธิตดัชนีชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง

16. การออกแบบโครงสร้างระบบข้อมูล และขั้นตอนสำหรับนักปฏิบัติการ

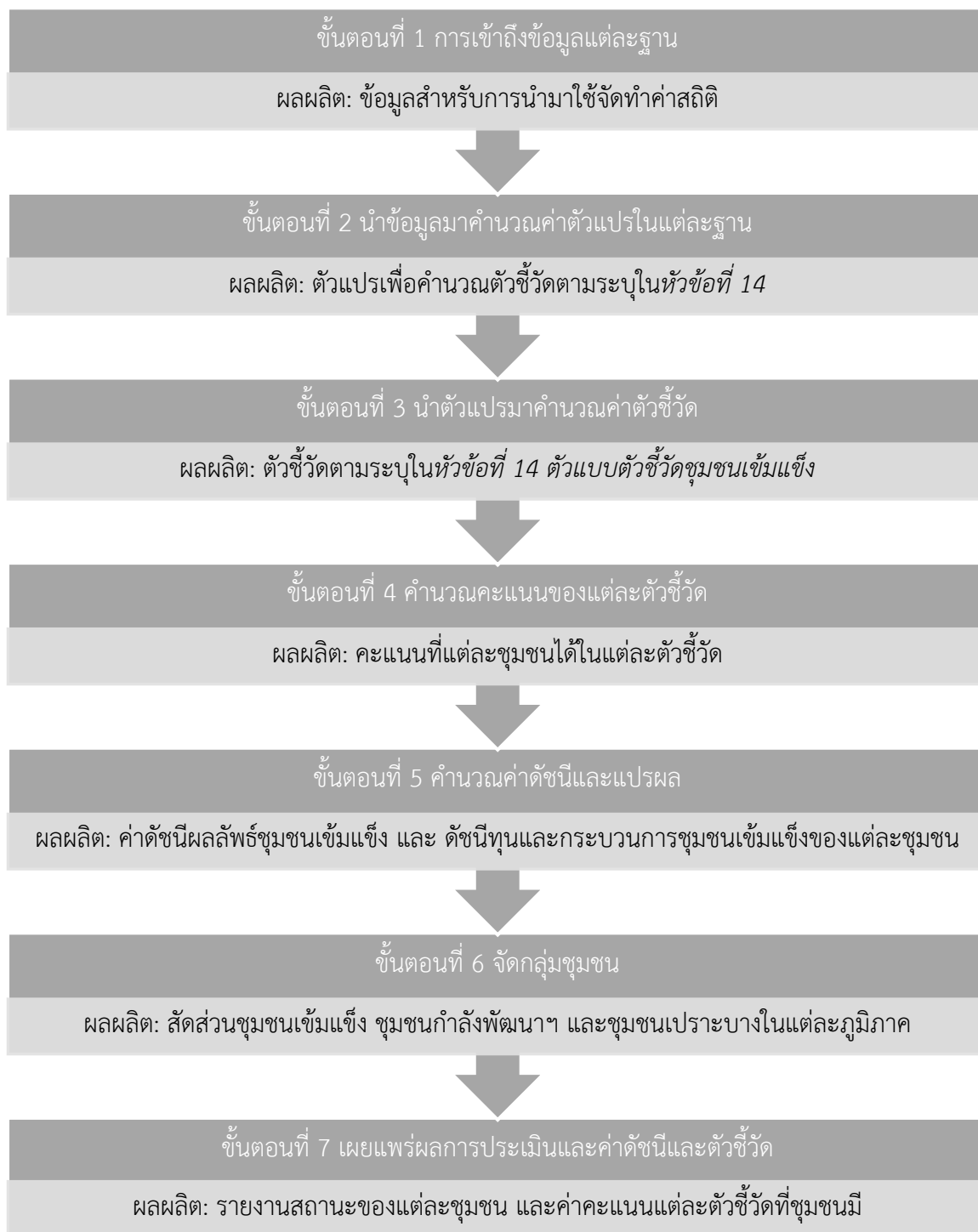
จากข้อเสนอตัวชี้วัดที่จะเป็นองค์ประกอบในดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง และ ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง จะพบว่าผู้จัดทำดัชนีจะต้องรวบรวมข้อมูลจากฐานข้อมูล ประกอบด้วย

1. ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.)
2. ระบบข้อมูลกลางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)
3. ฐานข้อมูลสารสนเทศสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (พอช.)
4. ฐานข้อมูลกองทุนหมู่บ้าน
5. ฐานข้อมูลนิติบุคคล
6. ฐานข้อมูลคลังข้อมูลสุขภาพ (Health Data Center: HDC)
7. ฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารการศึกษา (Education Management Information System: EMIS)
8. ฐานข้อมูล OpenStreetMap
(สามารถทดแทนด้วย ฐานข้อมูลกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม)
9. ฐานข้อมูลกองปราบปรามยาเสพติด

ข้อจำกัดสำคัญของฐานข้อมูลรายการที่ 1 รายการที่ 2 และรายการที่ 7 คือ ไม่มีข้อมูลของพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งคณะผู้วิจัยขอเสนอให้กรณีของการทำตัวชี้วัดด้านชุมชนเข้มแข็ง อาจจะต้องตัดกรุงเทพมหานครออกจากการคำนวณ เพราะเป้าหมายของตัวชี้วัดที่ต้องการจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก อาจจะได้ไม่เป็นประเด็นหลักในบริบทของกรุงเทพมหานครที่ไม่เหมือนกับกรณีชุมชนในต่างจังหวัด

ผู้ปฏิบัติการของ สศช. สามารถนำข้อมูลจากฐานข้อมูลข้างต้นมาใช้ในการจัดทำดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง และ ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ตามรายการในหัวข้อที่ 14 ตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง ตลอดจนการรายงานผลการวิเคราะห์ โดยมีภาพรวมขั้นตอนการดำเนินการดังรูปต่อไปนี้

รูปที่ 17 ภาพรวมขั้นตอนการดำเนินการ

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การเข้าถึงข้อมูลแต่ละฐาน

ผลิต: ข้อมูลสำหรับการนำมาใช้จัดทำค่าสถิติ

- โดยปกติ ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เป็นข้อมูลสำรวจที่ สศช. สามารถประสานงานกับกรมการพัฒนาชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการกิจขององค์กรได้
- ขณะที่ข้อมูลในรายการอื่นๆ สามารถเข้าถึงได้ผ่านระบบออนไลน์ (รายละเอียด ข้อมูลและหน่วยงานเจ้าของข้อมูลของแต่ละฐานข้อมูล สรุปใน *ส่วนที่ 4 ทบทวนกระบวนการวัดผลการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาในไทยและต่างประเทศ*) อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัย เสนอให้ผู้ปฏิบัติการของ สศช. ดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานเจ้าของข้อมูล เพื่อให้หน่วยงานเจ้าของข้อมูลจัดเตรียมข้อมูลให้กับ สศช. ตามรายการในหัวข้อที่ 14 ตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง
- ทั้งนี้ เนื่องจากข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐที่ สศช. สามารถประสานงานได้ และ เพื่อให้หน่วยงานเจ้าของข้อมูลตรวจสอบความถูกต้องและความเป็นปัจจุบันของข้อมูล ก่อนนำเสนอให้ผู้ปฏิบัติการของ สศช. รวมถึงป้องกันความผิดพลาดจากการดาวน์โหลดข้อมูลจำนวนมาก
- กรณีการประสานข้อมูลจำเป็นต้องมีการทำ MOU ระหว่างองค์กร คณะผู้วิจัยได้จัดทำร่าง MOU เพื่อให้ สศช. สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดยสะดวก โดยนำเสนอในภาคผนวก
- ยกเว้นข้อมูลฐานข้อมูล OpenStreetMap ซึ่งสามารถดาวน์โหลดได้โดยง่ายใน <https://download.geofabrik.de/asia/thailand.html>
- ข้อมูลที่นำมาพิจารณาในแต่ละฐานควรมี 2 ชุด
 - ชุดแรก คือ ข้อมูลปีฐาน คือ ข้อมูลในช่วง ณ สิ้นปี พ.ศ. 2559 – 2561 (ขึ้นกับการมีอยู่ของข้อมูลในแต่ละฐาน) ซึ่งเป็นข้อมูลในช่วงต้นของแผนพัฒนา ฉบับที่ 12
 - ชุดสอง คือ ข้อมูลปัจจุบัน คือ ข้อมูล ณ สิ้นปี พ.ศ. 2564 ซึ่งเป็นข้อมูลในช่วงท้ายของแผนพัฒนา ฉบับที่ 12 กรณีไม่มีข้อมูล พ.ศ. 2564 ให้ใช้ข้อมูล พ.ศ. 2563 เป็นค่าประมาณทดแทน หรืออาจพิจารณาข้อมูลปีถัดไปก็ได้

ขั้นตอนที่ 2 นำข้อมูลมาคำนวณค่าตัวแปรในแต่ละฐาน

ผลลัพธ์: ตัวแปรเพื่อคำนวณตัวชี้วัดตามระบุในหัวข้อที่ 14

- ผู้ปฏิบัติการสามารถคำนวณตัวแปรเพื่อคำนวณตัวชี้วัดโดยใช้ข้อมูลตามที่ระบุในหัวข้อที่ 14 ตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง
- ข้อมูลที่ได้รับในแต่ละฐานจะมีหน่วยของข้อมูลที่แตกต่างกัน ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติการจะต้องแปลงหน่วยของข้อมูลเป็นหน่วยตามที่กำหนด คือ ระดับอำเภอ
- ทั้งนี้ ฐานข้อมูลตามรายการข้างต้น ทั้งหมดรายงานข้อมูลในหน่วยที่เล็กกว่าระดับอำเภอ เช่น ข้อมูลรายบุคคล ข้อมูลรายครัวเรือน ข้อมูลรายหน่วยงาน และข้อมูลรายองค์กร (กรณีข้อมูลองค์กรชุมชน มีหน่วยที่ใหญ่ที่สุด คือ ระดับตำบล) ฉะนั้น การแปลงหน่วยของข้อมูลสามารถทำได้โดยการหาผลรวมหรือการหาค่าเฉลี่ยภายในเขตอำเภอ (คณะผู้วิจัยเสนอให้หลีกเลี่ยงการใช้ฐานข้อมูลที่หน่วยของข้อมูลใหญ่กว่าระดับอำเภอเพื่อเลี่ยงการประมาณการข้อมูลระดับย่อยจากข้อมูลระดับใหญ่)
- ผู้ปฏิบัติการจะต้องเติมข้อมูลที่ขาดหาย (Missing Data) ของแต่ละตัวแปรในแต่ละอำเภอ ซึ่งคณะผู้วิจัยเสนอให้ทำโดยใช้ค่าเฉลี่ยของตัวแปรนั้นๆ ในอำเภอที่มีอาณาเขตติดกัน

ขั้นตอนที่ 3 นำตัวแปรมาคำนวณค่าตัวชี้วัด

ผลลัพธ์: ตัวชี้วัดตามระบุในหัวข้อที่ 14 ตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง

- ผู้ปฏิบัติการนำตัวแปรที่ได้มาคำนวณตัวชี้วัดโดยใช้สูตรตามระบุในหัวข้อที่ 14 ตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง
- สูตรการคำนวณตามที่ระบุในหัวข้อข้างต้น เป็นการคำนวณโดยการทำให้ข้อมูลสามารถเปรียบเทียบกันได้แล้ว (Normalisation of Data)

ขั้นตอนที่ 4 คำนวณคะแนนของแต่ละตัวชี้วัด

ผลลัพธ์: คะแนนที่แต่ละชุมชนได้ในแต่ละตัวชี้วัด

- ผู้ปฏิบัติการนำตัวชี้วัดที่ได้มาใช้คำนวณคะแนนของแต่ละตัวชี้วัด ซึ่งในขั้นตอนนี้จะต้องใช้ค่าน้ำหนักของแต่ละตัวชี้วัดมาประกอบ
- สูตรการคำนวณ

$$\text{คะแนนที่ได้จากตัวชี้วัด } A = \frac{\text{ค่าตัวเลขตัวชี้วัด } A \text{ ที่ประเมินได้} \times \text{ค่าน้ำหนักคะแนนของตัวชี้วัด } A}{\text{ค่าตัวเลขสูงสุดที่เป็นไปได้ของตัวชี้วัด } A}$$

- คณะผู้วิจัยได้เสนอค่าน้ำหนักของแต่ละตัวชี้วัดเบื้องต้นในหัวข้อที่ 14 ตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง
- ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติ ควรมีการตรวจสอบความเหมาะสมของค่าน้ำหนัก โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ซึ่งเป็นวิธีการที่คำนวณค่าน้ำหนักโดยอาศัยความแปรปรวนร่วมของแต่ละตัวแปร ซึ่งช่วยให้ผู้ปฏิบัติการทราบความสัมพันธ์เชิงสถิติ (ไม่ได้หมายถึงความสัมพันธ์เชิงเหตุผล) ของแต่ละตัวชี้วัดต่อดัชนีย่อยที่เป็นตัวแปรที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ (Latent Variable) โดยตัวชี้วัดที่มีความสัมพันธ์กับดัชนีย่อยมากจะยิ่งได้ค่าน้ำหนักมาก
- ผู้ปฏิบัติการสามารถเปรียบเทียบค่าพารามิเตอร์ที่ได้จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันกับค่าน้ำหนักที่กำหนดไว้ก่อนหน้านี้ว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ รวมถึงอาจจะใช้ค่าพารามิเตอร์ความสัมพันธ์ของตัวชี้วัดกับดัชนีย่อยมาใช้ในการพิจารณาเลือกปรับตัวชี้วัดหรือตัดตัวชี้วัดบางตัวออกได้

ขั้นตอนที่ 5 คำนวณค่าดัชนีและแปรผล

ผลลัพธ์: ค่าดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง และ ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งของแต่ละชุมชน

- ผู้ปฏิบัติการนำคะแนนที่ได้ของแต่ละตัวชี้วัดมารวมเป็นคะแนนของแต่ละดัชนีย่อยตามโครงสร้างที่ระบุใน หัวข้อที่ 14 ตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง
- จากนั้นจึงคำนวณค่าดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง และ ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งของแต่ละชุมชน ซึ่งเป็นผลรวมของค่าดัชนีย่อยของแต่ละดัชนี
- คณะผู้วิจัยกำหนดให้ดัชนีย่อยทั้ง 4 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม ทุนมนุษย์ และสภาพแวดล้อม แต่ละตัวมีค่าน้ำหนักเท่ากัน ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการนโยบายสามารถเข้าใจได้โดยง่าย เกิดความสะดวกในการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์

ขั้นตอนที่ 6 จัดกลุ่มชุมชน

ผลผลิต: สัดส่วนชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนกำลังพัฒนา และชุมชนเปราะบางในแต่ละภูมิภาค

- เมื่อทราบค่าดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง และ ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งของแต่ละชุมชน ผู้ปฏิบัติสามารถจัดกลุ่มชุมชนโดยเริ่มต้นจากการคำนวณค่าเกณฑ์มาตรฐาน ด้วยข้อมูลดัชนีทั้งสองดัชนี ณ ปีฐาน โดยกำหนดให้
 - XO คือ ค่าเกณฑ์มาตรฐานของดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง มีค่าเท่ากับ ค่าดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็งที่ระดับควอร์ไทล์ที่ 1 ณ ปีฐาน
 - YO คือ ค่าเกณฑ์มาตรฐานของดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง มีค่าเท่ากับ ค่าดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งที่ระดับควอร์ไทล์ที่ 1 ณ ปีฐาน
- ฉะนั้น กลุ่มของชุมชนจะถูกแบ่งโดยการพิจารณาค่าดัชนีทั้ง 2 ณ สิ้นปี พ.ศ. 2564 เทียบกับค่า XO และ YO ดังนี้
 - กลุ่มที่ 1 ชุมชนเข้มแข็ง
 - ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง สูงกว่า YO
 - ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง สูงกว่า XO
 - กลุ่มที่ 2 ชุมชนกำลังพัฒนาด้านผลลัพธ์ชุมชน
 - ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง ต่ำกว่า YO
 - ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง สูงกว่า XO
 - กลุ่มที่ 3 ชุมชนกำลังพัฒนาด้านทุนและกระบวนการชุมชน
 - ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง สูงกว่า YO
 - ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ต่ำกว่า XO
 - กลุ่มที่ 4 ชุมชนเปราะบาง
 - ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง ต่ำกว่า YO
 - ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ต่ำกว่า XO
- ผู้ปฏิบัติสามารถคำนวณการเปลี่ยนแปลงของสัดส่วนชุมชนในแต่ละกลุ่มได้ โดยในเบื้องต้นสามารถรายงานสัดส่วนชุมชนเข้มแข็งเพื่อเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของเป้าหมายที่ 3 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ทั้งนี้ในระยะต่อไป คณะผู้วิจัยขอเสนอให้พิจารณาตั้งเป้าหมายเป็นการลดสัดส่วนชุมชนเปราะบางตามเหตุผลที่ชี้แจงในบทก่อนหน้า

ขั้นตอนที่ 7 เผยแพร่ผลการประเมินและคำดัชนีและตัวชี้วัด

ผลลัพธ์: รายงานสถานะของแต่ละชุมชน และคำแนะนำแต่ละตัวชี้วัดที่ชุมชนมี

- จากผลการประชุมกลุ่มย่อยได้มีผู้แทนองค์กรต่างๆ ที่ขับเคลื่อนนโยบายเกี่ยวกับชุมชนเข้าร่วม ที่ประชุมมีความเห็นว่าการทำตัวชี้วัดชุมชนของ สศช. จะมีประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างมาก หาก สศช. สามารถเผยแพร่ข้อมูลตัวชี้วัดเพื่อให้ชุมชนนำไปใช้พิจารณาพัฒนาตนเองได้
- ทางเลือกการดำเนินการในเบื้องต้น 2 แนวทาง
 1. จัดทำโปรไฟล์ชุมชน ให้แต่ละชุมชน แต่ละหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องสามารถพิจารณาภาพรวมการประเมินในแต่ละดัชนีและตัวชี้วัด เพื่อใช้เป็นข้อมูลพิจารณาประเด็นที่ต้องการการพัฒนาในแต่ละพื้นที่
 2. ประสานข้อมูลกับระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform: TPMap) ซึ่งเป็นระบบที่มีการรายงานข้อมูลตัวชี้วัดด้านต่างๆ อยู่แล้ว ซึ่งจะช่วยให้ TPMap สามารถมีข้อมูลเชิงลึกในระดับชุมชนได้มากขึ้น โดยที่ผู้ใช้งานข้อมูลสามารถเข้าถึงข้อมูลหลากหลายด้านโดยไม่จำเป็นต้องค้นหาจากหลายแหล่ง

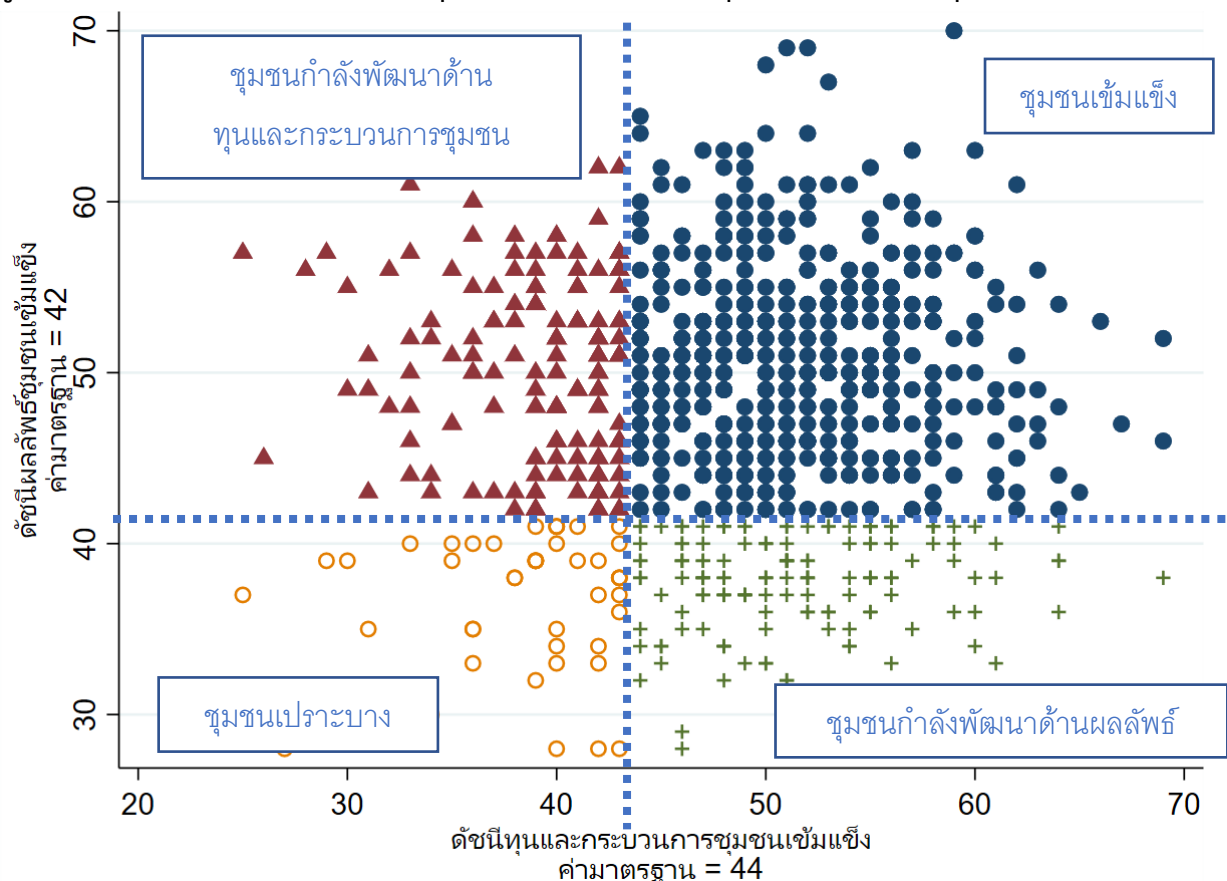
17. ตัวแบบสาธิตการนำเสนอดัชนีชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง

การวิจัยฉบับนี้มีขอบเขตถึงการกำหนดข้อเสนอในการปรับปรุงตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง โดยไม่รวมขั้นตอนของการจัดทำตัวชี้วัด อย่างไรก็ตาม เพื่อให้หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เห็นภาพการจัดทำตัวชี้วัดในทางปฏิบัติได้ชัดเจนมากขึ้น คณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำตัวแบบสาธิตการนำเสนอดัชนีชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนขึ้น

ตัวแบบสาธิต (Mockup) จะนำเสนอภาพจำลองการคำนวณตัวชี้วัดและการนำตัวชี้วัดมาใช้ โดยที่ข้อมูลตัวชี้วัดทั้งหมดที่นำเสนอในหัวข้อนี้จะเป็นข้อมูลที่สร้างขึ้นมาด้วยวิธีการสุ่ม ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินการในลักษณะเดียวกันนี้กับข้อมูลจริงได้

ด้วยข้อมูลที่สร้างขึ้นมาด้วยวิธีการสุ่ม ทั้งหมด 878 ตัวอย่าง (แทนจำนวนอำเภอในไทย) นำมาสร้างเป็นตัวชี้วัด และค่าดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง และ ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ได้ดังนี้

รูปที่ 18 ตัวแบบสาธิตค่าดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง และ ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง

ที่มา: คณะผู้วิจัย

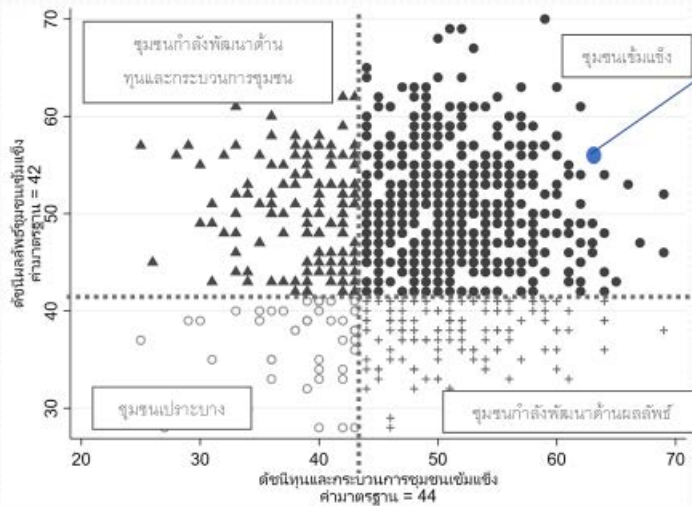
จากข้อมูลที่สร้างขึ้นมาด้วยวิธีการสุ่ม เมื่อกำหนดค่ามาตรฐานของดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง เท่ากับ 42 และ ค่ามาตรฐานของดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง เท่ากับ 44 (ในทางปฏิบัติ ค่ามาตรฐานจะต้องพิจารณาจากค่าควอร์ไทล์ที่ 1 ของดัชนีที่คำนวณด้วยข้อมูล ณ ปีฐาน) จะพบว่ามี ชุมชนเข้มแข็ง 527 ชุมชน ชุมชนกำลังพัฒนาด้านผลลัพธ์ชุมชน 157 ชุมชน ชุมชนกำลังพัฒนาด้านทุนและกระบวนการชุมชน 149 ชุมชน และ ชุมชนเปราะบาง 45 ชุมชน

จากข้อมูลข้างต้นจะพบว่า **สัดส่วนชุมชนเข้มแข็ง เท่ากับ ร้อยละ 60.02 ขณะที่สัดส่วนชุมชนเปราะบาง เท่ากับ ร้อยละ 5.12** ซึ่งหากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ประสบความสำเร็จ สัดส่วนชุมชนเข้มแข็งควรเพิ่มมากขึ้น และ สัดส่วนชุมชนเปราะบางควรลดลง เมื่อเทียบค่าดังกล่าวที่คำนวณจากข้อมูลชุดปัจจุบันกับ ข้อมูล ณ ปีฐาน

นอกจากนี้ สสช. ควรจัดทำรายงานผลการประเมินประกอบ โดยนำเสนอเป็น Profile ชุมชน เพื่อให้ชุมชนทราบค่าดัชนีทั้ง 2 ค่า และค่าของแต่ละตัวชี้วัด ให้ชุมชนสามารถพิจารณาได้ว่าชุมชนยังมีช่องว่างในการพัฒนาในประเด็นใดบ้าง

รูปที่ 19 ตัวแบบสถิติ Profile ชุมชน

การประเมินความเข้มแข็งชุมชน อำเภอ A จังหวัด B ณ ปี พ.ศ. 2564

อำเภอ A จังหวัด B

- จัดอยู่ในกลุ่ม: ชุมชนเข้มแข็ง
- ค่าดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง
 - คะแนน 55 เต็ม 100
 - อันดับที่ 56 จาก 878
- ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง
 - คะแนน 62 เต็ม 100
 - อันดับที่ 39 จาก 878

องค์ประกอบที่ 1 ดัชนีย่อยผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ

อำเภอ A จังหวัด B

คะแนน XX เต็ม 25 คะแนน

- ตัวชี้วัดที่ 1 สัดส่วนครัวเรือนที่มีระดับรายได้ขั้นต่ำขึ้นไป เท่ากับ ร้อยละ XXXX

คะแนน XX เต็ม 5 คะแนน

- ตัวชี้วัดที่ 2 สัดส่วนครัวเรือนที่มีอาหารบริโภคอย่างเพียงพอ เท่ากับ ร้อยละ XXXX

คะแนน XX เต็ม 10 คะแนน

- ตัวชี้วัดที่ 3 สัดส่วนครัวเรือนที่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย เท่ากับ ร้อยละ XXXX

คะแนน XX เต็ม 5 คะแนน

- ตัวชี้วัดที่ 4 สัดส่วนครัวเรือนที่มีน้ำสะอาดบริโภคอย่างเพียงพอ เท่ากับ ร้อยละ XXXX

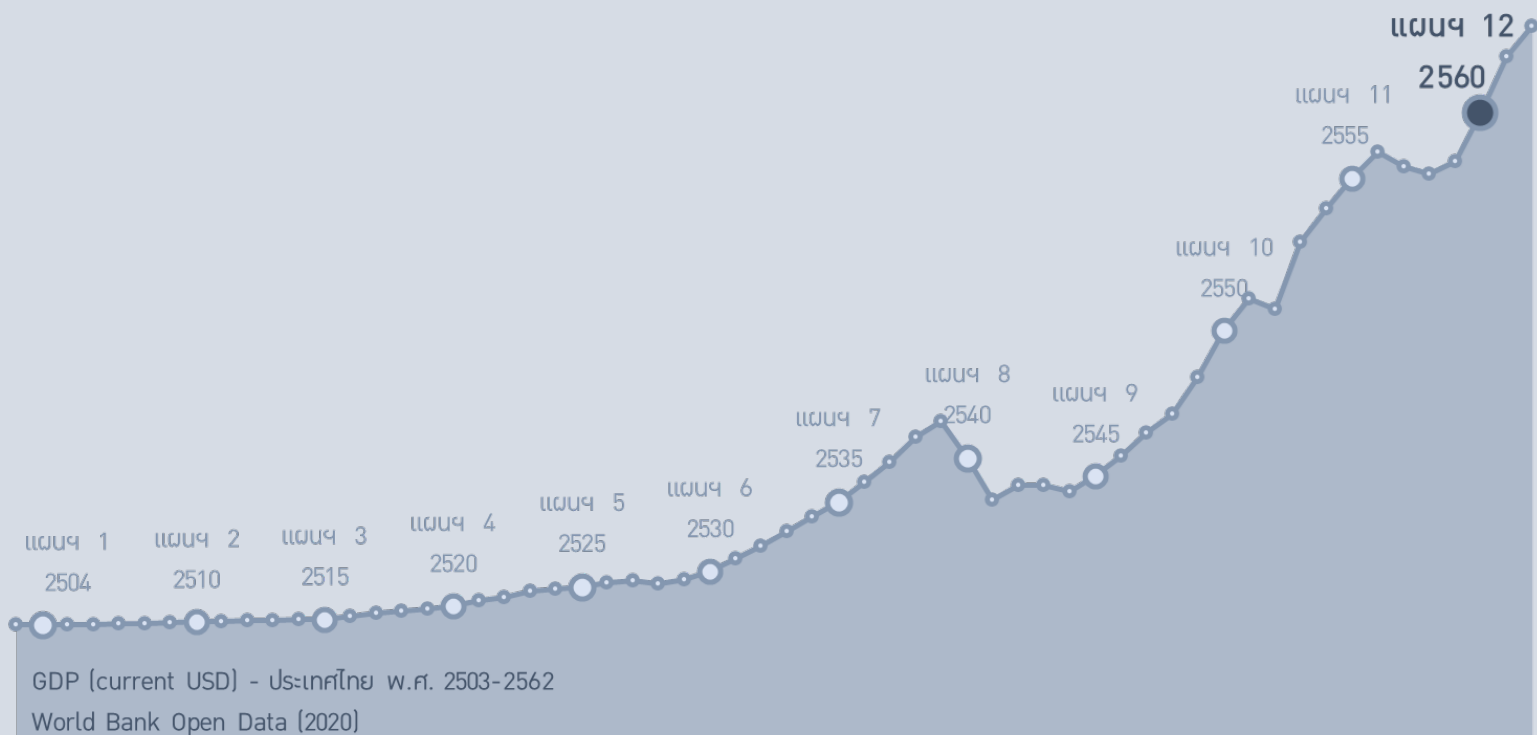
คะแนน XX เต็ม 5 คะแนน

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ส่วนที่ 8

สรุปผลและอภิปรายผล

- สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 8 สรุปผลและอภิปรายผล

จากส่วนก่อนหน้าที่คณะผู้วิจัยได้ออกแบบระบบข้อมูล (Data System) ทั้งโครงสร้าง ขั้นตอน และ ตัวแบบสถิติ เพื่อการจัดทำดัชนีศักยภาพชุมชน ในส่วนนี้จะเป็นการสรุปผลการวิจัยในภาพรวม เพื่อเป็นการ สังเคราะห์และเชื่อมโยงประเด็นในแต่ละส่วนเข้าด้วยกัน

18. สรุปผลการวิจัย

ด้วยแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ที่ถูกจัดทำขึ้นบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 ได้ ระบุเป้าหมายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสำคัญประการหนึ่ง คือ **“ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรม และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม”** ซึ่งกำหนดเป้าหมายการพัฒนาไว้ 3 ประการ โดยเป้าหมายที่เน้น ความเข้มแข็งของชุมชนคือ เป้าหมายที่ 3 อันมีใจความว่า **“เพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น”** ซึ่ง สศช. ได้มีการกำหนดตัวชี้วัดด้านศักยภาพชุมชนเพื่อแสดงระดับความสำเร็จของการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ไว้ 3 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย 1) **สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น** 2) **ดัชนีชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภาค** และ 3) **มูลค่าสินค้าชุมชนเพิ่มขึ้น** ทั้งนี้ การกำหนดตัวชี้วัดดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมกับแนวทางการพัฒนาที่กำหนดไว้และมีสถิติที่เกี่ยวข้องค่อนข้างจำกัด ส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถติดตามความคืบหน้าของการพัฒนาตามเป้าหมายนี้ได้อย่างจำกัด และอาจส่งผลต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาตามที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ด้วยเหตุนี้ สศช. จึงได้จัดทำ **“โครงการทบทวนตัวชี้วัด ศักยภาพชุมชนเพื่อการติดตามยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12”** นี้ขึ้น เพื่อให้เกิดการทบทวนและจัดทำข้อเสนอตัวชี้วัดที่เหมาะสมต่อการติดตามผลการพัฒนาตามเป้าหมายที่ 3 ดังกล่าว

ในขั้นแรก คณะผู้วิจัยได้ทำการทบทวนนิยามคำว่า **“ศักยภาพชุมชน”** ทั้งในกฎหมายหมายและแผนพัฒนาประเทศไทย รวมถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 และยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 ซึ่งค้นพบว่าเมื่อกล่าวถึง **“ศักยภาพชุมชน”** ผู้คนมักเน้นไปที่ประเด็นด้านเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งคณะผู้วิจัยก็พบว่าคำว่า **“เศรษฐกิจชุมชน”** ก็เป็นอีกเป็นคำที่ถูกให้นิยามไว้อย่างหลากหลาย ถึงแม้บางกรณีจะนิยามที่ค่อนข้างแคบและเฉพาะเจาะจง แต่ก็มีการนำไปผูกติดกับกรอบแนวคิดอื่นๆ เช่น แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือระบุว่าเศรษฐกิจชุมชนจะต้องมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมชุมชน การทำงานวิจัยเพื่อหาตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนจึงมีความท้าทายตั้งแต่กระบวนการตีความหมายและขอบเขตของคำนี้ ฉะนั้น เพื่อตอบโจทย์ความท้าทายดังกล่าว วิธีการทำงานวิจัยนี้จะใช้ คือ **“การเริ่มต้นจากการกำหนดนิยามแบบกว้าง”** โดยกำหนดให้ **“ศักยภาพของชุมชน คือ ศักยภาพในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนในทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน”**

นอกจากนี้ การจัดประเภทของชุมชนเป็นหนึ่งในขั้นตอนสำคัญของกระบวนการจัดทำตัวชี้วัดและการประเมินผล เนื่องจากเป็นธรรมชาติของชุมชนที่แต่ละแห่งจะมีคุณลักษณะพื้นฐานที่แตกต่างกันออกไป และคุณลักษณะพื้นฐานเหล่านี้จะเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการอธิบายความสามารถของชุมชนในด้านต่างๆ โดยการจัดประเภทของชุมชนสามารถทำได้หลากหลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งตามขนาดของสถานที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ คุณลักษณะร่วมของสมาชิกในชุมชน โครงสร้างองค์กรของชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ระดับการผลิตสินค้า วิวัฒนาการทางเศรษฐกิจ ระดับการพัฒนาของสถานที่ตั้ง ปัญหาและความสามารถในการแก้ไขปัญหา ระดับการพัฒนาของชุมชน หรือการเกิดของชุมชน ซึ่งการจะแบ่งด้วยเกณฑ์ใดนั้นขึ้นอยู่กับเป้าประสงค์ว่าผู้ประเมินต้องการให้ความสนใจชุมชนในมิติใด

หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์หลักการว่าด้วยการสร้างชุมชนเข้มแข็งและการพัฒนาชุมชน ซึ่งพบว่า การสร้างชุมชนเข้มแข็งและการพัฒนาศักยภาพชุมชน คือ **การทำให้ชุมชนสามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ** โดยองค์ประกอบของชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะแตกต่างกันไปในแต่ละการศึกษา โดยอาจจะพิจารณาจาก**ต้นทุนของชุมชน (Input)** (ชุมชนมีคุณสมบัติอะไรบ้าง?) หรือ **ผลลัพธ์ของกระบวนการพัฒนาชุมชน (Outcome)** (ชุมชนสามารถก่อให้เกิดอะไรกับสมาชิกชุมชนได้บ้าง?) หรือ **ตัวกระบวนการพัฒนาชุมชน (Process)** (ชุมชนควรมีกิจกรรมการดำเนินการใดบ้าง?) ซึ่งแต่ละมุมมองจะมีข้อดีข้อเสียที่แตกต่างกัน เช่น การพิจารณาจากผลลัพธ์ของการพัฒนาอาจทำให้ผู้ศึกษาสามารถเปรียบเทียบศักยภาพของชุมชนได้อย่างตรงไปตรงมา แต่อาจจะทำให้ผู้ศึกษาขาดข้อมูลความรู้ที่บอกว่าอะไรคือสาเหตุของระดับการพัฒนาที่แตกต่างกัน และไม่ทราบถึงทุนเดิมที่มีหรือกระบวนการพัฒนาที่ใช้ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้เป็นข้อมูลสำคัญในกระบวนการกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบาย

ต่อมา คณะผู้วิจัยได้ทบทวนตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งในประเทศไทย ซึ่งมีบุคคลหรือหน่วยงานที่ศึกษาวิเคราะห์ และเก็บข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนอยู่พอสมควร โดยส่วนใหญ่จะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขของชุมชน ทั้งในด้านความสะดวกสบายจากการมีโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านสุขภาพอนามัย ด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนด้านความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน และมีตัวชี้วัดที่กล่าวถึงด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ประปราย สุดท้ายแล้ว คณะผู้วิจัยได้เลือกตัวชี้วัดและฐานข้อมูลหลักที่จะถูกนำมาสร้างตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 9 แห่ง ได้แก่ 1) ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) 2) ระบบข้อมูลกลางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) 3) ฐานข้อมูลสารสนเทศสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) 4) ฐานข้อมูลกองทุนหมู่บ้าน 5) ฐานข้อมูลนิติบุคคล 6) ฐานข้อมูลคลังข้อมูลสุขภาพ (Health Data Center) 7) ฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารการศึกษา 8) ฐานข้อมูล OpenStreetMap (สามารถทดแทนด้วย ฐานข้อมูลกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม) และ 9) ฐานข้อมูลกองปราบปรามยาเสพติด

ทั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมตัวชี้วัดด้านการพัฒนาชุมชนทั้งในไทยและต่างประเทศ จะพบว่า การศึกษาที่ผ่านมาเกือบทั้งหมดยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการปรับตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับธรรมชาติของ กระบวนการพัฒนา โดยจะดำเนินการวัดความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการเลือกตัวแปรที่เป็น “ภาพตัดขวาง” ของขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการพัฒนา เช่น การศึกษาจากทุนของชุมชน ซึ่งเป็นการพิจารณา เพียงแค่ปัจจัยนำเข้าของกระบวนการพัฒนา หรือ การศึกษาจากกระบวนการของชุมชน ซึ่งเป็นการพิจารณา เพียงแค่กิจกรรมของนโยบายที่ขับเคลื่อน ซึ่งทั้งสองวิธีอาจจะไม่ได้เป็นการวัดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากต้นทุน หรือ กระบวนการที่มี และอาจจะไม่ได้สะท้อนภาพความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างที่วางเป้าหมายไว้

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาครั้งนี้จะปรับตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับธรรมชาติของกระบวนการพัฒนา เพื่อให้ การประเมินผลให้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย ทำให้ผู้ประเมินสามารถเข้าใจ ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของปัจจัยต่างๆ ในแต่ละช่วงของการพัฒนา เช่น ทำให้ทราบได้ว่าการที่หน่วยที่วัด ไม่ได้ผลลัพธ์ตามคาดหวังเกิดจากการมีต้นทุนที่ต่ำ หรือ การดำเนินการที่ผิดพลาด การรวมทั้งหมดไว้ใน ตัวชี้วัดเดียว จะทำให้ผลการประเมินไม่สามารถบอกได้ว่าหน่วยชี้วัดมีผลประเมินสูงหรือต่ำ จากปัจจัยทาง ด้านไหน รวมถึงทำให้เป็นการยากในการตรวจสอบความเหมาะสมในการกำหนดตัวชี้วัด ทั้งนี้ ด้วยเหตุที่ ขั้นตอนการประเมินในทุกระดับจะได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอก (External Influences) เสมอ เช่น ต้นทุนที่มีอยู่ก่อนเดิมของชุมชน ผลจากนโยบายหรือโครงการอื่นๆ นอกเหนือจากนโยบายหรือโครงการที่จะ ทำการวัดผล คณะผู้วิจัยจึงต้องพิจารณาว่าจะตัดผลของปัจจัยเหล่านี้ออกหรือไม่ ซึ่งจะต้องพิจารณาจาก วัตถุประสงค์และข้อจำกัดของการประเมินในแต่ละครั้ง รวมถึงเครื่องมือทางสถิติที่จะนำมาใช้

ในการศึกษาครั้งนี้ จะใช้ดัชนีผสม (Composite Index) ในการสร้างตัวชี้วัดใหม่ที่ทำให้สามารถ เปรียบเทียบหน่วยชี้วัด (Unit) ในหลายมิติ (Multidimensional) หรือตัวชี้วัด (Indicator) หลายตัว พร้อมกันได้ ตัวอย่างในกรณีของการวัดความเข้มแข็งของแต่ละชุมชน (หน่วยชี้วัด คือ ชุมชน) จะเป็น กระบวนการที่มีการวัดในหลายมิติ เช่น เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม การทำดัชนีผสม ก็อาจจะนำมาสู่การทำตัวชี้วัดที่ผิดพลาด การให้ข้อมูลที่ด้อยคุณภาพ และนำไปสู่การตีความหรือการตัดสินใจ ที่ผิดพลาดได้ เนื่องจากปัญหาสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ **ปัญหาประการแรก คือ ดัชนีผสมเป็นการรวมมิติและ ตัวชี้วัดหลายตัวเข้าไว้ด้วยกันเป็นตัวเลขค่าเดียว** ฉะนั้น โดยตัวดัชนีเองจึงเป็นค่าที่สามารถสะท้อนสิ่งที่ ต้องการจะชี้วัดได้เฉพาะในภาพรวม และอาจจะขาดการให้ข้อมูลในรายละเอียด จนเสี่ยงที่จะถูกนำไปตีความ ผิดพลาด (Misinterpreted) หรือใช้ผิดวัตถุประสงค์ (Misused) และ **ปัญหาประการที่สอง ซึ่งเป็น ข้อพึงระวังที่สำคัญกว่า คือ การที่ดัชนีผสมอาจจะเป็นการทำตัวชี้วัดที่ผิดพลาดจากผลของ กระบวนการสร้างที่ไม่มีประสิทธิภาพ (Poorly Constructed)** ซึ่งอาจจะเกิดจากหลายๆ สาเหตุ เช่น การรวบรวมตัวชี้วัดที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการชี้วัดเข้าไว้ด้วยกัน (Irrelevant) หรือ ความเอนเอียงในกระบวนการศึกษาวิจัย เพื่อเลี่ยงปัญหาทั้ง 2 ประการข้างต้น คณะผู้วิจัย จึงได้ศึกษาขั้นตอน การทำดัชนีผสมที่มีคุณภาพ โดยในการศึกษาฉบับนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้ขั้นตอนตามคำแนะนำในคู่มือ “Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide” ของ

องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาของประเทศกลุ่มยุโรป (Organisation for Economic Co-operation and Development: OECD) ซึ่งเป็นคู่มือที่ได้รับการยอมรับและอ้างอิงอย่างกว้างขวางในงานวิชาการทางสถิติและเศรษฐศาสตร์

จากการทบทวนวรรณกรรม ระเบียบวิธีวิจัย และการประชุมหารือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทำให้ได้ข้อสรุปว่า จากตัวชี้วัดเดิมของเป้าหมายที่ 3 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 อันประกอบด้วยสัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น ดัชนีชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภาค และมูลค่าสินค้าชุมชนเพิ่มขึ้น การศึกษาครั้งนี้จะคงตัวชี้วัดสัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น และมูลค่าสินค้าชุมชนเพิ่มขึ้น ไว้เช่นเดิม เนื่องจากตัวชี้วัดทั้ง 2 ตัวมีความสอดคล้องตรงตามเป้าหมายการพัฒนาและมีการใช้ข้อมูลตัวแปรที่สะท้อนตัวชี้วัดได้อย่างเหมาะสม ในขณะที่ตัวชี้วัด “ดัชนีชุมชนเข้มแข็ง” ยังเป็นตัวชี้วัดที่มีปัญหาในการกำหนดนิยามและข้อมูลตัวแปรที่นำมาใช้สะท้อนค่าของตัวชี้วัด โดยเดิมนั้นตัวชี้วัดนี้จะแบ่งเป็น 2 ตัวชี้วัดย่อย คือ 1) **ชุมชนพึ่งตนเองได้** โดยตัวแปรที่ใช้วัดค่า คือ สัดส่วนความมีเสถียรภาพทางการเงินหรือความมั่นคงขององค์กรชุมชน และ สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน และ 2) **ชุมชนเกื้อกูลกัน** โดยตัวแปรที่ใช้วัดค่า คือ สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการจัดสวัสดิการของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเห็นได้ว่า เหล่าตัวแปรที่กำหนดไว้เดิมจะเป็นการวัดทุนและกระบวนการชุมชนในมุมมองทางการเงินเป็นหลัก แต่จากการศึกษานิยามของชุมชนและหลักการสร้างชุมชนเข้มแข็งที่ได้ประมวลไว้ในบทก่อนหน้านี้ จะพบว่าชุมชนเป็นหน่วยที่มีศักยภาพสำคัญในการสร้างให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในหลากหลายมิติ อีกทั้งตัวแปรเหล่านั้นยังเป็นการกำหนดแค่ในมุมมองของทุนกับกระบวนการชุมชน โดยพิจารณาจากตัวชี้วัดการเงินองค์กรชุมชน และการดำเนินกิจกรรมในชุมชน ซึ่งอาจจะไม่ได้สะท้อนคุณค่าและเป้าหมายที่แท้จริงของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้สามารถ “พึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น” ตามที่ระบุไว้ในเป้าหมายที่ 3 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาครั้งนี้จึงพยายามปิดจุดอ่อนของตัวชี้วัดเดิมด้วยการให้ความสำคัญกับทั้งทุนและกระบวนการชุมชน รวมถึงผลลัพธ์การดำเนินการของชุมชนในหลากหลายมิติ โดยการวัดความเข้มแข็งในมุมมองของทุนกับกระบวนการชุมชนก็มีความสำคัญในการสะท้อน “ปัจจัยพื้นฐานของชุมชน” ที่เอื้อต่อการดำเนินการของชุมชนให้สามารถมีบทบาทในการยกระดับคุณภาพชีวิตคนในชุมชน โดยมีข้อเสนอการจัดทำตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งใหม่ โดยเสนอให้ทำเป็นดัชนีผสมในระดับอำเภอที่มีองค์ประกอบทั้ง **ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง** และ **ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง** โดยให้

- ดัชนีผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็ง สะท้อนถึงระดับของการที่คนในชุมชนสามารถที่จะมี**คุณภาพชีวิตที่ดี**ได้ในทุกมิติ คือ มีฐานะทางเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเองได้ มีสุขภาพดี มีการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข และได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพ
- ดัชนีทุนและกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง สะท้อนถึงระดับของการที่ชุมชนมีทุนหรือกระบวนการต่างๆ ที่เป็น**ปัจจัยพื้นฐาน**ที่เอื้อต่อการสร้างผลลัพธ์ชุมชนเข้มแข็งในทุกมิติ

โดยมิติการพัฒนาที่กำหนดจะประกอบด้วย **มิติด้านเศรษฐกิจ** (ความสามารถในการเลี้ยงชีพ) **มิติด้านสังคม** (ความสามารถในการอยู่ร่วมกัน) **มิติด้านทุนมนุษย์** (ความสามารถในการมีสุขภาพที่ดีและได้รับการศึกษา) และ **มิติด้านสภาพแวดล้อม** (ความสามารถในการมีถิ่นที่อยู่และสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ) ซึ่งเป็นการกำหนดมิติการพัฒนาที่กว้างแต่ครอบคลุมประเด็นการพัฒนาโดยพื้นฐาน เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่การจัดทำตัวชี้วัด โดยในการเลือกตัวแปร คณะผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิด RACER (Relevant, Accepted, Credible, Easy and Robust) ในการพิจารณา

ผลลัพธ์การประเมินความเข้มแข็งของชุมชนจะแบ่งตาม**ระดับการพัฒนาของชุมชน** โดยจะแบ่งเป็น

1) ชุมชนเข้มแข็ง

คือ ชุมชนที่คนในชุมชนสามารถที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดี (ผลลัพธ์การพัฒนา) ได้ในทุกมิติ (เศรษฐกิจ สังคม ทุนมนุษย์ และสภาพแวดล้อม) และมีทุนหรือกระบวนการต่างๆ ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน ที่เอื้อต่อการสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

2) ชุมชนกำลังพัฒนาด้านทุนและกระบวนการชุมชน

คือ ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตดี แต่ขาดส่วนของทุนและกระบวนการชุมชน

3) ชุมชนกำลังพัฒนาด้านผลลัพธ์ชุมชน

คือ ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตไม่ดีขึ้น แต่มีทุนและกระบวนการชุมชน

4) ชุมชนเปราะบาง

คือ ชุมชนที่คนมีคุณภาพชีวิตไม่ดีขึ้น และขาดทุนและกระบวนการชุมชน

เมื่อสามารถจัดกลุ่มชุมชนได้แล้ว คณะผู้วิจัยเสนอให้ สศช. ปรับตัวชี้วัดของ เป้าหมายที่ 3 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จากเดิม คือ ดัชนีชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภาค เป็น สัดส่วนชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภูมิภาค หรือ สัดส่วนชุมชนเปราะบางลดลงในทุกภูมิภาค โดยที่ยังคงอีก 2 ตัวชี้วัดเดิม คือ สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น และ มูลค่าสินค้าชุมชนเพิ่มขึ้น ไว้เช่นเดิม

ประเด็นท้ายสุด คือ การใช้ประโยชน์จากข้อสรุปและข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้เกี่ยวข้องรวมถึงผู้เข้าร่วมการประชุมการแถลงผลการศึกษาให้ความสำคัญ เนื่องจากการทำตัวชี้วัดเกี่ยวกับชุมชนของ สศช. ในรอบนี้จะมีประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างมากหาก สศช. สามารถเผยแพร่ข้อมูลตัวชี้วัดเพื่อให้ชุมชนนำไปใช้ในการพิจารณาพัฒนาตนเอง ขณะที่หน่วยงานที่มีบทบาทขับเคลื่อนด้านนโยบายเกี่ยวกับชุมชนก็จะสามารถใช้ข้อมูลในการวางแผนและติดตามนโยบายตามภารกิจของแต่ละหน่วยงานได้ โดยการวิจัยได้เสนอแนวทางการดำเนินการในเบื้องต้น 2 แนวทาง คือ

1. จัดทำโปรไฟล์ชุมชน โดยการเผยแพร่ข้อมูลการประเมินในแต่ละดัชนีและตัวชี้วัด เพื่อให้แต่ละชุมชนใช้เป็นข้อมูลพิจารณาประเด็นที่ต้องการการพัฒนาในแต่ละพื้นที่
2. ประสานข้อมูลกับระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform: TPMap) ซึ่งเป็นระบบที่มีการรายงานข้อมูลตัวชี้วัดด้านต่างๆ อยู่แล้ว ซึ่งจะทำให้ TPMap สามารถมีข้อมูลเชิงลึกในระดับชุมชนได้มากขึ้น

การดำเนินการข้างต้นร่วมกับการเผยแพร่รายงานผลการศึกษา จะช่วยให้หน่วยงานต่างๆ ที่มีภารกิจที่เกี่ยวข้องสามารถใช้ประโยชน์จากการวิจัยในครั้งนี้ได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ เพื่อให้ สศช. สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ที่ได้วางไว้ คณะผู้วิจัยจึงสรุปหน่วยงานหลักที่มีบทบาทขับเคลื่อนการพัฒนาในแต่ละตัวชี้วัดไว้ ดังที่ระบุไว้ใน ตารางที่ 20 - ตารางที่ 27

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2561). การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี. การประกาศแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580). (2562, 18 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่ 51 ก.
- คณะกรรมการการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภาคใต้. (2546). *นโยบายสังคมแห่งชาติ*. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์. (2558). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*.
- ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2556). *ชุมชน*. สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ประเวศ วะสี. (2541). *ประชาคมตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียงศีลธรรมและสุขภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- พระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2547. (2547, 30 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 121 ตอนพิเศษ 85 ก.
- พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2505. (2505, 30 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79 ตอนที่ 89.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548. (2548, 18 มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 122 ตอนที่ 6 ก.
- พระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ. 2553. (2553, 19 พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 127 ตอนที่ 71 ก.
- พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2561. (2561, 28 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอน 112 ด. หน้า 30-43.
- พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551. (2551, 8 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 125 ตอนที่ 31 ก.
- มูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม. (2560). *โครงการปรับปรุงดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย*.
- ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580. (2561, 13 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก.
- ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจชุมชน พ.ศ. 2551. (2563, 17 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 127 ตอนพิเศษ 60 ง. หน้า 1-8.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (2560). (2560, 6 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก.
- รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์ และอัศรพงศ์ อันทอง. (2559). การเปรียบเทียบสมรรถนะสุขภาวะในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณี ตัวอย่างพื้นที่ ภาคเหนือตอนล่าง. *Journal of Economics Chiang Mai University*, 20(2), 55-73.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ.

- วีระศักดิ์ แก้วทรัพย์. (2561). รูปแบบการจัดกิจกรรมเรือพายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงกีฬา และความ
เข้มแข็งของชุมชน. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2562). *ทฤษฎีการประเมิน* (9th ed.). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ศุภามณ จัทรสกุล. (2557). ยุคสมัยของการประเมินผลและแนวคิดทฤษฎีของนักประเมิน. *วารสารวิชาการ
มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย*, 8(1), 68–79.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2553). *พระราชกฤษฎีกา จัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
(องค์การมหาชน) พ.ศ. 2553 และที่แก้ไขเพิ่มเติม*.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2558). *คู่มือการรับรองสถานภาพการเป็นองค์กรชุมชนและ
เครือข่ายองค์กรชุมชน*.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2557). รายงานสุขภาพคนไทย 2557 “ชุมชนท้องถิ่น
จัดการตนเอง” สู่การปฏิรูปประเทศจากฐานราก.
- สนธยา พลศรี. (2547). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. โอเดียนสโตร์.
- สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). แผนฯ 12 ฉบับประชาชน นวัตกรรมคือหัวใจของการ
พัฒนา.
- สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง การประชุม
คณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ครั้งที่ 1/2562*.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). รายงานการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัย
ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). รายงานการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัย
ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). ยุทธศาสตร์ ระยะ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 และการปฏิรูปประเทศ.
- สิทธิกร นิพภยะ. (2559). เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์, 1–11.
- สุมาลี สันติพลวุฒิ, โสมสกา เพชรานนท์, & สมหมาย อุดมวิทิต. (2550). ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนและ
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของชุมชน.
- สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ. (2549). *การสื่อสารเพื่อการพัฒนา : พัฒนาการ แนวคิด สภาพการณ์ในสังคมไทย*. ศูนย์
หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- อนุชาติ พวงสำลี, & วีรบูรณ์ วิสารทสกุล. (2541). *ประชาสังคม : คำ ความคิดและความหมาย*. กรุงเทพฯ:
สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อุดม ทุมโฆสิต. (2551). *การปกครองท้องถิ่นสมัยใหม่: บทเรียนจากประเทศพัฒนาแล้ว*. กรุงเทพฯ: บริษัท
แซท โฟร์ พรินติ้ง จำกัด.

- Andrzejewski, C. S., Reed, H. E., & White, M. J. (2009). Does where you live influence what you know? Community effects on health knowledge in Ghana. *Health & Place, 15*(1), 228–238. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2008.05.002>
- Black, A., & Hughes, P. (2001). The Identification and Analysis of Indicators of Community Strength and Outcomes. *FaHCSIA Occasional Paper, (3)*.
- Flora, C., & Flora, J. (2007). Rural Communities: Legacy and Change. *Rural Communities: Legacy and Change*.
- Gertler, P. J., Martinez, S., Premand, P., Rawlings, L. B., & Vermeersch, C. M. J. (2011). *Impact Evaluation in Practice. The World Bank Publications*. <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-8541-8>
- Institute of Medicine. (2015). *The Role and Potential of Communities in Population Health Improvement*. (T. Wizemann & D. Thompson, Eds.). Washington, D.C.: National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/18946>
- James, P., Nadarajah, Y., Haive, K., & Stead, V. (2012). Sustainable Communities, Sustainable Development: Other Paths for Papua New Guinea. University of Hawai'i Press.
- Johnson, A. G. (1995). *Human Arrangements: an Introduction to Sociology*. McGraw-Hill.
- Little, R. J. A., & Rubin, D. B. (2002). *Statistical Analysis with Missing Data*. Hoboken, NJ, USA: John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9781119013563>
- Mattos, D. (2015). Community Capitals Framework as a Measure of Community Development.
- Mayer, J. (2002). The Fallacy of Composition: A Review of the Literature. *The World Economy, 25*(6), 875–894. <https://doi.org/10.1111/1467-9701.00468>
- McMillan, D. W., & Chavis, D. M. (1986). Sense of community: A definition and theory. *Journal of Community Psychology, 14*(1), 6–23. <https://doi.org/10.1002/1520-6629>
- Neighborhood Reinvestment Corporation. (2006). Community Development Evaluation: Story Map Legend.
- NeighborWorks America. (2006). Community Development Evaluation: Story Map Legend, (June).
- Olsen, M. E. (1986). *Process of Social Organization*. Holt, Rinehart & Winston of Canada Ltd.
- Oxford University. (2020). the Oxford Learner's Dictionary of Academic English.
- Paulos, L. (2017). Reclaiming the community potential to improve the lives of older citizens. *Reclaiming the Community Potential to Improve the Lives of Older Citizens, 5*(1), 57–

81. <https://doi.org/10.17583/rasp.2017.2450>

Sachs, J., Schmidt-Traub, G., Kroll, C., Lafortune, G., & Fuller, G. (2019). *Sustainable Development Report 2019*. New York.

Stebbins, R. A. (1987). *Sociology: The Study of Society*. Harpercollins College.

U. Osiobe, E., & A. Ibrahim, A. (2019). Agricultural Marketing and how the Shaffer – Star can be Applied. *International Journal of Business and Social Science*, 10(8).
<https://doi.org/10.30845/ijbss.v10n8p3>

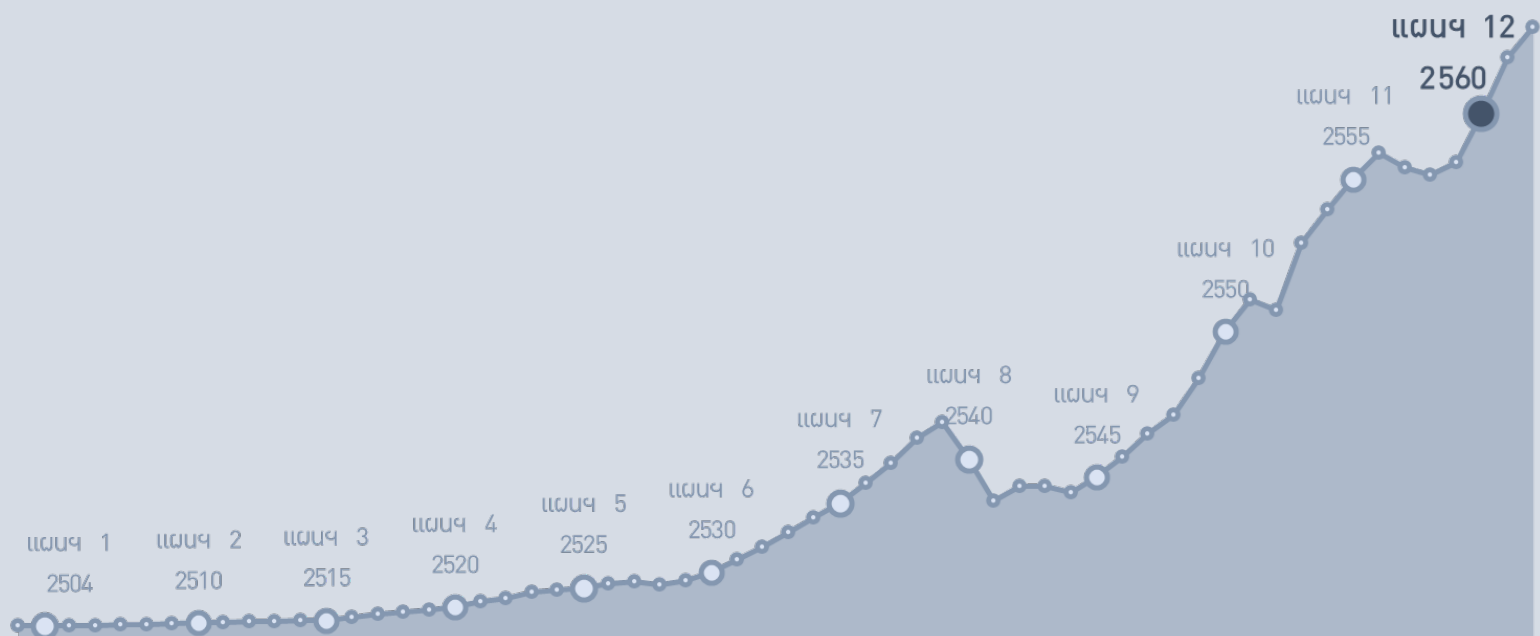
United Nations Development Program. (2011). Poverty Reduction: Scaling Up Local Innovations for Transformational Change, 1–12.

University of Wisconsin-Madison. (2013a). Community Development , Economic Development , or Community Economic Development ? A Community Economic Development Paradigm: The Shaffer Star and Community Capitals.

University of Wisconsin-Madison. (2013b). Community Development , Economic Development , or Community Economic Development ? An Introduction.

University of Wisconsin–Madison. (2013). *Community Economic Development Theory, Practice, and Community Development*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203773710>

ภาคผนวก

GDP (current USD) - ประเทศไทย พ.ศ. 2503-2562
World Bank Open Data (2020)

ภาคผนวก ก

วรรณกรรมและฐานข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับการวัดผลการพัฒนาชุมชน (เพิ่มเติมจากส่วนที่ 4)

ตัวชี้วัดข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน/ชุมชน (กชช. 2ค)

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล กรมการพัฒนาชุมชน

หน่วยวัดข้อมูล ระดับหมู่บ้าน โดยจัดทำทุก 2 ปี

ปีที่สำรวจ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2533

กรอบแนวคิด

ข้อมูล กชช. 2ค คือ ข้อมูลระดับหมู่บ้านที่แสดงสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน สุขภาพและอนามัย สภาพแรงงาน และยาเสพติด เพื่อให้ทราบว่าประชาชนในหมู่บ้านมีคุณภาพชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ในด้านต่างๆ เป็นอย่างไร แต่ละหมู่บ้านมีปัญหาในเรื่องใดบ้าง ตัวชี้วัดใดบ้างที่ควรได้รับการแก้ไข โดยเครื่องชี้วัดสภาพปัญหาของหมู่บ้าน มี 7 ด้าน 33 ตัวชี้วัด ทั้งนี้ มีการจัดระดับความรุนแรงของปัญหาและระดับการพัฒนาของหมู่บ้านเพื่อให้ทราบลำดับความสำคัญของปัญหาและพื้นที่เป้าหมายที่ควรได้รับการพัฒนาเป็นพิเศษ ซึ่งสามารถแบ่งการพัฒนาของหมู่บ้านได้เป็น 3 ระดับ คือ หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 (ล้าหลัง) หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2 (ปานกลาง) หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3 (ก้าวหน้า)

ข้อมูล กชช. 2ค เป็นข้อมูลชุดเดียวที่จัดเก็บจากทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ จึงเป็นข้อมูลกลางของประเทศที่ใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารการพัฒนาชนบท อย่างเช่นในการวางแผนแก้ไขปัญหามอบให้หมู่บ้านและตำบลของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ข้อมูล กชช. 2ค ยังมีประโยชน์ต่อภาคเอกชนในการนำข้อมูลไปใช้ในการตัดสินใจและวางแผนในการบริหารจัดการเพื่อลงทุนทางธุรกิจได้ด้วย

รายละเอียดเพิ่มเติม

<https://district.cdd.go.th/banglamung/services/bmn/>

http://app2.cdd.go.th/rdic/Manual/bManualBook_NRD60.pdf

ประเภทข้อมูล ☐ ข้อมูลปฐมภูมิ ☒ ข้อมูลทุติยภูมิ ☒ ตัวชี้วัดมีฐานข้อมูล ☐ ตัวชี้วัดไม่มีฐานข้อมูล

ตารางที่ 29 ตัวชี้วัดข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน/ชุมชน (กชช. 2ค)

มิติ	ตัวชี้วัด (เกณฑ์การให้คะแนน: 1=ปัญหามาก 2=ปัญหาปานกลาง 3=ปัญหาน้อย)
โครงสร้างพื้นฐาน	1) ถนน “มีถนนติดต่อกับอำเภอที่ใกล้ที่สุดที่คนในหมู่บ้านส่วนมากนิยมไปซื้อ-ขายของ กินชงใช้ตลอดเส้นทางและมีรถรับจ้างวิ่งตลอดทุกฤดูหรือไม่ และกรณีที่ไม่มีถนนส่วนมากใช้วิธีการเดินทางแบบใด โดยใช้เวลานานมากน้อยเพียงใด” 2) น้ำดื่ม “ครัวเรือนที่มีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภคเพียงพอตลอดปี (5 ลิตร/คน/วัน) มีจำนวนมากน้อยเพียงใด” 3) น้ำใช้ “ครัวเรือนที่มีน้ำใช้เพียงพอตลอดปี (45 ลิตร/2 ปีบ/คน/วัน) มีจำนวนมากน้อยเพียงใด” 4) น้ำเพื่อการเกษตร “สภาพการทำการเกษตรฤดูแล้ง พิจารณาจากแหล่งน้ำและความพอเพียง” 5) ไฟฟ้า “ครัวเรือนที่มีไฟฟ้าของรัฐใช้มีจำนวนมากน้อยเพียงใด” 6) การมีที่ดินทำกิน “ลักษณะการถือครองที่ดินของครัวเรือนในหมู่บ้าน มีที่ดินเป็นของตนเอง เข้าบางส่วน/เข้าทั้งหมด จำนวนมากน้อยเพียงใด” 7) การติดต่อสื่อสาร “หมู่บ้านมีสถานที่ให้บริการโทรศัพท์สาธารณะที่ใช้การได้ มีโทรศัพท์ประจำบ้าน โทรศัพท์มือถือ วิทยุสื่อสาร อินเทอร์เน็ต รวมถึงการสื่อสารผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ใหม่ๆ หรือไม่”
สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ	8) การมีงานทำ “โอกาสในการประกอบอาชีพและมีรายได้ของคนอายุ 15 - 59 ปี (ยกเว้นผู้ที่กำลังศึกษาอย่างเดียว/คนพิการที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้)” 9) การทำงานในสถานประกอบการ “โอกาสในการประกอบอาชีพในสถานประกอบการภายใน/นอกตำบล” 10) ผลผลิตจากการทำนา “ประสิทธิภาพของการผลิตข้าว (ผลผลิตต่อไร่) โดยเปรียบเทียบ 2 ระดับ คือ

มิติ	ตัวชี้วัด (เกณฑ์การให้คะแนน: 1=ปัญหามาก 2=ปัญหาปานกลาง 3=ปัญหาน้อย)
	1) สำหรับการทำนา 2 ครั้ง ให้เปรียบเทียบเกณฑ์เฉลี่ยทั่วประเทศ และ 2) สำหรับการทำนา 1 ครั้ง ให้เปรียบเทียบเกณฑ์เฉลี่ยของแต่ละภาค” 11) ผลผลิตจากการทำไร่ “ประสิทธิภาพการผลิตพืชไร่ต่างๆ (ผลผลิตต่อไร่) ที่คนส่วนมากในหมู่บ้าน ปลูกกัน เปรียบเทียบเกณฑ์เฉลี่ยทั่วประเทศ” 12) ผลผลิตจากการทำเกษตรอื่นๆ “มูลค่าของผลผลิต/คร่าวเรือนในการประกอบอาชีพเกษตรอื่นๆ” 13) การประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือน “มูลค่าของผลผลิต/คร่าวเรือนในการประกอบอาชีพอุตสาหกรรม/หัตถกรรมใน ครัวเรือน” 14) การได้รับประโยชน์จากการมีสถานที่ท่องเที่ยว “โอกาสในการเพิ่มรายได้/คร่าวเรือนจากการมีสถานที่ท่องเที่ยวของตำบล (ระบุรายได้จากสถานที่ท่องเที่ยวภายใน/นอกตำบลของครัวเรือนด้วย)”
สุขภาวะและอนามัย	15) ความปลอดภัยในการทำงาน “ความปลอดภัยของร่างกายจากการประกอบอาชีพ/การใช้สารเคมี ดังที่ กองทุนเงินทดแทน จำแนกสาเหตุที่ประสบอันตรายไว้ 22 ข้อ” 16) การป้องกันโรคติดต่อ “การให้บริการของรัฐด้านสาธารณสุข โดยการฉีดวัคซีนป้องกันโรคติดต่อ (ป้องกันด้วยการฉีดวัคซีน) และระดับความรุนแรงของโรคต่างๆ (ดูจากสถิติ การป่วยการตาย นับรวมทุกอายุ)” 17) การกีฬา “ความร่วมมือของประชาชนในการดำเนินการแข่งขันกีฬา โดยดูจากจำนวน ครั้งที่มีการแข่งขันกีฬาภายในหมู่บ้านหรือระหว่างบ้าน”
ความรู้และการศึกษา	18) ระดับการศึกษาของประชาชน “ศักยภาพของการพัฒนาด้านการศึกษา ดูว่าคนในหมู่บ้านมีวุฒิการศึกษาอยู่ ในระดับต่างๆ มากน้อยเพียงใด (รวมคนไม่รู้หนังสือด้วย)” 19) อัตราการเรียนรู้ต่อของประชาชน “เด็กในหมู่บ้านที่จบ ป.1 - ม.3 ได้ศึกษาต่อ ม.4 - ม.6/เทียบเท่า รวมถึง การศึกษาต่อในสายอาชีพ (ปวช. 1 - 3) มากน้อยเพียงใด” 20) การได้รับการศึกษา

มิติ	ตัวชี้วัด (เกณฑ์การให้คะแนน: 1=ปัญหามาก 2=ปัญหาปานกลาง 3=ปัญหาน้อย)
	“ในหมู่บ้านมีเด็กที่อยู่ในสถานศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา การศึกษาภาคบังคับ มัธยมศึกษาตอนปลาย/เทียบเท่า/กศน. มากน้อยเพียงใด”
การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน	21) การมีส่วนร่วมของชุมชน “คนในครัวเรือนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ของชุมชน/ท้องถิ่น มากน้อยเพียงใด” 22) การรวมกลุ่มของชุมชน “โอกาสของคนในครัวเรือนได้เป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน/ชุมชน มีมากน้อยเพียงใด” 23) การเข้าถึงแหล่งเงินทุน “คนในครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ มีโอกาสได้รับเงินทุน/เงินกู้เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ/การศึกษา มีมากน้อยเพียงใด” 24) การเรียนรู้โดยชุมชน “โอกาสในการได้รับการเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน/จากศูนย์เรียนรู้ชุมชน มีมากน้อยเพียงใด” 25) การได้รับการคุ้มครองทางสังคม “หมู่บ้านมีสวัสดิการสังคมที่หมู่บ้านจัดขึ้น/กองทุนสวัสดิการชุมชน ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องช่วยเหลือคนยากจน/คนด้อยโอกาส”
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	26) คุณภาพดิน “พื้นผิวดินในหมู่บ้านว่ามีคุณภาพมากน้อยเพียงใด” 27) การใช้ประโยชน์ที่ดิน “การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเพาะปลูก การใช้ปุ๋ยธรรมชาติ การปลูกพืชคลุมดิน/บำรุงดิน มากน้อยเพียงใด” 28) คุณภาพน้ำ “คุณภาพแหล่งน้ำผิวดินในหมู่บ้านว่ามีคุณภาพมากน้อยเพียงใด” 29) การปลูกป่าและไม้ยืนต้น “หมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตป่าสงวน/เขตอุทยานแห่งชาติหรือไม่ ถ้าหมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตฯ มีพื้นที่ป่าและไม้ยืนต้นมากน้อยเพียงใด” 30) การจัดการสภาพสิ่งแวดล้อม “สภาพขยะมูลฝอยและน้ำเสียในหมู่บ้านเป็นอย่างไร”

มิติ	ตัวชี้วัด (เกณฑ์การให้คะแนน: 1=ปัญหามาก 2=ปัญหปานกลาง 3=ปัญหาน้อย)
ความเสี่ยงของชุมชนและภัยพิบัติ	31) ความปลอดภัยจากยาเสพติด “ความร่วมมือระหว่างรัฐบาลและประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างน้อยเพียงใด และมีการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดหรือไม่” 32) ความปลอดภัยจากภัยพิบัติ “การเตรียมความพร้อมรับมือกับภัยพิบัติของหมู่บ้าน/ชุมชน (ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน) มากน้อยเพียงใด” 33) ความปลอดภัยจากความเสี่ยงในชุมชน “ความเสี่ยงในด้านต่างๆ ของหมู่บ้าน/ชุมชน เช่น ภัยธรรมชาติกัน เด็กแว้น เด็กติดเกม”

ฐานข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หน่วยวัดข้อมูล ระดับครัวเรือน โดยจัดทำเป็นรายเดือน

ปีที่สำรวจ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2506 ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา ได้

มีการปรับปรุงแนวคิดและคาบเวลาการสำรวจ ดังนี้

1. ในช่วงแรกคาบเวลาการสำรวจไม่คงที่ ระหว่าง พ.ศ. 2514 - 2526 สำรวจปีละ 2 รอบ
 - รอบแรก สำรวจระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม ซึ่งเป็นช่วงนอกฤดูการเกษตร
 - รอบที่สอง สำรวจระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนเมษายน เป็นช่วงในฤดูการเกษตร
2. ในช่วง พ.ศ. 2527 - 2540 สำรวจปีละ 3 รอบ
 - รอบที่ 1 สำรวจเดือนกุมภาพันธ์ (นอกฤดูการเกษตร)
 - รอบที่ 2 เดือนพฤษภาคม (ปลายภาคปีการศึกษา)
 - รอบที่ 3 เดือนสิงหาคม (ในฤดูการเกษตร)
3. ในช่วง พ.ศ. 2541 - 2543 สำรวจปีละ 4 รอบ (ไตรมาส) โดยสำรวจเพิ่มจากเดิมอีก 1 รอบ คือ รอบที่ 4 ในเดือนพฤศจิกายน
4. ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2544 เป็นต้นไป ได้ปรับปรุงคาบเวลาการสำรวจเป็นรายเดือน

กรอบแนวคิด

การสำรวจภาวะการทำงานของประชากรเป็นการประมาณจำนวนและลักษณะของกำลังแรงงานของประเทศ เพื่อแสดงถึงสถานการณ์แรงงานในปัจจุบัน เช่น สภาพของกำลังแรงงาน การมีงานทำ การว่างงาน และการว่างงานในช่วงฤดูกาล รวมถึงการทำงานต่ำกว่าระดับค่าจ้าง นอกจากการประมาณการณ์กำลังแรงงาน ข้อมูลสถิติที่ได้จากการสำรวจสามารถนำไปใช้ในการคาดการณ์ความเจริญเติบโตของภาวะทางเศรษฐกิจสังคม การคำนวณรายได้ประชาชาติ การแนะแนวอาชีพ และการกำหนดนโยบายทางด้านแรงงานได้

ในการสำรวจ มีการรวบรวมข้อมูลของประชากรที่อยู่ในวัยทำงานในด้านประชากร สังคม และเศรษฐกิจ เช่น อายุ เพศ การศึกษา การมีงานทำ อาชีพ อุตสาหกรรม สถานภาพการทำงาน รายได้ การว่างงาน ระยะเวลาที่หางานทำ และวิธีการหางานทำ นอกจากนี้ มีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนและลักษณะของผู้ที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงานด้วย เช่น แม่บ้านและนักเรียน

รายละเอียดเพิ่มเติม

<http://service.nso.go.th/nso/knowledge/knowledge04/lfs.html>

ประเภทข้อมูล ☐ ข้อมูลปฐมภูมิ ☒ ข้อมูลทุติยภูมิ ☐ ตัวชี้วัดมีฐานข้อมูล ☐ ตัวชี้วัดไม่มีฐานข้อมูล

ฐานข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หน่วยวัดข้อมูล ระดับครัวเรือน โดยจัดทำเป็นรายปี

ปีที่สำรวจ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2500

กรอบแนวคิด

การสำรวจภาวะเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญด้านเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน เช่น รายได้ค่าใช้จ่าย ภาวะหนี้สิน ทรัพย์สิน โครงสร้างของสมาชิกในครัวเรือน ลักษณะที่อยู่อาศัย การย้ายถิ่น และการส่งเงิน รวมถึงการได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือจากรัฐ และใช้บริการของภาครัฐ ซึ่งข้อมูลจากการสำรวจสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ได้ในหลากหลายด้าน เช่น

- เป็นตัวชี้วัดสภาพความเป็นอยู่ของประชากรกลุ่มต่างๆ
- ใช้ในการประมาณค่าใช้จ่ายส่วนบุคคลในการทำบัญชีรายได้ประชาชาติ
- ใช้ในการศึกษาเรื่องการกระจายรายได้ของครัวเรือนกลุ่มต่างๆ ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกัน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำของครัวเรือน และประเมินผลการพัฒนาต่างๆ ที่ผ่านมา
- ใช้ในการศึกษาเรื่องภาวะความยากจนของครัวเรือน และวางแผนในการพัฒนาระดับความเป็นอยู่ของครัวเรือนให้ดีขึ้น
- ใช้ในการกำหนดรายการสินค้าและน้ำหนักในการคำนวณดัชนีราคาผู้บริโภค
- ใช้ในการศึกษาเรื่องภาวะความอดอยากหิวโหย
- ใช้เป็นข้อมูลสำหรับผู้ผลิตหรือสถานประกอบการ ในการประมาณอุปสงค์ของผู้บริโภคสินค้าและบริการต่างๆ
- เพื่อให้ทราบข้อมูลทางด้านสวัสดิการและผลประโยชน์ต่างๆ ที่ครัวเรือนได้รับจากรัฐ
- ใช้ประเมินผลการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

รายละเอียดเพิ่มเติม

http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/%e0%b8%94%e0%b9%89%e0%b8%b2%e0%b8%99%e0%b8%aa%e0%b8%b1%e0%b8%87%e0%b8%84%e0%b8%a1/%e0%b8%aa%e0%b8%b2%e0%b8%82%e0%b8%b2%e0%b8%a3%e0%b8%b2%e0%b8%a2%e0%b9%84%e0%b8%94%e0%b9%89/%e0%b9%80%e0%b8%a8%e0%b8%a3%e0%b8%a9%e0%b8%90%e0%b8%81%e0%b8%b4%e0%b8%88%e0%b8%aa%e0%b8%b1%e0%b8%87%e0%b8%84%e0%b8%a1%e0%b8%84%e0%b8%a3%e0%b8%b1%e0%b8%a7%e0%b9%80%e0%b8%a3%e0%b8%b7%e0%b8%ad%e0%b8%99/63/manual_63.pdf

ประเภทข้อมูล ☐ ข้อมูลปฐมภูมิ ☒ ข้อมูลทุติยภูมิ ☐ ตัวชี้วัดมีฐานข้อมูล ☐ ตัวชี้วัดไม่มีฐานข้อมูล

ฐานข้อมูลสำมะโนอุตสาหกรรม

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หน่วยวัดข้อมูล ระดับสถานประกอบการ โดยจัดทำทุก 5 ปี

ปีที่สำรวจ พ.ศ. 2507 พ.ศ. 2540 พ.ศ. 2550 พ.ศ. 2555 และ พ.ศ. 2560

กรอบแนวคิด

การสำมะโนอุตสาหกรรมเป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจำนวน ลักษณะ และการดำเนินการของสถานประกอบการในอุตสาหกรรมการผลิต เพื่อแสดงให้เห็นโครงสร้างและการกระจายตัวของสถานประกอบการต่างๆ ซึ่งข้อมูลนี้สามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์และติดตามสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจของประเทศและภูมิภาค เช่น ใช้ในการวางแผนและกำหนดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจด้านอุตสาหกรรมการผลิต หรือการวางแผนจัดหาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันในระดับภูมิภาคและโลก

สำหรับภาคเอกชน ข้อมูลจากการสำมะโนอุตสาหกรรมการผลิต ช่วยสนับสนุนการวางแผนและตัดสินใจในเรื่องการลงทุนขยายกิจการ การบริหาร และควบคุมการดำเนินกิจการ และเป็นฐานเพื่อเปรียบเทียบ (Benchmark) ผลการดำเนินงานของตนกับกิจการอื่นๆ ในอุตสาหกรรมประเภทเดียวกันได้ นอกจากนี้ ข้อมูลการสำมะโนอุตสาหกรรมยังถูกนำไปใช้ในการจัดทำดัชนีชี้วัดภาวะเศรษฐกิจและภาวะการณ์ในการดำเนินกิจการ เช่น ผลิตภัณฑ์มวลรวม ตารางปัจจัยการผลิต ผลผลิตของประเทศ และสัดส่วนแรงงานในภาคการผลิตอีกด้วย

รายละเอียดเพิ่มเติม

<http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/%e0%b8%aa%e0%b8%b3%e0%b8%a1%e0%b8%b0%e0%b9%82%e0%b8%99%e0%b8%ad%e0%b8%b8%e0%b8%95%e0%b8%aa%e0%b8%b2%e0%b8%ab%e0%b8%81%e0%b8%a3%e0%b8%a3%e0%b8%a1/2560/%e0%b8%aa%e0%b8%b3%e0%b8%a1%e0%b8%b0%e0%b9%82%e0%b8%99-%e0%b8%84%e0%b8%b7%e0%b8%ad.aspx>

ประเภทข้อมูล ☐ ข้อมูลปฐมภูมิ ☒ ข้อมูลทุติยภูมิ ☐ ตัวชี้วัดมีฐานข้อมูล ☐ ตัวชี้วัดไม่มีฐานข้อมูล

ฐานข้อมูลการสำรวจอุตสาหกรรมการผลิต

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หน่วยวัดข้อมูล ระดับสถานประกอบการ โดยจัดทำเป็นรายปี

ปีที่สำรวจ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2526

กรอบแนวคิด

การสำรวจอุตสาหกรรมการผลิต เป็นการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญทางด้านอุตสาหกรรมการผลิต เช่น จำนวนสถานประกอบการ จำนวนคนทำงาน ลูกจ้าง และค่าจ้าง เงินเดือน มูลค่าซื้อวัตถุดิบและวัสดุ ประกอบในการผลิต มูลค่าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นเองและที่ซื้อมาจำหน่ายในสภาพเดิม ผลิตภัณฑ์และ วัตถุดิบคงเหลือ และมูลค่าสินทรัพย์ถาวรของสถานประกอบการอุตสาหกรรมการผลิต โดยสถานประกอบการ อุตสาหกรรมผลิตในที่นี้ หมายถึง สถานประกอบการที่มีการเปลี่ยนรูปวัตถุดิบให้เป็นผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่

ข้อมูลจากการสำรวจอุตสาหกรรมมีการแบ่งตามขนาดของสถานประกอบการออกเป็น 6 กลุ่ม คือ สถานประกอบการที่มี คนทำงาน 1 - 15 คน 16 - 25 คน 26 - 30 คน 31 - 50 คน 51 - 200 คน และ มากกว่า 200 คน เพื่อให้ข้อมูลสามารถนำไปใช้ประโยชน์ประกอบการจัดทำแผนส่งเสริมกิจการขนาดกลาง และขนาดย่อม (SMEs) ซึ่งมีบทบาทที่สำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ข้อมูลการสำรวจนี้จึงมีส่วนสนับสนุนให้ ภาครัฐสามารถกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมผลิตของประเทศได้ อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อเอกชนในการตัดสินใจลงทุนหรือขยายการผลิตด้วย

รายละเอียดเพิ่มเติม

http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/%E0%B8%94%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%A8%E0%B8%A3%E0%B8%A9%E0%B8%90%E0%B8%81%E0%B8%B4%E0%B8%88/%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%82%E0%B8%B2%E0%B8%AD%E0%B8%B8%E0%B8%95%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%AB%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1/Manufacturing_industry/Manufacturing_2546/6.%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%89%E0%B8%9A%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%AA%E0%B8%A1%E0%B8%9A%E0%B8%B9%E0%B8%A3%E0%B8%93%E0%B9%8C.pdf

ประเภทข้อมูล ☐ ข้อมูลปฐมภูมิ ☒ ข้อมูลทุติยภูมิ ☐ ตัวชี้วัดมีฐานข้อมูล ☐ ตัวชี้วัดไม่มีฐานข้อมูล

ฐานข้อมูลสำมะโนการเกษตร

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หน่วยวัดข้อมูล ระดับบุคคล โดยจัดทำทุก 10 ปี

ปีที่สำรวจ พ.ศ. 2493 พ.ศ. 2506 พ.ศ. 2521 พ.ศ. 2536 พ.ศ. 2546 และ พ.ศ. 2556

กรอบแนวคิด

สำมะโนการเกษตร หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเกษตร โดยการสอบถามจากผู้ถือครองทำการเกษตรทุกคนทั่วประเทศ ณ วันสำมะโน เปรียบเสมือนการฉายภาพนิ่งของการเกษตรของประเทศไทย ณ วันสำมะโน เพื่อแสดงให้เห็นว่า ณ วันสำมะโนประเทศไทยมีจำนวนเกษตรกรเท่าใด อยู่ที่ไหนบ้าง (จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน) มีลักษณะการทำการเกษตรเป็นอย่างไร (มีจำนวน เนื้อที่เท่าไร ทำอะไร ปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ อะไรบ้าง) มีการศึกษาระดับไหน มีรายได้หนี้สินเท่าใด เป็นต้น

รายละเอียดเพิ่มเติม <http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/Agri/2556/kaset.aspx>

ประเภทข้อมูล ☐ ข้อมูลปฐมภูมิ ☒ ข้อมูลทุติยภูมิ ☐ ตัวชี้วัดมีฐานข้อมูล ☐ ตัวชี้วัดไม่มีฐานข้อมูล

ฐานข้อมูลการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หน่วยวัดข้อมูล ระดับบุคคล โดยจัดทำทุก 2 ปี

ปีที่สำรวจ พ.ศ. 2546 – 2550 พ.ศ. 2552 พ.ศ. 2554 พ.ศ. 2556 พ.ศ. 2558 พ.ศ. 2560 และ พ.ศ. 2562

กรอบแนวคิด

การสำรวจอนามัยและสวัสดิการ เป็นการสำรวจเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการได้รับสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล การเจ็บป่วย การรับบริการส่งเสริมสุขภาพ การรับบริการทันตกรรม การเข้ารับบริการด้านสาธารณสุข ค่าใช้จ่ายในการรับบริการด้านสาธารณสุข การเข้าถึงสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลของประชากร พฤติกรรมการสูบบุหรี่ พฤติกรรมการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ และการประเมินสุขภาพของตนเอง

รายละเอียดเพิ่มเติม

<http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/%E0%B8%AA%E0%B8%B3%E0%B8%A3%E0%B8%A7%E0%B8%88/%E0%B8%94%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1/%E0%B8%AA%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%AA%E0%B8%94%E0%B8%B4%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1/%E0%B8%AD%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%B1%E0%B8%A2%E0%B9%81%E0%B8%A5%E0%B8%B0%E0%B8%AA%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%AA%E0%B8%94%E0%B8%B4%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3.aspx>

ประเภทข้อมูล ☐ ข้อมูลปฐมภูมิ ☒ ข้อมูลทุติยภูมิ ☐ ตัวชี้วัดมีฐานข้อมูล ☐ ตัวชี้วัดไม่มีฐานข้อมูล

ตารางที่ 30 ฐานข้อมูลการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ

องค์ประกอบ	ข้อมูล
ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไป ทางด้านประชากร	- ความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือน - เพศ - อายุ - การศึกษา - สถานภาพสมรส - อาชีพ - อุตสาหกรรม - สถานภาพการทำงาน - เหตุผลที่ไม่ทำงาน - รายได้ที่เป็นตัวเงิน - รายได้ที่เป็นสิ่งของ - กลุ่มอาชีพ - กลุ่มอุตสาหกรรม - รายได้ทั้งหมด
ตอนที่ 2 หลักประกันด้าน สุขภาพ (สวัสดิการค่า รักษาพยาบาล)	- การได้รับสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล
ตอนที่ 3 การเจ็บป่วยและการ ไปรับบริการสาธารณสุข	3.1 การเจ็บป่วยในเดือนที่แล้ว (เฉพาะการป่วยที่ไม่ต้องนอนในสถานพยาบาล) - การป่วยหรือรู้สึกไม่สบายในเดือนที่แล้ว - จำนวนครั้งที่ป่วยหรือรู้สึกไม่สบายในเดือนที่แล้ว - โรคหรืออาการที่ป่วยครั้งสุดท้าย - การเกิดอุบัติเหตุหรือถูกทำร้ายร่างกายในเดือนที่แล้ว - จำนวนครั้งที่บาดเจ็บหรือถูกทำร้ายร่างกายในเดือนที่แล้ว - สถานที่เกิดอุบัติเหตุหรือถูกทำร้ายร่างกายครั้งสุดท้าย - การมีโรคเรื้อรัง/โรคประจำตัว - โรคเรื้อรัง/โรคประจำตัวที่มี - การไปรับบริการทางการแพทย์เนื่องจากโรคเรื้อรัง/โรคประจำตัวในเดือนที่แล้ว - สาเหตุของการเจ็บป่วยครั้งสุดท้าย

องค์ประกอบ	ข้อมูล
	- การหยุดกิจกรรมประจำวันเนื่องจากการเจ็บป่วยครั้งสุดท้าย - วิธีการรักษาครั้งสุดท้าย - ผู้ให้บริการในการรักษาครั้งสุดท้าย - ลักษณะการรับบริการในการรักษาครั้งสุดท้าย - ค่าพาหนะไปและกลับเนื่องจากการเจ็บป่วยครั้งสุดท้าย - ค่าใช้จ่ายในการรักษาตัวในสถานพยาบาลเนื่องจากการเจ็บป่วยครั้งสุดท้าย - สวัสดิการค่ารักษาพยาบาลที่ใช้ในการเจ็บป่วยครั้งสุดท้าย - สาเหตุที่ไม่ใช้สิทธิที่มีสำหรับการเจ็บป่วยครั้งสุดท้าย
	3.2 การส่งเสริมสุขภาพในเดือนที่แล้ว (นอกเหนือจากการเจ็บป่วย ในข้อ 1.) - การไปใช้บริการด้านสุขภาพอื่นๆ ในเดือนที่แล้ว - จำนวนครั้งที่ไปใช้บริการในเดือนที่แล้ว - การไปใช้บริการครั้งสุดท้าย - สถานที่ไปใช้บริการครั้งสุดท้าย - ค่าพาหนะไปและกลับในการไปใช้บริการครั้งสุดท้าย - ค่าใช้จ่ายในการไปใช้บริการครั้งสุดท้าย - สวัสดิการค่ารักษาพยาบาลที่ใช้บริการครั้งสุดท้าย - สาเหตุที่ไม่ใช้สิทธิที่มีสำหรับการไปใช้บริการครั้งสุดท้าย
	3.3 การเข้าพักรักษาตัวในสถานพยาบาลใน 12 เดือนที่แล้ว (คนไข้ใน) - จำนวนครั้งที่ป่วย / ได้รับอุบัติเหตุ / คลอดบุตร จนต้องนอนในสถานพยาบาลใน 12 เดือนที่แล้ว - สาเหตุของการเข้าพักรักษาในสถานพยาบาลครั้งสุดท้าย - สถานพยาบาลที่เข้าพักรักษาตัวครั้งสุดท้าย - เหตุผลที่เลือกเข้าพักรักษาตัวในสถานพยาบาลครั้งสุดท้าย - จำนวนวันที่เข้าพักรักษาตัวในสถานพยาบาลครั้งสุดท้าย - จำนวนวันที่นอนพักรักษาตัวที่บ้าน หลังออกจากสถานพยาบาลครั้งสุดท้าย - ค่าพาหนะไปและกลับในการเข้าพักรักษาตัวในสถานพยาบาลครั้งสุดท้าย - ค่าใช้จ่ายในการเข้าพักรักษาตัวในสถานพยาบาลครั้งสุดท้าย

องค์ประกอบ	ข้อมูล
	- สวัสดิการค่ารักษาพยาบาลที่ใช้ในการเข้าพักรักษาตัวในสถานพยาบาลสุดท้าย - สาเหตุที่ไม่ใช้สิทธิที่มีในการเข้าพักรักษาตัวในสถานพยาบาลสุดท้าย
	3.4 การรับบริการทันตกรรมใน 12 เดือนที่แล้ว - การไปรับบริการทันตกรรมใน 12 เดือนที่แล้ว - จำนวนครั้งที่ไปรับบริการทันตกรรม - สถานบริการที่ไปรับบริการทันตกรรมครั้งสุดท้าย - บริการทันตกรรมที่ได้รับในครั้งสุดท้าย - ค่าพาหนะไปและกลับในการรับบริการทันตกรรมครั้งสุดท้าย - ค่าใช้จ่ายในการรับบริการทันตกรรมครั้งสุดท้าย - สวัสดิการค่ารักษาพยาบาลที่ใช้ในการรับบริการทันตกรรมครั้งสุดท้าย - สาเหตุที่ไม่ใช้สิทธิที่มีในการรับบริการทันตกรรมครั้งสุดท้าย
ตอนที่ 4 ความจำเป็นทางสุขภาพที่ไม่ได้รับการตอบสนอง	4.1 การที่เคยป่วยและต้องการรับการตรวจรักษาแต่ไม่ได้รับการตรวจรักษาใน 12 เดือนที่แล้ว 4.2 สาเหตุที่ไม่ได้เข้ารับการตรวจรักษาในครั้งนั้น 4.3 การที่เคยป่วยจนต้องนอนในสถานพยาบาลหรือแพทย์ต้องการให้นอนรักษาในสถานพยาบาลแต่ท่านไม่ได้เข้านอนรักษาในสถานพยาบาลใน 12 เดือนที่แล้ว 4.4 สาเหตุที่ไม่ได้เข้ารับการรักษากในครั้งนั้น 4.5 การที่เคยมีปัญหาสุขภาพช่องปากและต้องการเข้ารับบริการแต่ไม่ได้เข้ารับบริการใน 12 เดือนที่แล้ว 4.6 สาเหตุที่ไม่ได้เข้ารับการบริการในครั้งนั้น
ตอนที่ 5 การได้รับวัคซีนป้องกันไข้หวัดใหญ่	5.1 การเป็นกลุ่มเสี่ยงที่สมควรได้รับวัคซีนป้องกันไข้หวัดใหญ่ 5.2 การได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันไข้หวัดใหญ่ใน 12 เดือนที่แล้ว 5.3 สถานพยาบาลที่ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันไข้หวัดใหญ่ 5.4 สาเหตุที่ไม่ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันไข้หวัดใหญ่ใน 12 เดือนที่แล้ว
ตอนที่ 6 ประเมินสถานะสุขภาพ (ถามผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป)	6.1 เปรียบเทียบสุขภาพตัวเองในวันนี้กับสุขภาพเมื่อปีที่แล้ว 6.2 เปรียบเทียบสุขภาพตัวเองกับผู้อื่นที่มีอายุ เพศ ฐานะ หน้าที่การงาน และความเป็นอยู่ คล้ายคลึงกับตัวเอง 6.3 สุขภาพของตนเองในวันนี้ 6.4 การประเมินสุขภาพของตนเอง

องค์ประกอบ	ข้อมูล
	- การเคลื่อนไหว - การดูแลตนเอง - กิจกรรมที่ทำเป็นประจำ - ความเจ็บป่วยหรือไม่สบาย - ความวิตกกังวลหรือซึมเศร้า
ตอนที่ 7 ลักษณะของ ครัวเรือน	7.1 ลักษณะของที่อยู่อาศัย
	7.2 สถานภาพการครอบครองที่อยู่อาศัย
	7.3 สถานภาพการครอบครองที่ดิน
	7.4 จำนวนห้องทั้งหมด
	7.5 จำนวนห้องที่ใช้นอน
	7.6 ไฟฟ้าภายในที่อยู่อาศัย
	7.7 การใช้ส้วม
	7.8 น้ำดื่ม
	7.9 น้ำใช้
	7.10 การเป็นเจ้าของสิ่งต่างๆ ของสมาชิกในครัวเรือน
	- โทรศัพท์ - เครื่องเล่นวีดีโอ/ซีดี - โทรศัพท์มือถือ - เครื่องคอมพิวเตอร์ - ตู้เย็น - ไมโครเวฟ/เตาอบ - เครื่องซักผ้า - เครื่องปรับอากาศ - รถยนต์ส่วนบุคคล/รถปิกอัพ/รถตู้ - รถจักรยานยนต์ - รถแทรกเตอร์ 4 ล้อ - รถไถ 2 ล้อ (รถไถเดินตาม)

ดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย

หน่วยงานเจ้าของข้อมูล สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

หน่วยวัดข้อมูล ระดับประเทศ โดยจัดทำเป็นรายปี

ปีที่สำรวจ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2549

กรอบแนวคิด

ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่วิสัยทัศน์และเป้าประสงค์หลักในการพัฒนาประเทศมุ่งสู่การสร้าง ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย การใช้ดัชนีความอยู่ดีมีสุขเป็นเครื่องมือวัดผลกระทบการพัฒนาจึงไม่ เพียงพอ สดช. จึงได้ขยายแนวคิดการพัฒนาจากดัชนีความอยู่ดีมีสุขมาเป็น “ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ในสังคมไทย” ซึ่งอยู่ภายใต้แนวคิดพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ คือ ความสอดคล้องกับ “วิสัยทัศน์ประเทศไทย” ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่มุ่งพัฒนาประเทศไทยสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” หลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง และการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุก ภาคส่วนในกระบวนการพัฒนาด้านความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย เพื่อให้ทุกฝ่ายเห็นพ้องในกรอบ ความคิดและนิยามความสุขที่ตรงกัน แล้วจึงกำหนดประเด็นการวัดและตัวชี้วัดที่สะท้อนค่านิยมและที่มาของ ความสุข ทั้งความสุขภายในและความสุขภายนอก ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขฯ เป็นเครื่องมือวัดผลกระทบ สุดท้ายของการพัฒนา (Ends) และเชื่อมโยงถึงวิธีการ (Means) ต่างๆ ที่จะส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายความ อยู่เย็นเป็นสุข

รายละเอียดเพิ่มเติม

https://www.nesdc.go.th/article_attach/%E0%B8%95%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B8%B9%E0%B8%A5%E0%B9%81%E0%B8%A5%E0%B8%B0%E0%B8%95%E0%B8%B1%E0%B8%A7%E0%B8%8A%E0%B8%B5%E0%B9%89%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%94%E0%B8%B1%E0%B8%8A%E0%B8%99%E0%B8%B5%E0%B8%AD%E0%B8%A2%E0%B8%B9%E0%B9%88%E0%B9%80%E0%B8%A2%E0%B9%87%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B8%A7%E0%B8%A117%E0%B8%A1%E0%B8%8451.pdf

ประเภทข้อมูล ☐ ข้อมูลปฐมภูมิ ☐ ข้อมูลทุติยภูมิ ☒ ตัวชี้วัดมีฐานข้อมูล ☐ ตัวชี้วัดไม่มีฐานข้อมูล

ตารางที่ 31 ดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย

องค์ประกอบ	ดัชนีชี้วัด	แหล่งข้อมูล
1.การมีสุขภาวะ		
1.1 สุขภาพกายดี		
	1. ร้อยละของผู้ที่มีโรคเรื้อรัง/โรคประจำตัวต่อประชากรทั้งประเทศ	สสช.
	2. อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด	สศช.
	3. ร้อยละของผู้ที่ป่วย/รู้สึกไม่สบายระหว่าง 1 เดือนก่อนวันสัมภาษณ์ต่อประชากรทั้งประเทศ	สสช.
	4. ร้อยละของหญิงตั้งครรภ์ที่ติดเชื้อ HIV ต่อหญิงตั้งครรภ์ทั้งประเทศ	สธ.
	5. อัตราผู้ป่วยโรคเอดส์ต่อประชากรแสนคน	สธ.
	6. ร้อยละของผู้สูงอายุที่เป็นโรคเรื้อรัง/โรคประจำตัวต่อประชากรทั้งประเทศ	สสช.
	7. ร้อยละของผู้ที่มีหลักประกันสุขภาพต่อประชากรทั้งประเทศ	สปสช.
	8. อัตราส่วนของประชากรต่อแพทย์	สธ.
	9. อัตราส่วนของประชากรต่อทันตแพทย์	สธ.
	10. อัตราส่วนของประชากรต่อเภสัชกร	สธ.
	11. อัตราส่วนของประชากรต่อพยาบาล	สธ.
	12. อัตราส่วนของประชากรต่อพยาบาลเทคนิค	สธ.
1.2 สุขภาพจิตดี มีคุณธรรม จริยธรรม		
	1. อัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จต่อประชาชนแสนคน	สจ./มท.
	2. อัตราจำนวนคดีอาญาต่อประชากรพันคน	สศช./มท.
	3. จำนวนการฆ่าตัวตายสำเร็จ	สจ.
	4. จำนวนคดีอาญาทั้งหมด	สศช.
	5. อัตราผู้เจ็บป่วยด้วยโรคจิตต่อประชากรแสนคน	สจ.
	6. อัตราผู้เจ็บป่วยด้วยโรคจิตกักขังต่อประชากรแสนคน	สจ.
	7. อัตราผู้เจ็บป่วยด้วยโรคซึมเศร้าต่อประชากรแสนคน	สจ.
	8. อัตราส่วนของประชากรต่อจิตแพทย์	สจ.
	9. อัตราส่วนของประชากรต่อพยาบาลจิตเวช	สจ.
	10. อัตราส่วนของเงินบริจาคให้แก่องค์กรที่ไม่แสวงหากำไรต่อหัวประชากร	สศช.
1.3 มีสติปัญญา และใฝ่รู้		
	1. อัตราการเรียนรู้ (Functional Literacy Rate)	สศช.
	2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	สพฐ.

[illegible]

องค์ประกอบ	ดัชนีชี้วัด	แหล่งข้อมูล
	8. จำนวนประชากรวัยเด็กทั้งประเทศ	มท.
2.2 สัมพันธภาพในครอบครัว		
	1. อัตราการจดทะเบียนสมรสต่อพันครัวเรือน 2. อัตราประชากรที่ผ่านการสมรสแต่แยกกันอยู่ต่อประชากรที่เคยสมรสพันคน 3. อัตราการจดทะเบียนหย่าต่อพันครัวเรือน 4. ร้อยละของประชากรที่ผ่านการสมรสต่อประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป 5. อัตราของประชากรที่หย่า (จดทะเบียนสมรสและไม่จดทะเบียน) ต่อประชากรที่เคยสมรสพันคน 5.1 ในเขตเทศบาล 5.2 นอกเขตเทศบาล 6. อัตราของประชากรที่แยกกันอยู่และหย่าต่อประชากรที่เคยสมรสพันคน 7. จำนวนการจดทะเบียนสมรส 8. จำนวนการจดทะเบียนหย่า 9. จำนวนประชากรที่เคยสมรสทั้งหมด 10. จำนวนประชากรที่หย่าทั้งหมด 10.1 ในเขตเทศบาล 10.2 นอกเขตเทศบาล 11. จำนวนประชากรที่แยกกันอยู่และหย่าทั้งหมด	มท. สสช. มท. สสช. สสช. สสช. สสช. สสช. มท. มท. สสช. สสช. สสช. สสช. สสช.
3. ชุมชนเข้มแข็ง		
3.1 ชุมชนพึ่งตนเองได้		
	1. ร้อยละขององค์กรชุมชนที่มีเสถียรภาพทางการเงิน/มีความมั่นคงต่อองค์กรชุมชนทั่วประเทศ 2. ร้อยละของหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชนต่อหมู่บ้านทั่วประเทศ 3. ร้อยละของครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อครัวเรือนทั่วประเทศ 4. ร้อยละของผู้มีภูมิปัญญาท้องถิ่น/ชาวบ้านและปราชญ์ชาวบ้านต่อประชากรของหมู่บ้าน 5. ร้อยละของการจัดทำแผนชุมชนที่มีคุณภาพระดับดีต่อการจัดทำแผนทั่วประเทศ (งานวิจัย) 6. ร้อยละของผู้ย้ายถิ่นที่หางานทำและต้องการรายได้เพิ่มต่อผู้ย้ายถิ่นทั่วประเทศ 7. จำนวนกลุ่มองค์กรในชุมชน	กตส. กกช. 2ค จปฐ. กกช. 2ค พชช. สสช. พอช.

องค์ประกอบ	ดัชนีชี้วัด	แหล่งข้อมูล
	8. จำนวนกลุ่มผู้ผลิตชุมชนที่ผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น 9. จำนวนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 10. จำนวนภาคีเครือข่ายการพัฒนา 11. จำนวนองค์กรชุมชนที่มีเสถียรภาพทางการเงิน/มีความมั่นคง 12. จำนวนองค์กรชุมชนทั้งหมด	พชช. กสก. พชช. กตส. กตส.
3.2 ชุมชนเกื้อกูล		
	1. ร้อยละของหมู่บ้านที่มีการจัดสวัสดิการของชุมชนอย่างต่อเนื่องต่อหมู่บ้านทั้งประเทศ 2. ร้อยละของหมู่บ้านที่มีการจัดสวัสดิการของชุมชนต่อหมู่บ้านทั่วประเทศ 3. ร้อยละของครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะของชุมชน/หมู่บ้านต่อครัวเรือนทั่วประเทศ 4. จำนวนอาสาสมัครในองค์กรภาครัฐและเอกชน	กกช. 2ค กกช. 2ค จปฐ. พม.
3.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน		
	1. ร้อยละของครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน/หมู่บ้านต่อครัวเรือนทั่วประเทศ	จปฐ.
4. เศรษฐกิจเข้มแข็ง และเป็นธรรม		
4.1 การมีสัมมาชีพ		
	1. อัตราการว่างงาน 2. ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่ารายจ่ายไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ต่อครัวเรือนทั่วประเทศ 3. สัดส่วนแรงงานที่ได้รับสวัสดิการต่อกำลังแรงงานทั่วประเทศ 4. ร้อยละของผู้ทำงานต่ำระดับต่อกำลังแรงงานทั่วประเทศ 5. จำนวนชั่วโมงการทำงานเฉลี่ยต่อสัปดาห์ 6. สัดส่วนผู้มีงานทำจำแนกตามภาคการผลิต (ต่อผู้มีงานทำทั่วประเทศ) 6.1 ภาคเกษตรกรรม 6.2 นอกภาคเกษตรกรรม 7. สัดส่วนกำลังแรงงานจำแนกตามระดับการศึกษา (ต่อกำลังแรงงานทั่วประเทศ) 7.1 ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า 7.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป 8. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน	สสช. สสช. สปส./ สสช. สสช. สสช. สสช. สสช. สสช. สสช. สสช. สสช.

องค์ประกอบ	ดัชนีชี้วัด	แหล่งข้อมูล
	9. รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน 10. ร้อยละของครัวเรือนที่มีหนี้สินต่อครัวเรือนทั่วประเทศ 11. หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนทั่วประเทศ 12. สัดส่วนผู้ประกันตนต่อกำลังแรงงานทั่วประเทศ 13. อัตราแรงงานที่ประสบอันตรายจากการทำงานต่อผู้มีงานทำแสนคน 14. จำนวนผู้ว่างงาน 15. จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่ารายจ่ายไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 16. จำนวนแรงงานที่ได้รับสวัสดิการ 17. จำนวนผู้ทำงานระดับต่ำ 18. จำนวนผู้มีงานทำทั่วประเทศ 18.1 ภาคเกษตรกรรม 18.2 นอกภาคเกษตรกรรม 19. จำนวนกำลังแรงงานทั่วประเทศ 19.1 ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า 19.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป 20. จำนวนผู้ประกันตนทั่วประเทศ 21. จำนวนแรงงานที่ประสบอันตรายจากการทำงาน	สสช. สสช. สปส./ สสช. กองทุนฯ/ สสช. สสช. สสช. สปช./ สสช. สสช. สสช. สสช. สสช. สสช. สสช. สสช. สสช. สปช. กองทุนฯ
4.2 เศรษฐกิจเข้มแข็ง		
4.2.1 พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ		
	1. สัดส่วนการนำเข้าวัตถุดิบและสินค้าทุนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ 2. มูลค่าการนำเข้าวัตถุดิบและสินค้าขั้นกลาง 3. มูลค่าการนำเข้าสินค้าทุน 4. สัดส่วนการออมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ 5. สัดส่วนการออมต่อการลงทุนในประเทศ 6. การออมของประเทศ 7. สัดส่วนการลงทุนในประเทศต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ 8. การลงทุนในประเทศ	กศก./ สศช. กศก. กศก. สศช. สศช. สศช. สศช. สศช.

องค์กร ประกอบ	ดัชนีชี้วัด	แหล่งข้อมูล
	9. ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (ณ ราคาปีปัจจุบัน)	สศช.
	10. ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (ณ ราคาปี 2531)	สศช.
	10.1 มูลค่าการผลิตภาคเกษตรกรรม	สศช.
	10.2 มูลค่าการผลิตภาคอุตสาหกรรม	สศช.
	10.3 มูลค่าการผลิตภาคบริการและอื่นๆ	สศช.
4.2.2 ภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ		
	11. สัดส่วนหนี้สาธารณะต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ	สบน./ สศช.
	12. หนี้สาธารณะ	สบน.
	13. ระดับการเปิดประเทศ	สศช.
	14. มูลค่าการส่งออกสินค้าและบริการ	สศช.
	15. มูลค่าการนำเข้าสินค้าและบริการ	สศช.
4.2.3 เติบโตอย่างมีเสถียรภาพ		
	16. อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ	สศช.
	17. ดุลบัญชีเดินสะพัดต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ	สศช.
	18. ดุลบัญชีเดินสะพัด	สศช.
	19. ดุลการค้าและบริการ	สศช.
	20. รายได้จากปัจจัยการผลิตสุทธิจากต่างประเทศ	สศช.
	21. เงินโอนสุทธิ	สศช.
	22. เงินทุนสำรองระหว่างประเทศ	ธปท.
	23. สัดส่วนการส่งออกต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ	สศช.
	24. อัตราเงินเฟ้อ	พณ.
4.2.4 ปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง		
	25. ประสิทธิภาพการผลิตรวม	สศช.
	25.1 ประสิทธิภาพการผลิตภาคเกษตรกรรม	สศช.
	25.2 ประสิทธิภาพการผลิตภาคอุตสาหกรรม	สศช.
	25.3 ประสิทธิภาพการผลิตภาคบริการและอื่นๆ	สศช.
	26. ผลิตภาพแรงงานรวม	สศช./ สสช.

องค์ประกอบ	ดัชนีชี้วัด	แหล่งข้อมูล
	26.1 สาขาเกษตรกรรม 26.2 สาขาอุตสาหกรรม 26.3 สาขาการก่อสร้าง 26.4 สาขาสาธารณูปโภค 26.5 สาขาบริการและอื่นๆ 27. ร้อยละของมูลค่าการส่งออกของไทยต่อมูลค่าการส่งออกของโลก 28. มูลค่าการส่งออกของไทย 29. มูลค่าการส่งออกของโลก 30. ร้อยละของมูลค่าการส่งออกของกลุ่มประเทศในทวีปเอเชียที่กำลังพัฒนาต่อมูลค่าการส่งออกของโลก 31. ร้อยละของมูลค่าการส่งออกของไทยต่อมูลค่าการส่งออกของกลุ่มประเทศในทวีปเอเชียที่กำลังพัฒนา 32. มูลค่าการส่งออกของกลุ่มประเทศในทวีปเอเชียที่กำลังพัฒนา 33. จำนวนการจดทะเบียนสิทธิบัตรและอนุสิทธิบัตรโดยคนไทย 34. การลงทุนภาคเอกชน	สศช./ สศช. สศช./ สศช. สศช./ สศช. สศช./ สศช. สศช./ สศช. กศก./IMF กศก. IMF IMF กศก./IMF IMF ทป. สศช.
4.3 ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ		
	1. สัดส่วนคนจนด้านรายจ่าย 2. สัมประสิทธิ์จีนิ 3. ดัชนีไทล์รวม 3.1 ภาคเกษตรกรรม 3.2 ภาคอุตสาหกรรม	สศช. สศช. สศช./ สศช. สศช./ สศช. สศช./ สศช.

องค์ประกอบ	ดัชนีชี้วัด	แหล่งข้อมูล
	3.3 ภาคการก่อสร้าง 3.4 ภาคบริการและอื่นๆ 4. จำนวนคนจนด้านรายจ่าย 5. ช่องว่างรายจ่าย 5.1 สัดส่วนรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคของประชากรร้อยละ 20 แรกที่มีรายจ่ายน้อยที่สุด 5.2 สัดส่วนรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคของประชากรร้อยละ 20 สุดท้ายที่มีรายจ่ายมากที่สุด 6. ช่องว่างการกระจายรายได้ 6.1 สัดส่วนการถือครองรายได้ของประชากรร้อยละ 20 แรกที่จนที่สุด 6.2 สัดส่วนการถือครองรายได้ของประชากรร้อยละ 20 สุดท้ายที่รวยที่สุด 7. ร้อยละผลิตภัณฑ์และบริการของวิสาหกิจขนาดใหญ่ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ 8. ร้อยละผลิตภัณฑ์และบริการของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ 9. มูลค่าของผลิตภัณฑ์และบริการของวิสาหกิจขนาดใหญ่ 10. มูลค่าของผลิตภัณฑ์และบริการของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม	สศช./ สสช. สศช./ สสช. สสช. สศช. สศช. สศช. สศช. สศช. สสว./ สศช. สสว. สสว.
5. สภาพแวดล้อม และระบบนิเวศสมดุล		
5.1 ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต		
	1. ร้อยละของครัวเรือนที่มีบ้านเป็นของตนเองต่อครัวเรือนทั่วประเทศ 2. ร้อยละของครัวเรือนที่มีน้ำประปาใช้ในครัวเรือนต่อครัวเรือนทั่วประเทศ 3. ร้อยละของครัวเรือนที่มีน้ำสะอาดดื่มและบริโภคอย่างพอเพียงต่อครัวเรือนทั่วประเทศ	สสช. สสช. จปฐ.
5.2 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน		
	1. อัตราจำนวนคดีอาชญากรรมต่อประชากรพันคน 2. อัตราจำนวนคดียาเสพติดต่อประชากรพันคน 3. ร้อยละของหมู่บ้านที่มีการใช้ยาเสพติดหรือไม่มีการป้องกันต่อหมู่บ้านทั่วประเทศ	สดช. สดช. สดช.

องค์ประกอบ	ดัชนีชี้วัด	แหล่งข้อมูล
5.3 สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพ		
	1. ปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อหัวประชากร 2. ร้อยละของแหล่งน้ำที่มีคุณภาพอย่างต่ำอยู่ในเกณฑ์พอใช้ต่อแหล่งน้ำทั่วประเทศ 3. ร้อยละของแหล่งน้ำที่มีคุณภาพดีต่อแหล่งน้ำทั่วประเทศ 4. ร้อยละของแหล่งน้ำที่มีคุณภาพพอใช้ต่อแหล่งน้ำทั่วประเทศ 5. ร้อยละของสถานีตรวจวัดอากาศที่มี PM10 เกินมาตรฐานต่อสถานีตรวจวัดอากาศทั่วประเทศ 6. ร้อยละของปริมาณขยะอันตรายต่อขยะชุมชนทั่วประเทศ 7. ร้อยละของปริมาณของเสียที่ได้รับการบำบัดอย่างถูกต้องต่อของเสียทั่วประเทศ 8. ปริมาณขยะมูลฝอยในแต่ละปี 9. ปริมาณการนำเข้าสารเคมีในการเกษตร 10. จำนวนการร้องทุกข์ด้านมลพิษ 11. จำนวนผู้ป่วยและเสียชีวิตจากสารอันตราย 12. ปริมาณของเสียที่ได้รับการบำบัดอย่างถูกต้อง 13. ปริมาณของเสียทั่วประเทศ 14. จำนวนสถานีตรวจวัดอากาศที่มี PM10 เกินมาตรฐาน 15. จำนวนสถานีตรวจวัดอากาศทั่วประเทศ 16. ปริมาณขยะอันตราย 17. ปริมาณขยะในชุมชนทั่วประเทศ	พพ. คพ. คพ. คพ. คพ. คพ. คพ. คพ. สศก. คพ. คพ. คพ. คพ. คพ. คพ. คพ.
5.4 ระบบนิเวศสมดุล		
	1. ร้อยละของพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั่วประเทศ (513,115 ตารางกิโลเมตร) 2. ร้อยละของปริมาณน้ำใต้ดินที่นำมาใช้ต่อปริมาณน้ำใต้ดินที่สามารถใช้งานได้ ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล 3. พื้นที่ป่าชายเลน 4. ปริมาณสัตว์น้ำเศรษฐกิจ (เฉพาะปลาหน้าดิน) ที่จับได้ในอ่าวไทยต่อชั่วโมง (CPUE) 5. ร้อยละพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่อพื้นที่ทั่วประเทศ 6. มูลค่าความเสียหายจากภัยแล้ง 7. มูลค่าความเสียหายจากอุทกภัย 8. ปริมาณน้ำใต้ดินที่นำมาใช้ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล	กรมป่าไม้ กทบ. ททช. กปม. อส. ปก. ปก. กทบ.

องค์ประกอบ	ดัชนีชี้วัด	แหล่งข้อมูล
	9. ปริมาณน้ำใต้ดินที่สามารถใช้งานได้ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล	กทป.
6. สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล		
6.1 การมีจิตสำนึกประชาธิปไตย		
	1. อัตราการทำผิดกฎจราจรต่อประชากรพันคน 2. อัตราข้าราชการที่ถูกลงโทษทางวินัยต่อข้าราชการแสนคน 3. อัตราคดีการจับกุมการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาต่อประชากรแสนคน 4. อัตราเรื่องร้องเรียนและอุทธรณ์ต่อองค์กรอิสระและคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของทางราชการต่อประชากรที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปแสนคน 5. ร้อยละผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งประเทศ 6. จำนวนการยื่นเรื่องขอถอดถอนเจ้าหน้าที่รัฐต่อรัฐสภา 7. จำนวนคดีอุบัติเหตุจราจรทางบก 8. จำนวนข้าราชการที่ถูกลงโทษทางวินัย 9. จำนวนคดีการจับกุมการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา 10. จำนวนข้าราชการพลเรือนทั้งประเทศ 11. จำนวนเรื่องร้องเรียนและอุทธรณ์ 12. จำนวนประชากรที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปทั้งประเทศ 13. จำนวนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 14. จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎรทั้งประเทศ 15. จำนวนคดีการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา	สดช./มท. กพ. ทป./มท. สสม./ศาล/ รัฐสภา กกต. ผู้ตรวจการ ๓ สดช. กพ. ทป. กพ. สสม./ศาล/ รัฐสภา มท. กกต. กกต. ทป.
6.2 สังคมที่มีธรรมาภิบาล		
	1. ดัชนีภาพลักษณ์การคอร์รัปชันของประเทศไทย 2. ร้อยละของบริษัทในตลาดหลักทรัพย์ที่มีธรรมาภิบาลของไทยต่อบริษัทในตลาดหลักทรัพย์ทั้งหมด 3. ร้อยละรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อรายได้ของรัฐบาล 4. ธรรมาภิบาลภาคเอกชน	TI IOD สกถ. IMD

องค์ประกอบ	ดัชนีชี้วัด	แหล่งข้อมูล
	5. ผลการประเมินการพัฒนาส่วนราชการ 6. ร้อยละรายได้ที่ อบท. จัดเก็บเองและจัดหาเองต่อรายได้รวมของ อบท. 7. รายได้รวมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 8. รายได้รวมของรัฐบาล 9. รายได้ที่ อบท. จัดเก็บเองและจัดหาเอง 10. การดำเนินงานการถ่ายโอนภารกิจสู่ อบท. จนถึงต้นปี 2548 10.1 ประเภทของภารกิจที่ถ่ายโอนสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โครงสร้างพื้นฐาน งานส่งเสริมคุณภาพชีวิต การจัดระเบียบชุมชน/สังคม การวางแผน การส่งเสริมการลงทุน บริหารจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม 10.2 การดำเนินงานการถ่ายโอนบุคลากรสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวนบุคลากรที่มีการถ่ายโอนสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ครั้งที่ 1 ครั้งที่ 2	กพร. สกถ. สกถ. สกถ. สกถ. สกถ. สกถ. สกถ.
6.3 ความสมานฉันท์ทางสังคม		
	1. อัตราคดีการร้องทุกข์และอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนต่อประชากรแสนคน 2. จำนวนคดีการร้องทุกข์และอุทธรณ์ 3. จำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ข้อมูลตั้งแต่ปี 2547-2549)	สสม./มท. สสม. มอ.
*** ข้อมูลพื้นฐานที่ใช้ในการคำนวณตัวชี้วัด ***		
	1. จำนวนประชากรทั้งประเทศ 2. จำนวนประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป 3. จำนวนครัวเรือนทั้งประเทศ	มท. สสช. สสช.

ภาคผนวก ข

รายละเอียดการประชุมกลุ่มย่อย (เพิ่มเติมจากส่วนที่ 6)

จากการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อระดมความคิดเห็นต่อผลการศึกษา โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น 12 ท่าน ทั้งผู้ที่เข้าร่วมประชุมที่สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยและผู้เข้าร่วมประชุมผ่านระบบออนไลน์ สามารถสรุปเป็นข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะได้ทั้งหมด 10 ประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ควรระมัดระวังความซ้ำซ้อนของการชีวิตในยุทธศาสตร์ที่ 1 – 3 ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

ปัจจุบัน ยุทธศาสตร์ที่ 1 – 2 ค่อนข้างครอบคลุมหลายด้านแล้ว ทำให้ในบางส่วนของยุทธศาสตร์ที่ 3 เองถูกสะท้อนผลลัพธ์ผ่านยุทธศาสตร์ที่ 1 – 2 ด้วยเช่นกัน ดังนั้น เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนของการชีวิต จึงเสนอให้ในส่วนของยุทธศาสตร์ที่ 3 ควรให้ความสำคัญในด้าน “การกระจายเชิงพื้นที่” เพิ่มมากขึ้น เพราะปัจจุบันในยุทธศาสตร์ที่ 3 ที่เน้นการพัฒนาที่อาจก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำแนวราบ ยกตัวอย่างเช่น กรุงเทพฯ-ปริมณฑล ที่เริ่มจากการพัฒนาให้เป็นเมืองศูนย์กลางแล้วกระจายความเจริญไปยังเมืองรอบข้าง ซึ่งรูปแบบนี้อาจไม่ได้เป็นที่น่าพึงพอใจ หรือตอบโจทย์นักในแง่ของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม

ในอีกแง่หนึ่ง อาจนำตัวชี้วัดด้านทุนและผลลัพธ์ไปรวมไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 1 – 2 แล้วหันมาให้ความสำคัญกับตัวชี้วัดด้านกระบวนการเป็นหลักในยุทธศาสตร์ที่ 3 เนื่องจากในเรื่องของปัจจัยนำเข้า (Input) และปัจจัยด้านผลลัพธ์ (Output) เองบางส่วนได้มีการรวมอยู่ในยุทธศาสตร์ที่ 1 – 2 แล้ว ยกตัวอย่างเช่น ในด้านชุมชน เพราะบาง ตัวแปรบางส่วนเองมีส่วนคล้ายหรือใกล้เคียงกับตัวแปรบางตัวที่อยู่ในยุทธศาสตร์ที่ 1 – 2 อยู่แล้ว เช่น จำนวนแพทย์ต่อพื้นที่ เป็นต้น ทั้งนี้ ตัวชี้วัดด้านทุนและกระบวนการที่คณะผู้วิจัยเสนอมา มีน้ำหนักค่อนข้างไปทาง “ทุน” มากกว่า “กระบวนการ” จึงเสนอให้ปรับข้อมูลทั้ง 2 ด้านให้มีความสำคัญใกล้เคียงกันมากขึ้น

ประการที่สอง ควรนิยาม “ความเข้มแข็งของชุมชน” ให้ชัดเจนและสะท้อนสภาพความเป็นจริง

ส่วนหนึ่งของแผนยุทธศาสตร์ความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยกับองค์การอนามัยโลก (WHO Country Cooperation Strategy : CCS) ขององค์การอนามัยโลก (WHO) ได้มีการวางกรอบคิด “ความเข้มแข็งของชุมชน” ของหน่วยงานสาธารณสุขต่างๆ ว่ามีองค์ประกอบอะไรบ้าง ซึ่งได้มีการอ้างอิงและพิจารณาตัวชี้วัดจากหลากหลายแหล่งที่มา และทบทวนวรรณกรรมเชิงวิชาการ ทั้งจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติและจากหน่วยงานสาธารณสุขต่างๆ จนได้ข้อสรุปว่า ทุกหน่วยงานมีตัวชี้วัดพื้นฐานร่วมกัน โดยมองเป็น 6 องค์ประกอบ คือ 1) คน 2) ผู้นำ 3) ข้อมูลกับการใช้ประโยชน์ข้อมูล (หากเป็นชุมชนเข้มแข็ง ก็อาจมีข้อมูลบางอย่างที่สอดคล้องต่อการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเอง) 4) บริการที่ตอบโจทย์ทั้งสุขภาพ สังคม

และสวัสดิการที่เกี่ยวข้อง 5) การบริการที่ครอบคลุมสังคมและการศึกษา และ 6) การเรียนรู้กับศูนย์การเรียนรู้ ส่วนในด้านนิยาม หน่วยงานด้านสาธารณสุขต่างๆ มักจะมุ่งเน้นไปที่ “ความเป็นพลเมือง (Citizenship)” เป็นหลัก ฉะนั้น ตัวชี้วัดความเข้มแข็งชุมชนของ สศช. จึงควรมุ่งเน้นการชี้วัดในประเด็นคำถามที่เป็นจุดประสงค์ของ สศช. โดยตรง ดังเช่นมุ่งเน้นที่การชี้วัด “กลุ่มเปราะบาง” ตามที่คณะผู้วิจัยเสนอมา

ประการที่สาม ควรกำหนดขอบเขตของ “ชุมชนที่จะชี้วัด” ให้ชัดเจน

คณะผู้วิจัยควรอธิบายขอบเขตให้ชัดเจนว่า คำว่า “ชุมชน” ในงานวิจัยชิ้นนี้จะหมายถึงรวมถึงคนกลุ่มใดบ้าง จะนับเฉพาะผู้ที่มีทะเบียนบ้านเท่านั้น นับชุมชนที่จัดตั้งไม่เป็นทางการด้วย อาทิ ชุมชนคลองเตย หรือนับรวมกลุ่มแรงงานข้ามชาติด้วย ทั้งนี้ ต้องตรวจสอบเพิ่มเติมว่า ฐานข้อมูลที่ใช้ได้รวมกลุ่มเหล่านี้อยู่ในกลุ่มชุมชนที่สำรวจแล้วหรือไม่ เช่น ข้อมูลของ จปฐ. ที่ปัจจุบันเก็บเฉพาะคนไทย และจะไม่นับรวมแรงงานต่างชาตินักที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียน หรือผู้ที่ไม่มียบัตรประชาชน ทำให้ฐานข้อมูลดังกล่าวจะมีกลุ่มคนบางกลุ่มตกหล่นไป

ประการที่สี่ ควรใช้หน่วยในการวิเคราะห์ที่เหมาะสมและนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้

เนื่องจากหน่วยงานที่มีส่วนในการพัฒนาท้องถิ่นจริงๆ จะอยู่ย่อยตามท้องถิ่นนั้นๆ อาทิ เทศบาล หรือ อบต. ซึ่งจะมีความเข้าใจบริบทของพื้นที่นั้นๆ มากกว่า ซึ่งมองว่าหน่วยงานเหล่านี้ควรได้รับข้อมูล หรือเข้าถึงเครื่องมือตัวชี้วัดได้โดยตรงมากกว่า เพื่อที่หน่วยงานในท้องถิ่นเหล่านี้จะสามารถส่งต่อข้อมูลให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ที่ข้อมูลตัวชี้วัด หรือสถิติเดิมที่เจอยังเป็นในระดับประเทศ จังหวัด หรืออำเภออยู่ จึงอยากเสนอให้มุ่งเน้นไปที่กลุ่ม “ตำบล” หรือ “เมือง” เพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็นกลุ่มชุมชนที่มีขนาดเล็กกลางกว่าระดับอำเภอ ที่อาจทำให้มองเห็นข้อมูลที่ละเอียดขึ้น และในส่วนข้อมูลด้านสถิติต่างๆ เหล่านี้มองว่าควรสามารถเข้าถึงได้ทันกับการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ การทำตัวชี้วัดนอกจากทำเพื่อเสนอ สศช. แล้ว ควรสามารถนำเสนอข้อมูลเหล่านั้นให้องค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องรับทราบและนำไปปฏิบัติได้ด้วย เช่น สถานศึกษา หรือหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อให้ผลสรุปตัวชี้วัดที่ออกมาเกิดประโยชน์สูงสุด

นอกจากนี้ ในส่วนของการใช้ดัชนีชุดนี้ในการเก็บข้อมูล โดยก่อนเก็บข้อมูลมองว่าอาจต้องมีการจัดหรือแบ่งขอบเขตตามขนาดของตัวอำเภอก่อนที่จะเก็บข้อมูลด้วยหรือไม่ เนื่องจากตัวอำเภอเองก็มีหลากหลายขนาด โดยทางผู้วิจัยอาจเลือกหรือสร้างตัวชี้วัดตามขนาดของอำเภอนั้นๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลของกลุ่มพื้นที่ที่มีความเป็นกลางเพิ่มขึ้น ซึ่งจะสามารถนำไปใช้คัดกรองข้อมูลได้อีกระดับหนึ่งก่อนจะได้ผลลัพธ์ออกมา ในส่วนการแบ่งขนาดของอำเภออาจมีได้หลายเกณฑ์ เช่น จำนวนประชากร ระดับรายได้ หรือจำนวนสถานประกอบการในพื้นที่นั้นๆ

ประการที่ห้า ควรพิจารณาปรับปรุงตัวแปรบางตัวให้เน้นเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ

สำหรับตัวแปรที่ใช้ในการชี้วัด ควรเน้นไปที่คุณภาพของปัจจัยนั้นๆ มากกว่าปริมาณหรือการมีอยู่ของโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การมีอยู่ของสวนสาธารณะ มีแล้วได้อย่างไร หากคนในพื้นที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งนั้น

ดังนั้น โครงสร้างพื้นฐานอาจไม่สามารถตอบโจทย์ได้ชัดเจนว่าจะมีส่วนทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นได้หรือไม่ อย่างไร หรือแม้แต่สถานพยาบาลและโรงเรียนเองก็เช่นกัน ในบางพื้นที่และบางบริบท การมีอยู่หรือไม่มีปัจจัยเหล่านี้อาจไม่ได้สะท้อนถึงผลลัพธ์ที่ดีกว่าเสมอไป อีกทั้งบางชุมชนอาจมีคุณลักษณะพิเศษเฉพาะตัวที่ทำให้ชุมชนแห่งนั้นเข้มแข็งกว่าชุมชนอื่นโดยไม่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐาน นอกจากนี้ การใช้ข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานในเชิงปริมาณยังทำให้จำนวนตัวแปรมากเกินไปและมีการซ้ำซ้อนกันของข้อมูลในหลายส่วน เช่น ตัวชี้วัดด้านกระบวนการกับด้านผลลัพธ์ในด้านสภาพแวดล้อม จึงเล็งเห็นว่า การเลือกตัวแปรควรมุ่งเน้นไปที่ “คุณภาพ” มากกว่า “ปริมาณ” โดยเน้นปัจจัยแบบเฉพาะเจาะจงและเน้นปัจจัยที่ต้องการทราบจริงๆ โดยเฉพาะตัวแปรที่สะท้อน “การเข้าถึงของชุมชน” เพื่อชี้ให้เห็นว่า การเข้าถึงสิ่งเหล่านี้ช่วยพัฒนาสังคมได้อย่างไร มากกว่าแค่การมีหรือไม่มี โดยในที่ประชุมได้เสนอตัวอย่างตัวแปรที่ควรปรับแก้ดังต่อไปนี้

- ตัวแปร “การมีห้องสมุด” หรือ “การมีส่วนร่วมสาธารณะ” อาจต้องมีการหาข้อมูลที่สะท้อนจำนวนผู้เข้าถึงแหล่งบริการ หรือจำนวนผู้ใช้งานสิ่งเหล่านั้น เพื่อให้เป็นไปตามกรอบที่ระบุไว้ในตัวชี้วัดด้านผลลัพธ์ ที่ควรใช้ข้อมูลที่สะท้อนถึงผลลัพธ์ของการมีอยู่
- ตัวแปรที่สะท้อน “การศึกษา” ควรพิจารณาตัวแปรอัตราการออกจากโรงเรียนกลางคัน (drop-out rate) เพราะแม้ปัจจุบันจะมีการเข้าเรียนในรูปแบบภาคบังคับ แต่หากครอบครัวต้องมีการย้ายถิ่นบ่อยครั้ง ทำให้อาจมีผลกระทบต่อผลลัพธ์ด้วยหรือไม่ อย่างไร
- ตัวแปรที่สะท้อน “การมีสถานที่ออกกำลังกายและลานกีฬาต่างๆ” ควรนับเฉพาะสถานที่ออกกำลังกายและลานกีฬาสาธารณะที่ภาครัฐจัดให้มี เพราะคนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย ต่างจากของเอกชน
- ตัวแปรที่สะท้อน “การมีสถานพยาบาลทุติยภูมิในพื้นที่” ควรนับเฉพาะสถานพยาบาลของรัฐ ทว่า ต้องระมัดระวังความเอนเอียงที่เกิดจากการที่ “อำเภอเมือง” กับ “อำเภอที่ไม่ใช่อำเภอเมือง” มีสถานพยาบาลของรัฐกระจายตัวไม่เท่าเทียมกันอยู่พอสมควร
- ตัวแปรที่สะท้อน “การร่วมกิจกรรมทางศาสนา” ควรใช้คำที่ชัดเจนให้มากขึ้นกว่าแค่ “ศาสนา” และนอกจาก 3 ศาสนาหลัก ยังมีชุมชนที่นับถือศาสนาและความเชื่ออื่นๆ อีกมากที่ไม่ได้ถูกนับรวมเป็น “ศาสนา”

หากนำข้อมูลเหล่านี้ที่รวมข้อมูลขึ้นพื้นฐานมาวิเคราะห์ หรือใช้เป็นสรุปของผลลัพธ์ มองว่าอาจยังไม่ตรงจุดมากนัก โดยคาดว่าหากใช้ตัววัดพื้นฐานหาข้อสรุป ผลที่ได้อาจมีแนวโน้มออกมาในด้านที่ดี และเข้มแข็ง ซึ่งในความเป็นจริงอาจไม่ใช่เช่นนั้น เนื่องจากในบางชุมชนมีปัจจัยเฉพาะทางมาร่วมด้วย จึงได้เสนอให้มุ่งเน้นใช้ตัวแปรที่เฉพาะทางร่วมด้วยมากกว่าการใช้ตัวแปรขั้นพื้นฐาน

ประการที่หก ควรระมัดระวังในการใช้ข้อมูล จปฐ.

ข้อมูลจาก จปฐ. ค่อนข้างไม่มีความน่าเชื่อถือ เพราะข้อมูลไม่เป็นปัจจุบันนักและวิธีการเก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่ของกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจแตกต่างกันก็อาจทำให้ข้อมูลที่ได้มีความคลาดเคลื่อน อีกทั้ง

ข้อมูลจาก จปฐ. อาจมีความเป็นนามธรรมสูง ไม่สะท้อนความเป็นจริง เมื่อเปรียบเทียบกับปฏินญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ของสหประชาชาติ ที่มีความชัดเจนกว่าในการนิยาม “ความอยู่ดีมีสุข” ซึ่งหมายรวมถึงปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญหลายประการ เช่น ห่วงน้ำ พื้นที่ปลอดภัย เป็นต้น

นอกจากนี้ ข้อมูลของ จปฐ. ในส่วนของ “ระดับรายได้” ยังไม่น่าเชื่อถือเพียงพอ เพราะผู้ให้ข้อมูลในแต่ละพื้นที่อาจเข้าใจคำว่า “รายได้” แตกต่างกัน หากเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นเมืองสูง คนก็อาจให้ข้อมูลที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง หรือหากเป็นพื้นที่ที่ความเป็นเมืองต่ำ คนก็อาจมีความสับสนเข้าใจคลาดเคลื่อนในหน่วยวัดว่า ควรตอบเป็นรายวันหรือรายเดือน รวมถึงไม่ได้มีการสอบถามละเอียดไปถึงโครงสร้างหนี้ของกลุ่มคนในชุมชนเหล่านั้นด้วย ซึ่งอาจส่งผลต่อระดับรายได้ที่แท้จริงเช่นกัน นอกจากนี้ ระดับรายได้ขั้นต่ำที่เป็นเส้นวัดระดับความยากจน ทาง จปฐ. ได้กำหนดไว้ต่ำมาก คือ ไม่เกิน 38,000 บาทต่อปี ในขณะที่บัตรสวัสดิการแห่งรัฐสำหรับผู้มีรายได้ไม่เกิน 100,000 บาทต่อปี ในประเด็นความยากจนจึงควรหันไปใช้ข้อมูลของบัตรสวัสดิการแห่งรัฐมากกว่า

ประการที่เจ็ด ควรพิจารณาเพิ่มตัวแปรเชิงสถาบันและการเมือง

ในส่วนโครงสร้างพื้นฐานของหลายๆ พื้นที่ที่มีเหมือนกัน แต่ทำไมบางที่เข้มแข็ง แต่บางที่ยังเปราะบาง ปัจจัยสำคัญคือ “ผู้นำ” และ “ความต้องการในทางเดียวกันที่อยากพัฒนาพื้นที่ของคนในชุมชนนั้นๆ” มีผลความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาชุมชนนั้นๆ รวมถึงปัจจัยด้านทุน หรือประวัติศาสตร์ ของพื้นที่นั้นๆ อีกด้วย จึงมีความเห็นว่าการพัฒนาชุมชนนอกจากจะคำนึงถึงปัจจัยภายในของชุมชนแล้ว ในด้านการบริหารจากภาครัฐก็เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง เพราะการบริหารจัดการจากภาครัฐจะเอื้อให้ชุมชนได้พัฒนาให้เข้มแข็งขึ้น ยกตัวอย่างเช่น เงินทุนสนับสนุน โครงการให้กู้ยืมเงินต่างๆ ซึ่งสามารถให้ประชาชนในชุมชนเข้าถึงได้ง่าย นอกจากนั้นยังมีส่วนขององค์ความรู้ ที่สามารถส่งมอบให้ชุมชนนำไปต่อยอดได้ด้วย

ฉะนั้น ควรเพิ่มตัวแปรที่สะท้อนการเชื่อมโยงกันระหว่างภาครัฐและชุมชน ที่ชี้วัดได้ว่า ตัวชุมชนสามารถเข้าถึงหรือติดต่อกับภาครัฐได้มากน้อยแค่ไหน ซึ่งโดยปกติแล้ว ชุมชนที่เข้มแข็งจะสามารถเข้าถึงหรือติดต่อกับภาครัฐได้ดี ดังนั้น แม้โครงสร้างพื้นฐานจะมีส่วนทำให้ผลลัพธ์ดี แต่ก็อาจไม่ได้สะท้อนว่าช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งอย่างไร ทว่า หากภาครัฐเข้าไปสนับสนุนชุมชนนั้นๆ อย่างเต็มที่แล้ว ชุมชนเหล่านั้นก็ยังไม่เข้มแข็งขึ้น คณะผู้วิจัยก็อาจต้องศึกษาหาสาเหตุเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนเป็นตัวแปรอื่นที่สะท้อนได้ดีกว่า

นอกจากนี้ บทบาททางการเมืองของชุมชนที่สะท้อนการสร้างพลัง (Empowerment) โดยชุมชนและการมีส่วนร่วมในสิทธิของพลเมือง ก็ควรถูกนับรวมเข้าไปในตัวชี้วัดด้วย เช่น การดำเนินการทางกฎหมาย การเลือกตั้ง การทำประชาพิจารณ์ หรือการรวมตัวยื่นข้อเสนอดังกล่าว เพราะชุมชนบางแห่ง โดยเฉพาะทางภาคอีสาน มักมีการใช้กระบวนการเหล่านี้อยู่บ่อยครั้ง รวมถึงการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลและองค์กรชุมชน อาทิ รายงานการเบิกจ่ายโครงการต่างๆ การเลือกหัวหน้า โดยอาจอ้างอิงข้อมูลจากรายงานประจำปีของชุมชนหรือของอำเภอนั้นๆ หรืออาจใช้ข้อมูลจากโครงการการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส

ในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment: ITA) ที่จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ซึ่งทำการประเมินและตรวจสอบการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศเป็นประจำทุกปี

ประการที่แปด ควรพิจารณาเพิ่มตัวแปรการเข้าถึงเทคโนโลยี

“การเข้าถึงเทคโนโลยี” เป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เพราะในปัจจุบันไม่ว่าจะด้านการเกษตรหรือการค้าขายของชุมชนก็ล้วนพัฒนาขึ้นด้วยองค์ความรู้และเทคโนโลยีทั้งสิ้น โดยเฉพาะหากตัวผู้นำและประชาชนในชุมชน สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้ในสัดส่วนที่สูง ชุมชนก็มีแนวโน้มที่จะมีความเข้มแข็งสูงตามไปด้วย จึงมองว่า หากเพิ่มตัวชี้วัดส่วนนี้อาจช่วยสะท้อนความเข้มแข็งของชุมชนที่เพิ่มขึ้นได้ โดยภาครัฐก็มีโครงการด้านเทคโนโลยีรองรับอยู่บ้าง เช่น ห้องสมุดดิจิทัล โครงการเน็ตประชารัฐ เป็นต้น การมีสิ่งเหล่านี้จะช่วยในการชี้วัดคุณภาพของชุมชนได้เช่นกัน หรืออาจลองศึกษาต้นทุนทางสังคม (Social Capital) ก็อาจจะช่วยได้

ประการที่เก้า ควรพิจารณาเพิ่มตัวแปรการกระจายที่ดินทำกินของภาคการเกษตร

เนื่องจากชุมชนกับภาคการเกษตรยังคงมีความเชื่อมโยงกันอยู่ ทำให้ตัวแปร “การกระจายที่ดินทำกินของภาคการเกษตร” ก็อาจสะท้อนความเข้มแข็งของชุมชนได้ เพราะเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชนที่เป็นภาคการเกษตร เช่น หากคนในชุมชนมีความต้องการเพาะปลูกด้านการเกษตร เขาเหล่านั้นก็ควรได้รับสิทธิหรือเข้าถึงสิทธิเหล่านั้นในการทำการเกษตร แม้ทุกชุมชนจะไม่ใช่ชุมชนการเกษตร แต่หากภาครัฐยังให้ความสำคัญในส่วนนี้อยู่ ก็มีฐานข้อมูลที่สามารถหยิบยกมาศึกษาได้นั่นคือ ฐานข้อมูลทะเบียนเกษตรกรและข้อมูลแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร เพื่อสะท้อนว่า เกษตรกรที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งน้ำได้เพียงพอ ทั้งแหล่งน้ำส่วนตัวและแหล่งน้ำสาธารณะ ก็อาจส่งผลกระทบต่อภาคชุมชนในอนาคตได้เช่นกันหากเกิดภัยแล้งหรือปัญหาการขาดน้ำ อันจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชุมชนนั้นๆ จึงมองว่าหากมีทุนหรือการสนับสนุนจากภาครัฐเข้าไปช่วยเหลือในเรื่องนี้จะช่วยสนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งได้เพิ่มมากขึ้น

ประการที่สิบ ควรพิจารณาเพิ่มตัวแปรอาสาสมัครในด้านอื่นๆ นอกจากด้านสุขภาพ

ในส่วนของตัวแปร “จำนวนอาสาสมัคร” ในความเป็นจริง นอกจาก อสม. แล้ว ยังมีอาสาสมัครกลุ่มอื่นๆ อีก อาทิ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ที่ดูแลด้านสังคมมากกว่าสุขภาพ รวมถึงอาสาพัฒนาชุมชน (อช.) ฉะนั้น หากตัวชี้วัดมีข้อมูลจากกลุ่ม อสม. เพียงอย่างเดียวก็อาจทำให้เกิดความเอนเอียงไปทางด้านสุขภาพมากเกินไป การนับจำนวนอาสาสมัครจึงควรรวมอาสาสมัครประเภทอื่นๆ เข้าไปด้วย เพื่อช่วยให้เห็นภาพรวมที่ครอบคลุมมากขึ้น

ตารางที่ 32 รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย

ลำดับ	ชื่อ	หน่วยงาน
ผู้เข้าร่วมประชุมที่สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย		
1)	คุณ จันทนา ตั้งศักดิ์เจริญสุข	กรมการพัฒนาชุมชน
2)	คุณ ทศนีย์ ญาณะ	มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาาระบบสุขภาพชุมชน
3)	คุณปาริชาติ อ่อนทิมวงศ์	อาจารย์พิเศษ โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4)	คุณ ญัฐธิดา เย็นบำรุง	ศูนย์ศึกษามหานครและเมือง มหาวิทยาลัยรังสิต
5)	คุณ บุศรา แสงอรุณ	สำนักงานสถิติแห่งชาติ
6)	คุณ บดินทร์ อึ้งทอง	สำนักงานสถิติแห่งชาติ
ผู้เข้าร่วมประชุมผ่านระบบออนไลน์		
7)	คุณ นิติพงษ์ ศรีระพันธ์	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
8)	คุณ มณฑกานต์ ฉิมมามี	สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
9)	คุณ ครองสิน มิตะทั้ง	สถาบันวิทยาลัยชุมชน
10)	คุณ พวงทอง สถิตพงศ์สถาพร	นักวิจัย โครงการการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment: ITA)
11)	คุณ นุชนลิน ถีระสันธนะ	เครือข่ายสิทธิผู้ลี้ภัยแห่งเอเชีย-แปซิฟิก (Asia Pacific Refugee Rights Network)
12)	คุณ ทวีวัฒน์ วณิชวรากิจ	สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ที่มา: คณะผู้วิจัย

รูปที่ 20 ภาพบรรยากาศการประชุมกลุ่มย่อย

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ภาคผนวก ค

(ร่าง) บันทึกข้อตกลงว่าด้วยการขอใช้ประโยชน์ข้อมูล

(ร่าง) บันทึกข้อตกลง

ว่าด้วยการขอใช้ประโยชน์ข้อมูล.....จากฐานข้อมูล.....

ด้วยระบบคอมพิวเตอร์โดยวิธีการข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์

ระหว่าง

..... (ชื่อหน่วยงานผู้ให้ข้อมูล) กับ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ

บันทึกข้อตกลงฉบับนี้ทำขึ้น ณ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เมื่อวันที่
..... เดือน พ.ศ. ระหว่าง (ชื่อหน่วยงาน
ผู้ให้ข้อมูล) โดย นาย/นาง/นางสาว..... ตำแหน่ง
สำนักงานตั้งอยู่ที่..... ซึ่งต่อไปนี้เรียกว่า “.....
(ชื่อหน่วยงานผู้ให้ข้อมูล)” ฝ่ายหนึ่ง กับ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดย นาย/นาง/
นางสาว..... ตำแหน่ง สำนักงานตั้งอยู่ที่ เลขที่
๙๖๒ ถนนกรุงเกษม แขวงวัดโสมนัส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ ๑๐๑๐๐ ซึ่งต่อไปนี้เรียกว่า
“สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” อีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงร่วมกันจัดทำบันทึก
ข้อตกลงฯ ดังนี้

๑. (ชื่อหน่วยงานผู้ให้ข้อมูล) ตกลงอนุญาตให้ สำนักงานสภาพัฒนาการ
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ใช้ประโยชน์ข้อมูล..... (ชื่อ
หน่วยงานผู้ให้ข้อมูล) ได้รวบรวมจัดเก็บไว้ในระบบคอมพิวเตอร์ และการใช้ประโยชน์ข้อมูล
.....ของ..... (ชื่อหน่วยงานผู้ให้ข้อมูล) ให้กระทำด้วยระบบ
คอมพิวเตอร์โดยวิธีการข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของสำนักงานสภาพัฒนาการ
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือชุมชนเจ้าของข้อมูล หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทำการตรวจสอบหรือยื่นคำ
ขอตรวจสอบต่อเจ้าหน้าที่ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้งนี้ สำนักงานสภา
พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ต้องนำข้อมูลไปใช้ในการปฏิบัติงานปฏิบัติราชการ ดังนี้

๑.๑ จัดทำตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง ที่ระบุไว้ในเป้าหมายที่ ๓ มุ่งเพิ่มศักยภาพชุมชนและ
เศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ
มากขึ้น ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศข้อที่ ๒ การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม
ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒

๑.๒ จัดทำระบบฐานข้อมูลชุมชนเข้มแข็ง-เปราะบาง

๒. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะติดตั้งระบบคอมพิวเตอร์พร้อมทั้งระบบสื่อสาร เพื่อรับหรือส่งข้อมูลที่ตรวจสอบและเป็นผู้จัดหาอุปกรณ์พร้อมค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการตรวจสอบข้อมูล..... และพัฒนาระบบคอมพิวเตอร์ให้สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานได้

๓. (ชื่อหน่วยงานผู้ให้ข้อมูล) จะเป็นผู้กำหนดรหัสข้อมูลที่จะใช้อ้างอิงในการประมวลผลให้เป็นไปตามมาตรฐานกลาง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกันและเป็นเอกภาพ

๔. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะต้องอนุญาตให้..... (ชื่อหน่วยงานผู้ให้ข้อมูล) พัฒนาโปรแกรมเพื่อตรวจสอบข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับชุมชนจากฐานข้อมูลของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในกรณีที่..... (ชื่อหน่วยงานผู้ให้ข้อมูล) มีความประสงค์ขอใช้ข้อมูลจากฐานข้อมูลสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่..... (ชื่อหน่วยงานผู้ให้ข้อมูล) และส่วนรวมทั้งในระดับศูนย์ข้อมูลและระดับผู้ปฏิบัติการ โดยจะต้องแจ้งความประสงค์เป็นหนังสือ

๕. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ต้องร่วมมือและสนับสนุนการพัฒนา ระบบประมวลผลผ่านเครือข่ายสื่อสารข้อมูลให้สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้อย่างความยินยอมที่จะเปิดเผยหรือเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่หน่วยงานต่างๆ ในอนาคต

๖. การดำเนินการใช้ประโยชน์ข้อมูลของทั้งสองหน่วยงาน จะอยู่ภายใต้ขอบเขตที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ ดังนี้

๖.๑ (ชื่อหน่วยงานผู้ให้ข้อมูล) จะเป็นผู้กำหนดประเภทของข้อมูลที่อนุญาตให้สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติใช้ประโยชน์ ระบบการตรวจสอบข้อมูล การวางระบบควบคุมรักษาความลับข้อมูลส่วนบุคคล และการกำหนดชั้นความลับของข้อมูลที่เจ้าหน้าที่สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจะเข้าถึงได้ เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติในพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

๖.๒ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะต้องจัดทำบัญชีควบคุมการใช้ประโยชน์ข้อมูล.....ของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน เพื่อตรวจสอบข้อมูลกับ..... (ชื่อหน่วยงานผู้ให้ข้อมูล) ว่าข้อมูลส่วนบุคคลได้นำไปใช้ตามอำนาจหน้าที่ในหน่วยงานของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตามที่ตกลงในข้อ ๑ และได้จัดเก็บเอกสารการใช้ประโยชน์ข้อมูลตามระยะเวลาที่กำหนด

๗. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะต้องไม่นำข้อมูลไปใช้ผิดจากข้อตกลงหรือนำไปใช้ในลักษณะที่ส่งผลกระทบหรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของข้อมูล หากฝ่าฝืนหรือเกิดความรับผิดทางแพ่งหรืออาญา สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ต้องเป็นผู้รับผิดชอบในฐานะผู้ก่อให้เกิดความเสียหายขั้นต้น และเป็นผู้รับผิดชอบทางแพ่งแต่เพียงฝ่ายเดียว

๘. กรณีที่มีบุคคลภายนอกเรียกร้องค่าเสียหายให้รับผิดชอบละเมิด หรือฟ้องร้องต่อศาลในคดีแพ่งและอาญา ให้เป็นหน้าที่ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในการที่จะทำการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ว่าเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กระทำการตามอำนาจหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ และจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบละเมิด ทางแพ่ง หรือทางอาญาและรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งต่อ..... (ชื่อหน่วยงานผู้ให้ข้อมูล) และบุคคลภายนอก

๙. ในกรณีที่มีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่าย สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะต้องชำระค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายให้..... (ชื่อหน่วยงานผู้ให้ข้อมูล) ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบ ทั้งนี้ (ชื่อหน่วยงานผู้ให้ข้อมูล) จะต้องแจ้งเป็นหนังสือให้สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทราบล่วงหน้า

๑๐. เพื่อให้การปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงานทั้งสอง เกิดความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ จึงมอบหมายให้บุคคลดังต่อไปนี้เป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงาน

๑๐.๑ (ชื่อหน่วยงานผู้ให้ข้อมูล) มอบหมายให้ (ชื่อตำแหน่ง) เป็นผู้ประสานงาน

๑๐.๒ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มอบหมายให้ ผู้อำนวยการกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม เป็นผู้ประสานงาน

๑๑. (ชื่อหน่วยงานผู้ให้ข้อมูล) ขอสงวนสิทธิ์ในการระงับการใช้ประโยชน์ข้อมูล.....เป็นการชั่วคราว หรือการเปลี่ยนแปลงวิธีการขอใช้ประโยชน์ข้อมูลได้ตามที่เห็นสมควร

การบอกเลิกการใช้ประโยชน์ข้อมูล.....ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ต้องแจ้งให้..... (ชื่อหน่วยงานผู้ให้ข้อมูล) ทราบเป็นลายลักษณ์อักษรล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามสิบวันก่อนเลิกการใช้ประโยชน์ข้อมูล.....

๑๒. หากสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์หรือวิธีการปฏิบัติที่ได้กำหนดไว้ในบันทึกข้อตกลงฉบับนี้ (ชื่อหน่วยงานผู้ให้ข้อมูล) มีสิทธิ์ยกเลิกหรือระงับการใช้ประโยชน์ข้อมูล.....ได้ในทันทีที่ตรวจสอบพบ โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า

๑๓. การเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพิ่มเติมข้อตกลงใดๆ ในบันทึกข้อตกลงนี้ ต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรและลงนามโดยทั้งสองฝ่าย

บันทึกข้อตกลงฉบับนี้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ผู้มีอำนาจลงนามของทั้งสองหน่วยงาน ได้มีการลงนามในบันทึกข้อตกลงเป็นต้นไป และทำขึ้นเป็นสองฉบับ มีข้อความถูกต้องตรงกันทุกประการ ผู้มีอำนาจลงนามของทั้งสองหน่วยงานได้อ่านและเข้าใจข้อความในบันทึกข้อตกลงเป็นอย่างดีแล้ว เห็นว่าถูกต้องตรงตามความประสงค์ จึงได้ลงนามไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยาน และเก็บรักษาไว้ฝ่ายละหนึ่งฉบับ

ลงชื่อ.....	ลงชื่อ.....
()	()
..... (ตำแหน่ง)	 (ตำแหน่ง)
ลงชื่อ..... พยาน	ลงชื่อ.....
พยาน	
()	()
..... (ตำแหน่ง)	 (ตำแหน่ง)
ลงชื่อ..... พยาน	ลงชื่อ.....
พยาน	
()	()
..... (ตำแหน่ง)	 (ตำแหน่ง)
ลงชื่อ..... พยาน	ลงชื่อ.....
พยาน	
()	()
..... (ตำแหน่ง)	 (ตำแหน่ง)

ภาคผนวก ง

รายละเอียดการประชุมแลกเปลี่ยนผลการศึกษา และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (เพิ่มเติมจากส่วนที่ 6)

จากการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนผลการศึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโครงการทบทวนตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนเพื่อการติดตามยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ผ่านระบบออนไลน์ มีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 219 ราย จากหน่วยงานที่ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น 164 แห่ง ประกอบด้วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 69 แห่ง องค์กรบริหารส่วนจังหวัด 35 แห่ง สถาบันการศึกษา/สถาบันวิจัย 44 แห่ง หน่วยงานภาครัฐ/องค์กรอิสระ 3 แห่ง และ สภาองค์กรชุมชน/กองทุนสวัสดิการชุมชน 13 แห่ง

สำหรับผลการประชุม ในที่ประชุมส่วนใหญ่ค่อนข้างเห็นด้วยกับตัวแบบตัวชี้วัดที่คณะผู้วิจัยนำเสนอ โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมบางส่วนเสนอให้ปรับเปลี่ยนและปรับปรุงตัวชี้วัดบางตัวเพื่อให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น นอกเหนือจากประเด็นดังกล่าว ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่จะเสนอแนวทางการใช้ประโยชน์จากข้อมูลและตัวชี้วัดจากแหล่งต่างๆ รวมถึงบอกเล่าประสบการณ์การทำงานกับชุมชนของหน่วยงานของตน โดยสรุปเป็นประเด็นได้ 5 ประการดังนี้

ประการที่หนึ่ง เมืองฉะเชิงเทราเป็นตัวอย่างชุมชนที่มีความเข้มแข็งในด้านการศึกษา

ผู้ให้ความเห็น: ผู้แทนจากเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา

เทศบาลเมืองฉะเชิงเทราได้ใช้หลัก SDG ข้อที่ 4 Quality Education ในการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนด้วยการส่งเสริมการศึกษาให้ประชาชนทุกเพศทุกวัย ตั้งแต่กลุ่มเด็ก กลุ่มเยาวชน กลุ่มประชาชนทั่วไป กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสหรือผู้พิการ ด้วยการสร้างศูนย์การเรียนรู้ที่สามารถให้คนทุกกลุ่มเข้าถึงและเรียนรู้ได้โดยไม่มีค่าใช้จ่ายหรืออุปสรรคที่อาจกีดกันจนทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยภายในศูนย์การเรียนรู้จะประกอบไปด้วยโซนห้องสมุด หอประวัติ พิพิธภัณฑ์ และลานกิจกรรมต่างๆ เสมือนเป็นพื้นที่สาธารณะที่คนในชุมชนสามารถเข้ามาใช้บริการได้อย่างทั่วถึงและกลุ่มผู้เปราะบางสามารถเข้าถึงได้ เพราะตัวอาคารมีการออกแบบที่อำนวยความสะดวกและรองรับการเข้ามาใช้บริการของประชาชนทุกกลุ่ม (Universal Design) โดยเฉพาะกลุ่มผู้พิการและผู้สูงอายุ อีกทั้งยังมีการให้บริการหนังสือเสียงจากความร่วมมือกับ TK Park

จากการเปิดให้บริการมากกว่า 7 ปี สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการด้านการศึกษาของประชาชนที่เข้ามาใช้บริการศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ อีกทั้งประชาชนกลุ่มผู้ด้อยโอกาสหรือผู้พิการก็สามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างปกติสุข ส่วนเหตุผลที่เทศบาลเมืองฉะเชิงเทราเลือกพัฒนาด้านการศึกษา เพราะเทศบาลเมืองฉะเชิงเทราใช้

เป้าหมาย SDG เป็นแผนหลักในการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืน จนกระทั่ง พ.ศ. 2563 องค์การยูเนสโก (UNESCO) ยกย่องให้เทศบาลเมืองฉะเชิงเทราเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ระดับโลก (Global Network of Learning City) ด้วยเหตุนี้ เมืองฉะเชิงเทราจึงถือเป็นตัวอย่างเมืองที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งด้วยการพัฒนาด้านการศึกษาตามเป้าหมาย SDG

ประการที่สอง การประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานทุกระดับ

ผู้ให้ความเห็น: ผู้แทนจากสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา

หากเป้าหมายของการทำตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชนในทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทุนมนุษย์ และสภาพแวดล้อม เพื่อสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำ แรกเริ่มควรจะต้องนิยามคำว่า “ชุมชน” ให้ชัดเจนและตรงกับสภาพความเป็นจริงของประเทศไทยในปัจจุบัน โดยในการศึกษาตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง ต้องอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานในระดับต่างๆ โดยนำตัวชี้วัดในทุกระดับ ตั้งแต่ท้องถิ่น จังหวัด และภูมิภาค มาเปรียบเทียบกับว่า มีปัจจัยใดที่สร้างโอกาสให้ชุมชนที่กำลังจะเติบโตได้มีกระบวนการพัฒนาศักยภาพ และหน่วยงานในระดับต่างๆ ได้ปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่และกฎหมาย เพื่อหนุนเสริมให้ชุมชนเข้าถึงโอกาสได้อย่างเพียงพอแล้วหรือไม่ เช่น การเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคม การส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาเป็นชุมชนพึ่งตนเอง เป็นต้น

ทั้งนี้ นอกจากการศึกษาวิจัยด้านการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคมในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 แล้ว เราควรจะต้องพิจารณาความสัมพันธ์กับด้านอื่นด้วย เช่น การพัฒนาศักยภาพ ทุนมนุษย์ ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและการแข่งขัน การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการภาครัฐและโครงสร้างต่างๆ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น เพื่อให้การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งไม่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในด้านใดด้านหนึ่ง นอกจากนี้ อุปสรรคประการหนึ่งที่สำคัญคือ อำนาจในการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ยังมีลักษณะเป็นการสั่งการจากบนลงล่าง (Top-Down) ภาครัฐจึงควรกระจายอำนาจและเปิดโอกาสให้ชุมชนสร้างความเข้มแข็งด้วยตัวเองให้ได้มากที่สุด โดยประเมินผ่านตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานหลายระดับ หลังจากนั้นก็ควรนำผลการประเมินตัวชี้วัดดังกล่าวต่อยอดไปสู่การปฏิบัติเชิงนโยบายในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 ต่อไป

ประการที่สาม ชุมชนควรมีองค์กรกลางที่ทำหน้าที่บูรณาการการทำงานหรือโครงการต่างๆ เข้าด้วยกัน

ผู้ให้ความเห็น: ผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ปัจจุบันในประเทศไทยมีหน่วยงานที่ดำเนินการเกี่ยวกับประเด็นชุมชนเข้มแข็งอยู่หลายแห่ง และมีโครงการลงไปที่ชุมชนหลากหลายโครงการ เช่น โคกหนองนาโมเดล เกษตรทฤษฎีใหม่ หนึ่งตำบลหนึ่งมหาวิทยาลัย เป็นต้น แต่ยังขาดหน่วยงานที่จะทำหน้าที่บูรณาการให้เกิดการทำงานประสานกันในชุมชน ซึ่งจะส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้ ฉะนั้น เราจึงต้องพิจารณาว่า ควรทำอย่างไรให้เกิดองค์กรดังกล่าวได้ เช่น อาจใช้ยุทธศาสตร์เก้าอี้สี่ขา อันประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาควิชาการ เพราะ

หากเรามองครึ่กรดังกล่าวในชุมชน ก็จะทำให้เกิดการบูรณาการโครงการภาครัฐต่างๆ เข้าด้วยกัน งบประมาณภาครัฐก็จะจับต้องได้และมีผลงานเป็นขึ้นเป็นอันมากขึ้น ชุมชนก็จะได้รับประโยชน์และมีความเข้มแข็งมากขึ้นตามไปด้วย

ตัวอย่างองค์กรที่ทำหน้าที่บูรณาการโครงการในชุมชนและประสานงานกับ อบจ. เช่น สมัชชาสุขภาพจังหวัด พอช. (บ้านพอเพียง บ้านมั่นคง กองทุนสวัสดิการชุมชน ฯลฯ) กองทัพภาคที่ 4 กอ.รมน. (ความมั่นคงทางอาหาร) และคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) เป็นต้น

ประการที่สี่ ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งควรคำนึงถึงกลุ่มเปราะบางที่มีข้อจำกัดและมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่น **ผู้ให้ความเห็น: ผู้แทนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร**

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครได้ทำงานเชิงพื้นที่และแก้ไขปัญหาความยากจนอยู่หลายโครงการ ยกตัวอย่างเช่น โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งมหาวิทยาลัย ที่ทางมหาวิทยาลัยได้มีประสบการณ์ในการรวบรวมข้อมูลชุมชนจากฐานข้อมูล 3 แหล่ง ได้แก่ จปฐ. กชช.2ค และ TPMAP แล้วพบว่า แต่ละฐานข้อมูลต่างมีนิยาม “ความยากจน” ที่แตกต่างกัน ทำให้ทางมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องลงพื้นที่เพื่อสอบถามและยืนยันความถูกต้องของข้อมูล ดังนั้น ในการทำงานร่วมกับชุมชนเปราะบาง วิธีหรือกระบวนการทำงานจะแตกต่างจากการทำงานร่วมกับชุมชนทั่วไป เพราะชุมชนเปราะบางมีข้อจำกัดและลักษณะเฉพาะอยู่มาก การออกแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งจึงต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดการละทิ้งชุมชนเปราะบางเหล่านี้

ตัวแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งที่คณะผู้วิจัยนำเสนอ ยังขาดตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับลักษณะของชุมชนเปราะบาง ฉะนั้น จึงอยากเสนอให้มีการออกแบบเกณฑ์หรือเงื่อนไขตัวชี้วัดที่สามารถทำให้แบ่งแยกชุมชนเปราะบางได้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ตัวชี้วัดดังกล่าวยังใช้ชี้วัดได้เพียงในเชิงภาพรวม เพราะในชุมชนแต่ละแห่งมีบริบทหรือลักษณะเฉพาะที่ต่างกัน ฉะนั้น คณะผู้วิจัยอาจพิจารณาปรับเพิ่มตัวชี้วัดหรือเงื่อนไขเฉพาะบางประการ เพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในพื้นที่ได้

ประการที่ห้า ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งควรคำนึงถึงมิติความสัมพันธ์ของคน ทุน สังคม และรัฐ ในปัจจุบัน **ผู้ให้ความเห็น: ผู้เข้าร่วมประชุมที่ตอบแบบรับความคิดเห็นออนไลน์**

ชุมชนไม่ใช่ฐานเศรษฐกิจของการพัฒนามานานแล้ว อาจจะต้องหลุดจากแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน และดูงานวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างชนบท ซึ่งนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ชนบทถูกผลักเข้าสู่ทุนนิยมเสรี ตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและนโยบายของรัฐ การเคลื่อนย้ายแรงงาน และการเปิดภูมิภาคทางเศรษฐกิจ ฐานเศรษฐกิจชุมชนได้เคลื่อนย้ายจากฐานพึ่งตนเองสู่เชิงพาณิชย์และตลาดทุนเสรีและแรงงาน ที่การผลิตทั้งหมดอยู่ภายใต้ระบบทุน ที่รัฐราชการเองก็เข้าไปมีส่วนสำคัญในการทำให้เกิดสภาวะนี้ และการเข้าสู่สภาวะ De-Agarianization และแรงงานเกษตรสูงอายุ เพราะการออกนอกภาคการเกษตรไปเป็นแรงงานรับจ้างจำนวนมาก ทั้งนี้ การกลับเข้าสู่พื้นที่ของแรงงานนอกภาคการเกษตรเป็นไปตามสภาวะความผันผวนของเศรษฐกิจ คนที่กลับไปและอยู่ได้ คือ ชนชั้นกลาง มากกว่าคนชนชั้นกลางระดับล่าง ที่

ต้องการการสนับสนุนในเชิงนโยบายแบบสวัสดิการ ที่ไม่ใช่แบบคนจนในการมีความเข้มแข็งในทางเศรษฐกิจแบบพอเพียงตนเองได้ แต่ยากที่จะเป็นผู้ประกอบการที่สำเร็จ เพราะโครงสร้างระบบทุนตลาดเสรีนั้นเหลื่อมล้ำอยู่ ซึ่งเป็นจุดที่รัฐต้องวิเคราะห์และสนับสนุน และมาเป็นตัวชี้วัดในมิติความสัมพันธ์ของคน ทุน สังคม และรัฐ โดยอาจเชื่อมโยงตัวชี้วัดกับการทำ Community Profile ของ สสส. ที่เก็บข้อมูลเรื่องชุมชนน้อยๆ และเพิ่มเรื่องการวัดรายได้ รายจ่าย และการเคลื่อนย้ายแรงงานทางเศรษฐกิจของคนในพื้นที่

ประเด็นอื่นๆ

- ความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นประเด็นสำคัญที่ควรระมัดระวังในการนำข้อมูลมาใช้
- มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ใช้ข้อมูลจากฐานข้อมูล TPMAP มาใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยแก้ไขปัญหาความยากจน ของจังหวัด โดยการศึกษาทุน 5 ด้านจากที่ระบบ TPMAP เสนอ
- ขอเสนอให้เพิ่มตัวชี้วัดการเข้าถึงใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ทรัพยากร
- ตัวชี้วัดอาจจะต้องแยกความเป็นชุมชนเมือง / ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท / ชุมชนชนบท แล้วลองทดสอบตัวชี้วัด จะได้มุมมองความเข้มแข็งชุมชนที่แตกต่างกัน
- บางตัวชี้วัดถึงแม้เป็น Minimum Criteria ก็ยังไม่สะท้อนถึงศักยภาพของชุมชนชนบท เช่น บางชุมชนพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ของป่า มาเพื่อหาและบริโภค เป็นหลัก ซึ่งเป็นฐานทรัพยากรที่สำคัญส่งผลให้รายได้ไม่มากแต่อยู่ได้และอยู่อย่างดีด้วย เป็นต้น
- ตัวชี้วัดบางตัวไม่ได้บ่งบอกถึงความเข้มแข็งของชุมชน เช่น การวัดที่คนอายุเท่านั้นเท่านั้นต้องได้รับการศึกษา ควรเปลี่ยนไปวัดที่ “ความฉลาดรอบรู้” หรือไม่ หรือการมีองค์กรชุมชน/ส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งทุน หรือ การมีห้องสมุดประชาชน ถ้าตอบว่ามี ก็เป็นเพียงแค่โครงสร้าง อยากให้พัฒนาตัวชี้วัดที่สะท้อนการมีอยู่ มีเพื่ออะไร มีแล้วจะลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างไร
- ควรจะเปิดโอกาสให้วิสาหกิจชุมชนที่รวมกลุ่มกันในระดับอำเภอ (วิสาหกิจที่เปิดโอกาสให้สมาชิกในท้องถิ่นอำเภอเดียวกันเป็นสมาชิก) เป็นหนึ่งในตัวชี้วัดชุมชน
- ในส่วนของตัวชี้วัดของชุมชน เห็นว่ามีความครอบคลุม มีวิธีการและกระบวนการในการกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน แต่มีข้อเสนอแนะว่า เราควรมีการบูรณาการข้ามศาสตร์ นำเทคโนโลยี เช่น ปัญญาประดิษฐ์ มาสำรวจข้อมูล และรวบรวมปัญหาความต้องการต่างๆ ของชุมชนมาไว้ที่เดียวกัน ซึ่งจะทำให้เกิด Big Data ที่สามารถใช้ประเมินว่าแต่ละชุมชนบรรลุตามตัวชี้วัดหรือไม่

ตารางที่ 33 รายชื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุม

ลำดับ	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ลำดับ	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
1	เทศบาลนครเกาะสมุย	36	เทศบาลเมืองพนัสนิคม
2	เทศบาลนครเชียงราย	37	เทศบาลเมืองพะเยา
3	เทศบาลนครแม่สอด	38	เทศบาลเมืองพัทลุง
4	เทศบาลนครตรัง	39	เทศบาลเมืองพิจิตร
5	เทศบาลนครนครสวรรค์	40	เทศบาลเมืองพิษณุ
6	เทศบาลนครนนทบุรี	41	เทศบาลเมืองมุกดาหาร
7	เทศบาลนครปากเกร็ด	42	เทศบาลเมืองยโสธร
8	เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา	43	เทศบาลเมืองศรีราชา
9	เทศบาลนครพิษณุโลก	44	เทศบาลเมืองสตูล
10	เทศบาลนครสกลนคร	45	เทศบาลเมืองสะเดา
11	เทศบาลนครสมุทรสาคร	46	เทศบาลเมืองสามพราน
12	เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี	47	เทศบาลเมืองสุพรรณบุรี
13	เทศบาลนครอุดรธานี	48	เทศบาลเมืองสุรินทร์
14	เทศบาลนครอุบลราชธานี	49	เทศบาลเมืองหนองคาย
15	เทศบาลเมืองเขารูปช้าง	50	เทศบาลเมืองหนองบัวลำภู
16	เทศบาลเมืองเบตง	51	เทศบาลเมืองหล่มสัก
17	เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์	52	เทศบาลเมืองหัวหิน
18	เทศบาลเมืองเลย	53	เทศบาลเมืองอโยธยา
19	เทศบาลเมืองแพร่	54	เทศบาลเมืองอรัญญิก
20	เทศบาลเมืองแม่เหียะ	55	เทศบาลเมืองอุดรดิตถ์
21	เทศบาลเมืองไทรม้าย	56	เทศบาลตำบลหลักหก
22	เทศบาลเมืองกาญจนบุรี	57	เทศบาลตำบลแม่กา
23	เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์	58	เทศบาลตำบลแวงน่าง
24	เทศบาลเมืองคอหงส์	59	เทศบาลตำบลกระปี่น้อย
25	เทศบาลเมืองคูคต	60	เทศบาลตำบลขุนทะเล
26	เทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา	61	เทศบาลตำบลคูใต้
27	เทศบาลเมืองชัยนาท	62	เทศบาลตำบลท่าเกษม
28	เทศบาลเมืองตาก	63	เทศบาลตำบลทุ่งไธ้ง
29	เทศบาลเมืองนครปฐม	64	เทศบาลตำบลนครเนื่องเขต
30	เทศบาลเมืองนารายณ์	65	เทศบาลตำบลพลาชุมพล

ลำดับ	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ลำดับ	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
31	เทศบาลเมืองบางบัวทอง	66	เทศบาลตำบลรูสะมิแล
32	เทศบาลเมืองปทุมธานี	67	เทศบาลตำบลวัดประดู่
33	เทศบาลเมืองปัตตานี	68	เทศบาลตำบลสำโรงเหนือ
34	เทศบาลเมืองป่าตอง	69	เทศบาลตำบลหนองสอ
35	เทศบาลเมืองปู่เจ้าสมิงพราย		

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ตารางที่ 34 รายชื่อองค์กรบริหารส่วนจังหวัดที่ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุม

ลำดับ	องค์กรบริหารส่วนจังหวัด
1	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่
2	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย
3	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดแพร่
4	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน
5	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดกระบี่
6	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร
7	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ
8	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดตรัง
9	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดตาก
10	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดนครนายก
11	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดนครพนม
12	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดนครสวรรค์
13	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดนราธิวาส
14	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดน่าน
15	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดบุรีรัมย์
16	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดปราจีนบุรี
17	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดพิษณุโลก
18	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต
19	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม
20	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร
21	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดยะลา
22	องค์กรบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด

ลำดับ	องค์การบริหารส่วนจังหวัด
23	องค์การบริหารส่วนจังหวัดระนอง
24	องค์การบริหารส่วนจังหวัดลพบุรี
25	องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง
26	องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน
27	องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล
28	องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ
29	องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุโขทัย
30	องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์
31	องค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู
32	องค์การบริหารส่วนจังหวัดอ่างทอง
33	องค์การบริหารส่วนจังหวัดอำนาจเจริญ
34	องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรดิตถ์
35	องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ตารางที่ 35 รายชื่อสถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย หน่วยงานภาครัฐ องค์กรอิสระ สภาองค์กรชุมชน และ
กองทุนสวัสดิการชุมชนที่ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุม

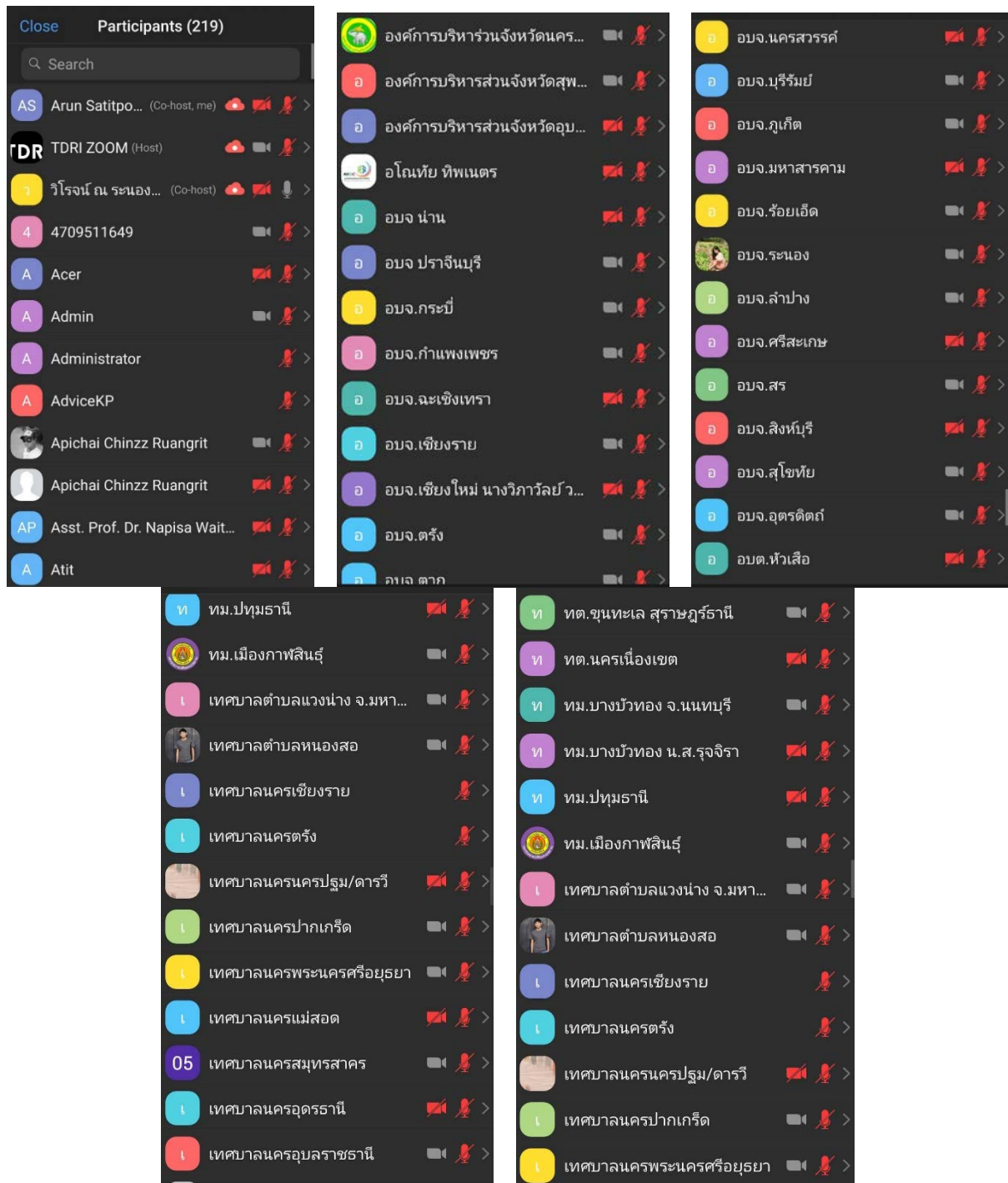
ลำดับ	สถาบันการศึกษา/สถาบันวิจัย	ลำดับ	สถาบันการศึกษา/สถาบันวิจัย
1	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	33	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
2	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น	34	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
3	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	35	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
4	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	36	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
5	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	37	สถาบันวิทยาลัยชุมชน
6	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร	38	วิทยาลัยชุมชนตาก
7	คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร	39	วิทยาลัยชุมชนแพร่
8	สำนักวิจัยรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์	40	วิทยาลัยชุมชนตาก
9	สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล	41	วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส

ลำดับ	สถาบันการศึกษา/สถาบันวิจัย	ลำดับ	สถาบันการศึกษา/สถาบันวิจัย
10	สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่	42	วิทยาลัยชุมชนพิจิตร
11	สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร	43	วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร
12	สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ เทพสตรี	44	วิทยาลัยชุมชนสงขลา
13	สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ พิบูลสงคราม		
14	สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ ลำปาง	ลำดับ	หน่วยงานภาครัฐ/องค์กรอิสระ
15	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์	1	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
16	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ	2	สำนักงานสถิติแห่งชาติ
17	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ	3	มูลนิธิพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
18	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ		
19	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	ลำดับ	สภาองค์กรชุมชน/กองทุนสวัสดิการชุมชน
20	มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี	1	กองทุนบ้านต้นตาลหมู่ 3 ตำบลต้นตาล
21	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม	2	กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลอุโมงค์
22	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ	3	กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลเขาแก้ว
23	มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี	4	กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบางหมาก
24	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช	5	กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลนครเชียงราย
25	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์	6	กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเม็ดดำ
26	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์	7	กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลประดู่ยืน
27	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา	8	กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหัวเสือ

ลำดับ	สถาบันการศึกษา/สถาบันวิจัย	ลำดับ	สถาบันการศึกษา/สถาบันวิจัย
28	มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต	9	กองบัญชาสัจจะสวัสดิการไต้หวันตำบลเป้อย
29	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม	10	สภาองค์กรชุมชนตำบลควนกาหลง
30	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์	11	สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลปากน้ำ
31	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ	12	สภาองค์กรชุมชนจังหวัดแพร่
32	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร	13	สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองหญ้าปล้อง

ที่มา: คณะผู้วิจัย

รูปที่ 21 หน้าจอแสดงรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมบางส่วนที่เข้าประชุมออนไลน์ผ่านระบบ Zoom

ที่มา: คณะผู้วิจัย

